Curzio Malaparte, pe numele său adevărat Kurt Erich Suckert, s-a născut în 1898, în Toscana, mama sa fiind lombardă, iar tatăl, german. A fost căpitan în Primul Război Mondial, iar apoi, în 1922, a luat parte la marşul lui Mussolini din Roma. A devenit jurnalist de război, diplomat, dramaturg şi unul dintre cei mai controversaţi romancieri italieni. În 1926 a fondat, împreună cu Massimo Bontempelli, publicaţia literară trimestrială „900”. Într-un articol din 1931, Malaparte i-a atacat atât pe Mussolini, cât şi pe Hitler; drept consecinţă, a fost exclus din partid şi exilat pe insula Lipari, din 1933 până în 1938.

În 1943 a fost trimis în faimoasa închisoare Regina Coeli, unde a scris nuvele autobiografice într-un stil magic realist care a culminat în proza Donna come me. În primul să u roman. *Kaputt*, războiul este prezentat din perspectiva celor condamnaţi să-l piardă. După 1945, simpatiile politice ale lui Malaparte s-au orientat către stânga şi a devenit membru al Partidului Comunist Italian. În 1947 s-a stabilit la Paris, unde a continuat să scrie scenarii de film, *Cristo Prohibito* fiind premiat la Festivalul de la Berlin, în 1951.

A murit în 1956, la Roma.

Romanul de război *Pielea* este o extensie a descrierii Europei pe care scriitorul o schiţase în *Kaputt*, punctată de observaţii lirice. Malaparte susţine aici o formă de inocenţă a Americii, în comparaţie cu decăderea morală şi cu istoria scăldată în sânge ale Europei. Dacă, în primul roman, acţiunea este plasată în Europa de Est, de data aceasta autorul descrie Italia dintre anii 1943 – 1945. Cartea a fost criticată de Biserica Romano-Catolică şi trecută pe lista de lecturi interzise, „Index Librorum Prohibitorum”.

Ioana Calen

CURZIO MALAPARTE
Pielea
Traducere de
EUGEN URICARU
Colecţiile Cotidianul LITERATURA
EDITURA UNIVERS
Bucureşti 2007
Coperta colecţiei: Octavian Cociş
Coperta: Marius Matieş
Foto Curzio Malaparte: Gulliver/Roger Viollet
CURZIO MALAPARTE *La Pelle*
Comunione Eredi Curzio Malaparte, Italy
Univers Publishing House, Inc, 2007
ISBN (13) 978 – 1 – 60257 – 045-O
ISBN (10) 1 – 60257 – 045-O

Caldei amintiri a colonelului Henry H. Cumming, Universitatea Virginia, şi tuturor curajoşilor, bunilor şi cinstiţilor soldaţi americani, camarazii mei de arme între 1943 şi 1945, morţi fără de folos pentru libertatea Europei.

Dacă vor fi respectate templele şi zeităţile învinşilor, învingătorii vor fi mântuiţi.

ESCHIL, *Agamemnon*

Ce qui m'intéresse n'est pas toujours ce qui m'importe.

PAUL VALÉRY

CIUMA

Erau cele dintâi zile ale „ciumei" din Napoli. În fiecare după-amiază la ora cinei, după o jumătate de oră de *punching-ball* şi un duş fierbinte la terenul de sport al P.B.S., Peninsular Base Section, colonelul Jack Hamilton şi cu mine coboram pe jos înspre San Ferdinando, deschizându-ne drum cu coatele prin mulţimea care din zori până la căderea întunericului tălăzuia pe Via Toledo.

Eram amândoi, Jack şi cu mine, bine hrăniţi, în

mijlocul unei mulţimi înspăimântătoare de napoletani palizi, murdari, flămânzi, îmbrăcaţi în zdrenţe, pe care haite de soldaţi din armatele eliberatoare, alcătuite din toate neamurile pământului, îi îmbrânceau şi îi înjurau în toate limbile pământului. Onoarea de a fi eliberat cel dintâi revenise, din întâmplare, între toate popoarele Europei, chiar poporului napoletan; iar pentru a celebra un premiu atât de meritat, sărmanii mei napoletani, după trei ani de foame, de epidemii, de bombardamente fără cruţare, acceptaseră cu inima deschisă, de dragul patriei, râvnita şi invidiata glorie de a interpreta rolul poporului învins, de a cânta, de a bate din palme, de a ţopăi de bucurie printre ruinele caselor, de a flutura steaguri străine, până mai ieri duşmane, de a arunca flori de la fereastră învingătorilor.

În ciuda acestui entuziasm sincer şi general, nu exista nici măcar un napoletan, în tot oraşul Napoli, care să se simtă învins. N-aş putea spune cum s-a născut acest ciudat sentiment în sufletul oamenilor. Nu exista nicio umbră de îndoială că Italia, deci şi Napoli, n-ar fi pierdut războiul. Cu siguranţă, este mult mai greu să pierzi un război decât să-l câştigi. Toată lumea este în stare să câştige un război, nu toţi sunt capabili să-l piardă. Nu este îndeajuns să pierzi un război pentru a avea dreptul să te consideri un popor învins. În înţelepciunea lor străveche, bazată pe o experienţă dureroasă de câteva secole, sărmanii mei napoletani nu-şi arogau dreptul de a se simţi un popor învins; fără îndoială, era vorba de o gravă lipsă de tact. Dar puteau oare Aliaţii să elibereze popoare şi în acelaşi timp să le oblige să se simtă învinse? Ori liberi, ori învinşi. Ar fi nedrept să se dea vina pe napoletani că nu se simţeau nici liberi, nici învinşi.

În timp ce păşeam alături de colonelul Hamilton, mă simţeam nemaipomenit de ridicol în uniforma mea englezească. Uniformele Corpului Italian de Eliberare erau

nişte vechi uniforme englezeşti, de culoare kaki, dăruite de Comandamentul Britanic mareşalului Badoglio, revopsite, poate pentru a se ascunde petele de sânge şi găurile de gloanţe, într-o culoare verde-intens, de şopârlă. De fapt, erau uniformele soldaţilor britanici căzuţi la El Alamein şi Tobruk. Vestonul meu era găurit, vizibil, de trei gloanţe de mitralieră. Tricoul meu, cămaşa, chiloţii erau pătaţi de sânge. Până şi pantofii mei fuseseră luaţi de la un cadavru de soldat englez. Când i-am încălţat prima dată, am simţit că mă înţeapă ceva în talpă. Întâi am crezut că în pantof a rămas cumva un oscior de mort, mi-ar fi fost mai uşor să-l scot. Mi-a trebuit o jumătate de oră să găsesc un cleşte şi să scot cuiul. Nimic de zis, chiar că se terminase cu bine războiul ăsta stupid, pentru noi. Nici că se putea termina mai bine. Amorul nostru propriu de soldaţi învinşi era salvat oricum, luptam alături de aliaţi ca să câştigăm împreună cu ei războiul lor, după ce l-am pierdut pe al nostru, şi din această cauză era cât se poate de firesc să fim îmbrăcaţi cu uniformele soldaţilor aliaţi ucişi de noi.

Când, în sfârşit, am reuşit să scot cuiul şi să mă încalţ, compania pe care urma să o comand se adunase într-un colţ al curţii cazărmii. Cazarma era de fapt o veche mănăstire de lângă Torretta, în spatele Mergellinei, ruinată de secole şi de bombardamente. Curtea interioară era mărginită în trei părţi de un portic susţinut de coloane subţiri din tuf gri, iar într-o parte de un zid înalt, galben acoperit de pete verzui de mucegai şi de plăci mari de marmură în care erau săpate, sub nişte cruci mari şi negre, lungi şiruri de nume. Mănăstirea fusese transformată în lazaret în vremea unei epidemii de holeră de altă dată, iar numele acelea erau ale morţilor de holeră. Pe zid stătea scris cu litere mari şi negre: *Requiescant in pace*.

Colonelul Palese a dorit să mă prezinte personal

soldaţilor cu una dintre acele ceremonii simple care merg la sufletul bătrânilor militari. Era un om înalt, slab, cu părul complet alb. Mi-a strâns mâna în tăcere şi, suspinând trist, zâmbi. Soldaţii (aproape toţi erau foarte tineri şi se bătuseră bine cu Aliaţii în Africa şi în Sicilia şi exact din acest motiv aliaţii îi aleseseră pentru a alcătui primul nucleu al Corpului Italian de Eliberare) stăteau aliniaţi în mijlocul curţii, în faţa noastră, şi mă priveau ţintă. Şi ei erau îmbrăcaţi cu uniforme ale soldaţilor englezi căzuţi la El Alamein şi la Tobruk, încălţările lor erau încălţări de mort. Aveau chipul palid şi ostenit, ochii albi şi ficşi, dintr-o materie moale şi opacă. Mă priveau, aşa mi s-a părut, fără să clipească.

Colonelul Palese a făcut un semn din cap, sergentul a strigat „Companie, atenţiune!” Privirea soldaţilor se lăsă peste mine cu o intensitate dureroasă, asemeni privirii unei pisici moarte. Braţele li se înţepeniseră, în poziţie. Palmele care strângeau armele erau fără sânge; pielea moale atârna din vârful degetelor ca pielea unei mănuşi prea mari.

Colonelul Palese începu să vorbească: „Vi-l prezint pe noul vostru căpitan…” Şi în timp ce el vorbea, mă uitam la acei soldaţi italieni îmbrăcaţi în uniforme luate de pe cadavre de englezi, la mâinile acelea lipsite de sânge, la buzele lor palide, la ochii lor albi. Ici şi colo, pe piept, pe pântece, pe picioare, uniformele lor erau acoperite de pete negre de sânge. La un moment dat mi-am dat seama cu groază că soldaţii aceia erau de fapt morţi. Se simţea un miros slab de stofa mucegăită, de piele putrezită, de carne uscată la soare. M-am uitat la colonelul Palese: şi el era mort. Vocea care ieşea printre buzele sale era umedă, rece, vâscoasă, asemeni acelor îngrozitoare gâlgâituri care ies din gura unui mort atunci când îl apeşi cu mâna pe stomac.

— Ordonaţi pe loc repaus, i-a spus sergentului colonelul Palese la sfârşitul scurtului său discurs.

— Companie, pe loc repaus, a strigat sergentul. Soldaţii se lăsară pe piciorul stâng într-o atitudine pasivă şi obosită, m-au privit fix, cu o privire mai blândă, mai îndepărtată.

— Iar acum, spuse, colonelul Palese, noul vostru căpitan, vă va spune câteva cuvinte.

Am deschis gura şi o gâlgâială îngrozitoare s-a auzit, erau cuvinte lăbărţate, surde, umflate. Am spus:

— Suntem voluntarii Libertăţii, soldaţii noii Italii. Trebuie să luptăm contra germanilor, să-i dăm afară din casă, să-i aruncăm dincolo de frontierele noastre. Privirile tuturor italienilor sunt aţintite către noi – trebuie să ridicăm drapelul căzut în noroi, să fim un exemplu pentru toţi în toată această ruşine, să ne arătăm demni de această clipă, de misiunea pe care patria ne-a încredinţat-o.

Când am terminat de vorbit, colonelul Palese le-a spus soldaţilor:

— Acum, unul dintre voi vă repeta tot ce a spus căpitanul vostru. Vreau să fiu sigur că aţi înţeles. Tu, a spus arătând un soldat, repetă ceea ce a spus căpitanul vostru.

Soldatul m-a privit, era palid, avea buzele albe şi subţiri, ca ale unui mort. Şi a rostit încet, cu o îngrozitoare gâlgâială în glas:

— Trebuie să ne arătăm demni de ruşinea Italiei.

Colonelul Palese s-a apropiat de mine şi mi-a zis cu voce şoptită:

— Au priceput.

Apoi s-a îndepărtat în tăcere. Dinspre subţioara stângă se întindea o pată neagră de sânge care cuprindea încet, încet toată uniforma. Mă uitam la pata aceea neagră de sânge care se întindea încet-încet, îl urmăream cu

privirea pe bătrânul colonel italian îmbrăcat în uniforma unui englez mort, îl priveam cum se îndepărtează încet, făcând să scârţâie pantofii unui englez mort, şi numele Italiei îmi puţea în gură ca o bucată de carne stricată.

— *This bastard people*! spuse printre dinţi colonelul Hamilton, făcându-şi loc prin mulţime.

— De ce spui asta, Jack?

Ajunşi în dreptul Augusteo-ului, am cotit ca de obicei în Via Santa Brigida, unde mulţimea era mai rară, şi ne-am oprit o clipă să ne tragem răsuflarea.

— *This bastardpeople*, spunea Jack, punându-şi în ordine uniforma boţită de teribila aglomeraţie.

— *Don't say that*, nu spune asta, Jack.

— *Why not*? *This bastard, dirty people*.

— Oh, Jack, doar şi eu sunt un bastard, şi eu sunt un italian murdar. Dar sunt mândru de a fi un italian murdar. Nu e vina noastră că nu ne-am născut în America. Sunt sigur că am fi un *bastard dirty people* chiar dacă am fi fost născuţi în America. *Don't you think* so, *Jack*?

— *Don't worry*, *Malaparte*, zicea Jack, să nu-ţi pară rău. *Life is wonderful*.

— Sigur, viaţa este ceva nemaipomenit, Jack, ştiu asta. Dar nu mai spune, *don't say that*.

— *Sorry*, spunea Jack, bătându-mă cu palma pe spinare, n-am vrut să te jignesc. E un fel de-a spune. *I like Italian people*. *I like this bastard, dirty, wonderful people*.

— Ştiu, Jack, ştiu că iubeşti poporul ăsta sărac, nefericit şi minunat. Niciun popor de pe acest pământ nu a suferit atât de mult ca poporul napoletan. A răbdat foamea şi sclavia vreme de douăzeci de secole şi nu s-a plâns. Nu blestemă pe nimeni, nu urăşte pe nimeni, nici măcar mizeria. Hristos era napoletan.

— Nu spune tâmpenii, zicea Jack.

— Nu e o tâmpenie. Hristos era napoletan.

— Ce-ai azi, Malaparte? spunea Jack privindu-mă cu ochii lui blânzi.

— Nimic. Ce-ai vrea să am?

— Eşti într-o pasă neagră, spunea Jack.

— De ce ar trebui să fiu într-o pasă neagră?

— *1 know you*, *Malaparte*. Eşti într-o pasă neagră astăzi.

— Sunt îndurerat pentru Cassino, Jack.

— La naiba cu Cassino, *the hell with Cassino*.

— Sunt îndurerat, cu adevărat îndurerat pentru ceea ce s-a întâmplat la Cassino.

— *The hell with you*, spunea Jack.

— Cu adevărat este un păcat că aveţi atâtea necazuri la Cassino.

— *Shut up*, *Malaparte*.

— *Sorry*. Nu voiam să te supăr, Jack. *I like Americans*. *1 like the pure*, *the clean*, *the wonderful American people*.

— Ştiu, Malaparte. Ştiu că ţii la americani. *But*, *take it easy*, *Malaparte*. *Life is wonderful*.

— La naiba cu Cassino, Jack.

— *Oh*, *yes*. La naiba cu Napoli, Malaparte, *the hell with Naples*.

Un miros ciudat plutea în aer. Nu era mirosul care se ridica la apusul soarelui, dinspre străduţele din Toledo, din Piazza delle Carrette, din Santa Teresella a Spaniolilor. Nu era mirosul grătarelor, al cârciumilor, al vespasianelor ascunse în colţurile întunecate şi fetide ale străduţelor din Quartieri, care din Via Toledo urcă înspre San Martino. Nu era nici acel miros galben, opac, gelatinos, alcătuit din mii de efluvii, din mii de emanaţii tulburi, *de mille délicates puanteurs*, cum zicea Jack, pe care florile ofilite, adunate la picioarele Fecioarei în troiţele de la încrucişările străduţelor, îl răspândeau în anumite clipe ale zilei

deasupra oraşului întreg. Nu era mirosul sirocco-ului care aducea a brânză de oaie şi a peşte stricat. Nu era nici măcar mirosul de came încinsă care, către seară, se răspândea în tot Napoli ieşind din bordeluri, acel miros pe care Jean-Paul Sartre, plimbându-se într-o zi pe Via Toledo, *sombre comme un aisselle*, *pleine d'une ambre chaude vaguement obscène*, îl simţea ca o *parenté immonde de l'amour et de la nourriture*. Nu, nu era acel miros de came încinsă care se aşeza peste Napoli către apusul soarelui, când la *chiar des femmes à l'ar de bouillie sous la crasse*. Era un miros extraordinar de pur şi de uşor – fin, transparent, fără greutate, un miros de mare cenuşie, de noapte de sare, mirosul unei păduri bătrâne din arbori de carton.

Turme de femei lăţoase şi boite, urmate de cete de soldaţi negri cu mâini cenuşii, coborau şi suiau pe Via Toledo străbătând mulţimea cu strigăte ascuţite: „ei, Joe! ei, Joe!". La intrarea în străduţe aşteptau în şiruri lungi, fiecare în spatele unei speteze de scaun, coafezele publice, „pieptănătoarele". Pe scaune, cu capul lăsat pe spate şi ochii închişi, ori aplecat în piept, stăteau negri atletici, cu cap mic şi rotund, cu încălţări galbene, strălucitoare, asemeni picioarelor statuilor aurite ale îngerilor din biserica Santa Chiara. „Pieptănătoarele", coafezele, strigându-se între ele cu ciudate ţipete guturale ori cântând, ori certându-se furioase cu ţaţele de la ferestre sau de la balcoane care stăteau ca la teatru, îşi înfigeau pieptenii în părul negrilor, încâlcit, lânos, trăgeau către ele cu ambele mâini, scuipau pe dinţii pieptănului ca să-l facă să alunece şi-şi turnau fluvii de briantină în palmă, apoi, ca nişte maseuze, ungeau şi frecţionau părul clienţilor.

Bande zdrenţăroase de copii, îngenuncheaţi în faţa cutiilor de lemn, încrustate cu bucăţi de sidef, de scoici, cu cioburi de oglindă, băteau cu muchia periilor în capacul

lăzilor strigând „*văcsuitoru*! *văcsuitoru*! *shoe-shine*! *shoe-shine*! şi în acelaşi timp, cu o mână descărnată şi lacomă agăţau de pantaloni pe soldaţii negri care se plimbau legănându-se din şolduri. Grupuri de soldaţi marocani stăteau ghemuiţi de-a lungul zidurilor, înfăşuraţi în mantalele lor cenuşii, cu faţa ciupită de vărsat, cu ochii galbeni lucind în orbitele adânci şi ascuţite, inspirând cu nările fremătânde mirosul abia simţit care plutea în aerul prăfos.

Femei palide, ostenite, cu buzele vopsite, cu farduri groase peste jeg, îngrozitoare şi demne de milă, aşteptau la colţul străzii oferindu-le trecătorilor marfa lor oribilă: băieţi şi fete de opt, de zece ani, cărora soldaţii marocani, algerieni, indieni, malgaşi le ridicau hainele şi îi pipăiau strecurându-şi mâna printre nasturii pantalonilor. Femeile strigau: „*Two dollars the boys*, *three dollars the girls*!

— Ţi-ar plăcea, spune drept, o fetiţă cu trei dolari, îi spuneam lui Jack.

— *Shut up*, *Malaparte*.

— Nici măcar nu e scumpă o fetiţă cu trei dolari. Un kilogram de carne de miel costă mult mai mult. Sunt sigur că la Londra sau la New York o fetiţă costă mai mult decât costă aici, nu-i aşa, Jack?

— *Tu me dégoûtes*, spunea Jack.

— Trei dolari abia înseamnă trei sute de lire. Cam cât poate să atârne o fetiţă de opt sau zece ani? Douăzeci şi cinci de kilograme? Gândeşte-te că un kilogram de miel la piaţa neagră costă cinci sute cincizeci de lire, adică cinci dolari şi cincizeci de cenţi.

— *Shut up*! striga Jack.

Preţurile la fetiţe şi la băieţi scăzuseră de câteva zile şi continuau să scadă. În vreme ce preţurile la zahăr, ulei, făină, carne, pâine, crescuseră şi continuau să salte, preţurile cărnii de om continuau să scadă din zi în zi. O

fată între douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani, care în urmă cu o săptămână ajungea până la zece dolari, nu mai valora acum decât patru dolari, cu tot cu oase. Motivul pentru care asistam la o cădere acută a preţului la carnea omenească pe piaţa napoletană putea să fie acela că la Napoli veneau femei din toată Italia de sud. În ultimele două săptămâni, angrosiştii au aruncat pe piaţă o mare cantitate de femei siciliene. Nu toată cantitatea era de carne proaspătă, dar negustorii ştiau că soldaţii negri au gusturi rafinate şi preferă carnea nu foarte proaspătă. Oricum, carnea siciliană nu era foarte căutată şi chiar şi negrii ajunseseră să strâmbe din nas – negrilor nu le plac femeile albe prea negre. Din Calabria, din Puglia, din Basilicata, din Molise veneau în fiecare zi la Napoli, în căruţe trase de măgări, în autobuzele aliaţilor şi cea mai mare parte pe jos, veneau cârduri de fete zdravene, bine făcute, cele mai multe ţărănci, atrase de mirajul aurului. Aşa se face că preţul cărnii umane pe piaţa napoletană se prăbuşise şi toată lumea se temea că lucrul acesta ar putea să aibă consecinţe grave pentru toată economia oraşului. (Astfel de lucruri nu se mai întâmplaseră la Napoli. Cu siguranţă era o ruşine, o ruşine pentru care cea mai mare parte a poporului napoletan roşea. Dar de ce autorităţile aliate, care erau stăpânii oraşului, nu roşeau?) în schimb, carnea de negru crescuse la preţ şi acest fapt contribuia, din fericire, la restabilirea unui anume echilibru al pieţei.

— Cât costă astăzi carnea de negru? l-am întrebat pe Jack.

— *Shut up*! răspunde Jack.

— Este adevărat că la Napoli carnea de american negru costă mai mult decât aceea de american alb?

— *Turn agaces*, răspundea Jack.

Desigur, nu aveam nicio intenţie să-l jignesc, nici să-l iau peste picior şi nici măcar să-mi arăt lipsa de respect

faţă de armata americană, *the most lovely*, *the most kind*, *the most respectable Army of the world*. De ce să-mi fi păsat mie că la Napoli carnea de american negru costă mai mult decât carnea de american alb? Mie îmi sunt dragi toţi americanii, indiferent de culoarea pielii lor, şi am dovedit acest lucru de o sută de ori, în vremea războiului. Albi sau negri, au sufletul curat, mult mai curat decât al nostru. îi iubesc pe americani deoarece sunt buni creştini, creştini sinceri. Ei cred că Hristos se află întotdeauna de partea celor care au dreptate. Ei cred că este o vină să fi greşit, că este un lucru imoral să greşeşti. Ei cred că sunt singurii oameni de cuvânt, că popoarele Europei sunt mai mult sau mai puţin necinstite. Ei cred că un popor învins este un popor de vinovaţi, că înfrângerea este o condamnare morală, că este un act de justiţie divină.

Îi iubesc pe americani din acest motiv şi pentru altele despre care nu mai vorbesc. Modul lor de a înţelege omenia, generozitatea, cinstea şi simplitatea pură a ideilor, sentimentele, felul lor de a fi direct îmi dădea în acea lui 1943, atât de plină de umilinţe şi dureri pentru poporul meu, iluzia că oamenii urăsc răul, că există o speranţă într-o omenire mai bună, încrederea că doar bunătatea şi inocenţa acelor magnifici băieţi de peste Atlantic, debarcaţi în Europa pentru a-i pedepsi pe cei răi şi a-i premia pe cei buni, ar fi putut să răscumpere din păcatele lor popoarele şi indivizii.

Însă între toţi prietenii mei americani, colonelul de stat-major Jack Hamilton îmi era cel mai drag. Jack era un bărbat de treizeci şi opt de ani, înalt, slab, palid, elegant, cu maniere aristocratice, aproape europene. La prima vedere, poate părea mai mult european decât american, dar nu din cauza asta îmi plăcea şi ţineam la el ca la un frate. Mai târziu, cunoscându-ne mai bine, a ieşit la vedere natura americană, profundă şi decisivă. Se născuse în

Carolina de Sud („am avut ca doică”, spunea Jack, „*une negresse par un démon secouée*”), dar nu era doar ceea ce se înţelegea în America prin termenul „sudist”. Era un spirit cult, rafinat şi în acelaşi timp de o simplitate şi de o inocenţă aproape puerile. Era, vreau să spun, un american în sensul cel mai nobil al cuvântului, unul dintre oamenii cei mai demni de respect dintre câţi am cunoscut în viaţa mea. Era un *Christian gentleman*. Cât este de greu să exprimi ceea ce vreau să se înţeleagă prin *Christian gentleman*. Toţi cei care-i cunosc şi îi iubesc pe americani înţeleg ce vreau să spun atunci când afrim despre poporul american că este un popor creştin şi că Jack era un *Christian gentleman*.

Educat la Woodberry Forest School şi la Universitatea din Virginia, Jack s-a dedicat cu egală pasiune studiului latinei, celui de greacă veche, sportului, aşezându-şi soarta cu aceeaşi încredere în mâinile lui Horaţiu, Virgiliu, Simonide şi Xenofon, precum şi în acelea ale maseurilor de la sălile de sport universitare. În 1928 fusese *sprinter* al echipei americane Olympic Track la Amsterdam şi de aceea era mult mai mândru de victoriile sale olimpice decât de titlurile academice. După 1929 şi-a petrecut câţiva ani la Paris pe contul lui *United Press* şi era mândru de franceza sa aproape perfectă. „Am învăţat franceza de la clasici”, spunea Jack, „profesorii mei de franceză au fost La Fontaine şi madame Bonnet, portăreasa casei din Rue Vaugirard, unde locuiam. *Tu ne trouves pas que je parte comme les animaux de La Fontaine*? Am învăţat de la el *cu un chien peut bien regarder un Evêque*. °

— Şi ai venit în Europa, îi spuneam, ca să înveţi chestiile astea? Şi în America *un chien peut bien regarder un Evêque*”.

— O, nu, răspundea Jack, *en Amérique ce sont les*

Evêques qui peuvent regarder les chiens.

Jack cunoştea bine şi ceea ce el denumise *la banlieue de Paris*, ceea ce însemna Europa. Străbătuse Elveţia, Belgia. Germania, Suedia plin de acel spirit umanist, cu acea poftă de cunoaştere cu care *undergraduates*-\\ englezi, înaintea reformei doctorului Arnold, străbătuseră Europa în cadrul „grand tour”-ului de vară. Din acele călătorii s-a întors în America având cu sine manuscrisul unui eseu asupra spiritului civilizaţiei europene şi al unui studiu despre Descartes care i-au adus numirea de profesor de literatură la o mare universitate americană. Numai că laurii academici nu sunt chiar atât de verzi pe fruntea unui atlet cum sunt laurii olimpici şi Jack nu s-a liniştit până când o ruptură musculară l-a împiedicat să mai alerge vreodată sub steagul înstelat. Ca să uite de nefericirea lui, Jack obişnuia să citească din iubitul lui Virgiliu şi dragul lui Xenofon în vestiarul sălii de sport a Universităţii, în mirosul de cauciuc, de prosoape ude, de săpun şi linoleum, miros care este o caracteristică a culturii clasice universitare din ţările anglo-saxone.

Într-o dimineaţă, la Napoli, l-am găsit în vestiarul pustiu la acea oră, al sălii de sport a lui Peninsular Base Section, gata să citească din Pindar. M-a privit şi a surâs, roşind uşor. M-a întrebat dacă îmi place poezia lui Pindar. A mai spus că în odele pindarice dedicate atleţilor învingători la Olimpia nu este nicio urmă din greul şi asprul antrenament al acestora, că în acele versuri divine răsună strigătele mulţimii şi aplauzele triumfale şi nicidecum răsuflarea grea, geamătul care iese de pe buzele atleţilor în momentul teribilului lor efort suprem.

— Eu ştiu ce înseamnă, a spus, ultimii douăzeci de metri. Pindar nu este un poet modern – este un poet englez din perioada victoriană.

Preferaţii săi, înaintea tuturor celorlalţi poeţi, erau

Horaţiu şi Virgiliu, datorită seninătăţii lor melancolice, avea pentru poezia greacă, pentru Grecia antică o recunoştinţă profundă, nu de elev, ci de fiu. Ştia pe de rost părţi întregi din *Iliada*, şi în ochi îi apăreau lacrimi când declama în greacă hexametrii din „focurile funerare în onoarea lui Patrocle”. Într-o zi, pe când stăteam pe malul râului Volturno, lângă Bailey Bridge de la Capua, aşteptând ca sergentul de gardă de pe pod să ne dea semnalul de trecere, discutam despre Winckelmann şi despre frumuseţea la grecii antici. Îmi aduc aminte că Jack a dorit să-mi spună că în locul imaginilor funebre, misterioase, aspre ale Greciei arhaice – grosolană şi barbară, gotică, după cum o denumea el –, prefera imaginile vesele, armonice, clare ale Greciei elenistice, tânără, spirituală, modernă, pe care el o definea ca pe o Grecie franceză, o Grecie a secolului al optsprezecelea. Am profitat şi l-am întrebat care ar fi, după părerea sa, Grecia americană, mi-a răspuns râzând:

— Grecia lui Xenofon.

Şi, râzând în continuare, a început să descrie un portret singular şi convingător al lui Xenofon „gentlemanul din Virginia” care de fapt era o timidă caricatură, în stilul doctorului Johnson, a unor elenişti din şcoala de la Boston.

Jack avea pentru eleniştii din Boston un dispreţ indulgent şi maliţios. Într-o dimineaţă l-am găsit aşezat sub un copac, cu o carte pe genunchi, lângă o baterie de artilerie grea, lângă Cassino. Erau zilele triste ale bătăliei de la Cassino. Ploua de două săptămâni, nimic altceva decât ploaie. Coloane de camioane pline cu soldaţi americani, cusuţi în cearşafuri albe din pânză deasă de in coborau către micile cimitire militare risipite în lungul Viei Appia şi a Viei Casilina. Ca să protejeze de ploaie paginile cărţii (era o ediţie din secolul al XVII-lea a poeziei greceşti legată în piele moale, cu muchiile aurite, pe care bunul

Gaspar Casella, faimosul librar anticar napoletan, i-o dăruise), Jack stătea plecat în faţă, acoperind cartea preţioasă cu pulpana impermeabilului.

Îmi aduc aminte că mi-a spus râzând că, la Boston, Simonides nu era considerat un mare poet. Mai spuse că Emerson, în elogiul său funebru pentru Thoreau, afirma că „*his classic poem on Smoke suggests Simonides, but is better than any poem of* Simonides Râdea cu toată inima: – *Ah, ces gens de Boston*! *Tu vois ça*? *Thoreau, a Boston, este mult mai mare decât Simonides*!

Şi ploaia îi intra în gură, amestecându-se cu râsul şi cu vorbele lui.

Poetul său american preferat era Edgar Allan Poe. Câteodată, când bea un pic de whisky, mai mult decât de obicei, i se întâmpla să confunde versuri de Horaţiu cu versuri din Poe, şi se uimea profund când se întâlnea cu Annabel Lee şi Lydia în aceeaşi strofa. Sau i se întâmpla să confunde „frunza vorbitoare" a Madamei de Sévigné cu un animal vorbitor al lui La Fontaine.

— Nu era un animal, îi spuneam, era o frunză, o frunză de copac.

Şi îi citam fragmentul din scrisoarea în care Madame de Sévigné scrisese că ar fi dorit să fie o frunză vorbitoare din parcul castelului său din Rochers, Bretagne.

— *Mais cela c'est absurd*, spunea Jack, *une feuille qui parte*! *Un animal, ça se comprend, mais un feuille*!

— Ca să înţelegi Europa, îi spuneam, judecata carteziană nu foloseşte la nimic. Europa este un ţinut misterios, plin de secrete inviolabile.

— Ah, Europa! ce ţinut extraordinar! exclamă Jack. Am nevoie de Europa ca să mă simt american.

Numai că Jack nu era dintre acei *Américains de Paris* care pot fi întâlniţi în fiecare pagină din *The Sun also Rises* de Hemingway, care cam prin 1925 frecventau Select din

Montparnasse, care dispreţuiau ceaiurile de la Ford Maxon Ford şi librăria Sylvia Beach, şi despre care Sinclair Lewis, în legătură cu anumite personaje ale lui Eleanor Green, spune că erau „ca nişte refugiaţi intelectuali din Rive Gauche prin 1925 sau ca T.S. Eliot, Ezra Pound sau Isadora Duncan, *iridescent flies caught in the black web of an ancient and amoral european culture*”. Jack nu era nici măcar unul dintre acei tineri decadenţi de peste Atlantic, strânşi în jurul revistei americane *Transition*, care se tipărea la Paris în 1925. Nu, Jack nu era un „déraciné”, niciun decadent, el era un american îndrăgostit de Europa.

Avea pentru Europa un respect alcătuit din dragoste şi admiraţie. În ciuda culturii sale, a experienţei afectuoase faţă de toate păcatele şi virtuţile noastre, zăcea în el, ca aproape în toţi americanii adevăraţi, o delicată specie de „inferiority complex” faţă de Europa, care se arăta nu în incapacitatea de a înţelege şi de a ierta mizeriile şi ruşinea noastră, ci în frica de a înţelege, în pudoarea de a înţelege. La Jack un astfel de complex de inferioritate, o astfel de candoare, o asemenea pudoare încântătoare erau mult mai la vedere decât la alţi americani. De fiecare dată când pe o stradă din Napoli sau în vreun sătuc de pe lângă Capua sau Caserta, sau pe vreo uliţă din Cassino, se întâmpla să asiste la vreun episod dureros al mizeriei noastre, al umilinţei noastre fizice şi morale, al disperării noastre (nu doar mizeria, umilinţa şi disperarea oraşului Napoli, sau a Italiei, ci a întregii Europe), de fiecare dată Jack roşea.

Din cauza felului său de a roşi ţineam la Jack ca la un frate. Din cauza pudorii sale nemaipomenite, atât de profundă şi de adevărat americană, îi eram recunoscător lui Jack, tuturor soldaţilor generalului Clark, tuturor copiilor, femeilor şi bărbaţilor Americii. (Ah, America, acel luminos şi îndepărtat orizont, acel tărâm de neatins, acel ţinut fericit şi interzis!) Câteodată, încercând să-şi ascundă

pudoarea, spunea roşind: „*this bastard*, *dirty people* atunci îmi venea să răspund la nemaipomenita sa pudoare cu sarcasm, cu vorbe amare, pline de un râs dureros şi rău, dar imediat îmi părea rău şi păstram toată noaptea în inima mea o amărăciune. Poate că lui i-ar fi plăcut să mă vadă plângând, desigur, lacrimile i s-ar fi părut mult mai fierbinţi decât sarcasmul, mai puţin crude decât amărăciunea mea. Însă eu aveam ceva de ascuns. În această mizerabilă Europă noi, totuşi, ne ruşinam şi ne era frică de pudoarea noastră.

În fond, nu era vina mea că tot creştea preţul la carnea de negru. Un negru mort nu avea niciun preţ, costa chiar mai puţin decât un alb mort. Chiar mai puţin decât un italian viu! Costa, cu greu, cam cât douăzeci de copii napoletani morţi de foame. Era într-adevăr foarte ciudat ca un negru mort să coste atât de puţin. Un negru mort este un mort foarte frumos: e lucitor, masiv, imens şi când este întins pe jos ocupă cam de două ori mai mult spaţiu decât un alb mort. Chiar dacă negrul, pe când trăia în America, nu era decât un biet lustragiu din Harlem sau hamal în port, sau fochist la căile ferate, când era mort îi trebuia tot atâta teren cât le trebuia splendidelor, imenselor cadavre ale eroilor homerici. Îmi plăcea, în fond, să mă gândesc că pentru un cadavru de negru trebuia tot atâta pământ cât era nevoie pentru Ahile mort, sau Hector mort, sau Aiax mort. Şi nu ştiam cum să mă împac cu ideea că un negru mort ar costa atât de puţin.

Însă un negru viu costa extraordinar de mult. Preţul negrilor vii la Napoli urcase de câteva zile de la două sute de dolari la o mie de dolari, şi tindea să crească. Ajungea să observi cum oamenii săraci se uitau cu ochi flămânzi la câte un negru viu, ca să înţelegi că preţul negrilor vii era foarte ridicat şi continua să crească. Visul tuturor napoletanilor săraci, în special al „scurgnizzi” lor, a

puştilor, era să-şi cumpere un *black* măcar pentru câteva ore. Vânătoarea de soldaţi negri era jocul preferat al puştilor. Napoli, pentru puştime, era o imensă pădure ecuatorială plină de un miros dens de gogoşi dulci prin care negri exotici se plimbau dând din şolduri, cu ochii îndreptaţi către cer. Când un „scurgnizzo” reuşea să înhaţe un negru de mâneca tunicii şi să-l tragă după el din bar în bar, din cârciumă în cârciumă, din bordel în bordel, prin labirintul străduţelor din zona Toledo sau Forcella, de la toate ferestrele, din pragul uşilor, din toate răspântiile, o sută de guri, o sută de ochi, o sută de mâini îi strigau „Vinde-mi WacÄ-ul! îţi dau douăzeci de dolari, treizeci de dolari, cincizeci de dolari! „Era ceea ce se chema *the flying market*, „piaţa volantă”. Cincizeci de dolari era preţul maxim care se putea plăti pentru un negru pe zi, adică pentru câteva ore: timpul necesar ca să-l îmbeţi, să-l dezbraci de tot ce avea pe el, de la bonetă la pantofi şi, o dată venită noaptea, să-l abandonezi pe marginea străzii.

Negrul nu bănuia nimic. Nu-şi dădea seama că era cumpărat şi vândut la fiecare sfert de oră, se plimba neştiutor şi fericit, grozav de mândru pentru cizmele sale de aur lucitor, de uniforma sa îngrijită, de mănuşile sale galbene, de inelele şi dinţii săi de aur, de ochii săi mari şi albi, umezi şi transparent ca ochii de caracatiţă. Umbla surâzând, cu capul dat pe spate şi ochii pierduţi în imaginea pierdută a unui nor verde pe cerul de culoarea mării, tăind cu foarfecele alb al dinţilor săi ascuţiţi marginea azurie care mărginea acoperişurile, gleznele goale ale fetelor sprijinite de balustrada teraselor, garoafele roşii ce ieşeau din vasele de teracotă aşezate pe pervazul ferestrelor. Umbla ca un somnambul, gustând cu poftă toate miresmele, culorile, mirosurile, sunetele, imaginile care alcătuiau dulceaţa vieţii – mirosul de gogoşi, de vin, de peşte fript, o femeie gravidă care stă pe pragul

casei, o fată care se scarpină pe spinare, alta care-şi caută un purice în sân, plânsetul unui copil în leagăn, râsul unui „scurgnizzo”, fulgerarea soarelui într-un geam, sunetul unui gramofon, flăcările purgatoriilor din carton presat în care damnaţii ard la picioarele Fecioarei, în tabernacule la colţurile străzilor, un băiat care, cu dinţii săi strălucitori, ca un cuţit, muşcă dintr-o felie de pepene ca dintr-o muzicuţă, o semilună de sunete verzi şi roşii scânteietoare în cerul cenuşiu al unui zid, o adolescentă care se piaptănă la fereastră cântând „ohi Mari”, uitându-se înspre cer ca într-o oglindă.

Negrul nu-şi dădea seama că băiatul care-l ţinea de mână, care îi mângâia încheietura, vorbindu-i cu blândeţe şi privindu-l în faţă cu ochi galeşi, din când în când, nu mai era acelaşi. (Când băiatul îşi vindea propriul *black* altui „scurgnizzo”, încredinţa mâna negrului în mâna cumpărătorului şi apoi se pierdea în mulţime.) Preţul unui negru, la „piaţa volantă”, era calculat în funcţie de uşurinţa acestuia de a-şi cheltui banii, de dărnicia lui, de lăcomia sa la băutură şi mâncare, de felul în care ştia să râdă, să-şi aprindă o ţigară, de cum se uita la o femeie. O sută de ochi lacomi şi pricepuţi urmăreau fiecare gest al negrului, numărau banii pe care îi avea în buzunare, spionau degetele lui rozalii şi negre, cu unghii palide. Erau puştani mai mult decât pricepuţi în acest calcul precis şi rapid. (Un puşti de zece ani, Pasquale Mele, cumpărând şi revânzând negri la „piaţa volantă”, câştigase în două luni aproape şase mii de dolari, bani cu care îşi cumpărase o casă lângă Piaţa Olivella.) în vreme ce rătăcea din bar în bar, din crâşmă în crâşmă, din bordel în bordel, în vreme ce zâmbea, bea, mânca, în vreme ce mângâia braţul unei fete, negrul nu-şi dădea seama că devenise o marfă de schimb, nici măcar nu bănuia că era vândut şi cumpărat ca un sclav.

Nu era, desigur, demn pentru soldaţii negri din armata americană, *se kind*, *se black*, *se respectable*, care au debarcat la Napoli ca nişte învingători, să se trezească vânduţi şi cumpăraţi ca nişte sclavi. Numai că la Napoli astfel de lucruri se petrec de mii de ani; la fel s-a petrecut cu normanzii, cu angevinii, i s-a întâmplat la fel lui Carol al VIII-lea al Franţei, lui Garibaldi însuşi, chiar şi lui Musollini. Napoletanii ar fi murit de foame de câteva secole dacă n-ar fi avut din când în când norocul să-i cumpere şi să-i vândă pe toţi cei care, italieni sau străini, au îndrăznit să debarce la Napoli, ca învingători sau stăpâni.

Să cumperi un soldat negru la „piaţa volantă” pentru câteva ore costa doar câteva zeci de dolari, dar să-l cumperi pentru o lună, două luni, costa de la trei sute la o mie de dolari, chiar şi mai mult. Un negru american era o mină de aur. A fi proprietarul unui sclav negru însemna să ai o rentă sigură, un izvor de câştig uşor, să-ţi rezolvi problemele de zi cu zi, uneori chiar să devii bogat. Exista şi un risc, destul de mare, pentru că P.M., care nu pricepeau nimic din treburile Europei, aveau o aversiune inexplicabilă fată de comerţul cu negri. Numai că în ciuda P.M., comerţul cu negri era la mare cinste în Napoli. Nu exista familie napoletană, cât ar fi fost de săracă, să nu aibă un sclav negru.

Stăpânul unui negru îl trata pe sclavul său ca pe un oaspete drag, îi oferea de băut şi de mâncat, îl umfla cu vin şi cu gogoşi, îl punea să danseze cu fetele sale în acordurile unui gramofon vechi, îl punea să doarmă în patul său, laolaltă cu familia sa, bărbaţi şi femei, în acel imens pat care ocupa cea mai mare parte din orice locuinţă napoletană. Iar negrul, în fiecare seară, se întorcea aducând în dar zahăr, ţigări, conserve de came, kaiser, pâine, fainâ albă, lenjerie, ciorapi, încălţări,

uniforme, pături, mantale, mormane de bomboane. *Black-uhii* îi plăcea acea viaţă de familie liniştită, acea primire onestă şi plină de căldură, zâmbetul femeilor şi al copiilor, masa aşezată sub lampă, vinul, pizza, gogoşile dulci. După câteva zile, norocosul negru devenit sclav al acelei sărmane, dar binevoitoare familii de napoletani se logodea cu una dintre fiicele stăpânului său, şi în fiecare seară se întorcea aducând în dar logodnicei came conservată, săculeţi de zahăr şi de fainã, cartuşe de ţigări, toate comorile de orice fel pe care el le sustrăgea din depozitele militare şi pe care tatăl şi fraţii logodnicei sale le vindeau la piaţa neagră. În jungla din Napoli se puteau cumpăra şi sclavi albi, însă aceştia nu prea erau rentabili şi de aceea costau mai puţin. Oricum, un alb de la comandament costa cât un şofer negru.

Cei mai scumpi erau şoferii. Un *driver* negru costa până la două mii de dolari. Existau *drivers* care aduceau cadou logodnicei camioane întregi de fainã, de zahăr, de cauciucuri de automobile, de canistre de benzinã. Un *driver* negru a dăruit într-o zi logodnicei sale, Concetta Esposito, din Vicolo della Torretta, în capătul Rivierei di Chiaia, un tanc greu, un Sherman. În două ore, tancul, ascuns într-o curte interioară, a fost deşurubat şi făcut bucăţi. În două ore, a dispărut şi n-a rămas nici urmă din el – doar o pată de ulei pe pavaj. În portul Napoli, într-o noapte, a fost furată o *Liberty ship*, proaspăt sosită din America într-un convoi cu alte zece nave: n-a fost furată doar încărcătura ci chiar nava. A dispărut şi nu s-a mai ştiut nimic de ea. Tot Napoli, din Capodimonte până la Posillipo, a fost zguduit, la aflarea veştii, de un râs formidabil ca de un cutremur. Au fost văzute toate Muzele, Graţiile, Junona, Minerva, Diana, toate zeiţele Olimpului care în fiecare seară se ivesc printre nori deasupra Vezuviului, la aer curat, au izbucnit în râs, ţinându-şi

pieptul cu ambele mâini, Venus a făcut cerul să se clatine cu fulgerul dinţilor săi albi.

— Cât costă, Jack, o *Liberty ship* la piaţa neagră?

— *Oh, ça ne coûte pas cher, you damned fool*! răspundea Jack, roşind.

— Aţi făcut foarte bine când aţi pus santinele pe puntea cuirasatelor voastre. Dacă nu sunteţi atenţi, o să vă şterpelească flota.

— *The hell with you*, Malaparte.

Când ajungeam, ca în fiecare seară, în capătul Viei Toledo, în faţa vestitei cafenele Caffè Caflisch, pe care francezii o rechiziţionaseră ca să o transforme în *Foyer du soldat*, încetineam pasul ca să-i ascultăm pe soldaţii generalului Juin vorbind franţuzeşte între ei. Ne plăcea să auzim vorbindu-se franţuzeşte de către francezi. (Jack vorbea întotdeauna franţuzeşte cu mine. Atunci când am fost numit ofiţer de legătură între Corpul Italian de Eliberare şi Marele Cartier General de la Peninsular Base Section, imediat după debarcarea aliaţilor la Salerno, Jack, colonelul de stat-major Jack Hamilton, m-a întrebat imediat dacă vorbesc franceza şi la răspunsul meu „*Oui, mon colonel*" s-a roşit de încântare. „*Vous savez*", mi-a spus, „*il fait bon de parler français. Le français est une langue très, très respectable. C'est très bon pour la santé*".) La orice oră din zi, pe trotuarul de la Caffè Caflisch stătea un grup de soldaţi şi de marinari algerieni, malgaşi, marocani, senegalezi, tahitieni, indo-chinezi. Însă franceza lor nu era aceea a lui La Fontaine şi de aceea nu reuşeam să pricepem nimic din ce spuneau. Uneori, totuşi, ciulind urechea se întâmpla să prindem câteva cuvinte pronunţate cu accent parizian sau din Marsilia. Jack roşea de bucurie şi strângându-mă de braţ îmi spunea: „*Écoute, Malaparte, écoute, voilà du français, du véritable français*!" Amândoi ne opream, emoţionaţi, să ascultăm acele glasuri franceze,

acele cuvinte franţuzeşti, accentul de Ménilmontant sau de Connebière şi Jack spunea: „*Ah, c'est bon*! *ah, que ça fait du bien*!”

Adesea ne făceam curaj unul altuia şi păzeam pragul la Caffè Caflisch. Jack se apropia timid de sergentul francez care administra *Foyer du soldat* şi îl întreba roşind:

— *Est-ce que, par hasard… est-ce cu on a vu pas la le lieutenant Lyautey*?

— *Non, mon colonel*, răspundea sergentul… *on pe La pas vu depuis, quelques jours. Je regrette*.

— *Merçi*, spunea Jack, *au revoir, mon ami*.

— *Au revoir, mon colonel*, spunea sergentul.

— *Ah, que ça fait du bien, d'entendre parler français*!, spunea Jack, roşu la faţă, ieşind din Caffè Caflisch.

Jack şi cu mine mergeam destul de des, împreună cu căpitanul Jimmy Wren, din Cleveland, Ohio, să mâncăm cornuri calde, abia scoase din cuptor, la o brutărie de lângă Pendino di Santa Barbara, acolo unde urcă într-o pantă dulce scările ce duc de la Sedile de Porto către Mănăstirea Santa Chiara.

Pendino este o străduţă lugubră, nu atât din cauză că e foarte strâmtă, mărginită de zidurile înalte, acoperite de mucegai verde, ale unor case vechi şi sordide, nici din cauza întunecimii care pare să fie veşnică, ci mai ales din cauza locuitorilor săi.

Pendino di Santa Barbara este faimos din cauza piticelor ce locuiesc acolo. Sunt atât de mici, încât abia ajung la genunchiul unui om de înălţime medie. Sunt şleampete şi grosolane. poate cele mai urâte pitice din lume. În Spania sunt pitice foarte frumoase, bine proporţionate, cu linii echilibrate. Iar în Anglia am văzut pitice blonde, roşcate, cu adevărat foarte frumoase, nişte venere în miniatură. Piticele din Pendino di Santa Barbara

sunt îngrozitoare, şi toate, chiar şi cele tinere, par să fie nişte babe foarte bătrâne, cu chipul încreţit, fruntea ridată, părul rar şi decolorat în smocuri.

Ceea ce te uimea mai mult în acel colţ fetid era faptul că în acea îngrozitoare populaţie de pitici exista o frumuseţe – cea a bărbaţilor înalţi, cu ochi de un negru intens, la fel şi părul, cu mişcări lente şi elegante, cu vocea limpede şi sonoră. În Pendino di Santa Barbara nu pot fi văzuţi pitici, faptul acesta te poate duce la gândul că piticii mor încă din leagăn ori că scurtimea membrelor este o tară ereditară care afectează doar femeile.

Piticele stau toată ziua aşezate în pragul demisolurilor sau cinchite pe scăunelele lor minuscule aşezate lângă intrările vizuinilor, ciorovăindu-se cu voci de broască. Dimensiunea lor pare cu totul minusculă în comparaţie cu mobilele care umplu adăposturile lor întunecate: lăzi, şifoniere, dulapuri imense, paturi care par sarcofage pentru giganţi. Pentru a ajunge la mobilele acelea, piticele se caţără pe scaune, pe bănci, se ridică prin forţa braţelor ajutându-se de barele de fier ale paturilor. Cine urcă scările pentru prima dată în Pendino di Santa Barbara se crede Gulliver în Lilliput, un apropiat al Curţii din Madrid printre piticii lui Velázquez. Fruntea piticelor este brăzdată de aceleaşi riduri adânci care sapă fruntea înspăimântătoarelor bătrâne ale lui Goya. Nu este deloc întâmplătoare această memorie spaniolă, pentru că tot cartierul este spaniol, este plin de amintiri vii ale îndelungii dominaţii spaniole asupra oraşului Napoli, străzile au un aer de Spanie de altă dată, uliţele, casele, clădirile, mirosurile grele şi dulci, glasurile guturale, lungile şi muzicalele chemări şi răspunsuri de la balcoane, cântecul răguşit al gramofoanelor care se aud din întunecatele văgăuni.

Taralli sunt cornuri din cocă dulce. Brutăria, care

scoate din cuptor la fiecare oră cornuri dulci şi crocante, se găseşte la jumătatea scărilor care urcă spre Pendino şi este faimoasă în tot Napoli. Când brutarul introduce lopata lui lungă de lemn în gura fierbinte a cuptorului, piticele se adună întinzând mâinile lor scurte, negre, aspre, ca nişte labe de maimuţă; stri29 gând cu putere şi răguşit, înşfacă delicatele cornuri, calde, fumegânde, şi se împrăştie urcând pe străduţă ca să pună *taralli* în vase de aramă lucitoare, apoi se aşază în pragul bordeielor lor, cu vasul pe genunchi, în aşteptarea cumpărătorilor, cântând „comu-i cald şi bunuleţ, cornuleţ”. Mireasma cornuri lor se răspândeşte în tot Pendino di Santa Barbara, piticele ghemuite pe praguri se ciorovăiesc şi râd. Una dintre ele, poate e mai tânără, cântă la o fereastră şi seamănă cu un păianjen mare care-şi scoate capul păros dintr-o crăpătură a zidului.

Pitice chele şi ştirbe urcă şi coboară pe treptele pline de mâzgă, sprijinindu-se în bastoane. În cârje, bâţâindu-se pe picioruşele lor scurte, ridicându-şi genunchii până la gură ca să poată păşi pe trepte ori umblă în patru labe, mugind şi făcând spume la gură – par nişte monştri de Breughel ori de Bosch, într-o zi am văzut o pitică, eram împreună cu Jack, aşezată în pragul unei văgăuni, cu un câine bolnav în braţe. În braţele ei, lipit de piept, câinele părea un animal uriaş, o fiară monstruoasă. A apărut o prietenă de-a ei şi amândouă au apucat câinele bolnav, una de cap, alta de picioarele dindărăt, şi cu mare greutate l-au târât în văgăună părând că ar fi dus un dinozaur rănit. Glasurile care răzbat din adâncul vizuinilor sunt ascuţite, guturale, plânsul copiilor îngrozitori, minusculi şi diformi ca nişte păpuşi vechi, seamănă cu mieunatul unei pisici pe moarte. Dacă intri în vreunul dintre bordeiele acelea o să vezi cum pe jos, în penumbra fetidă, se târâie acei gândaci cu capul enorm şi trebuie să ai mare grijă să nu-i striveşti

cu talpa.

Câteodată vedeam câte una dintre pitice urcând pe scările din Pendino, trăgându-i de marginea pantalonilor uriaşi pe soldaţii americani, albi sau negri, cu ochii ficşi, împingându-i în văgăunile lor (albii, slavă Domnului, erau întotdeauna beţi). Mă cuprindeau fiorii, imaginându-mi ciudate împreunări între acei oameni uriaşi şi piticele monstruoase, în paturile lor înalte şi largi.

Şi îi spuneam lui Jimmy Wren:

— Mă bucur să văd că piticuţele şi soldaţii voştri se iubesc. Nu te bucuri şi tu, Jimmy?

— Sigur că mă bucur, răspundea Jimmy, mestecând furios gumă.

— Crezi că se vor căsători? spuneam.

— De ce nu, răspundea Jimmy.

— Jimmy e un băiat de treabă, spunea Jack, numai că nu trebuie să-l provoci. Una-două ia foc.

— Şi eu sunt un băiat de treabă, ziceam, şi îmi face plăcere să mă gândesc că voi aţi venit din America să îmbunătăţiţi rasa italiană. Fără voi, necăjitele alea de pitice ar fi rămas domnişoare bătrâne. Noi, italienii, de capul nostru, n-am fi fost în stare. Bine că măcar aţi venit voi din America să vă însuraţi cu piticuţele noastre.

— O să fii invitat, cu siguranţă, la banchetul de nuntă, spunea Jack, *tu pourras prononcer un discours magnifique*.

— Oui, Jack, *un discours magnifique*. Dar, Jimmy, nu crezi, spuneam, că autorităţile militare aliate ar trebui să favorizeze căsătoriile dintre pitice şi frumoşii voştri soldaţi? Ar fi ceva foarte bun dacă soldaţii voştri s-ar căsători cu piticaniile. Sunteţi o rasă de oameni prea înalţi. America are nevoie să revină la nivelul nostru, *don't you think* so, *Jimmy*?

— *Yes, I think* so, răspundea Jimmy, privindu-mă într-

o parte.

— Sunteţi prea înalţi, spuneam, prea frumoşi. Este ceva imoral ca pe lume să existe o rasă de oameni atât de înalţi, atât de frumoşi, atât de sănătoşi. Mi-ar face plăcere ca toţi soldaţii americani să se însoare cu piticaniile alea. Ar avea un mare succes în America aceste *Italian brides*. Civilizaţia americană are nevoie să-şi facă picioarele, mai scurte.

— *The hell with you*, spunea Jimmy scuipând pe jos.

— *Îl va te caresser la figure*, şi *tu insistes*, spunea Jack.

— Ştiu, Jimmy e un băiat de treabă, spuneam, şi în sinea mea mă pufnea râsul.

Îmi părea rău că mă pufnea râsul. Dar într-adevăr aş fi fost fericit dacă toţi soldaţii americani s-ar fi întors în America la braţetă cu toate piticaniile din Napoli, din Italia, din Europa.

Ciuma a izbucnit la Napoli pe 1 octombrie 1943, chiar în ziua în care armatele aliate au intrat în chip de eliberatori în acest oraş nefericit. Întâi octombrie 1943 este o zi memorabilă în istoria napoletană – ea înseamnă începutul eliberării Italiei şi a Europei de spaimă, de ruşine, de suferinţele sclaviei şi ale războiului şi poate tocmai de aceea în acea zi a izbucnit înspăimântătoarea ciumă care din acel nefericit oraş s-a răspândit încetul cu încetul în toată Italia şi în toată Europa.

Bănuiala groaznică privind faptul că înspăimântătoarea boală a fost adusă la Napoli de chiar eliberatorii săi erau cu siguranţă nedreaptă, dar a devenit ceva sigur în sufletul poporului când acesta şi-a dat seama, cu o uimire confuză şi o teamă superstiţioasă, că soldaţii aliaţi rămân în mod ciudat imuni la molipsire. Soldaţii se mişcau roşii în obraz, calmi, surâzători în mijlocul mulţimii de ciumaţi fără să se molipsească; boala făcea victime doar

în rândul populaţiei civile, nu doar în oraş, ci şi în sate, întinzându-se ca o pată de ulei peste teritoriul eliberat, însoţind armatele aliate care se deplasau cu greutate către Nord, împingându-i pe germani.

Era absolut interzis, sub ameninţarea celor mai grave pedepse, să se sugereze măcar, în public, că eliberatorii ar fi adus în Italia ciuma. Era periculos să spui acest lucru şi în particular, chiar şi în şoaptă, pentru că între efectele dezgustătoare ale bolii era şi acela de a trezi o poftă nestăpânită de a face turnătorii. Îndată ce era atins de boală, oricine devenea turnătorul tatălui, al mamei, al fraţilor, al fiilor, al soţului, al amantei, al rudelor sau al prietenilor dragi, însă niciodată al său însuşi. Una dintre caracteristicile cele mai surprinzătoare era aceea de a transforma conştiinţa umană într-un buboi înspăimântător şi rău mirositor.

Pentru a înfrunta boala, autorităţile militare engleze şi americane nu găsiseră alt leac decât acela de a interzice soldaţilor aliaţi să intre în zonele cele mai infectate ale oraşului.

Pe toate zidurile se puteau citi inscripţii cu *Off limits*, *Out of bonds* peste care era aplicată emblema oficială a ciumei – un cerc negru în interiorul căruia erau pictate două linii încrucişate, asemănătoare cu cele două tibii încrucişate sub craniul de pe faldurile dricurilor.

În scurtă vreme, în afara câtorva străzi din centru, tot oraşul a fost declarat *Off limits*. Numai că zonele cele mai frecventate de eliberatori erau chiar acele *Off limits*, adică zonele cele mai infectate şi de aceea interzise; dar aceasta este natura omului, în special a soldaţilor din toate timpurile şi din orice armată, să prefere bucuriile interzise celor permise. Molipsirea, fie că a fost produsă prin intrarea în Napoli a eliberatorilor, fie că era rezultatul deplasărilor de populaţie de la un oraş la altul, din zone

infectate în zone sănătoase, a ajuns destul de repede la o violenţă teribilă, funestă, diabolică, mai ales din cauza aspectelor sale groteşti, scârboase, când totul devenea o macabră sărbătoare populară, o chemare funerară, negri beţi dansau cu femei aproape goale sau goale de-a dreptul în pieţe, pe străzi, printre ruinele caselor distruse de bombardamente, o furie de a bea, de a mânca, de a se distra, de a cânta, de a râde, de a risipi, de a hăhăi în duhoarea înfiorătoare pe care o răspândeau sute şi sute de cadavre îngropate sub dărâmături.

Această ciumă era cu totul altceva decât epidemiile din Evul Mediu care devastau Europa din când în când, însă nu mai puţin îngrozitoare. Extraordinara caracteristică a acestei boli cu totul noi era aceea că nu ataca trupul, ci sufletul. Braţele rămâneau în aparenţă intacte în interiorul învelişului de came sănătoasă, sufletul se strica, se descompunea. Era un fel de ciumă morală, împotriva căreia se părea că nu există niciun fel de apărare. Întâi au fost contaminate femeile care, la orice popor, sunt adăpostul cel mai vulnerabil împotriva viciului şi poarta deschisă oricărui rău. Şi ceea ce este un lucru neaşteptat şi extraordinar de dureros este faptul că în anii de sclavie şi de război, până în ziua atât de dorită şi de aşteptată a eliberării, femeile, nu doar la Napoli, ci în toată Italia, în toată Europa, au dat dovadă, în acea universală nenorocire şi mizerie, de o mai mare demnitate şi o mai mare tărie sufletească decât bărbaţii. La Napoli şi în oricare alt loc din Europa, femeile nu s-au dat cu nemţii. Doar prostituatele au avut relaţii cu duşmanul – şi asta nu în văzul lumii, ci pe ascuns, fie pentru a nu îndura cine ştie ce reacţii din partea sentimentului popular, fie pentru că un astfel de comerţ li se părea chiar lor cea mai gravă faptă pe care o femeie o putea săvârşi în acei ani.

Dar iată că, în urma acelei ciume scârboase, pentru

prima dată se corupea sentimentul onoarei şi demnităţii feminine, ruşinea prostituţiei ajunsese în toate bordeiele şi în toate palatele Dar de ce trebuie să o numim ruşine? Atât de copleşitoare era forţa contaminării, încât a te prostitua devenise un gest de laudă, aproape o dovadă de iubire a patriei şi cu toţii, bărbaţi şi femei, departe de a roşi, păreau că îşi fac un titlu de glorie din abdicarea proprie şi din cea a tuturor. Este adevărat că mulţi, cei pe care disperarea îi făcea nedrepţi, găseau de cuviinţă să nu găsească nicio vină ciumei. Insinuau că femeile găsiseră pretext în boală pentru a se prostitua, că îşi găseau o justificare în ciumă pentru neruşinarea lor.

O cunoaştere mai amănunţită a bolii a permis să se înţeleagă că o astfel de presupunere era malignă. Asta pentru că primele care îşi plângeau soarta erau chiar femeile, şi eu însumi am auzit cum blestemau şi afuriseau ciuma asta nemiloasă, care le împingea cu o nemăsurată violenţă, împotriva căreia sărmanele lor vieţi nu se puteau opune, să se prostitueze ca nişte căţele. Aşa sunt făcute, din păcate, femeile! Ele încearcă adesea să cumpere cu lacrimi justificarea unor fapte ruşinoase, uneori compasiunea. De data aceasta, forţa era aceea care le justifica şi le făcea demne de milă.

Dacă asta era soarta femeilor, nu mai puţin jalnică şi îngrozitoare era soarta bărbaţilor. De îndată ce erau contaminaţi, îşi pierdeau orice urmă de respect faţă de sine şi ceilalţi, ajungeau să facă cele mai umilitoare tipuri de comerţ, cele mai jegoase ticăloşii, se târau în patru labe prin noroi, sărutând bocancii „eliberatorilor” (care erau îngreţoşaţi de atâta supunere care nici măcar nu fusese pretinsă), şi asta nu doar pentru a fi iertaţi de suferinţele şi umilinţele suferite în anii de sclavie şi de război, ci mai ales pentru a se bucura de onoarea de a fi plesniţi de noii stăpâni; scuipau pe drapelul patriei lor, îşi vindeau pe faţă

nevasta, fiicele, chiar mama. Iar toate astea pentru a salva patria, spuneau. Iar aceia care, la prima vedere, păreau imuni la boală se îmbolnăveau de o maladie greţoasă, care îi făcea să roşească pentru că erau italieni ori pentru că aparţinea speciei umane. Trebuie să recunoaştem că făceau totul ca să fie nedemni de numele de om. Foarte puţini erau aceia care se păstrau neatinşi, de parcă boala ar fi fost neputincioasă în faţa conştiinţei lor, iar aceştia erau timizi, înspăimântaţi, dispreţuiţi de toţi, ca nişte martori nedoriţi ai ruşinii universale ce erau.

Bănuiala, devenită apoi certitudine, că ciuma a fost adusă în Europa chiar de eliberatorii ei, a trezit în popor o durere sinceră şi profundă. Cu toate că există o veche tradiţie prin care învinşii îi urăsc pe învingători, napoletanii nu-i urau pe aliaţi. I-au aşteptat cu teamă. I-au primit cu bucurie. Experienţa milenară de război şi invazii îi învăţase că este o obişnuinţă pentru învingători să-i facă sclavi pe cei învinşi. În locul sclaviei, Aliaţii le-au adus libertatea. Iar poporul i-a îndrăgit imediat pe acei soldaţi magnifici, atât de tineri, atât de frumoşi, atât de bine pieptănaţi, cu dinţii atât de albi şi cu buzele atât de roşii. În atâtea secole de invazii, de războaie, câştigate sau pierdute, Europa nu mai văzuse soldaţi atât de eleganţi, de curaţi, de politicoşi. Întotdeauna proaspăt bărbieriţi, cu uniforme impecabile, cu cravate înnodate cu grijă, cu cămăşi mereu curate, cu încălţări veşnic noi şi lucitoare. Nicio ruptură în coate sau la pantaloni, niciun nasture lipsă la acele nemaipomenite armate, născute ca Venus din spuma mării. Niciun soldat cu furuncule, cu dinţi lipsă ori cu vreun coş pe obraz. Niciodată nu s-au mai văzut în Europa soldaţi atât de dezinfectaţi, fără urmă de microbi în cutele pielii sau în cutele conştiinţei. Şi ce mâini! Albe. Îngrijite. Întotdeauna protejate de mănuşi imaculate din piele întoarsă. Dar ceea ce-i impresiona cel mai mult pe

napoletani era eleganţa felului de a fi al eliberatorilor. Îndeosebi al americanilor, urbanitatea lor dezinvoltă, sentimentul umanist, zâmbetul lor încrezător şi cordial, zâmbetul unor băieţi cinstiţi, buni şi naivi. Dacă a existat vreodată o onoare de a pierde un război, cu siguranţă pentru napoletani a fost o mare onoare, ca şi pentru alte popoare ale Europei, să piardă războiul în faţa unor soldaţi atât de bine crescuţi, eleganţi, drăguţi, atât de buni şi generoşi.

Şi totuşi, tot ceea ce era atins de acei magnifici soldaţi se degrada. Nefericiţii locuitori ai ţărilor eliberate numai ce strângeau mâna eliberatorilor lor şi începeau să putrezească şi să pută. Ajungea ca un soldat aliat să se aplece dintr-un jeep ca să zâmbească unei femei, să-i mângâie în treacăt obrazul, ca femeia cu pricina, considerându-se până în acel moment. demnă şi pură, să se schimbe pe loc într-o prostituată. Ajungea ca un copil să îşi bage în gură o caramea oferită de un soldat american pentru ca sufletul său nevinovat să se corupă.

Chiar şi eliberatorii erau şocaţi şi paralizaţi de atâta rău. „E omeneşte să ai milă de cei loviţi”, scrie Boccaccio în introducerea sa la *Decameron*, vorbind despre îngrozitoarea ciumă din Florenţa ta 1348. Numai că soldaţii aliaţi, îndeosebi americanii, în faţa spectacolului jalnic al ciumei din Napoli, nu le era milă doar de nefericitul popor napoletan, le era milă şi de ei înşişi. Numai că de câtva timp se strecurase în sufletul lor naiv şi bun bănuiala că molipsirea se face prin zâmbetul lor timid şi sincer, prin privirea lor plină de o simpatie omenească, prin gesturile lor blânde. Ciuma se găsea chiar în bunătatea lor, chiar în dorinţa lor de a ajuta poporul acela nefericit, de a-l scoate din mizerie, de a-l salva de la nenorocirile înspăimântătoare care-l păşteau. Boala se afla chiar în întinderea de mână frăţească.

Poate era scris ca libertatea Europei să se nască nu din eliberare, ci din ciumă. Poate era scris că, aşa cum eliberarea se născuse din suferinţele sclaviei şi ale războiului, libertatea trebuia să se nască din noi şi înspăimântătoare suferinţe, din ciuma adusă de eliberatori. Libertatea costă scump. Mult mai scump decât robia. Şi nu poate fi plătită nici cu aur, nici cu sânge, nici cu cele mai nobile sacrificii, ci cu laşitate, prostituţie, trădare, cu toată murdăria sufletului omenesc.

Ca şi în alte zile, ne-am dus la *Foyer du soldat*, şi Jack, apropiindu-se de sergentul francez, l-a întrebat timid, aproape în şoaptă:

— *On avait vu par la le lieutenant Lyautey*?

— *Oui, mon colonel, je l ai vu tout à l'heure*, i-a răspuns surâzând sergentul, *attendez un instant, mon colonel, je vais voir's il est toujours la*.

— *Voilà un sergent bien aimable*, mi-a spus Jack, roşind de plăcere, *les sergents français sont les plus aimables sergents du monde*.

— *Je regrette, mon colonel*, spuse sergentul întorcându-se după câteva clipe, *le lieutenant Lyautey vient justement de partir*.

— *Merçi, vous êtes bien aimable*, spuse Jack, *au revoir, mon ami*.

— *Au revoir, mon colonel*, i-a răspuns sergentul zâmbind.

— *Ah, cu ilfait bon d'entendre parlerfrançais*, a spus Jack, în vreme ce ieşeam de la Caffè Caflisch. Avea chipul plin de lumina unei bucurii infantile şi în acele clipe simţeam că-l iubesc cu adevărat. Îmi făcea plăcere să ţin la un om mai bun decât mine; întotdeauna am fost invidios şi chiar i-am dispreţuit pe cei mai buni decât mine, însă de data aceasta era pentru prima dată când îndrăgeam un om mai bun decât mine.

— Hai să mergem să privim marea, Malaparte.

Am traversat Piazza Reale şi am ajuns la Scesa del Gigante.

— *Cest un des plus anciens parapets de l'Europe*, a spus Jack, care ştia tot Rimbaud pe de rost.

Soarele asfinţea şi marea căpăta încetul cu încetul culoarea vinului, culoarea pe care o are marea lui Homer. Mai încolo, între Sorrento şi Capri, apele, malurile stâncoase, munţii şi umbrele munţilor prindeau încet o culoare de coral de parcă pădurile de coral care acoperă fundul golfului s-ar fi ridicat încetişor din adâncurile mării, colorând cerul cu reflexele lor de sânge vechi. Culmea de la Sorrento, acoperită cu livezi, se ridica îndepărtată din mare, ca o gingie tare din marmură verde pe care soarele ce se stingea o rănea cu săgeţile lui obosite din partea opusă a orizontului, acoperind-o cu pâlpâirea caldă a portocalelor şi fulgerele reci ale lămâilor.

Asemeni unui os vechi, fără carne şi lustruit de ploaie şi de vânt, Vezuviul singuratic şi dezvelit, în cerul uriaş, fără nori, abia luminat de o văpaie secretă şi roşie, ca şi cum focul dinlăuntrul pântecului său ar răzbate prin crusta de lavă dură, palidă şi lustruită ca un fildeş; atunci, clară şi extatică, luna s-a ridicat dincolo de marginea craterului, ca dintr-o coajă de ou, nemaipomenit de îndepărtată în imensitatea albastră a serii. Dinspre orizontul cel mai îndepărtat urcau primele umbre 1 ale nopţii, de parcă ar fi fost duse de vânt. Şi atunci, poate din cauza transparenţei magice a lunii ori poate din cauza cruzimii reci a acelui peisaj spectral, o delicată şi nehotărâtă tristeţe plutea împrejur, poate era bănuiala unei morţi fericite.

Puşti zdrenţăroşi, aşezaţi pe parapetul de piatră, deasupra mării, cântau cu ochii în cer, cu capul uşor aplecat pe umăr. Aveau feţele palide şi descărnate, ochii cuprinşi de foame. Cântau aşa cum cântă orbii, cu faţa în

sus, cu ochii către cer. Foamea omului are un glas extraordinar de dulce şi de curat.

Nu este nimic omenesc în vocea foamei. Este o voce care se naşte dintr-o zonă misterioasă a naturii umane, vine de acolo de unde se află rădăcina sensului profund al vieţii care este viaţa însăşi, viaţa noastră cea mai secretă şi mai adevărată. Aerul era curat şi dulce. O briză uşoară, mirosind a alge şi a sare, venea dinspre mare, strigătul îndurerat al pescăruşilor făcea să tremure sufletul aurit al lunii pe valuri iar acolo, în capătul orizontului, spectrul palid al Vezuviului se scufunda puţin câte puţin în ceaţa argintie a nopţii. Cântecul băieţilor, din ce în ce mai curat, mai abstract, făcea ca peisajul acela crud, inuman, atât de indiferent la foamea şi la disperarea oamenilor să devină şi mai abstract.

— Nu există bunătate, spune Jack, nu există îndurare în această natură minunată.

— Este o natură rea, am spus atunci, ne urăşte, este duşmanul nostru. îi urăşte pe oameni.

— *Elle aime nous voir souffrir*, spuse Jack în şoaptă.

— Ne priveşte fix cu ochii ei reci, plină de o ură îngheţată şi de dispreţ.

— În faţa acestei naturi, spuse Jack, mă simt vinovat, plin de ruşine, mizerabil. Nu este o natură creştină. Urăşte oamenii pentru că ei suferă.

— Este geloasă pe suferinţele oamenilor, am spus.

Îl iubeam pe Jack deoarece era singurul dintre toţi prietenii mei americani care s-ar fi putut simţi vinovat, plin de ruşine şi mizerabil în faţa acelei frumuseţi neomeneşti, crude, în faţa acelei mări, a acelor insule îndepărtate de la orizont. Era singurul care putea pricepe că natura aceea nu este creştină, că este în afara creştinismului, că peisajul acela nu este chipul lui Hristos, ci al unei lumi fără Dumnezeu, în care oamenii sunt lăsaţi singuri, să sufere

fără speranţă; era singurul care putea să priceapă cât de mult mister se află în istoria şi în viaţa napoletanilor şi cât de puţin depind acestea de voinţa oamenilor. Printre prietenii mei americani se aflau mulţi tineri inteligenţi, culţi, sensibili; dar ei dispreţuiau şi Napoli, şi Italia, şi Europa, ne dispreţuiau pentru că ei credeau că noi am fi fost singurii responsabili de mizeria şi nenorocirea noastră, de laşităţile noastre, de fărădelegile noastre, de trădările noastre, de umilinţele noastre. Ei nu înţelegeau ceea ce era misterios, inuman în mizeriile şi nenorocirile noastre. Câţiva dintre ei spuneau: „Voi nu sunteţi creştini, voi sunteţi păgâni”. Şi rosteau cu dispreţ cuvântul „păgâni”. îl iubeam pe Jack pentru că doar el înţelegea că „păgâni” nu este un cuvânt în stare să explice profundele, anticele, misterioasele motive ale suferinţei noastre, că mizeria noastră, nenorocirile noastre, ruşinea noastră, felul nostru de a fi mizerabili sau fericiţi, raţiunea noastră de a fi mândri sau ticăloşi se află în afara moralei creştine.

Cu toate că se definea singur ca pe un cartezian şi susţinea că întotdeauna s-a încrezut doar în raţiune, că pentru el singura cale de a pătrunde şi de a limpezi lucrurile este raţiunea, atitudinea sa faţă de Napoli, Italia şi Europa era respectuoasă şi în acelaşi timp plină de suspiciune. Ca pentru toţi americanii şi pentru el, Napoli însemnase o revelaţie neaşteptată şi dureroasă. Crezuse că va ajunge într-un tărâm în care raţiunea era stăpână, condus de conştiinţa umană: în schimb, s-a trezit pe neaşteptate într-un loc misterios în care nu raţiunea, nu conştiinţa, ci nişte forţe obscure, subterane, păreau să stăpânească şi faptele vieţii lor.

Jack călătorise prin toată Europa, însă în Italia se găsea pentru prima oară. Debarcase la Salerno în 9 septembrie 1943 din pântecul unei nave LST, un ponton de debarcare, în vuietul şi fumul exploziilor, printre strigătele

răguşite ale soldaţilor care se căţărau pe malul nisipos de la Pesto sub focul mitralierelor germane. În Europa sa ideală, carteziană, în *alte Kontinent* goethean guvernat de spirit şi de raţiune. Italia fusese întotdeauna patria lui Virgiliu, a lui Horaţiu, şi îi oferise întotdeauna imaginaţiei sale acelaşi veşnic peisaj înverzit şi umed ca în Virginia sa natală, unde îşi desăvârşise studiile, unde îşi petrecuse cea mai bună parte a vieţii, unde se aflau căminul său, familia, cărţile sale. În Italia inimii sale, verandele caselor în stil georgian din Virginia şi coloanele de marmură ale Forului, Vermont Hill şi Palatinul, corespundeau în ochii săi cu un peisaj familiar în care luciul verde al păşunilor şi al pădurilor se însoţea cu luminoasa lucire a marmurilor, sub un cer la fel de limpede ca şi acela care se întindea peste Campidoglio.

În zorii zilei de 9 septembrie, când Jack a sărit de pe puntea LST-ului pe malul de la Pesto, lângă Salerno, a văzut născându-se sub ochii săi – din norii de pulbere roşcată ridicată de şenilele tancurilor, de exploziile grenadelor germane. de mulţimea de oameni şi maşini care ieşea din mare, – coloanele templului lui Neptun, la marginea unei câmpii acoperite de mirti şi chiparoşi, pe fundalul munţilor pleşuvi ai Cliento-ului, asemănători cu munţii din Laţiu. Ah, aceea era Italia, Italia lui Virgiliu, Italia lui Enea! Şi a plâns de fericire, a plâns dintr-o emoţie religioasă, aruncându-se în genunchi pe malul nisipos, la fel ca şi Enea când a debarcat din trirema troiană pe litoralul înnisipat de la gura Tibrului, în faţa munţilor din Laţiu, acoperiţi de castele şi temple albe. În verdele profund al bătrânelor păduri latine.

Numai că scenariul clasic al coloanelor dorice din templul de la Pesto ascundea de fapt o Italie secretă, misterioasă, ascundea oraşul Napoli, acea imagine teribilă şi uimitoare a unei Europe necunoscute, aşezată în afara

raţiunii carteziene, a acelei *alte* Europe despre care el, până în acea zi, n-a avut nici cea mai mică bănuială, ale cărei mistere şi secrete, pe care acum începea să le priceapă, îl copleşeau.

— Napoli, îi spuneam, este cel mai misterios oraş al Europei, este singurul oraş din lumea veche care n-a dispărut ca Troia, Ninive, ca Babilonul. Este singurul oraş care nu s-a scufundat odată cu naufragiul de neevitat al civilizaţiei antice. Napoli este un Pompei care n-a fost niciodată îngropat. Nu este un oraş, este o lume. O lume antică, precreştină, rămasă la marginea lumii moderne, neatinsă. Nu puteaţi să alegeţi un loc mai periculos pentru debarcare în Europa decât Napoli! Tancurile voastre riscă să se înfunde în mâlul negru al antichităţii ca în nişte nisipuri mişcătoare. Dacă aţi fi debarcat în Belgia, în Olanda, în Danemarca sau chiar în Franţa, spiritul vostru ştiinţific, tehnica voastră, uriaşa voastră bogăţie materială v-ar fi dat, poate, nu doar victoria asupra armatei germane, ci chiar asupra spiritului european, asupra *celeilalte* Europe secrete a cărei imagine misterioasă este Napoli, secretul său dezgolit. Însă aici, la Napoli, tancurile voastre, tunurile voastre, maşinile voastre nu trezesc decât zâmbetul. Fierăraie. Îţi aduci aminte, Jack, cuvintele napoletanului aceluia care în ziua intrării voastre în Napoli stătea pe margine şi se uita la trecerea nesfârşitelor voastre coloane de tancuri: *Frumoase ruginituri*! Omenia voastră americană, deosebită, se dovedeşte a fi aici destul de vulnerabilă, fără apărare. Nu sunteţi decât nişte copii mari, Jack. Nu sunteţi în stare să înţelegeţi ce-i aceea Napoli, n-o să pricepeţi niciodată Napoli.

— *Je crois*, spunea Jack, *que Naples n'est pas impénétrable à la raison. Je suis cartésien, hélas*!

— Poate-ţi închipui că raţiunea carteziană te poate face, spre exemplu, să-l înţelegi pe Hitler?

— De ce tocmai pe Hitler?

— Pentru că şi Hitler este un element din misterul Europei, pentru că Hitler aparţine acelei *alte* Europe, pe care raţiunea carteziană nu o poate desluşi. Crezi, deci, că ai putea să-l explici pe Hitler doar cu ajutorul lui Descartes?

— *Jel explique parfaitement*, răspundea Jack.

Atunci eu îi povesteam un banc de la Heidelberg pe care toţi studenţii de la universităţile germane îl ştiu şi se prăpădesc de râs. La un congres al savanţilor germani de la Heidelberg, după o lungă discuţie, căzură cu toţii de acord că se poate explica lumea doar cu ajutorul raţiunii. La sfârşitul discuţiei, un profesor bătrân, care până atunci nu scosese o vorbă, purtând un cilindru tras pe frunte, s-a ridicat şi a spus: „Voi, care explicaţi totul, mi-aţi putea spune cum se face că noaptea trecută mi-a ieşit chestia asta din cap?” Şi ridicându-şi încet pălăria, le arătă tuturor un trabuc, un adevărat trabuc de Havana, care ieşea din ţeasta cheală.

— *Ah*, *ah*, *c’est merveilleux*! spunea Jack râzând, vrei să spui că Hitler e un trabuc de Havana?

— Nu, vreau să spun că Hitler *e ca* un trabuc de Havana.

— *Cest merveilleux*! *Un cigare*! spunea Jack. Şi, de parcă ar fi fost cuprins de o inspiraţie subită, adăuga: *Have a drink*, *Malaparte*. Apoi se corecta şi spunea în franceză: *Allons boire quelque chose*.

Barul comandamentului era plin de ofiţeri care aveau destul de multe pahare avans. Ne aşezăm într-un colţ şi ne punem pe băut. Jack râdea uitându-se în pahar, râdea lovind cu pumnul în genunchi şi din când în când exclamă:

— *C’est merveilleux*! *Un cigare*!

Până la urmă ochii săi deveniră opaci şi, râzând, îmi spuse:

— *Tu crois vraiment cu Hitler…*

— *Mais oui, naturellement.*

Apoi ne-am dus să luăm cina şi ne-am aşezat la masa mare a ofiţerilor superiori din comandament. Toţi ofiţerii erau veseli. Îmi zâmbeau cu simpatie pentru că eu eram *the bastard italian liaison officer*, *this bastard son of a gun*. La un moment dat, Jack începu să povestească bancul cu congresul savanţilor germani de la Universitatea Heidelberg şi toţi *senior officers* ai comandamentului mă priviră uimiţi, exclamând:

— *What*? *A cigar*? *Do you mean that Hitler is a cigar*?

— *He means that Hitler is a cigar Havana*, spunea Jack râzând.

Iar colonelul Brand, oferindu-mi un trabuc peste masă, îmi spunea cu un zâmbet de simpatie:

— Vă plac trabucurile? Acesta este un Havana autentic.

FECIOARA DIN NAPOLI

— Ai văzut vreodată o fecioară? m-a întrebat Jimmy într-o zi, în vreme ce ieşeam de la brutăria de la Pendino di Santa Barbara, mestecând covrigii calzi şi crocanţi.

— Am văzut, dar de departe.

— Nu, *I mean*, de aproape. N-ai mai văzut o fecioară de aproape?

— De aproape, nu, niciodată.

— *Come on*, Malaparte, a zis Jimmy.

La început n-am vrut să-l urmez, ştiam că o să-mi arate ceva dureros, umilitor, vreo probă înspăimântătoare de umilinţă fizică şi morală la care poate să ajungă omul în disperarea sa. Nu-mi place să asist la spectacolul înjosirii umane, îmi repugnă să stau, ca un judecător sau ca un spectator, şi să mă uit la oameni în vreme ce aceştia păşesc pe ultimele trepte ale abjecţiei, mi-e teamă întotdeauna să nu-şi întoarcă faţa către mine şi să-mi

zâmbească.

— *Come on*, *come on*, *don't be silly*, spunea Jimmy păşind în faţa mea prin labirintul uliţelor din Forcella.

Nu-mi place să văd până unde poate ajunge omul să se umilească ca să poată trăi. Preferam războiul în locul ciumei care, după eliberare, îi mânjise pe toţi, bărbaţi, femei, copii, înainte de eliberare, suferiserăm şi luptaserăm ca *să nu murim*. Acum luptam şi sufeream ca *să trăim*. Este o diferenţă profundă între lupta pentru a nu muri şi lupta pentru a trăi. Oamenii care luptă să nu moară îşi păstrează demnitatea, o apără cu furie, cu toţii, bărbaţi, femei, copii, cu o încăpăţânare feroce. Bărbaţii nu-şi plecau capul. Fugeau în munţi, în păduri, trăiau în văgăuni, luptau ca lupii împotriva ocupanţilor. Luptau ca să nu moară. Era o luptă nobilă, demnă, leală. Femeile nu-şi scoteau trupul pe piaţa neagră ca să-şi cumpere un ruj de buze, ciorapi de mătase, ţigări sau pâine. Sufereau de foame, dar nu se vindeau. Nu-şi vindeau bărbaţii duşmanului. Mai bine îşi vedeau propriii copii murind de foame decât să se vândă, decât să-şi vândă bărbaţii. Numai curvele se vindeau duşmanului. Popoarele Europei, înainte de eliberare, sufereau cu o extraordinară demnitate. Luptau cu fruntea sus. Luptau *să nu moară*, iar când oamenii luptă să nu moară, se agaţă cu tăria disperării de tot ceea ce înseamnă partea adevărată, eternă a vieţii umane, esenţa, elementul cel mai nobil şi mai curat al vieţii – demnitatea, mândria, libertatea propriei conştiinţe. Luptau să-şi salveze sufletul.

Însă după eliberare, oamenii au trebuit să lupte pentru *a trăi*. Este un lucru umilitor, oribil, este o necesitate ruşinoasă să lupţi pentru a trăi. Doar pentru a-ţi salva pielea. Nu mai este lupta împotriva sclaviei, lupta pentru libertate, pentru demnitatea umană, pentru onoare. Este lupta împotriva foamei. Este lupta pentru o bucată de

pâine, pentru un pic de căldură, pentru o zdreanţă pe care să o pui pe copii, pentru o mână de paie pe care să te culci. Când oamenii luptă pentru a trăi, totul, chiar şi o cutie de conservă goală, un muc de ţigară, o coajă de portocală, o bucată de pâine uscată culeasă de la gunoi, un os, totul are pentru ei o valoare uriaşă, decisivă. Oamenii sunt în stare de orice ticăloşie ca să trăiască, de orice murdărie, de orice hoţie. Pentru un codru de pâine, oricare dintre noi este gata să-şi vândă propria nevastă, fiicele, să-şi vândă mama, să-şi vândă fraţii şi prietenii, să se vândă pe sine altui bărbat. E gata să îngenuncheze, să se târâie pe jos, să lingă cizmele celui care-i dă de mâncare, să-şi îndoaie spinarea sub gârbaci, să-şi şteargă zâmbind obrazul de scuipat – şi are un zâmbet umil, blând, o privire plină de speranţă flămândă, animalică, o speranţă nemaiîntâlnită.

Preferam războiul ciumei. De la o zi la alta, în câteva ore, cu toţii, bărbaţi, femei, copii, au fost prinşi de morbul acela misterios şi îngrozitor. Ceea ce uimea şi dezarma poporul era caracterul neaşteptat, violent, fatal al acelei epidemii înspăimântătoare. Ciuma reuşise în câteva zile ceea ce nu reuşise să facă tirania în douăzeci de ani de umilire universală şi războiul în trei ani de foame, de doliu, de suferinţe nemaipomenite. Acea mulţime care se vindea pe sine pe străzi, care făcea negoţ cu onoarea sa, cu trupul său, cu carnea copiilor săi, să fi fost oare aceeaşi mulţime care cu câteva zile înainte făcuse dovada unui curaj extraordinar, a unei furii nemaipomenite împotriva nemţilor?

Când eliberatorii, la 1 octombrie 1943, au ajuns la primele case din suburbii, la Torre del Greco, poporul napoletan, după o luptă feroce de patru zile, îi alungase deja pe nemţi din oraş. Napoletanii se răsculaseră împotriva germanilor încă de la începutul lui septembrie, în zilele imediat următoare armistiţiului – această primă

revoltă fusese înecată în sânge cu implacabilă cruzime. Eliberatorii, pe care populaţia îi aştepta cu nelinişte, fuseseră respinşi în mare în câteva locuri, în altele, la Salerno, rămăseseră agăţaţi de mai, iar nemţii îi atacau energic şi insistent. Către sfârşitul lui septembrie, când nemţii au început să strângă bărbaţii de pe străzi făcând razii şi să-i urce în camioane care-i duceau în Germania ca sclavi, poporul napoletan, învăţat şi condus de cete de femei furioase, care strigau „îi ommene no!” („bărbaţii, nu!”), se aruncase, fără arme, împotriva germanilor; i-a zdrobit aruncând de pe acoperişuri, de pe terase, de la ferestre o avalanşă de ţigle, de pietre, de mobile, de apă clocotită. Grupuri de băieţi inimoşi se aruncau împotriva *panzer-eXor* purtând în braţele ridicate snopi de paie aprinse şi mureau incendiind carapacele de metal. Fetiţe cu aer nevinovat le ofereau nemţilor însetaţi ciorchini de struguri, iar aceştia, închişi în pântecele de oţel încins de soare, deschideau capacul turelei şi, când ieşeau ca să primească darul oferit cu bunăvoinţă, atunci bande de copilandri îi copleşeau cu o ploaie de grenade luate de la duşmanii ucişi şi îi făceau zob. Nenumăraţi au fost băieţii şi fetele care şi-au pierdut viaţa în acele stratageme ingenioase şi crude.

Căruţe şi vagoane de tramvai răsturnate pe străzi împiedicau circulaţia coloanelor germane care se grăbeau să dea o mână de ajutor unităţilor care rezistau la Eboli sau la Cava dei Tirreni. Poporul napoletan nu i-a atacat pe la spate pe germanii în retragere, ci i-a înfruntat deschis, fără protecţie, în vreme ce bătălia de la Salerno era în plină desfăşurare. Era o nebunie ca o mulţime fără arme, epuizată de trei ani de foamete şi bombardamente neîntrerupte şi pline de cruzime, să se opună la trecerea coloanelor germane care traversau Napoli pentru a se împotrivi aliaţilor ce debarcaseră la Salerno. Copiii şi

femeile au fost cei mai grozavi luptători în cele patru zile de luptă neîntreruptă. Multe cadavre de soldaţi germani, pe care eu însumi le-am văzut la două zile de la eliberarea oraşului Napoli încă neîngropate, erau desfigurate, cu gâtul sfâşiat de muşcături, mai puteau fi văzute încă urmele dinţilor în came. Mulţi erau mutilaţi cu foarfecele. Mulţi zăceau într-o baltă de sânge, cu piroane lungi înfipte în ţeastă. În lipsa altor arme, băieţii înfigeau piroanele, lovindu-le cu bolovani, în capul soldaţilor ţinuţi la pământ de zece, douăzeci de puşti turbaţi.

— *Come on*, *come on*, *don't be silly*! spunea Jimmy mergând în faţa mea prin hăţişul ulicioarelor din Forcella.

Preferam războiul ciumei. În câteva zile Napoli devenise un hău de ruşine, de durere, un infern al abjecţiei. Şi totuşi, înspăimântătoarea boală nu reuşise să stingă în inima napoletanilor un sentiment minunat, care supravieţuise sute de ani de foame şi robie. Nimic nu va stinge vreodată străvechiul, minunatul sentiment de milă al poporului napoletan. El nu avea doar milă faţă de alţii, ci şi faţă de sine însuşi. Nu poate exista într-un popor sentimentul de libertate dacă nu există şi acela al milei. Până şi cei care îşi vindeau propria soţie, propriile copile, până şi femeile care se prostituau pentru un pachet de ţigări, până şi băieţii care se prostituau pentru o cutie de bomboane aveau milă faţă de ei înşişi. Era un sentiment extraordinar, o milă nemaipomenită. Măcar pentru acel sentiment, pentru străvechea şi nemuritoarea lor milă, ei vor fi într-o zi liberi – oameni liberi.

— *Oh*, *Jimmy*, *they love freedom*, *spuneam*, *ei iubesc libertatea*, *they love freedom so much*! *They love American boys*, *too*. *They love freedom*, *American boys*, *and cigarettes*, *too*. Şi copiii iubesc libertatea şi bomboanele, Jimmy, până şi copiii au milă de ei înşişi. Este un lucru extraordinar, Jimmy, să mănânci caramele în loc să mori de

foame. *Don't you think* so, *you too*, *Jimmy*?

— *Come on*, zicea Jimmy scuipând pe jos.

Aşa m-am dus cu Jimmy să văd „fecioara". Era într-un subsol, în capătul unui gang pe lângă Piazza Olivella. În faţa intrării în văgăună stătea un grup de soldaţi aliaţi, cei mai mulţi dintre ei de culoare. Mai erau şi trei-patru americani, nişte polonezi, câţiva marinari englezi. Ne-am aşezat la coadă şi ne-am aşteptat rândul.

Cam după jumătate de oră de aşteptare, făcând un pas la două minute, am ajuns la pragul bordeiului. Nu puteam vedea interiorul camerei din cauza unei perdele roşii, cârpită şi pătată cu grăsime, în prag stătea un bărbat de vârstă mijlocie, îmbrăcat în negru, cu obrazul palid, extrem de slab, nebărbierit, purta o pălărioară de fetru, neagră, bine călcată şi avea părul sur. Îşi ţinea mâinile la piept şi între degete strângea un teanc de bancnote.

— *One dollar ea ch*, zicea, o sută de lire de persoană.

Am intrat şi am privit în jur. Era un „interior" obişnuit napoletan, o cameră fără ferestre, cu o uşiţă în fund, un pat imens lipit de peretele din faţă, iar în lungul celorlalţi pereţi o oglindă de toaletă, un lavabou, iar între pat şi dulap, o masă. Pe toaletă se afla un clopot de sticlă care acoperea statuetele de ceară ale unei scene cu Sfânta Familie. Pe pereţi atârnau reproduceri populare cu scene din *Cavalleria rusticana* şi din *Tosca*, cu un Vezuviu purtând un panaş de fum asemeni unui cal împodobit pentru sărbătoarea de la Piedigrotta, fotografii de femei, de copii, de bătrâni, care nu fuseseră fotografiaţi pe când erau în viaţă, ci morţi, întinşi pe catafalc şi împodobiţi cu flori. În colţul dintre pat şi oglinda de toaletă se afla un altar micuţ, cu imaginea Fecioarei, străjuită de o candelă. Pe pat era întinsă o uriaşă cuvertură de mătase albastră, a cărei margine aurită atingea podeaua de ceramică verde şi roz. Pe marginea patului stătea o fată care fuma.

Stătea cu picioarele atârnând şi fuma absorbită, în tăcere, cu coatele sprijinite pe genunchi şi obrazul în palme. Părea să fie foarte tânără, numai că ochii săi păreau îmbătrâniţi, un pic şterşi. Era pieptănată cu măiestria „coafezelor” din cartierele populare, inspirată din stilul Madonelor napoletane din secolul al şaptesprezecelea – părul negru, lucitor, sârmos, era umplut cu panglici, cu fire de urzeală, plin de câlţi, se înălţa ca un castel, de parcă ar fi purtat pe frunte o mitră înaltă şi neagră. Un aer bizantin plutea pe chipul său palid, îngust şi lung, paloarea răzbătea de sub stratul de fard, după cum bizantină era şi tăietura ochilor ei mari, oblici şi foarte negri sub fruntea înaltă şi dreaptă. Buzele cărnoase, conturate puternic cu ruj, adăugau ceva senzual şi neruşinat delicatei tristeţi de icoană a obrazului. Era îmbrăcată în mătase roşie, scrobită. Avea ciorapi de mătase de culoarea pielii, iar picioarele mici şi pline se legănau purtând o pereche de papuci din fetru negru, uzaţi şi strâmbi. Haina avea mâneci lungi, strânse la încheieturi, şi în jurul gâtului îi atârna unul dintre acele coliere din coral vechi care la Napoli sunt mândria oricărei fete sărace.

Fata fuma în tăcere, uitându-se fix la uşă, cu o detaşare orgolioasă. Cu toată insolenţa îmbrăcămintei sale de mătase roşie, a pieptănăturii sale baroce, a buzelor cărnoase, a papucilor săi destrămaţi, vulgaritatea sa nu părea să-i aparţină. Părea mai mult un reflex al vulgarităţii împrejurimilor sale, a acelei vulgarităţi care o împresura, dar care de-abia o atingea. Avea o ureche foarte mică şi delicată, atât de albă şi străvezie, că părea neadevărată, de ceară. Când am intrat, s-a uitat la cele trei steluţe de aur ale gradului de căpitan, şi a surâs dispreţuitor, întorcându-şi încet faţa către perete. Eram cam zece inşi în încăpere. Singurul italian eram eu. Nimeni nu scotea o vorbă.

— *That sau*. *The next în five minutes*, spuse vocea bărbatului care stătea în prag, dincolo de perdeaua roşie: apoi omul îşi arătă faţa printr-o crăpătură a perdelei şi adăugă. *Ready*? Gata?

Fata aruncă ţigara pe jos, prinse cu vârful degetelor poalele rochiei şi încet le ridică – întâi apărură genunchii, strânşi uşurel în membrana de mătase a ciorapilor, apoi pielea goală a pulpelor, apoi umbra pubisului. Încremeni o clipă în acel gest, tristă Veronică, cu obrazul sever, cu gura întredeschisă dispreţuitor. Apoi se lăsă pe spate şi îşi desfăcut încet, încet picioarele. Aşa cum face langusta când îşi desface încet menghina cleştilor privind fix masculul cu ochii săi mici şi rotunzi, negri şi lucitori, stând nemişcată şi ameninţătoare, aşa îşi deschidea fata menghina roşie şi neagră a cărnii, rămânând ţeapănă, privind fix la spectatori. O tăcere adâncă stăpânea camera.

— *She is a virgin*. *You can touch*. *Put your finger inside*. *Only one finger*. *Try a bit*. *Don't be afraid*. *She doesn*-l *bâte*. *She is a virgin*. *A real virgin*, spuse bărbatul vârându-şi capul în odaie prin ruptura perdelei.

Un negru îşi întinse mâna şi încercă cu degetul. Cineva râse şi părea că scânceşte. „Fecioara" nu se mişcă. Însă îl ţintui pe negru cu o privire plină de teamă şi ură. M-am uitat în jur – toţi erau palizi, toţi erau palizi de frică şi ură.

— *Yes*, *she is like a child*, spuse negrul cu o voce răguşită, răsucindu-şi încet degetul.

— *Get out the finger*, spuse capul omului vârât prin crăpătura perdelei roşii.

— *Really she is a virgin*, spuse negrul retrăgându-şi degetul.

Dintr-odată fata îşi strânse picioarele cu un pocnet moale al genunchilor şi se ridică cu o mişcare din şale, îşi lăsă jos haina şi cu o mişcare rapidă luă o ţigară din gura

unui marinar englez care se afla lângă marginea patului.

— *Get out*, *please*, spuse capul omului şi toţi am ieşit încet, unul în spatele celuilalt, prin uşa îngustă din capătul încăperii, târşâindu-ne picioarele pe podea, nervoşi şi plini de ruşine.

— Ar trebui să fiţi mulţumiţi văzând Napoli în halul ăsta, i-am zis lui Jimmy când am ajuns afară.

— Nu e vina mea, spuse Jimmy.

— O, nu, am zis, sigur nu e vina ta. Dar cred că aveţi o mare satisfacţie să vă simţiţi învingători într-o asemenea ţară, am spus, fără asemenea soi de spectacole cum v-aţi mai simţi învingători? Spune-mi adevărul, Jimmy, nu v-aţi fi simţit învingători fără aceste spectacole.

— Napoli a fost întotdeauna aşa, spuse Jimmy.

— Nu, niciodată n-a mai fost aşa, am spus, astfel de lucruri nu s-au mai văzut la Napoli. Dacă aceste lucruri nu v-ar fi plăcut, dacă spectacolele acestea nu v-ar fi distrat, astfel de lucruri nu s-ar petrece la Napoli, am spus, nu s-ar vedea astfel de spectacole la Napoli.

— Nu noi am făcut oraşul Napoli, spuse Jimmy, noi l-am găsit gata făcut.

— Nu l-aţi făcut voi, am zis, dar Napoli n-a fost aşa. Dacă America ar fi pierdut războiul, gândeşte-te câte fecioare americane şi-ar fi desfăcut picioarele, la New York sau la Chicago, doar pentru un dolar. Dacă aţi fi pierdut războiul, pe patul ăla s-ar fi găsit o fecioară americană în locul unei sărmane fete napoletane.

— Nu spune tâmpenii, zise Jimmy, chiar dacă am fi pierdut războiul, astfel de lucruri n-ar fi putut fi văzute în America.

— S-ar fi văzut lucruri şi mai rele în America, dacă voi aţi fi pierdut războiul, am zis, pentru a se simţi eroi, toţi învingătorii au nevoie să vadă astfel de chestii. Au nevoie să-şi vâre degetul într-o fată învinsă.

— Nu spune tâmpenii, spuse Jimmy.

— Prefer să fi pierdut războiul şi să stau aşezat pe patul ăla, ca nenorocita aia de fată, decât să ajung să-mi vâr degetul între picioarele unei fecioare ca să am plăcerea şi orgoliul de a mă simţi învingător.

— Dar şi tu te-ai dus să vezi, spuse Jimmy, de ce te-ai dus?

— Pentru că sunt un laş, Jimmy, pentru că şi eu simt nevoia să văd astfel de lucruri, ca să simt că sunt un învins, că sunt un nenorocit.

— Atunci de ce nu te sui şi tu pe patul ăla, spuse Jimmy, dacă încerci chiar atât de multă plăcere să te simţi de partea celor învinşi?

— Spune-mi drept, Jimmy, ai plăti cu plăcere un dolar ca să vii să mă vezi cum îmi desfac picioarele?

— N-aş plăti nici măcar un cent ca să vin să te văd, spuse Jimmy, scuipând pe jos.

— De ce nu? Dacă America ar fi pierdut războiul eu m-aş fi dus imediat acolo să-i văd pe descendenţii lui Washington cum îşi desfac picioarele în faţa învingătorilor.

— *Shut up*, strigă Jimmy, strângându-mă de braţ cu toată forţa.

— De ce n-ai veni să mă vezi, Jimmy? Toţi soldaţii Armatei a 5-a ar veni să mă vadă. Chiar şi generalul Clark. Şi tu ai veni, Jimmy. N-ai plăti un dolar, ci doi, trei dolari ca să vezi un bărbat descheindu-se la pantaloni şi desfăcându-şi picioarele. Toţi învingătorii au nevoie să vadă astfel de lucruri, ca să se simtă siguri că au învins, că au câştigat războiul.

— Sunteţi cu toţii o turmă de nebuni şi de porci, în Europa, spuse Jimmy, asta sunteţi.

— Spune-mi adevărul, Jimmy, când te vei întoarce în America, la casa ta, la Cleveland, Ohio, o să-ţi placă să povesteşti că degetul vostru de învingători a trecut pe sub

arcul de triumf al picioarelor nefericitelor fete italiene?

— *Don't say that*, spuse Jimmy în şoaptă.

— Scuză-mă, Jimmy, îmi pare rău şi pentru tine, şi pentru mine. Nu e vina voastră şi nici a noastră, ştiu. Numai că mi se face rău când mă gândesc la anumite lucruri. N-ar fi trebuit să mă duci la fata aia. N-ar fi trebuit să vin cu tine să privesc la lucrurile alea îngrozitoare. Îmi pare rău pentru tine şi pentru mine, Jimmy. Mă simt mizerabil şi laş. Voi, americanii, sunteţi nişte băieţi grozavi şi anumite lucruri le înţelegeţi mai bine decât alţii. Nu-i aşa, Jimmy, că anumite lucruri le înţelegi până şi tu?

— *Yes*, *I understand*, spuse Jimmy în şoaptă, strângându-mă puternic de braţ.

Mă simţeam mizerabil şi laş ca în acea zi când am urcat pe Gradoni di Chiaia, la Napoli. Gradoni sunt acele scări lungi care din Via Chiaia urcă la Santa Teresella degli Spagnoli. Cartierul mizer unde cândva se aflau cazărmile şi casele de plăceri ale soldaţilor spanioli. Era o zi de siroco şi aşternuturile puse la uscat pe frânghiile întinse între case fluturau în vânt ca nişte steaguri – Napoli nu-şi plecase steagurile la picioarele învingătorilor şi ale învinşilor. Pe timpul nopţii un incendiu distrusese o mare parte a magnificului palat al Ducilor de Cellamare de pe Via Chiaia, la mică distanţă de Gradoni, şi în aerul umed şi cald mai plutea încă un miros sec de lemn ars, de fum rece. Cerul era cenuşiu, părea un cer din hârtie murdară acoperit de cheaguri de mucegai.

În zilele cu siroco, sub cerul mucegăit şi apăsător, Napoli capătă un aspect mizerabil şi superb în acelaşi timp. Casele, străzile, lumea îşi arătau insolenţa umilită şi răutăcioasă. Jos, pe mare, cerul era aidoma unei piei de şopârlă, pătat cu verde şi alb, cuprins de acea umiditate rece şi opacă pe care numai pielea de reptilă o are. Nori cenuşii, cu margini verzui, pătau albastrul murdar al

orizontului pe care rafalele calde ale sirocco-ului îl striau cu dungi uleioase. Marea avea o culoare verde şi brună ca o piele de broască râioasă. Din gura Vezuviului irupea un fum dens, galben, care, respins de bolta joasă a cerului înnorat, se despletea ca o coroană a unui pin imens, despicată de umbre negre şi crăpături verzi. Viile împrăştiate pe câmpurile de lavă purpurie şi rece, pinii şi chiparoşii cu rădăcini adânc înfipte în deşertul de cenuşă din care răsăreau cu violenţă opacă culorile cenuşii, trandafirii sau verzui ale caselor căţărate pe pereţii vulcanului, căpătau tonuri stinse şi moarte în acelaşi peisaj scufundat într-o penumbră verde, străbătută de fulgerări galbene şi purpurii.

Când bate siroco, pielea umană asudă, pometii lucesc în obrazul scăldat în sudoare, un puf negru împrăştie o umbră transpirată şi moale în jurul ochilor, al buzelor, al urechilor.

Glasurile sună gros şi fără putere, cuvintele au un înţeles deosebit, un sens misterios. Oamenii merg în tăcere, de parcă s-ar afla sub povara unei spaime secrete, copiii îşi petrec ore întregi aşezaţi pe pământ, fără să vorbească, ronţăind o coajă de pâine sau cine ştie ce fruct acoperit de muşte, ori uitându-se la zidurile coşcovite cu un desen ciudat, ca nişte şopârle nemişcate, pe care mucegaiul le săpa în tencuiala veche. Pe pervazul ferestrelor ard fumegând muşcatele, în vase de lut ars, şi o voce de femeie răsună, într-o parte sau alta, cântând – cântecul zboară încet din fereastră în fereastră, aşezându-se pe pervaz ca o pasăre albastră.

Mirosul de fum rece al incendiului de la palatul Cellamare rătăcea prin aerul dens şi vâscos, iar eu inspiram trist acel miros de oraş ocupat, jefuit, dat focului, mirosul vechi al Troiei fumegânde de incendii şi ruguri funebre, încremenită pe malul unei mări pline de corăbii

duşmane, sub un cer acoperit de pete de mucegai, unde steagurile popoarelor învingătoare, adunate de-a lungul asediului din toate colţurile lumii, mucegăiau în vântul gras şi putred care sufla gâjâit din adâncul orizontului.

Coboram către mare pe Via Chiaia, în mijlocul unor cete de soldaţi aliaţi care se înghesuiau pe trotuare, se împingeau, se ciocneau de-a lungul fluviului furios de maşini care curgea tumultuos pe strada îngustă. Şi mă simţeam nemaipomenit de ridicol în uniforma mea verde, ciuruită de gloanţele puştilor noastre, luată de pe cadavrul unui soldat englez căzut la El Alamein sau la Tobruk. Mă simţeam pierdut în acea mulţime ostilă de soldaţi străini, care mă împingeau înainte cu ghionturi. Mă împingeau cu coatele sau cu umerii ca să mă dau deoparte, se întorceau îndărăt priveau cu dispreţ fireturile aurite ale uniformei mele zicându-mi cu o voce mânioasă: „*You bastard*, *you son of a bitch*, *you dirty Italian officer*".

Iar eu, mergând mai departe, mă gândeam: „cine ştie cum s-ar traduce în franceză *you bastard*, *you son of a bitch*, *you dirty Italian officer*? Şi cum se traduce în ruseşte, în sârbă, în poloneză, în daneză, în olandeză, în norvegiană, în arabă? Cine ştie, mă gândeam, cum se traduce în braziliană şi în chineză? Şi în indiană, în bantu, în malgaşă? Cine ştie cum se traduce în germană? Şi râdeam, gândindu-mă că limbajul acela de învingători se traducea cu siguranţă şi în germană, foarte bine, până şi în germană, pentru că limba germană, în comparaţie cu cea italiană, era limba unui popor învingător. Râdeam, gândindu-mă că toate limbile pământului, până şi bantu şi chineza, până şi germana, erau limbi de popoare învingătoare, şi că noi, doar noi, italienii, în Via Chiaia din Napoli, şi pe toate străzile din oraşele Italiei, vorbeam o limbă care nu era a unui popor învingător. Şi mă simţeam orgolios că sunt un sărman *italian bastard*, un sărman *son*

of a bitch.

Căutam din priviri în jurul meu, în mulţime, pe cineva care să se simtă şi el orgolios că este un sărman *italian bastard*, un sărman *son of a bitch*, mă uitam fix la faţa tuturor napoletanilor pe care îi întâlneam, pierduţi şi ei în acea mulţime tumultuoasă de învingători împinşi şi ei cu ghionturi, cu coatele în coaste, acei oameni sărmani, palizi şi slabi, acele femei cu chipul emaciat şi alb, fardat grosolan cu ruj, copiii aceia firavi, cu ochi enormi, flămânzi şi speriaţi, şi mă simţeam orgolios că sunt un *italian bastard* ca şi ei, un *son of a bitch* ca şi ei.

Dar ceva din privirea lor, de pe faţa lor mă umilea. Exista ceva în ei care mă rănea adânc. Era orgoliul neruşinat, grosolan, oribilul orgoliu al foamei, orgoliul insolent şi în acelaşi timp umil al foamei. Nu sufereau cu sufletul, ci numai cu trupul. Nu sufereau de o altă pedeapsă decât aceea a cărnii. Şi dintr-odată m-am simţit singur şi străin în acea mulţime de învingători şi de sărmani napoletani flămânzi. M-am ruşinat că nu sufeream de foame. Am roşit pentru că nu eram decât un *italian bastard*, un *son of a bitch* şi doar atât. Mi-a fost ruşine că nu eram şi eu un sărman napoletan flămând; făcându-mi loc cu coatele, am ieşit din strânsoarea mulţimii şi am pus piciorul pe prima treaptă a Gradonilor di Chiaia.

Lunga scară era plină de femei aşezate una lângă alta, ca pe treptele unui amfiteatru, şi aveai impresia că stau acolo pentru a admira cine ştie ce spectacol minunat. Stăteau râzând, vorbind cu voce tare între ele, sau mâncând fructe, sau fumând, sau sugând bomboane, sau mestecând chewing-gum; unele aplecate în faţă, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu faţa ascunsă în palmele împreunate, altele lăsate pe spate, cu braţele întinse pe treapta de deasupra, altele uşor aplecate pe o parte, şi toate strigau şi se chemau pe nume, schimbând cuvinte şi

sunete fără înţeles cu bătrâne care stăteau la balcoane, la ferestre care dădeau în stradă şi care, cu gura fără dinţi, despletite, zdrenţăroase, cu un râs obscen, îşi agitau braţele strigând porcării şi insulte. Femeile aşezate pe trepte îşi aranjau una alteia părul, pe care îl adunaseră şi îl construiseră în castele înalte de şuviţe şi cârlţi, întărite şi sprijinite cu piepteni şi agrafe din carapace de broască ţestoasă şi împodobite cu flori şi cozi false, cum sunt pieptănate Madonele de ceară în tabernacolele de la întreţăierea străzilor.

Acea mulţime de femei aşezate pe scară, precum pe Scara îngerilor din visul lui Iacob, părea că se strânsese pentru o sărbătoare sau pentru un spectacol în care erau distribuite ca actriţe şi spectatoare totodată. Uneori, câte una dintre ele intona un cântec, unul dintre acele cântece melancolice ale sărăciei napoletane, de îndată înecat în râsete, de voci răguşite, de chemări aspre, care păreau nişte chemări în ajutor sau strigăte de durere. O anumită demnitate exista în acele femei, în acel fel de a fi al lor, când obscen, când comic, când solemn, în acea dispoziţie teatrală lipsită de rigoare. O anume nobleţe, totuşi, apărea în anumite gesturi, în felul lor de a ridica braţele pentru a-şi atinge tâmplele cu ambele mâini, grase şi agile, în felul de a-şi întoarce faţa, de a-şi înclina capul pe spate, pentru a asculta mai bine cuvintele şi strigătele obscene care veneau de la înălţimea balcoanelor şi de la ferestre şi chiar şi în felul lor de a vorbi şi de a zâmbi. La un semn, când am pus piciorul pe prima treaptă, toate au amuţit, o tăcere ciudată se aşternu încetişor, palpitând ca un imens fluture, peste scara plină de femei.

În faţa mea urcau scara câţiva soldaţi negri strânşi în uniformele kaki, legănându-se pe picioarele lor cu platfus, încălţaţi cu pantofi uşori din piele galbenă, strălucitori ca nişte pantofi de aur. Urcau încet. În acea tăcere

neaşteptată, cu demnitatea singuratică a negrilor; şi pe măsură ce înaintau pe trepte, prin cărarea îngustă lăsată liberă în mulţimea aceea de femei tăcute şi aşezate jos, vedeam picioarele acelor nenorocite cum se desfăceau încet, crăcănându-se într-un fel îngrozitor, arătând pubisul negru în reflexul trandafiriu al cărnii dezgolite. „*Five dollars*, *five dollars*! „Începură să strige dintr-odată toate împreună, cu o larmă răguşită, fără gesturi şi această absenţă a gesturilor adăuga şi mai multă obscenitate cuvintelor „*Five dollars*, *five dollars*! Pe măsură ce negrii urcau, vuietul creştea, glasurile se făceau din ce în ce mai ascuţite, glasul cârcotaşelor de la balcoane şi de la ferestre devenea din ce în ce mai răguşit şi îi aţâţa pe negri urlându-le „*Five dollars*! *five dollars*! *go*, *Joe*! *go*, *Joe*! *go*, *go Joe*, *go*!”

Şi de îndată ce negrii treceau, de îndată ce tălpile lor de aur se desprindeau de treaptă, picioarele fetelor aşezate pe acea treaptă se închideau încet ca nişte cleşti ai unor crabi marini, întunecaţi, ca valvele unei scoici trandafirii, şi feţele se întorceau îndărăt, agitându-şi braţele, arătând cu pumnii, strigând insulte obscene către soldaţii negri, cu o furie veselă şi feroce. Până la urmă un negru, apoi altul şi altul se opriră, înhăţaţi de o mână, de zece, de douăzeci de mâini. Iar eu am continuat să urc pe angelica scară triumfală care se pierdea în cer, în acel cer putred, din care siroco rupea fâşii de piele verzuie şi le risipea deasupra mării.

Mă simţeam mai mizerabil şi mai laş decât la 8 septembrie 1943, când a trebuit să aruncăm armele şi drapelele noastre la picioarele învingătorilor. Erau nişte arme vechi şi ruginite, e adevărat, dar erau pline de amintiri de familie, şi noi toţi, ofiţerii şi soldaţii, eram foarte legaţi de acele amintiri. Erau puşti vechi, săbii vechi, tunuri vechi din vremea în care femeile mai purtau

crinoline, iar bărbaţii pălării în formă de cilindru, *redingotes* cafenii şi cizmuliţe cu nasturi. Cu puşcoacele acelea, cu săbiile acoperite de rugină, cu acele tunuri din bronz, bunicii noştri luptaseră cu Garibaldi, cu Vittorio Emanuele, cu Napoleon al III-lea, împotriva austriecilor, pentru libertatea şi independenţa Italiei. Până şi steagurile erau vechi şi *démodées*. Unele erau foarte vechi, drapelul Republicii Veneţiene, care fluturase pe arborii galerelor la Lepanto, pe turnurile de la Famagusta şi Candia. Erau stindardele Republicii Genoveze, ale Comunei Milano, de la Crema, Bologna, care fluturaseră pe carele din bătăliile împotriva împăratului german Friderich Barbarossa. Erau stindardele pictate de Sandro Botticelli pe care Lorenzo Magnificul le înmânase arcaşilor din Florenţa; erau stindardele din Siena, pictate de Luca Signorelli. Erau drapelele romane ale Campidoglio-ului, pictate de Michelangelo. Mai era şi drapelul oferit lui Garibaldi de către italienii din Valparaiso, şi drapelul Republicii Romane de la 1849. Mai erau şi drapelele de la Vittorio Veneto, Trieste, Fiume, Zora, Etiopia, din războiul din Spania. Erau drapele glorioase, dintre cele mai glorioase de pe pământ şi de pe mare. De ce ar trebui să fie glorioase doar drapelele englezeşti, americane, ruseşti, franceze, spaniole? Şi drapelele italiene sunt glorioase! Dacă n-ar fi fost acoperite de glorie, ce rost ar fi avut să le aruncăm în noroi? Nu există niciun popor pe lume care, măcar o dată, să nu fi avut plăcerea să-şi arunce propriile drapele la picioarele învingătorilor. Până şi celor mai glorioase drapele le vine vremea să fie aruncate în noroi. Gloria, ceea ce oamenii numesc glorie, este întotdeauna grea de noroi.

Pentru noi a existat o zi magnifică, ziua de 8 septembrie 1943, atunci când am aruncat armele şi drapelele noastre nu doar la picioarele învingătorilor, ci şi

la picioarele învinşilor. Nu doar la picioarele englezilor, americanilor francezilor, ruşilor, polonezilor şi tuturor celorlalţi, ci şi la picioarele Regelui, ale lui Badoglio, Mussolini, ale lui Hitler. La picioarele tuturor, învingători sau învinşi. Chiar şi la picioarele acelora care nu aveau niciun rost, celor care se aflau acolo, stând şi bucurându-se de spectacol. Chiar şi la picioarele trecătorilor şi ale tuturor celor care aveau chef să asiste la neobişnuitul, distractivul spectacol al unei armate care îşi aruncă propriile arme şi propriile drapele la picioarele primului venit. Şi asta nu pentru că armata noastră ar fi fost mai proastă sau mai bună decât atâtea altele. În acel război glorios, nu numai italienilor, să fim drepţi, li s-a întâmplat să întoarcă spatele duşmanului, ci tuturor: englezilor, americanilor, nemţilor, ruşilor, francezilor, iugoslavilor, tuturor învingătorilor şi învinşilor. Nu exista nicio armată în lume căreia, în acel război splendid, să nu-i fi venit într-o zi cheful de a-şi arunca propriile arme şi drapele în noroi.

În ordinul semnat de eleganta Maiestate a Regelui şi Mareşalul Badoglio stătea scris exact aşa: „Ofiţeri şi soldaţi italieni, aruncaţi armele voastre, drapelele voastre în mod eroic la picioarele primului venit”. Nu era nicio greşeală. Era scris chiar aşa, „în mod eroic”. Chiar şi cuvintele „primul venit” erau scrise limpede, fără să lase nicio îndoială. Sigur, ar fi fost mult mai bine pentru toţi, învingători şi învinşi, şi mult mai bine chiar pentru noi, dacă am fi primit ordinul de a arunca armele nu abia în 1943, ci în 1940 sau în 1941, când era la modă în Europa să-ţi arunci armele la picioarele învingătorilor. Toţi ne-ar fi numit atunci „bravi”. Este adevărat că toţi ne-au spus „bravi” şi la 8 septembrie 1943. Numai că ne-au spus „bravi” pentru că, în conştiinţă, nu puteau să ne spună altceva.

Într-adevăr, a fost un spectacol foarte frumos, un

spectacol distractiv. Noi, soldaţii şi ofiţerii, făceam concursuri pentru cine aruncă cel mai „eroic” armele şi drapelele în noroi, la picioarele tuturor, învingători şi învinşi, prieteni şi duşmani, chiar şi la picioarele trecătorilor, chiar şi la picioarele celor care, neştiind despre ce este vorba, se opreau să se uite uimiţi. Aruncam râzând armele şi drapelele noastre în noroi şi de îndată alergam să le recuperăm şi o luam de la capăt. „Trăiască Italia!” striga mulţimea entuziasmată, binevoitoare, râzând-a, agitată, vesela mulţime italiană. Cu toţii, bărbaţi, femei, copii, păreau beţi de bucurie, toţi aplaudau strigând „bis! bravii! bis!” iar noi, obosiţi, asudaţi, agitaţi, cu ochii strălucind de un orgoliu viril, cu chipul iluminat de o mândrie patriotică, aruncam eroic armele la picioarele învingătorilor şi ale învinşilor şi de îndată alergam să le culegem pentru a le arunca din nou în noroi. Soldaţii aliaţi ne aruncau în obraz pumni de caramele, strigând „bravi, bis, trăiască Italia!” şi noi, icnind, aruncam armele şi steagurile în noroi şi de îndată alergam şi le recuperam pentru a începe din nou.

A fost chiar foarte frumoasă sărbătoarea, o sărbătoare de neuitat. În trei ani de război nu ne-am distrat atât de mult. Seara eram morţi de obosiţi, ne durea gura de atâta râs. Însă eram mândri că ne-am făcut datoria. O dată terminată sărbătoarea, ne-am aliniat în coloană şi aşa, fără arme, fără drapele, ne-am îndreptat către noile câmpuri de bătălie ca să câştigăm alături de aliaţi acelaşi război pe care l-am pierdut alături de germani. Mărşăluiam cu capul sus, cântând, mândri că am învăţat popoarele Europei că nu există un alt mod de a câştiga războaiele decât acela de a arunca armele şi drapelele proprii, eroic, în noroi, „la picioarele primului venit”.

PERUCILE

Prima dată când m-a cuprins teama că m-am molipsit şi eu de ciumă a fost atunci când m-am dus cu Jimmy la vânzătorul de „peruci”. M-am simţit umilit de scârbosul morb chiar în partea în care un italian este cel mai sensibil, aceea a sexului. Organele genitale au avut întotdeauna o mare importanţă în viaţa popoarelor latine şi în special în viaţa poporului italian. În istoria Italiei, adevăratul drapel italian nu este tricolorul, ci sexul, sexul masculin. Patriotismul poporului italian se află acolo în pubis. Onoarea, morala, religia catolică, cultul familiei, totul se află acolo, între picioare, totul se găseşte acolo, în sex, care în Italia este extrem de frumos, demn de tradiţiile noastre de civilizaţie, antice şi glorioase. De îndată de am păşit peste pragul magazinului de „peruci”, am simţit cum ciuma mă umileşte în ceea ce pentru orice italian este singura, adevărata Italie.

Vânzătorul de „peruci” îşi avea văgăuna lângă Ceppo di Forcella, în cel mai mizer şi mai sordid cartier din Napoli.

— În Europa sunteţi cu toţii prieteni, îmi spunea Jimmy în vreme ce păşeam prin labirintul de străduţe care se întinde, ca un ghem de intestine, în jurul Pieţei Olivella.

— Europa este patria bărbatului, spuneam, nu există pe lume bărbaţi mai bărbaţi decât cei ce se nasc în Europa.

— Bărbaţi? Voi credeţi că sunteţi bărbaţi? spunea Jimmy râzând şi lovindu-se cu palma peste coapsă.

— Da, Jimmy, nu există pe lume oameni mai nobili decât cei care se nasc în Europa, ziceam.

— O mână de bastarzi corupţi, asta sunteţi, spunea Jimmy.

— Suntem un minunat popor de învinşi, Jimmy, spuneam eu.

— A lot of dirty bastards, spunea Jimmy, în fond

sunteţi mulţumiţi că aţi pierdut războiul, nu-i aşa?

— Ai dreptate, Jimmy, e un adevărat noroc pentru noi că am pierdut războiul. Singurul lucru care ne plictiseşte un pic este acela că va trebui să guvernăm lumea. Învinşii guvernează lumea. Jimmy. Întotdeauna se întâmplă aşa după un război, întotdeauna învinşii aduc civilizaţia în ţările învingătorilor.

— *What*? Te pomeneşti că pretindeţi să aduceţi civilizaţia în America! spunea Jimmy, privindu-mă uimit şi furios.

— Chiar aşa este, Jimmy. Chiar şi Atena, când a avut norocul şi onoarea să fie învinsă de romani, a fost obligată să aducă civilizaţia la Roma.

— *The hell with your Athens*, *the hell with your Rome*! spunea Jimmy privindu-mă pieziş.

Jimmy păşea pe acele străduţe jegoase, prin acea mulţime mizerabilă, cu o eleganţă, cu o dezinvoltură tipică americanilor. Doar americanii pot, pe acest pământ, să se plimbe cu atâta libertate şi eleganţă surâzătoare printre o mulţime de oameni jegoşi, flămânzi, nefericiţi. Nu este un semn de insensibilitate, este un semn de optimism şi în acelaşi timp de inocenţă. Americanii nu sunt cinici, ei sunt optimişti. Optimismul în sine este un semn de inocenţă. Cine nu face rău şi nici nu-l gândeşte este înclinat nu chiar să nege existenţa răului, ci să refuze să creadă în fatalitatea răului şi să-şi refuze ideea că răul este inevitabil şi de nevindecat. Americanii cred că mizeria, foamea, durerea, totul se poate combate, că poţi să te lecuieşti de mizerie, de foame, de durere, că există un remediu pentru oricare rău. Nu ştiu că răul este ceva de nevindecat. Nu ştiu, cu toate că sunt o naţiune creştină, sub multe aspecte cea mai creştină naţiune din lume, că fără rău nu poate exista Hristos. *No love no nothin*. Nu există răi, nu există Hristos. Cu cât e mai puţină cantitatea de rău pe lume, cu

atât e mai puţină cantitate de Hristos pe lume. Americanii sunt buni. În faţa mizeriei, foamei, durerii, prima lor reacţie instinctivă este să-i ajute pe cei care suferă de foame, de mizerie, de durere. Nu există pe lume popor care să aibă atât de puternic, de sincer, de curat sentimentul de solidaritate umană. Numai că Hristos le cere oamenilor milă, şi nu solidaritate. Solidaritatea nu este un sentiment creştin.

Jimmy Wren, din Cleveland, Ohio, locotenent în *Signal Corps*, era, la fel ca majoritatea ofiţerilor şi a soldaţilor americani, un băiat de treabă. Când un american e bun, atunci e cel mai bun om din lume. Nu era vina lui Jimmy că poporul napoletan suferea. Acel îngrozitor spectacol al durerii şi mizeriei nu-i stânjenea nici privirea şi nici simţirea.

Jimmy avea conştiinţa împăcată. La fel ca toţi americanii, din pricina acelei contradicţii tipice pentru orice civilizaţie materialistă, era un idealist. El atribuia răului, mizeriei, foamei, suferinţelor fizice, o natură morală. Nu găsea cauzele îndepărtate de natură istorică şi economică, ci doar raţiunile cu aparenţă morală. Ce ar fi trebuit să facă el pentru a uşura suferinţele fizice ale napoletanilor, ale europenilor? Tot ceea ce Jimmy putea face era să ia asupra sa o parte din responsabilitatea morală a suferinţelor acestora, dar nu ca american, ci ca creştin. Poate ar fi fost mai bine să spună nu doar ca creştin, ci şi ca american. Şi acesta este adevăratul motiv pentru care eu îi iubesc pe americani şi îi consider ca fiind cel mai generos, cel mai curat, cel mai bun şi mai dezinteresat popor de pe pământ – un popor extraordinar. Jimmy nu reuşea, cu siguranţă, să înţeleagă motivele profund morale şi religioase care îl determinau să se simtă, parţial, responsabil de suferinţele altuia. Poate nu avea nici măcar conştiinţa că sacrificiul lui Hristos

angajează şi responsabilitatea fiecărui om, a fiecăruia dintre noi la suferinţele umanităţii, că a fi creştin înseamnă pentru fiecare dintre noi să se simtă un Hristos al tuturor semenilor noşti. Dar de ce ar fi trebuit să ştie el toate lucrurile astea*? Să chiar n'étaiptas triste, hélas*! *et* il *n'avaiptas lu' tous les livres*. Jimmy era un băiat cinstit, de o condiţie socială medie, de cultură medie. În viaţa civilă era funcţionar la o societate de asigurări. Cultura sa era la un nivel mult mai jos decât cultura oricărui european de condiţia lui. Nu se putea pretinde de la un funcţionar american mărunt, debarcat în Italia ca să se lupte cu italienii, ca să-i pedepsească pentru păcatele, pentru delictele lor, să devină Hristosul poporului italian. Nu se putea pretinde nici măcar ca ei să ştie anumite lucruri esenţiale, spre exemplu (dacă nu se ţine seamă de mila creştină, nici de oboseala şi de dezgustul milei creştine, care sunt sentimente proprii lumii moderne) că societatea capitalistă este forma cea mai bună posibil a creştinismului. Că fără existenţa răului nu este posibil să existe Hristos. Că societatea capitalistă este întemeiată pe acest sentiment – că fără existenţa unor fiinţe care suferă nu te poţi bucura în întregime de propriile bunuri şi de propria fericire; că fără alibiul creştinismului, capitalismul nu s-ar putea susţine.

Însă faţă de orice european de nivelul său, şi chiar de condiţia mea, Jimmy era superior într-o privinţă – respecta demnitatea şi libertatea omului, nu făcea şi nici nu se gândea la rău şi se simţea responsabil moralmente de suferinţele altuia.

Jimmy păşea zâmbind, iar eu îmi simţeam chipul îngheţat şi întunecat.

Dinspre mare bătea curatul vânt grecesc şi un miros proaspăt de sare străbătea aerul străduţelor. Părea că poţi auzi freamătul frunzelor străbătând terasele şi

acoperişurile, nechezatul prelung al mânjilor, râsetele fetelor, miile de sunete tinere şi fericite care aleargă pe crestele valurilor atunci când bate vântul grecesc. Vântul intra în aşternuturile atârnate pe frânghiile întinse peste străduţe ca în pânzele de corabie. De peste tot se stârnea o bătaie de aripi de porumbei, un foşnet de prepeliţă în lanul de grâu.

Aşezată în pragul văgăunilor, lumea ne privea în tăcere, urmărindu-ne îndelung din ochi – erau copii aproape goi, erau bătrâni străvezii ca ciupercile de pivniţă, erau femei cu pântecele umflat, cu chipuri deformate de culoarea cenuşii, fete palide şi descărnate, cu sânul căzut, cu şolduri slabe. Totul în jurul nostru nu era decât o pândă în penumbra verde, un râset mut, o sclipire a dinţilor, o gesticulaţie în tăcere; toate acele gesturi tăiau lumina de apă murdară din străduţele oraşului la apus. Oamenii ne priveau în tăcere, căscând şi închizând gura ca nişte peşti.

Grămezi de bărbaţi, îmbrăcaţi în uniforme militare sfâşiate, dormeau pe jos, lângă porţile de intrare în văgăuni. Erau soldaţi italieni, în cea mai mare parte a lor din Sardinia sau lombarzi, aproape toţi de la aviaţie, de la aeroportul Capodichino, care după prăbuşirea armatei, ca să nu cadă în mâna nemţilor sau a aliaţilor, şi-au căutat un refugiu pe străzile din Napoli, unde trăiau din pomana napoletanilor, pe cât de săraci, pe atât de darnici. Câini vagabonzi, atraşi de mirosul acru al somnului, de mirosul părului nespălat, de sudoarea acrită, îi amuşinau pe cei care dormeau, rozându-le încălţările rupte, uniformele sfâşiate, lingându-le umbrele trupurilor încovrigate în somn, proiectate pe ziduri.

Nu se auzea niciun glas, nici măcar un plânset de copil. O tăcere ciudată apăsa peste oraşul flămând, îmbibată de sudoarea acră a foametei, aidoma acelei tăceri din poezia greacă atunci când luna se ridica încet din

mare. Din geana îndepărtată a orizontului, într-adevăr, se ridica palidă şi transparentă luna, asemeni cu un trandafir, iar cerul mirosea ca o grădină. Din pragul adăposturilor, oamenii îşi ridicau privirea să se uite la trandafirul care ieşea încet din mare. Un trandafir brodat în acoperământul de mătase albastră al cerului. Într-o margine, spre stânga, mai jos, era brodat Vezuviul cu galben şi mai jos, înspre dreapta, peste umbra abia ghicită a insulei Capri, erau cusute în fir de aur cuvintele rugăciunii *Ave Maria maris stella*. Atunci când cerul semăna cu frumoasa lui cuvertură, din mătase albastră, brodată asemeni pelerinei Madonnei, fiecare napoletan era fericit – ar fi frumos să mori într-o seară atât de liniştită.

La un moment dat, dintr-un gang, iese şi se opreşte un car negru, tras de doi cai acoperiţi cu valtrapuri de argint şi împopoţonaţi ca armăsarii prinţilor Franţei. Doi bărbaţi stăteau pe capră – cel care ţinea hăţurile plesni din bici, celălalt se ridică în picioare, suflă în goarna lui răsucită şi slobozi cu o voce răguşită un strigăt: „Poggioreale, Poggioreale!” – numele cimitirului şi în acelaşi timp al puşcăriei din Napoli. Fusesem de câteva ori închis în carcera de la Poggioreale şi numele îmi făcu inima să îngheţe. Bărbatul repetă strigătul de câteva ori, până când un vaier se stârni, apoi încet-încet se transformă într-un vuiet şi din străduţe se ridică un plânset care se răspândi din văgăună în văgăună.

Era ora morţilor, ora la care căruţele Salubrităţii Urbane, acele puţine căruţe salvate de la bombardamentele neîntrerupte şi groaznice, umblau din stradă în stradă, din văgăună în văgăună, să culeagă morţii, exact aşa cum făceau înainte de război, când umblau să strângă gunoiul. Mizeria vremurilor, dezordinea publică, mortalitatea crescută, lăcomia speculanţilor, neglijenţa autorităţilor, corupţia universală erau atât de

mari, încât a îngropa creştineşte un mort devenise un lucru aproape imposibil, îngăduit doar câtorva privilegiaţi. Să duci un mort la Poggioreale într-o teleguţă trasă de un măgăruş costa zece – cincisprezece mii de lire. Şi pentru că ne aflam în primele luni ale ocupaţiei aliate şi lumea încă nu reuşise să adune câte ceva de pe urma pieţei negre, sărăcimea nu-şi putea permite luxul să le ofere morţilor săi o îngropăciune creştinească la care, deşi erau săraci lipiţi, ar fi avut dreptul. Cinci, zece până la cincisprezece zile puteau să rămână cadavrele în casă, în aşteptarea carului de gunoi; se descompuneau încet în paturile lor, la lumina caldă şi plină de fum a lumânărilor, ascultând glasurile rudelor, bolboroseala cafetierei şi a oalei cu fasole puse la cuptorul cu cărbuni aprins în mijlocul încăperii, ţipetele copiilor care se târau goi pe podea, geamătul bătrânilor stând pe oala de noapte, ghemuiţi, în mirosul cald şi greu al excrementelor, asemănător cu acela pe care îl au şi morţii în descompunere.

La strigătul cioclului, la sunetul goarnei, se ridica un murmur, o amestecătură de ţipete frenetice, un imn răguşit din plânsete şi rugăciuni. O turmă de bărbaţi şi femei se revărsa din gura unei vizuini, ducând pe umeri o ladă grosolană (era mare lipsă de lemn, şi sicriele erau făcute din mese vechi, negeluite, din uşi de dulap, din şipci mâncate de care), şi alerga, ţipând ascuţit şi plângând, de parcă ceva grav şi de neînlăturat îi ameninţa, adunându-se în jurul lăzii cu o furie invidioasă, de parcă s-ar fi temut că ar veni cineva să le fure cadavrul, să-l smulgă din braţele lor, să-l sustragă suferinţei lor. Alergătura, ţipetele, teama aceea invidioasă, uitătura peste umăr plină de bănuială, de parcă ar fi fost urmăriţi, dădeau acelei înmormântări sensul ascuns al unui furt, a unei răpiri, ceva de lucru interzis.

Pe una dintre străduţe, ducând un copil mort în braţe, venea un bărbat bărbos, aproape în fugă, urmat de un cârd de femei care, sfâşiindu-şi hainele, smulgându-şi părul, se băteau cu putere în piept, peste pântece, peste coaste şi scoteau un ţipăt ascuţit şi sacadat care părea mai degrabă un urlet de animal decât de om, un urlet de fiară rănită. Lumea se arăta în prag, ridica braţele şi striga, iar prin uşile deschise se vedeau ridicându-se în şezut ori răsucindu-se cu faţa spre stradă copii înspăimântaţi, femei cu părul încâlcit şi slabe, perechi încolăcite încă, iar toţi urmăreau, cu privirea fixă, hurducăturile carului mortuar care trecea pe uliţă. În jurul carului plin ochi se încingea câte o îmbrânceală între ultimii veniţi care se străduiau să câştige un pic de loc pentru a-şi însoţi mortul. Iar acea ciondăneală din jurul carului ridica un vuiet de răscoală deasupra străduţelor mizerabile din Forcella.

Nu era pentru prima dată când asistam la o încăierare în jurul unui cadavru. În timpul unui bombardament groaznic asupra oraşului. În 28 aprilie 1943 măreţugiasem în imensa peşteră care se deschide într-o parte a Muntelui Echia, în spatele hotelului Rusia din Via Santa Lucia. O mulţime enormă se călca în picioare şi se împingea în peşteră. Mă găseam aproape de bătrânul Marino Canale care de patruzeci de ani comanda vaporaşul ce face legătura dintre Napoli şi Capri şi lângă căpitanul Cannavaie, şi el tot din Capri, care de trei ani făcea legătura dintre Napoli şi Libia cu transporturi militare. Cannavaie tocmai se întorsese în acea dimineaţă de la Tobruk şi era în permisie în drum spre casă. Mie mi se făcuse teamă de acea mulţime îngrozitoare.

— Să ieşim de aici. Suntem mai în siguranţă afară sub bombe decât aici în mijlocul mulţimii, le-am spus lui Canale şi Cannavaie.

— De ce? Napoletanii sunt oameni de ispravă, spuse

Cannavaie.

— Nu spun că ar fi răi, am spus, dar când i se face fiică, orice mulţime de oameni este periculoasă. Or să ne strivească.

Cannavaie m-a privit ciudat:

— M-am scufundat de şase ori şi n-am murit pe mare. De ce ar trebui să mor aici? spuse.

— Ei! Napoli este mai rău decât marea, am răspuns. Şi am ieşit trăgându-l de un braţ pe Marino Canale care îmi urla în urechi:

— Eşti nebun, vrei să mă omori!

Strada goală, pustie, nemişcată, era scufundată în acea lumină lividă şi îngheţată care îşi face apariţia în anumite imagini de filme documentare. Albastrul cerului, verdele arborilor, albastrul mării, galbenul, rozul, ocrul faţadelor de case erau stinse – totul era în alb şi negru, înecat într-o pulbere argintie, asemănătoare cu cenuşa care cade încet peste Napoli atunci când erupe Vezuviul. Soarele era o pată albă în mijlocul unui imense pânze de culoare cenuşiu murdar. Câteva sute de *Liberators* treceau foarte sus pe deasupra noastră, bombele cădeau ici şi colo peste oraş cu un vuiet surd, casele se prăbuşeau cu un huiet înspăimântător. Am început să alergăm prin mijlocul străzii către Chiatamone, când două bombe căzură, una după alta, în spatele nostru, chiar la gura peşterii pe care o părăsisem de câteva clipe – suflul exploziei ne-a aruncat la pământ. M-am întors pe spate, urmărind cu ochii avioanele care se îndreptau către Capri. M-am uitat la ceas – era douăsprezece şi un sfert. Oraşul era ca o balegă de vacă călcată de piciorul unui trecător.

Ne-am aşezat pe bordura trotuarului şi o vreme am tăcut. Se auzea un urlet îngrozitor care ieşea din peşteră, stins, îndepărtat.

— Sărmanul, spuse Marino Canale, se întorcea în

permisie acasă. A traversat marea de o sută de ori în trei ani, din Italia în Africa şi a murit înecat pe pământ.

Ne-am ridicat şi ne-am îndreptat către gura peşterii. Intrarea în peşteră era prăbuşită, un urlet confuz răzbătu dinăuntru.

— Se omoară înăuntru, spuse Marino Canale. Ne-am aşezat pe pământ, lipindu-ne urechea de dărâmături. Nu strigăte de ajutor, ci vuietul unei încăierări feroce răzbătu din imensul mormânt.

— Se omoară! Se omoară! striga Marino Canale şi plângea dând cu pumnii în grămada de pământ şi pietre. M-am aşezat pe trotuar şi mi-am aprins o ţigară. Nu era nimic de făcut.

Dinspre Vicolo del Pallonetto veneau grupuri de oameni înspăimântaţi, se aruncau peste dărâmături scormonind cu unghiile. Păreau o haită de câini care căutau un os. În cele din urmă au venit şi ajutoarele, o companie de soldaţi fără unelte având în schimb puşti şi mitraliere. Soldaţii morţi de oboseală, îmbrăcaţi în uniforme ca vai de lume, cu cizmele sparte, s-au aruncat la pământ înjurând şi au adormit.

— De ce aţi venit? l-am întrebat pe ofiţerul care comanda compania.

— Suntem în serviciul de ordine publică.

— Sigur. O să-i împuşcaţi pe toţi, sper, când or să-i scoată afară pe toţi şmecherii ăia care s-au îngropat înăuntru.

— Avem ordin să ţinem la distanţă mulţimea, a răspuns ofiţerul privindu-mă ţintă.

— Nu, aveţi ordin să-i împuşcaţi pe morţi, de îndată ce or să-i scoată din mormântul ăla.

— Ce vreţi de la mine? spuse ofiţerul trecându-şi palma peste frunte, de trei zile soldaţii mei n-au dormit şi de două zile n-au mâncat nimic.

Pe la cinci a venit o ambulanţă a Crucii Roşii cu câţiva infirmieri şi o companie de genişti cu lopeţi şi cazmale. Pe la şapte au fost scoşi primii morţi. Erau umflaţi, vineţi, de nerecunoscut. Toţi aveau urme de răni ciudate – aveau faţa, mâinile, pieptul muşcate, zgâriate, mulţi aveau urme de cuţit. Un comisar de poliţie, însoţit de mai mulţi agenţi, s-a apropiat de morţi şi a început să-i numere cu voce tare „treizeci şi şapte… cincizeci şi doi… şaptezeci şi unu”, în vreme ce agenţii cotrobăiau prin buzunarele cadavrelor în căutarea documentelor. Puteai să crezi că vor să-i aresteze. Nici măcar nu m-aş fi uimit dacă i-ar fi arestat. Tonul său era al unui comisar de poliţie care are de-a face cu un răufăcător căruia îi pune cătuşele. Striga „documentele, documentele!” Mă gândeam la necazurile pe care le-ar fi avut nenorociţii ăia morţi dacă n-ar fi avut hârtiile în regulă. Până la miezul nopţii au fost dezgropate patru sute de cadavre şi cam o sută de răniţi. Pe la unu au venit şi nişte soldaţi cu un reflector. Un cui de lumină albă, orbitoare, se înfipse în gura peşterii. La un moment dat m-am apropiat de cineva care părea să coordoneze măsurile de ajutor.

— De ce nu chemaţi nişte ambulanţe? Una singură nu serveşte la nimic, i-am spus.

Omul era un inginer de la Comună, o persoană de treabă.

— În tot Napoli n-au mai rămas decât douăsprezece ambulanţe. Toate celelalte au fost trimise la Roma, unde nici nu este nevoie de ele. Sărmanul Napoli! Două bombardamente pe zi şi nici măcar ambulanţe nu sunt. Sunt câteva mii de morţi, iar astăzi, ca întotdeauna, au fost lovite mai cu seamă cartierele populare. Iar cu douăsprezece ambulanţe ce poţi să faci? Ne-ar trebui o mie.

I-am spus:

— Rechiziţionaţi câteva mii de biciclete. Răniţii pot să meargă la spital cu bicicleta, nu credeţi?

— Sigur, dar morţii? Răniţii pot să meargă la spital cu bicicleta, dar morţii? spuse inginerul.

— Morţii pot să meargă pe jos, i-am spus, iar dacă nu vor, atunci primesc şuturi. Nu-i aşa?

Inginerul m-a privit ciudat şi spuse:

— Vreţi să glumiţi. Eu nu vreau. Dar se va termina cum aţi zis. O să-i trimitem pe morţi la cimitir cu şuturi.

— Dacă merită! Ne-au făcut-o, morţii ăştia. Mereu morţi şi iarăşi morţi. Peste tot numai morţi. De trei ani de zile nu văd decât morţi pe străzile din Napoli. Şi cum fac pe nebunii! De parcă n-ar fi decât ei pe lume. Ar trebui să-şi bage minţile în cap, până la urmă! Dacă nu, la cimitir cu în şuturi, şi să tacă dracului!

— Chiar aşa. Să tacă dracului! spuse inginerul privindu-mă ciudat.

Ne-am aprins o ţigară şi am început să fumăm uitându-ne la cadavrele aliniate pe trotuar în lumina orbitoare a reflectorului. La un moment dat am auzit un urlet îngrozitor. Mulţimea năvălise peste ambulanţă aruncând cu pietre în infirmieri şi soldaţi.

— Întotdeauna se termină aşa, spuse inginerul, mulţimea pretinde ca morţii să fie duşi la spital. Cred că doctorii mai pot face ceva, să învie cadavrele cu vreo injecţie sau cu respiraţie artificială. Dar morţii sunt morţi. Mai morţi nici că se poate. Nu vedeţi în ce hal au ajuns? Au faţa strivită, creierul ieşit prin urechi, intestinele în pantaloni. Numai că lumea e făcută aşa – vrea ca morţii săi să fie duşi la spital, nu la cimitir. Durerea înnebuneşte lumea.

Mi-am dat seama că vorbea şi plângea. Plângea de parcă n-ar fi plâns el, ci altul, de lângă el. Părea că nu-şi dă seama că plânge şi cu siguranţă era altă persoană care

plângea pentru el. I-am spus:

— De ce plângeţi? N-are rost!

— Este singura mea distracţie, să plâng, spuse inginerul.

— Distracţie! Poate vreţi să spuneţi consolare.

— Nu, vreau să spun distracţie. Avem dreptul să ne distrăm şi noi din când în când, spuse inginerul, şi începu să râdă. De ce nu încercaţi şi dumneavoastră?

— Nu pot. Când văd anumite lucruri, îmi vine să vomit. Distracţia mea este vomitatul.

— Sunteţi mai norocos decât mine, spuse inginerul, vomitatul uşurează stomacul. Plânsul, nu. Dacă aş putea să vomit şi eu! Şi se îndepărtă făcându-şi loc cu coatele prin mulţimea care urla şi se ruga amenințător.

Din cele mai îndepărtate cartiere, de la Forcella, de la Vomero, din Mergellina veneau cete de femei şi copii atraşi de înspăimântătoarea faimă a imensului mormânt de la Santa Lucia, trăgând căruţe de orice fel, până şi cărucioare de mână. Iar în acele căruţe se îngrămădeau mormane de morţi. Cortegiul căruţelor se puse în mişcare în cele din urmă, iar eu l-am urmat.

Printre nefericiţi se afla şi Cannavaie, şi nu voiam să-l las singur în mormanul acela de morţi şi răniţi. Cannavaie a avut întotdeauna o simpatie pentru mine, era unul dintre puţinii care mi-au ieşit înainte să-mi strângă mâna în public atunci când m-am întors din insula Lipari. Acum era mort, şi oare se poate şti la ce se gândeşte un mort? Mi-ar fi părut rău o eternitate dacă l-aş fi lăsat singur, dacă nu i-aş fi stat aproape, acum, când era mort, dacă nu l-aş fi însoţit la spital. Toată lumea ştie ce neam de egoişti sunt morţii. Numai ei există pe lume, nimeni nu mai contează decât ei. Sunt geloşi, plini de invidie şi pot să le ierte orice celor vii în afară de faptul că sunt vii. Ar vrea ca toţi să fie ca ei, plini de viermi şi cu ochii goi. Sunt orbi şi nu ne văd;

dacă n-ar fi orbi, ar fi văzut că şi noi suntem plini de viermi. Ah, blestemăţii! Ne tratează ca pe nişte servitori, ar vrea să fim acolo, la dispoziţia lor. Întotdeauna gata să le satisfacem capriciile, să ne înclinăm, să ne scoatem pălăria şi să le spunem „sluga dumneavoastră preaplecată”. Încercaţi să-i spuneţi un nu mortului, să-i spuneţi că în fond, cine e mort zace, şi cine trăieşte n-are timp de pierdut cu un mort, că aveţi altceva de făcut, că cei vii au treburile lor de îndeplinit, chiar faţă de cei vii şi nu faţă de cei morţi, încercaţi să-i spuneţi că, în fond, cine e mort zace şi cine trăieşte îi dă pace. Încercaţi să-i spuneţi chestia asta unui mort şi o să vedeţi ce vi se va întâmpla. O să se înfurie ca un câine turbat şi va încerca să vă muşte, să vă zgârie faţa cu unghiile. Ar trebui ca poliţia să le pună cătuşe morţilor în loc să se încăpăţâneze şi să-i încătuşeze pe cei vii. Ar trebui închişi în case cu lanţuri la mâini şi să se prevadă ca funeraliile să fie însoţite de oameni de pază care să-i protejeze pe oamenii cumsecade de furia acestor blestemaţi care au o forţă îngrozitoare, pot să rupă gratiile, să dărâme o casă, să sară afară şi să muşte şi să zgârie obrazul tuturor, rude sau prieteni. Ar trebui îngropaţi cu cătuşe la mâini, gropile să fie adânci, sicriele bătute în piroane, iar pământul de pe mormânt bătucit bine pentru ca blestemăţii să nu mai poată ieşi afară şi să muşte lumea. Ah, dormiţi în pace, dacă puteţi, morţilor! Dormiţi în pace şi lăsaţi-i, dacă puteţi, în linişte pe cei vii!

La toate acestea mă gândeam pe când urmam cortegiul căruţelor care urca pe Santa Lucia, pe San Ferdinando, pe Strada Toledo, prin Piazza della Carità. O mulţime murdară şi în zdrenţe urma convoiul, plângând şi blestemând, femeile îşi smulgeau părul, îşi înfigeau unghiile în obraz, îşi dezveleau pieptul şi urlau ca nişte căţele cu ochii la cer. Aceia pe care vuietul îi trezea pe

neaşteptate din somn ieşeau la ferestre, dând din mâini şi strigând, peste tot plânsete şi blesteme, strigăte de ajutor către San Gennaro şi Fecioară. Toţi plângeau, deoarece doliul la Napoli este un doliu în comun, nu de unul singur, nu doliul câtorva oameni sau doliul mai multora, este durerea tuturor şi a fiecăruia, foamea unui singur om este foamea tuturor. Nu există durere personală la Napoli, nici mizerie personală – toţi plâng şi suferă unii pentru alţii şi nu există teamă, foame, mânie, masacru pe care acest popor bun, nefericit, generos să nu-l considere un tezaur comun, un patrimoniu comun de lacrimi. „*Tears are the chewing gum of Naples*" – „Lacrimile sunt guma de mestecat a napoletanilor", îmi spusese într-o zi Jimmy. Iar Jimmy nu ştia că dacă lacrimile ar fi fost guma de mestecat nu doar a napoletanilor, dar şi a poporului american, America ar fi cu adevărat o ţară mare şi fericită, o mare ţară umană.

Când cortegiul funerar a ajuns în sfârşit la Spitalul Pelerinilor, morţii şi răniţii au fost descărcaţi la grămadă în curtea deja plină de lume înlăcrimată (se adăugaseră şi prietenii morţilor şi răniţilor, veniţi din alte cartiere ale oraşului), iar din curte au fost duşi pe braţe în saloane.

Se iviseră zorile şi un mucegai uşor, verde apărea pe pielea obrazului, pe tencuiala zidurilor, pe cerul cenuşiu rănit ici şi colo de vântul îndrăzneţ al dimineţii; prin rupturi ceva roz îşi făcea apariţia, asemănător cu carnea nouă din adâncul rănilor. Mulţimea a rămas în curte, aşteptând, rugându-se cu voce tare, întrerupându-şi litania din când în când pentru a se descărca de lacrimi.

Pe la ora zece de dimineaţă izbucni revolta. Obosită de atâta aşteptare şi nerăbdătoare să afle noutăţi de la cei dragi, dacă erau cu adevărat morţi sau dacă mai era o speranţă de a-i salva, bănuitoare că ar fi trădată de medici şi infirmieri, mulţimea a început să urle şi în cele din urmă

rupse uşile cu propria greutate. De îndată ce porţile grele cedară, toată acea zarvă, tot urletul scăzu dintr-odată, şi în tăcere, ca o haită de lupi, cu grijă, strângând din dinţi, privind din uşă în uşă, alergând cu capul plecat pe culoarele vechii clădiri, rău mirositoare şi mâncată de timp şi de nepăsare, mulţimea a invadat spitalul.

Atunci când a ajuns în pragul unui pavilion din care se desprindea o reţea de coridoare întunecate, s-a auzit un strigăt cumplit şi mulţimea s-a oprit, împietrind de groază. Aruncate pe podele, aşezate pe maldăre de gunoaie, de lenjerie însângerată, de paie putrezite, zăceau sute şi sute de cadavre desfigurate, cu ţeste enorme, umflate de asfixie, albastre, verzi, vinete, cu chipurile desfigurate, cu braţele rupte ori sfâşiate de explozii, într-un colţ al pavilionului se ridica o piramidă de capete cu ochii ţepeni, cu gurile căscate. Scoţând urlete şi plânsete furioase, gemete animalice, oamenii s-au aruncat peste morţi chemându-i pe nume cu glasuri cumplite, smulgându-şi unul altuia trupurile desfigurate, capetele tăiate, rămăşiţele pe care durerea şi sentimentele îi făceau să creadă că le recunosc.

Nimeni, cu siguranţă, n-a mai văzut niciodată o astfel de luptă disperată, şi nici atât de plină de milă. Orice bucată de cadavru era disputată de zece, de douăzeci de nefericiţi, paralizaţi de durere şi mai ales de frica de a-şi vedea propriul mort dus de altcineva, de a-l vedea furat de un adversar. Iar ceea ce n-a reuşit bombardamentul a reuşit să împlinească acea furie macabră, acea pietate nebună. Deja rupte, tăiate, sfâşiate, făcute bucăţi de o sută de mâini lacome, cadavrele deveniră prada a zeci de nenorociţi care, urmăriţi de cete de oameni urlând, o luară la fugă strângând la piept rămăşiţele nenorocite pe care reuşiseră să le smulgă celorlalţi cu o milă bestială. Încăierarea furibundă din pavilioane şi de pe coridoarele

Spitalului Pelegrinilor se răspândi pe străzi, până când se stinse în adâncul bordeielor, unde, cu pietate, puteau să se dedice lacrimilor şi ritualurilor de înmormântare în jurul cadavrelor sfâşiate.

Dricul dispăruse în labirintul întunecat al străduţelor din Forcella şi plânsetul rudelor care păşeau în urma carului mortuar se pierdea în depărtare. Soldaţii negri alunecau pe lângă ziduri sau stăteau în pragul subsolurilor comparând preţul unei fete cu acela al unui pachet de ţigări sau al unei cutii de came conservată. De pretutindeni răzbăteau din umbră şoapte şi glasuri răguşite, suspine şi un zgomot uşor de paşi. Luna acoperea cu reflexe argintii acoperişurile şi muchia balcoanelor, era încă prea joasă pentru a lumina adâncul gangurilor. Jimmy şi cu mine umblam în tăcere în acea umbră deasă şi putredă până când am ajuns în faţa unei uşi întredeschise. Am împins uşa şi ne-am oprit în prag.

Interiorul văgăunii era luminat de lumina albă şi orbitoare a unei lămpi cu acetilenă aşezată pe placa de marmură a unei noptiere. Două fete îmbrăcate în mătase lucitoare, în culori ţipătoare, stăteau în picioare în faţa unei mese care se găsea în mijlocul încăperii. Pe masă erau îngrămădite „peruci”, aşa păreau la prima vedere, de orice mărime şi model. Erau meşe de păr lung şi blond, pieptănate cu grijă, nu ştiu dacă erau din câlţi sau din mătase ori din păr de femeie adevărat, împletite în jurul unei butoniere de pânză tare, roşie. Unele „peruci” erau de un blond auriu, altele de un blond palid, altele de culoarea ruginii, altele de culoarea flăcării care se mai cheamă şi roşu tiziano; o „perucă” era linsă, alta ondulată, alta cârlionţată de parcă era părul unei fetiţe. Fetele discutau aprins, cu tonuri ascuţite, mângâind „perucile” acelea ciudate, trecându-le dintr-o mână în alta, biciuindu-şi obrazul în glumă, luând în mâini o sperietoare de muşte şi

o coadă de cal.

Fetele erau zdravene, cu obrazul întunecat ascuns sub un strat gros de fard şi pudră extraordinar de albă care le transforma chipul de la gât în sus într-o mască de ghips. Părul le era lins şi lucios, de o culoare gălbuie, care era semnul folosirii apei oxigenate, numai că rădăcina părului care se vedea sub învelişul de aur fals era neagră. Şi sprâncenele erau negre, după cum negri erau perii de pe obraz care erau acoperiţi cu pudră şi se îndeseau şi se întunecau deasupra buzei superioare şi de-a lungul maxilarului până la urechi, unde căpătau dintr-odată culoarea cânepii şi se pierdeau în coafura de aur fals. Aveau ochii foarte vii şi foarte negri, cu buzele de culoarea coralului, culoare pe care rujul o estompa, făcându-le opace. Râdeau şi, la apariţia noastră, s-au întors, coborând tonul, aproape ruşinându-se şi imediat, lăsând să le cadă din mână „perucile”, luară o poziţie de indiferenţă studiată, mângâindu-şi cu palmele deschise cutele hainei ori aranjându-şi cu gesturi pudice părul. Un bărbat stătea de partea cealaltă a mesei şi cum ne-a văzut intrând s-a ridicat, aplecându-se înainte, sprijinindu-se cu palmele de tăblie, de parcă ar fi vrut să-şi apere afacerea. A făcut un semn din ochi către o femeie grasă şi nepieptănată, aşezată pe un scaun în faţa unui godin primitiv deasupra căruia bolborosea o cafetieră. Femeia, care s-a ridicat alene, a strâns cu un gest scurt „perucile”, le-a vârât sub poală şi după aceea s-a dus greoaie să le închidă în noptieră.

— *Do you want me*? a întrebat bărbatul adresându-se lui Jimmy.

— *No*, a spus Jimmy. *I want one of those strânge things*.

— *That’s for women*, spuse bărbatul, e marfa pentru femei, numai pentru femei, *only for women*. *Not for*

gentleman.

— *Not for what*? spuse Jimmy.

— *Not for you*. *You American officers*. *Not for American officers*.

— *Get out those things*, spuse Jimmy.

Bărbatul l-a privit fix o clipă, trecându-şi mâna peste gură, cu ochi mici, întunecaţi şi fermi, cu obrazul de culoarea cenuşii. Spuse încet:

— *1 am a honest man*. *What de you want from me*? Ce vreţi de la mine?

— *Those strânge things*, spuse Jimmy.

— Împuţiţii ăştia, spuse bărbatul fără să clipească, de parcă ar fi vorbit cu sine, împuţiţii ăştia. Şi zâmbind, adăugă:

— *Well*, *I'll show you*, *I like Americans*. Toţi împuţiţi. *I'll show you*.

Până în acel moment eu nu spusesem un cuvânt.

— Ce mai face sora ta? l-am întrebat atunci în italiană.

Bărbatul m-a privit, a recunoscut uniforma mea şi mi-a zâmbit. Părea mulţumit şi liniştit.

— E bine, mulţumesc lui Dumnezeu, domnule căpitan, răspunse surâzând cu un aer de înţelegere, nu sunteţi american, sunteţi un om ca mine, o să mă înţelegeţi, împuţiţii ăştia, – şi a făcut un semn cu capul către femeia care rămăsese în picioare, cu spinarea sprijinită de dulap, gata de apărare.

Femeia deschise noptiera, luă „perucile" şi începu să le înşire cu grijă pe masă. Avea o mână grasă, vopsită cu galben aprins, de şofran, până la încheietură.

Jimmy luă unul dintre acele *strânge things* şi îl studie cu atenţie.

— Nu sunt peruci, spuse Jimmy.

— Nu, nu sunt peruci, spuse bărbatul.

— La ce folosesc? întrebă Jimmy.

— Sunt pentru negrii voştri, spuse bărbatul. Negrilor voştri le plac blondele, iar napoletanele sunt brunete. Arătă patru benzi lungi de mătase, cusute la un capăt de marginile butonierei de pânză roşie, apoi se întoarse către una dintre fete şi adăugă:

— Arată-le tu la împuţiţii ăştia.

Râzând, fata, cu gesturi de falsă pudoare, luă „peruca" pe care i-o întinsese bărbatul şi şi-o puse pe pântece. Râdea, şi prietena ei râdea.

Jimmy ridică „peruca" de cele patru panglici şi şi-o puse pe pântece.

— Nu înţeleg la ce poate folosi, spuse Jimmy în timp ce cele două fete râdeau cu palma la gură.

— Arată-i cum se foloseşte, spuse bărbatul fetei.

Fata s-a aşezat pe marginea patului, îşi ridică poala şi, desfăcându-şi picioarele, îşi puse „peruca" pe pubis. Era un lucru monstruos, părea într-adevăr o perucă, smocul acela de păr blond care îi acoperea tot pântecele şi îi cobora până la jumătatea coapsei.

Cealaltă fată râdea, zicând:

— *For negros, for American negros*.

— *What for*? strigă Jimmy căscându-şi ochii.

— *Negros like blondes*, spuse bărbatul, *ten dollars ea ch. Not expensive. Buy one*.

Jimmy îşi vârî pumnul în butoniera de întăritură roşie şi învârtindu-şi „peruca" în jurul încheieturii râdea, roşu la faţă, aplecat înainte, şi din când în când închidea ochii de parcă accesul acela de râs i-ar fi făcut rău la inimă.

— *Stop, Jimmy*, am spus.

Braţul vârât în deschizătura „perucii" nu era un lucru ridicol, ci un lucru jalnic, oribil.

— Şi femeile au pierdut războiul, spuse bărbatul cu un zâmbet ciudat, trecându-şi încet palma peste gură.

— Nu, spuse Jimmy privindu-l ţintă, doar bărbaţii au pierdut războiul. *Only men*.

— *Women too*, spuse bărbatul închizând ochii.

— Nu, doar bărbaţii, spuse Jimmy cu voce aspră.

La un moment dat fata sări din pat şi, privindu-l pe Jimmy în faţă cu o expresie tristă şi rea, strigă: „Trăiască Italia! Trăiască America!” şi izbucni într-un râs convulsiv care îi schimonosea gura.

I-am spus lui Jimmy:

— *Let’s go*, *Jimmy*.

— *That’s right*, spuse Jimmy. Îşi îndesă în buzunar „peruca”, aruncând pe masă o hârtie de o mie de lire şi, prinzându-mă de cot, spuse:

— *Let’s go*.

În fundul gangului ne-am întâlnit cu o patrulă a poliţiei militare, înarmată cu bastoanele lor vopsite cu alb. Păşeau în tăcere, cu siguranţă se duceau să patruleze în inima cartierului Forcella, în bârlogul pieţei negre. Din terasă în terasă, de la fereastră la fereastră, zburau deasupra capetelor noastre strigătele de alarmă ale pândarilor care, din gang în gang, anunţau armata pieţei negre că se apropiau cei de la Poliţia Militară. „Mama şi Papa!” „Papa şi Mama!” La acel strigăt o mişcare se năştea în adâncul văgăunilor, un du-te-vino, se închideau şi se deschideau uşi, scârţâiau ferestrele.

— Papa şi Mama! Papa şi Mama!

Strigătul zbura iute şi uşor în lucirea argintie a lunii, iar Papa şi Mama alunecau în tăcere de-a lungul zidurilor, făcând să se legene în mâna lor bastoanele albe.

La intrarea de la Hotel Parc, unde se afla popota ofiţerilor americani din Comandament, i-am spus lui Jimmy:

— Trăiască Italia! Trăiască America!

— *Shut up*! spuse Jimmy, şi scuipă mânios pe jos.

Când m-a văzut intrând în sala de mese, colonelul Jack

Hamilton mi-a făcut un semn să mă aşez alături de el, la masa cea mare a *senior officers*. Colonelul Brand îşi ridică chipul din farfurie ca să răspundă la salutul meu şi îmi zâmbi cu bunătate. Avea un frumos obraz rozaliu, încununat de părul alb şi ochii albaştri, zâmbetul timid, iar felul său de a privi în jur surâzând îi dădea chipului său senin un aer ingenuu şi bun, aproape copilăros.

— Este o lună nemaipomenită în seara asta, spuse colonelul Brand.

— Cu adevărat nemaipomenită, am spus zâmbind de plăcere.

Colonelul Brand credea că italienilor le place să audă un străin spunând „în seara asta luna este nemaipomenită", pentru că îşi imagina că italienii iubesc luna de parcă ar fi fost o bucată de Italie. Nu era un om foarte inteligent, nici foarte cultivat, dar avea o extraordinară bunătate de suflet, iar eu îi eram recunoscător pentru felul afectuos cu care spunea „luna este nemaipomenită în seara asta", deoarece simţeam că în acele cuvinte el voia să-şi exprime simpatia pentru nenorocirile, suferinţa şi umilinţele poporului italian. Aş fi vrut să-i spun „mulţumesc", însă mă temeam că n-o să priceapă de ce o să-i spun „mulţumesc". Aş fi vrut să-i strâng mâna peste masă şi să-i spun: „Da, adevărata patrie a italienilor este luna, singura noastră patrie, de altfel". Dar mă temeam că ceilalţi ofiţeri aşezaţi în jurul mesei noastre, toţi, cu excepţia lui Jack, n-au să priceapă sensul cuvintelor mele. Erau băieţi de treabă, cinstiţi, simpli, curaţi, cum doar americanii ştiu să fie, numai că erau convinşi că şi eu, ca toţi europenii, aveam prostul obicei de a vorbi cu subînţelesuri la fiecare cuvânt şi mă temeam că ar fi căutat în cuvintele mele un înţeles deosebit de acela

pe care eu îl dădusem.

— Cu adevărat nemaipomenită, am repetat.

— Casa dumneavoastră din Capri trebuie să fie o minune cu luna asta, spuse colonelul Brand roşind uşor, şi toţi ceilalţi ofiţeri mă priviră cu simpatie, zâmbind. Toţi cunoşteau casa mea din Capri. De fiecare dată când coboram din munţii posomorâţi de la Cassino, eu îi invitam la casa mea şi, odată cu ei, pe câţiva camarazi francezi, englezi, polonezi: Generalul Guillaume, maiorul André Lichtwitz, locotenentul Pierre Lyautey, maiorul Marchetti, colonelul Gibson, locotenentul Principe Lubomirski, aghiotantul de câmp al Generalului Anders, colonelul Michailowski, care fusese ofiţerul de cabinet al Mareşalului Piłsudski, iar acum era ofiţer al armatei americane, şi petreceam două sau trei zile aşezaţi pe stânci, pescuind ori bând în hol în jurul focului, ori întinşi pe terasă, privind cerul albastru.

— Unde ai fost astăzi? Te-am căutat toată după-amiaza, m-a întrebat Jack în şoaptă.

— Am fost la plimbare cu Jimmy.

— Se întâmplă ceva cu tine. Ce ai? spuse Jack privindu-mă în faţă.

— Nimic, Jack.

În farfurii aburea obişnuita supă de roşii, obişnuitul *spam* prăjit, obişnuitul porumb fiert. Paharele erau pline cu obişnuita cafea, cu obişnuitul ceai, cu obişnuitul suc de ananas. Aveam un nod în gât şi nu mă puteam atinge de mâncare.

— Sărmanul Rege, spuse maiorul Morris din Savannah, Georgia, sigur că nu se aştepta la o astfel de primire. Napoli a fost întotdeauna un oraş devotat monarhiei.

— Ai fost în Via Toledo, astăzi, când regele a fost fluierat? m-a întrebat Jack.

— Care rege? am spus.

— Regele Italiei.

— L-au fluierat astăzi în Via Toledo, spuse Jack.

— Cine l-a fluierat? Americanii? Dacă au fost americanii, n-au făcut bine.

— L-au fluierat napoletanii, spuse Jack.

— Au făcut bine, am spus, la ce să se fi aşteptat, la o ploaie de flori?

— La ce s-ar putea aştepta astăzi un Rege din partea poporului său, spuse Jack, ieri flori, astăzi huiduieli, mâine din nou flori. Mă întreb dacă poporul italian ştie care este deosebirea între flori şi huiduieli.

— Sunt mulţumit, am spus, că italienii au fost cei care l-au fluierat pe regele Italiei. Americanii n-au dreptul să-l huiduie pe regele Italiei. Nu au dreptul să fotografieze un soldat negru stând pe tronul regelui Italiei în Palatul Regal din Napoli şi după aceea să publice fotografia în ziarele lor.

— Nu pot să nu-ţi dau dreptate, spuse Jack. Americanii n-au dreptul să urineze prin colţurile sălii tronului în Palatul Regal. Dar au făcut-o. Eram cu tine, când i-am văzut făcând chestia asta. Nici măcar italienii n-au dreptul să facă aşa ceva. Avem dreptul să-l fluierăm pe rege, să-l punem la zid, chiar. Dar nu avem dreptul să urmăm prin colţurile sălii tronului.

— Dar şi tu… niciodată n-ai aruncat cu flori în cinstea Regelui Italiei? spuse Jack cu o ironie afectuoasă.

— Nu, Jack, am conştiinţa curată faţă de rege. Nu i-am oferit niciodată o singură floare.

— Atunci poate că astăzi l-ai fi fluierat, dacă te-ai fi aflat în Via Toledo? spuse Jack.

— Nu, Jack, nu l-aş fi fluierat. Este o ruşine să fluieri un Rege învins, chiar dacă este Regele tău. Noi, cu toţii, am pierdut războiul în Italia. Toţi l-am pierdut, şi mai ales

cei care aruncau ieri cu flori şi care astăzi huiduie. Eu n-am aruncat nici măcar o floare. Din cauza asta astăzi nu l-aş fi fluierat în Via Toledo.

— *Tu as raison, à peu près*, spuse Jack.

— *Your poor King*, spuse colonelul Brand. Îmi pare rău pentru el, şi adăugă surâzând cu bunăvoinţă: Şi pentru voi.

— *Thank a lot for him*, am răspuns.

Dar ceva n-a sunat bine în cuvintele mele pentru că Jack m-a privit ciudat şi mi-a spus pe şoptite:

— *Tu mes caches quelque chose. Ça ne va pas, ce soir, avec toi.*

— Nu, Jack, n-am nimic, am spus şi am început să râd.

— De ce râzi? spuse Jack.

— Oricum face bine să râzi câteodată, am spus.

— Şi mie îmi place să râd uneori, spuse Jack.

— Americanii, am zis, nu plâng niciodată.

— *What? Les américains ne pleurent jamais*? spuse Jack uimit.

— *Americans never cry*, am repetat.

— Nu m-am gândit niciodată, spuse Jack, tu crezi că într-adevăr americanii nu plâng niciodată?

— *They never cry*, am zis.

— *Who never cries*, întrebă colonelul Brand.

— Americanii, spuse Jack râzând, Malaparte zice că americanii nu plâng niciodată.

Toţi m-au privit uimiţi, iar colonelul Brand spuse:

— *Very funny ideea.*

— Malaparte are întotdeauna câte o idee distractivă, spuse Jack de parcă m-ar fi scuzat, în vreme ce ceilalţi râdeau.

— Nu este o idee distractivă, am spus. Este o idee foarte tristă. Americanii nu plâng niciodată.

— Bărbaţii puternici nu plâng, spuse maiorul Morris.

— Americanii sunt nişte bărbaţi puternici, am spus şi am început să râd.

— *Have you never been in the States*? m-a întrebat colonelul Brand.

— Nu, niciodată. N-am fost niciodată în America, am răspuns.

— Din cauza asta credeţi că americanii nu plâng niciodată, spuse colonelul Brand.

— *Goodgosh*! exclamă maiorul Thomas din Kalamazoo, Michigan, *goodgosh*! e chiar la modă în America să plângi. *Tears are fashionable*. Celebrul optimism american ar fi ridicol fără lacrimi.

— Fără lacrimi, spuse colonelul Eliot din Nantucket, Massachusset, optimismul american n-ar fi ridicol, ar fi monstruos.

— Cred că este monstruos şi cu lacrimi, spuse colonelul Brand, asta cred de când am venit în Europa.

— Credeam că în America ar fi interzis să plângi, am spus.

— Nu, în America nu este interzis să plângi, spuse maiorul Morris.

— Nici măcar duminica, spuse Jack râzând.

— Dacă în America ar fi interzis să plângi, ar fi o ţară uimitoare.

— Nu, în America nu este interzis să plângi, repetă maiorul Morris, privindu-mă cu un aer sever, şi poate că America este o ţară uimitoare din această cauză.

— *Have a drink*, *Malaparte*, spuse colonelul Brand scoţând din buzunar o ploscă de argint şi turnându-mi un pic de whisky în pahar. Apoi turnă câte puţin whisky în paharele celorlalţi şi într-al său şi mi se adresă cu un zâmbet afectuos: *Don't worry*, Malaparte. Te afli între prieteni. *We like you*. *You are a good chap*. *A very good*

one. A ridicat paharul şi, închizând ochii în glumă, rosti urarea băutorilor americani: *Mud învour eye*, ceea ce înseamnă „noroi în ochii tăi”.

— *Mud inyour eye*, repetară ceilalţi ridicând paharul.

— *Mud in your eye*, am spus în timp ce aveam lacrimi în ochi.

Am băut şi ne-am privit zâmbind.

— Sunteţi un popor ciudat, voi, napoletanii, spuse colonelul Eliot.

— Eu nu sunt napoletan şi îmi pare rău, am spus, poporul napoletan este un popor uimitor.

— Un popor foarte ciudat, repetă colonelul Eliot.

— Cu toţii, în Europa, am zis, suntem mai mult sau mai puţin napoletani.

— O căutaţi cu lumânarea şi după aceea vă plângeţi, spuse colonelul Eliot.

— Trebuie să fiţi tari, spuse colonelul Brand. *God helps*... el voia să spună, cu siguranţă, că Dumnezeu îi ajută pe cei puternici, dar s-a oprit şi, întorcându-şi faţa către aparatul de radio aşezat într-un colţ al încăperii, spuse: Ascultaţi.

Postul de radio al Comandamentului transmitea o melodie de Chopin. Dar nu era Chopin.

— *1 like Chopin*, spuse colonelul Brand.

— Credeţi că este într-adevăr Chopin? l-am întrebat.

— *Of course its Chopin*! a exclamat colonelul cu un ton de profundă uimire.

— Ce aţi vrea să fie?, spuse colonelul Eliot cu o uşoară enervare în voce, Chopin este Chopin.

— Sper că nu este Chopin, am zis.

— Dimpotrivă, eu sper să fie Chopin, spuse colonelul Eliot, ar fi foarte ciudat să nu fie Chopin.

— Chopin este foarte popular în America, spuse maiorul Thomas, câteva din Wwes-urile sale sunt

extraordinare.

— *Hear*, *hear*, strigă colonelul Brand, *of course its Chopin*!

— *Yes*, *its Chopin*, au zis ceilalţi privindu-mă cu un aer mustrător. Jack râdea, închizând ochii.

Era un fel de Chopin, dar nu era Chopin. Era un concert pentru pian şi orchestră pe care l-ar fi scris un Chopin care nu era Chopin, sau un Chopin care nu era născut în Polonia, ci la Chicago sau la Cleveland, Ohio, sau poate cum l-ar fi scris un văr, un cumnat, un unchi de-al lui Chopin – dar nu Chopin.

Muzica încetă şi vocea crainicului spuse: „Aţi ascultat *Warsaw Concerto* de Addinsell, interpretat de Filarmonica din Los Angeles sub conducerea lui Alfred Wallenstein.

— *I like Addinsell's* Warsaw Concerto, spuse colonelul Brand roşind de plăcere şi mândrie. Addinsell este Chopin-ul nostru. *He's our American Chopin*.

— Sau poate nu vă place nici Addinsell? m-a întrebat colonelul Eliot cu o notă de dispreţ în voce.

— Addinsell este Addinsell, am răspuns.

— Addinsell e Chopin-ul nostru, răspunse colonelul Brand cu un accent copilăros de triumf.

Eu tăceam, mă uitam la Jack. Apoi am spus pe un ton umil:

— Vă rog să mă scuzaţi.

— *Don't worry*, *don't worry*, Malaparte, spuse colonelul Brand bătându-mă cu mâna pe spate, *have a drink*.

Numai că plosca de argint era goală şi, râzând, propuse să mergem la bar. O luă înainte şi toţi l-am urmat la bar. Jimmy era aşezat la o masă de lângă fereastră în mijlocul unui grup de tineri ofiţeri din aviaţie şi le arăta prietenilor ceva blond, un smoc de păr pe care l-am recunoscut. Jimmy, roşu la faţă, râdea tare şi ofiţerii de

aviaţie, roşii în obraz, râdeau bătându-se unii pe alţii pe umeri.

— Ce-i aia? întrebă maiorul Morris, apropiindu-se de masa lui Jimmy, uitându-se curios la „perucă”.

— *That’s an artificial thing*, spuse Jimmy râzând, a *thing for negros*.

— *What for*? exclamă colonelul Brand aplecându-se peste spatele lui Jimmy şi uitându-se la *thing*.

— *For negros*, spuse Jimmy, în vreme ce toţi ceilalţi râdeau.

— *For negros*? spuse colonelul Brand.

— Da, am spus, pentru americanii negros şi am smuls din mâinile lui Jimmy „peruca” şi apoi mi-am vârât degetele prin butoniera din pânză roşie, agitându-le obscen. *Look*, am spus, *that’s a woman*, *an Italian woman*, *a girl for negros*.

— Oh, *shame*\ exclamă colonelul Brand întorcându-şi ochii cu dezgust. Era roşu la faţă de ruşine; bunul lui simţ fusese insultat.

— Uitaţi-vă în ce hal au ajuns femeile noastre, am spus, în timp ce lacrimile mi se scurgeau pe obraz, iată la ce a fost redusă femeia italiană – un smoc de păr blond pentru soldaţi negri. Priviţi, toată Italia nu mai este decât un smoc de păr blond.

— *Sorry*, spuse colonelul Brand, în vreme ce toţi mă priveau în tăcere.

— Nu e vina noastră, spuse maiorul Thomas.

— Nu e vina voastră, ştiu, nu e vina voastră. Toată Europa nu este decât un smoc de păr blond. O coroană de păr blond pe fruntea voastră de învingători.

— *Don’t worry*, Malaparte, spuse colonelul Brand cu o voce afectuoasă, întinzându-mi un pahar, *have a drink*.

— *Have a drink*, spuse maiorul Morris, bătându-mă pe umăr.

— *Mud inyour eye*, spuse colonelul Brand ridicând paharul. Avea ochii umezi de lacrimi şi mă privea zâmbind.

— *Mud inyour eye*, Malaparte, spuseră şi ceilalţi ridicând paharele.

Eu plângeam în tăcere, cu obiectul acela îngrozitor în pumn.

— *Mud în your eye*, am spus plângând.

TRANDAFIRII DE CARNE

La prima ştire a eliberării oraşului Napoli, ca şi cum ar fi fost chemate de o voce misterioasă, călăuzite, poate, de mirosul dulce de piele nouă şi de tutun de Virginia, acel miros de femeie blondă care este mirosul armatei americane, cete lâncede de homosexuali, nu doar din Roma sau din Italia, ci din toată Europa, au traversat pe jos liniile frontului german, peste culmile înzăpezite ale munţilor Abruzzi, peste câmpurile de mine, înfruntând patrulele de paraşutiştiti, şi, venind în întâmpinarea armatelor eliberatoare, au intrat în Napoli.

Internaţionala invertirilor, zdrobită tragic de război, se realcătuia în prima bucată din Europa eliberată de frumoşii soldaţi aliaţi. Nu trecuse nici măcar o lună de la eliberare şi deja Napoli, această nobilă şi ilustră capitală a vechiului Regat al celor Două Sicilii, devenise capitala homosexualităţii europene, cel mai important „carrefour" mondial al viciului interzis, marea Sodomă către care se îndemnau din Paris, din Londra, din New York, din Cairo, din Rio de Janeiro, din Veneţia şi Roma, toţi invertiţii lumii. Homosexuali căţăraţi pe camioanele militare engleze şi americane şi cei care ajungeau pe jos, traversând Abruzzi, din toate ţările Europei aflate încă în mâna nemţilor se recunoşteau după miros, după accent, dintr-o privire şi cu un ţipăt de bucurie se aruncau unii în braţele celorlalţi, asemeni lui Virgiliu şi Sordello în *Infernul* lui Dante, făcând să răsune străzile din Napoli de glasurile lor un pic

răguşite, moi, feminine… *Oh*, *dear*, *oh sweet*, *oh darling*! „Bătălia de la Cassino se încinsese, coloanele de răniţi coborau în târgi către Via Appia, zi şi noapte, batalioane de gropari negri săpau morminte în cimitirele de război, iar pe străzile din Napoli cete de Narcişi se plimbau legănându-şi şoldurile şi se uitau lacomi, pofticioşi la frumoşii soldaţi americani şi englezi, lăţi în umeri, cu obrazul îmbujorat, care-şi făceau loc prin mulţime cu mersul atleţilor abia ieşiţi din mâinile unui maseur.

Invertiţii ajunşi la Napoli peste liniile frontului german erau spuma rafinamentului european, aristocraţia amorului interzis, „*upper ten thousand*” al snobismului sexual şi dovedeau cu o demnitate de neegalat modul în care tot ceea ce era mai ales, mai deosebit în civilizaţia europeană murea în plină decadenţă. Erau zeii unui Olimp care se afla în afara naturii, dar nu şi în afara istoriei.

Erau, de fapt, nepoţii târzii ai acelor splendizi Narcişi din timpurile Reginei Victoria care aruncaseră o punte ideală, cu chipurile lor de îngeri, cu braţele lor albe, cu picioarele lor lungi, o punte între prerafaelismul lui Rossetti şi Bumes Jones şi noile teorii estetice ale lui Ruskin şi Walter Prater, între morala lui Jane Austen şi aceea a lui Oscar Wilde. Mulţi dintre ei erau ciudatele progenituri pe care nobila *roture* americană care invadase Rive Gauche în 1920 le abandonase pe trotuarele Parisului şi ale căror imagini consumate de alcool şi de droguri apar încastrate unele în altele, ca într-un tablou bizantin, în galeria de personaje ale primelor romane scrise de Hemingway şi în paginile revistei *Transition*. Floarea lor nu mai era crinul amanţilor „sărmanului Lelian”, ci trandafirul lui Gertrude Stein: „*a rose is a rose is a rose is a rose*”.

Limbajul lor, limbajul pe care îl foloseau cu o uimitoare dulceaţă, cu inflexiuni delicate ale vocii, nu mai

era engleza de Oxford, oricum în decadenţă între 1930 şi 1939, şi nici măcar acel idiom particular care sună ca o muzică veche în versurile lui Walter de la Mare şi Rupert Brooke, adică engleza ultimei tradiţii umaniste a Angliei eduardiene, ci engleza elisabetană din *Sonete*, aceeaşi care fusese vorbită de personajele lui Shakespeare. Limbajul lui Tezeu, la începutul *Visului unei nopţi de vară*, când acesta deplânge sfârşitul târziu al bătrânei luni şi invocă răsăritul lunii noi, *O, methinks, how slow this old moon wanes*! Sau al lui Hippolit când se abandonează somnului timp de patru nopţi care îl mai despart de fericirea nupţială, *four nights, will quickly dream away the time*. Sau al lui Orsino din *A douăsprezecea noapte*, când sub hainele bărbăteşti ale Violei descoperă delicateţea sexului. Era acel limbaj aerian, distrat, mai uşor decât vântul, mai parfumat decât vântul pe o pajişte primăvăratică, acel limbaj de vis, acel fel de a vorbi în rime, care este specific amanţilor fericiţi din piesele lui Shakespeare, a acelor încântători amanţi cărora Porţia din *Neguţătorul din Veneţia* le invidiază eleganta moarte de lebădă, *a swan-like end, fading în music*.

Sau poate era limbajul avântat care de pe buzele lui René zboară către cele ale lui Jean Giraudoux, e chiar limbajul lui Baudelaire în transcrierea strawinskiană a lui Proust, plin de ritmuri afectuoase şi maligne care amintesc de clima blândă din anumite „interioare” proustiene, de anume peisaje morbide, toată toamna care umple sensibilitatea obosită a homosexualilor moderni. Ei îngânau, vorbind în franceză, nu cum se îngână în melodie, ci cum se îngână vorbind în somn – treceau accentul de la un cuvânt la altul, de la o notă la alta, cum fac Proust, Giraudoux, Valery. În glasurile lor acute şi moi se simţea acel fel de gelozie lacomă cu care se degustă un trandafir ofilit sau un fruct prea copt. Numai că uneori exista şi o

anumită asprime în tonul lor, un anume orgoliu. Dacă nu cumva este adevărat că orgoliul special al invertiţilor nu este decât partea cealaltă a umilinţei. Ei înfruntă cu orgoliu fragilitatea umilită şi subjugată a naturii lor feminine. Au cruzimea femeii, excesul crud al lealităţii eroinelor lui Tasso, acel ceva ce femeia introduce în natura umană, ceva sentimental, dulce şi fals. Nu se mulţumesc să fie, în realitate, eroi răzvrătiţi împotriva legilor divine – pretind să fie ceva în plus, eroi travestiţi în eroi. Sunt ca amazoanele „déguisées en femmes”.

Hainele pe care le purtau, decolorate de intemperii, sfâşiate din cauza drumului greu prin tufişurile Abruzzilor, se găseau în perfectă armonie cu eleganţa neglijată cu bună ştiinţă, cu viciul de a purta pantaloni fără curea, încălţări fără şireturi, ciorapi fără jartiere, de a urî cravata, pălăria, mănuşile, de a umbla cu haina descheiată, cu mâinile în buzunare, cu umerii legănaţi, cu mersul lor dezordonat, nu din cauza dificultăţii de a se îmbrăca după reguli, ci dintr-o dificultate de natură morală.

Acele idei de libertate care pluteau în aer în acea vreme, în toată Europa, mai ales în ţările care se aflau în mâna germanilor, păreau nu să-i fi însufleţit ci, din contră, să-i fi umilit. Strălucirea viciului lor se stinsese. În mijlocul unei corupţii deschise şi universale, acei Narcişi păreau a fi, prin contrast, nu chiar virtuoşi, dar măcar pudici. Felul lor rafinat de a fi căpătа, în acea publică neruşinare, aspectul unei pudori elegante.

Iar ca un făcut, ceea ce arunca o umbră impură asupra eleganţei feminine şi pudice a comportamentului lor, asupra pasiunii, asupra ideilor lor de libertate, confuze şi umilite, era prezenţa ostentativă în mijlocul lor a unor tineri cu aspect de muncitori, a acelor efebi proletari cu părul creţ şi extrem de negru, cu buzele roşii, cu ochii întunecaţi şi lucitori care cu câtva timp în urmă, până la

începerea războiului, n-ar fi îndrăznit niciodată să-i acompanieze pe acei nobili Narcişi în public. Prezenţa acelor tineri muncitori printre ei dădea la iveală, pentru întâia oară, acea promiscuitate socială a viciului care altfel stă ascunsă, ca elementul cel mai secret al viciului însuşi, şi dezvăluia astfel că rădăcinile acelui rău vin din adâncuri, din păturile cele mai joase ale poporului, chiar din humusul proletariatului. Contactele, până atunci discrete, între marea nobilime a invertirilor şi homosexualitatea proletară se vedea astfel, fără de ruşine, la lumina zilei. Iar dezvăluirea acestor relaţii presupunea sfidarea ostentativă faţă de buna purtare, de prejudecăţile, regulile şi legile morale pe care în general invertiţii claselor superioare se străduiesc să arate că le respectă, în special în faţa profanilor şi mai cu seamă în faţa celor din clasele inferioare.

Din acele dezvăluite legături cu secretele, misterioasele corupţii proletare, se năştea în ei o contaminare nu doar de natură socială, mai ales în comportament, ci înainte de toate în domeniul ideilor, sau mai bine spus în atitudinea intelectuală. Aceiaşi nobili Narcişi, care până mai deunăzi se arătaseră ca esteţi decadenţi, ca ultimi reprezentanţi ai unei civilizaţii obosite, sătulă de plăceri şi senzaţii şi împrumutaseră de la Novalis, de la Contele de Lautréamont, de la Oscar Wilde, Diaghilev, Rainer Maria Rilke, D'Annunzio, Gide, Cocteau, Marcel Proust, Jacques Maritain, Strawiński şi chiar de la Barres, temele extenuantului lor estetism „burghez", se arătau acum a fi esteţi marxişti şi predicau marxismul cu aceeaşi fervoare cu care până atunci predicau cel mai decadent narcisism, îşi găseau temele noului lor estetism în Marx, Lenin, Stalin şi Şostakovici, şi vorbeau cu dispreţ despre conformismul sexual burghez ca despre o formă periculoasă de troţkism. Se iluzionau că au găsit în

comunism un punct de întâlnire cu efebii proletari, o complicitate secretă, un nou pact de natură morală şi socială, dincolo de cea sexuală. Din *ennemis de la nature*, cum îi denumea Mathurin Régnier, deveniseră *ennemis du capitalisme*. Cine s-ar fi gândit vreodată că între urmările acelui război va fi şi această pederastie marxistă?

Cea mai mare parte dintre aceşti efebi proletari şi-au schimbat hainele cu uniformele aliate dintre care preferau, pentru croiala lor specială, uniformele americane, stilate, strânse pe corp. Mulţi dintre ei purtau salopete încă, îşi exhibau cu plăcere palmele pline de ulei de maşină, şi între toţi aceştia erau cei mai corupţi şi cei mai ticăloşi; asta pentru că, fără nicio îndoială, era o ipocrizie malignă sau o rafinată perversiune să-şi transforme hainele de lucru într-o înjositoare livrea sau o mască. Sentimentul lor intim faţă de acei nobili Narcişi care se dădeau drepteomunişti, purtau gulerul de la cămaşa de mătase descheiat şi, peste reverul hainei de tweed, purtau mocasini din piele de cerb marca Franceschini sau Hermes, îşi ştergeau gura cu batiste mari din mătase, cu iniţialele croşetate din dantelă de Burano, nu era doar un dispreţ trist şi insolent, ci şi un fel de gelozie feminină, o invidie tulbure şi rea. Din ei dispăruse orice urmă din acel sentiment puternic care împingea tineretul proletar să urască şi să dispreţuiască bogăţia, eleganţa şi privilegiile altuia. Acest sentiment bărbătesc de natură socială fusese înlocuit de o invidie şi de o ambiţie muierească. Şi ei se proclamau comunişti, şi ei căutau în marxism o justificare socială a „affranchissement”-ului lor sexual; numai că ei nu-şi dădeau seama că marxismul lor ostentativ nu era decât un bovarism inconştient, proletar, deviat în homosexualitate.

Chiar în acele zile fusese tipărită într-o obscură tipografie napoletană, „din grija unui editor de cărţi rare şi preţioase”, o culegere de poezii de război a unui grup de

tineri poeţi englezi, exilaţi în tranşee şi în *foxholes* de la Cassino. Aşa-numita *fairy band* a invertirilor ajunşi la Napoli, după ce trecuseră liniile germane, din toată Europa, şi homosexualii răspândiţi prin armatele aliate (şi în armatele aliate, ca în orice armată demnă de respect, erau şi homosexuali, şi aceştia erau de orice condiţie socială – soldaţi, ofiţeri, muncitori, studenţi) s-au repezit la poezii cu o aviditate care dezvăluia în ei că vechiul estetism „burghez" nu se stinsese încă şi se întâlneau să citească, sau mai bine zis, să declame, în acele puţine saloane ale aristocraţiei napoletane, care unul câte unul începeau să se deschidă în vechile palate devastate de explozii şi jefuite de tâlhari sau în sala restaurantului Barghetti din Via Chiaia, pe care îl transformaseră în clubul lor privat. Poeziile acelea nu erau chiar făcute să împace narcisismul lor încă viu cu noul extremism marxist. Erau versuri de o simplitate rece şi sticloasă, plină de acea tristă indiferenţă proprie tinerilor din toate armatele, chiar şi tinerilor germani, în faţa războiului. Melancolia grea şi îngheţată a acelor versuri nu era atinsă şi nici înmuiată de speranţa victoriei, nu era străbătută de fiorul febril al revoltei. După cel dintâi entuziasm, nobilii Narcişi şi tinerii lor efebi proletari au renunţat la acele poezii pentru ultimele texte ale lui André Gide, pe care îl numeau „Goethe al nostru", de Paul Éluard, André Breton, Jean-Paul Sartre, Pierre-Jean Jouve, risipite în revistele franceze ale „rezistenţei" care începuseră să vină din Algeria.

În aceste texte ei căutau în zadar să găsească semnul misterios, cuvântul de ordine secret ce trebuia să le deschidă poarta Noului Ierusalim care fără îndoială se construia atunci undeva în Europa şi care, sperau ei, i-ar fi putut aduna între zidurile sale pe tinerii doritori să colaboreze cu poporul şi pentru popor la salvarea civilizaţiei occidentale şi triumful comunismului. (Ei

denumeau comunism propriul marxism homosexual). După o vreme, necesitatea, resimţită de ei puternic şi pe neaşteptate, de a se amesteca în cel mai intim mod cu proletariatul, de a-şi găsi o nouă hrană pentru nesfârşita lor foame de noutate şi de „suferinţă”, cât şi noi justificări pentru poziţiile lor marxiste, i-a împins către noi căutări şi noi experienţe, capabile să-i scoată din plictisul pe care prea lunga întârziere a armatelor aliate în faţa fortificaţiilor de la Cassino îl insinuase în sufletele lor alese.

Pe trotuarele din Piazza San Ferdinando se aduna în acea perioadă, în fiecare dimineaţă, o mulţime de tineri foarte jegoşi care stăteau toată ziua în faţă la Caffè Van Bole e Feste şi nu se împrăştiau decât seara, la interzicerea circulaţiei.

Erau tineri descărnaţi, palizi, îmbrăcaţi în zdrenţe şi uniforme de căpătat, în cea mai mare parte ofiţeri şi soldaţi din umilita şi risipita armată italiană, scăpaţi din masacru ori de la ruşinea lagărelor de concentrare germane sau aliate, refugiaţi la Napoli cu nădejdea de a găsi de lucru ori de a se înrola în armata mareşalului Badoglio pentru a purta lupta alături de aliaţi. Aproape toţi erau originari din provinciile centrale ori din nord, aflate încă în mâna nemţilor şi, neputând să se ducă acasă, încercaseră până atunci orice ca să iasă din acea stare umilitoare şi plină de nesiguranţă. Fiind respinşi la cazărmi, unde se prezentaseră ca să se înroleze şi negăsind de lucru, nu le mai rămăsese altă speranţă decât să se supună la suferinţe şi umilinţe. Oricum crăpau de foame. Acoperiri de zdrenţe soioase, unii purtau pantaloni nemţeşti sau americani, alţii câte un veston civil ponosit sau un pulover de lână decolorat şi destrămat, câte o combat-jacket, care este ţinuta de război a soldatului englez, încercau să păcălească frigul şi foamea umblând în

sus şi în jos pe trotuarele din San Ferdinando, în aşteptarea unui sergent aliat care i-ar fi angajat pentru lucrări în port sau cine ştie ce muncă grea.

Tinerii aceia erau obiectul compasiunii, dar nu a compasiunii trecătorilor care şi ei erau rupţi de foame, nici a soldaţilor aliaţi, care îşi ascundeau cu greu supărarea pe aceşti neaveniţi martori ai sărăciei victoriei lor, ci a prostituatelor care aglomerau arcadele Teatrului San Carlo ori ale Galeriei Umberto, care se îngrămădeau în jurul locurilor de agăţat. Din când în când, câte una dintre aceste nenorocite se apropia de grupurile de tineri flămânzi, dăruindu-le câteva ţigări sau nişte biscuiţi, sau felii de pâine, pe care acei tineri de cele mai multe ori le refuzau cu o politeţe jignită sau umilită.

Printre aceşti tineri nefericiţi se arătau nobilii Narcişi, încercând să mai atragă pe câte unul în ale lor *fairy band*, părându-li-se lor că e o mare ispravă sau cine ştie ce subtilitate să încerce să-i corupă pe acei tineri fără acoperiş, fără pâine, prostiţi din cauza disperării. Şi poate că din cauza aspectului lor sălbatic, din cauza bărbii aspre, a ochilor strălucind de febră şi de insomnie, din cauza hainelor făcute ferfeniţă, se trezeau în Narcişii noştri ciudate dorinţe şi rafinate pofte. Sau poate că spaima şi mizeria acelor nefericiţi era chiar elementul „suferinţă” care le lipsea estetismului lor marxist? Suferinţa altuia trebuia să servească la ceva, nu?

Chiar în mijlocul acelei mulţimi de nefericiţi, pe când treceam într-o zi prin faţă la Van Bole e Feste, mi s-a părut că-l zăresc pe Jeanlouis pe care nu-l mai văzusem de câteva luni, şi mai degrabă i-am recunoscut vocea moale şi un pic răguşită, decât înfăţişarea. Şi Jeanlouis m-a recunoscut şi mi-a ieşit înainte. L-am întrebat ce face la Napoli, în acel loc. Mi-a răspuns că a fugit din Roma de aproape o lună, ca să scape de poliţia germană, şi a

început să-mi povestească aventurile şi primejdiile fugii sale prin munţii Abruzzi.

— Ce voia de la tine poliţia germană? l-am întrebat brusc.

— Ah, tu nu ştii!… mi-a răspuns, şi adăugă că la Roma viaţa devenise un infern, că toţi se ascundeau de frica germanilor, că populaţia aştepta cu încordare sosirea aliaţilor, că el şi-a găsit la Napoli o mulţime de prieteni de altă dată, că şi-a făcut noi cunoştinţe printre ofiţerii şi soldaţii englezi şi americani, *„des garçon exquis* spuse. La un moment dat a început să-mi vorbească despre maică-sa, bătrâna contesă B. (Jeanlouis aparţinea uneia dintre cele mai vechi şi ilustre familii ale nobilimii milaneze), povestindu-mi că ea se refugiase la vila lor de pe lacul Como, că interzisese să se discute în prezenţa ei despre evenimentele care sfâşiau Italia şi Europa, că primea în continuare vizite amicale, de parcă războiul nu era decât un fapt monden şi despre care ea îngăduia în salonul său doar să se zâmbească discret cu o indulgenţă politicoasă. Simonetta, mai zise el (Simonetta era sora lui), m-a rugat să-ţi transmit cele mai calde salutări.

Şi pe neaşteptate amuţi.

L-am privit în ochi şi Jeanlouis roşi.

— Lasă-i în pace pe băieţii ăştia sărmani, am spus, nu ţi-e ruşine?

Jeanlouis clipi, imitând o uimire ingenuă.

— Care băieţi? răspunse.

— Ai face bine să-i laşi în pace, am zis, e o ruşine să profiţi de foamea altuia.

— Nu pricep ce vrei să spui, a zis, ridicând din umeri. Apoi imediat spuse că băieţii aceia sărmani sufereau de foame, că el şi prietenii săi s-au gândit să-i ajute, că el avea multe relaţii printre englezi şi americani, că spera să poată face ceva pentru băieţii ăia nenorociţi. Datoria mea

de marxist, încheie, este să încerc să împiedic ca amărâţii ăştia de băieţi să devină un instrument al reacţiunii burgheze.

Îl priveam fix şi Jeanlouis, clipind, m-a întrebat:

— De ce mă priveşti aşa, ce ai?

— L-ai cunoscut personal, am spus, pe contele Karl Marx.

— Pe cine? spuse Jeanlouis.

— Contele Karl Marx. Un nume serios, Marx. Mai vechi decât al tău.

— Nu mă lua peste picior. Încetează, spuse Jeanlouis.

— Dacă Marx n-ar fi fost conte, cu siguranţă tu n-ai fi fost marxist.

— Nu mă înţelegi, spune Jeanlouis, marxismul… Nu este necesar să fii muncitor sau o canalie pentru a fi marxist.

— Sigur, am zis, este necesar să fii o canalie ca să fii marxist ca tine. Lasă-i în pace pe băieţi, Jeanlouis. Le este foame, dar mai degrabă s-ar pune pe furat decât să intre în pat cu tine.

Jeanlouis m-a privit surâzând ironic:

— Ori cu mine, ori cu altcineva… spuse.

— Nici cu tine, nici cu altul. Lasă-i în pace, sunt flămânzi.

— Ori cu mine, ori cu altcineva, repetă Jeanlouis, tu nu ştii ce putere are foamea.

— Mi-e scârbă de tine, am spus.

— De ce să-ţi fie scârbă? spuse Jeanlouis. Ce vină am eu dacă lor le e foame? Le dai cumva tu mâncare băieţilor? Eu îi ajut, fac şi eu ce pot. Trebuie să ne ajutăm între noi. Şi nu înţeleg: de ce te bagi în chestiile astea?

— Foamea nu are nicio putere, am zis, dacă tu crezi că poţi conta pe foamea altora, greşeşti. Bărbaţii la douăzeci de ani nu suferă de propria lor foame, ci din

cauza foamei altora, întreabă-i pe contele Marx dacă nu este adevărat că un om nu se prostituează doar din cauza foamei. Pentru un tânăr de douăzeci de ani, foamea nu este un fapt personal.

— Tu nu-i ştii pe tinerii de astăzi, spuse Jeanlouis, mi-ar plăcea să te fac să-i cunoşti mai bine. Sunt mult mai buni şi mult mai răi decât ai putea crede. Mi-a povestit că avea un apartament, împreună cu câţiva prieteni, într-o casă din Vomero, că i-aş face o mare plăcere dacă l-aş însoţi în apartament, acolo aş întâlni nişte băieţi nemaipomenit de interesanţi, el nu este chiar sigur că mi-ar plăcea sau nu, dar oricum mă sfătuieşte să-i cunosc personal, pentru că prin ei mi-aş da seama ce este şi cu alţii şi că oricum n-am niciun drept să-i judec pe tineri fără să-i cunosc. Hai cu mine şi o să vezi că până la urmă nu suntem cu nimic mai răi decât bărbaţii din generaţia ta. Suntem, oricum, aşa cum ne-aţi făcut voi.

Aşa se face că ne-am dus la Vomero, într-o casă unde obişnuiau să se întâlnească câţiva tineri intelectuali comunişti, prieteni de-ai lui Jeanlouis. Era o casă burgheză urâtă, mobilată cu tipicul prost gust al burgheziei din Napoli. Pe pereţi atârnau tablouri din şcoala napoletană de la sfârşitul secolului trecut, acoperite de uleiuri dense şi lacuri lucioase, iar în rama ferestrei, în jos, se vedea marea apărând la poalele muntelui Echia, dincolo de arborii din Parco Grifeo şi Via Caracciolo, apoi Castello dell'Ovo, iar mai departe, la orizont, umbra albastră a insulei Capri. Peisajul marin, văzut dintr-un interior burghez, vulgar, se armoniza stupid cu acele mobile, cu tablourile şi fotografiile de pe pereţi, cu gramofonul, cu aparatul de radio, cu lampadarul din cristal fals de Murano clătinându-se sub tavan peste masa din mijlocul camerei.

Chiar el însuşi era un peisaj burghez, chiar peisajul care se vedea prin cadrul ferestrei, un peisaj burghez

montat în natură şi populat, în primul plan, de tineri care, fumând ţigări americane şi sorbind din ceşti mici de cafea, stăteau pe canapele, pe fotolii pluşate, roşii, şi vorbeau despre Marx, Gide, despre Éluard, Sartre, uitându-se la Jeanlouis cu o admiraţie extatică. M-am aşezat într-un colţ al camerei şi am început să observ chipurile, mâinile, gesturile, cum se înscriau în acea perspectivă îndepărtată de apă şi cer. Toţi erau tineri, cam de optsprezece – douăzeci de ani, la prima vedere studenţi, iar sărăcia familiilor din care proveneau se vedea după ponoseala hainelor, pătate de grăsime, cu toate că fuseseră frecate cu grijă, din neglijenţa faţă de propria persoană – barba nerasă, unghiile murdare, părul lung şi încâlcit le acoperea urechile şi crescuse până la gulerul cămăşii. Iar eu mă întrebam cât venea din sărăcie şi cât din lene, din acea nepăsare care a devenit cu vremea o modă printre tinerii intelectuali comunişti de origine burgheză.

Mai erau, printre acei studenţi, şi câţiva tineri ce păreau a fi muncitori, şi o fată, nu avea mai mult de şaisprezece ani, nemaipomenit de grasă, cu pielea albă, acoperită cu pistrui roşeaţi, care mi se părea, nu ştiu de ce, gravidă. Stătea într-un fotoliu mic, lângă gramofon, cu coatele pe genunchi şi faţa largă în palme şi se uita când la unul, când la altul, fără să clipească. Nu ţin minte să fi scos vreun cuvânt tot timpul cât am stat acolo, doar în ultimul moment le-a spus tovarăşilor săi că sunt o bandă de troţkişti şi asta a fost îndeajuns ca să strice totul şi adunarea să se împrăştie.

Tinerii aceia mă cunoşteau după nume, şi firesc, încercau să-şi arate dispreţul, tratându-mă ca pe o fiinţă fără valoare, străină universului ideilor, sentimentelor şi limbajului lor. Vorbeau între ei de parcă ar fi folosit o limbă străină mie, când arareori mi se adresau, o vorbeau rar, ca şi cum s-ar fi străduit să caute cuvintele unui limbaj care

nu le era propriu. Se priveau complici, de parcă între ei ar fi existat cine ştie ce complicităţi, iar eu nu eram doar un profan, dar şi unul demn de milă. Vorbeau despre Éluard, Gide, Aragon, Jouve ca despre nişte prieteni dragi cu care aveau o veche legătură. Iar eu mă gândeam că ar trebui să le amintesc faptul că întâlniseră acele nume, atât de dragi lor, pentru prima dată în paginile revistei mele „Perspective” în care vreme de trei ani de război am publicat acele versuri interzise ale poeţilor „maquis”-ului francez, iar ei acum se prefăceau că nici măcar nu-şi mai amintesc numele, dar Jeanlouis începu să vorbească despre literatura şi muzica sovietică.

Jeanlouis stătea în picioare, aplecat peste masă, iar chipul său palid, pe care strălucea acea delicată şi totuşi masculină frumuseţe proprie tinerilor din anumite familii ale marii nobilimi italiene, contrasta cu moliciunea afectată a vocii sale, cu eleganţa manierată a gesturilor, cu tot ceea ce era uimitor de feminin în comportamentul său, în glasul său, în sensul vag şi ambiguu al cuvintelor sale. Frumuseţea lui Jeanlouis era chiar acea frumuseţe romantică, bărbătească ce-i plăcea lui Stendhal, frumuseţea lui Fabrizio del Dongo. Avea un cap de Antinous sculptat în marmură de culoarea fildeşului, avea trupul prelung al efebilor sculptaţi în perioada alexandrină, mâini scurte şi albe, privirea blândă şi în acelaşi timp plină de mândrie, neagră şi strălucitoare, buzele roşii, zâmbetul grosolan, acel zâmbet pe care Winckelmann îl aşază ca pe o limită extremă a invidiei şi părerii de rău a idealului său pur de frumuseţe greacă. Mă întrebam cu uimire cum de se putea ca din generaţia mea, puternică, virilă, curajoasă, din bărbaţi trecuţi prin război, prin lupta civilă, care se aflaseră într-o opoziţie individuală cu tirania dictatorilor şi a maselor, o generaţie masculină, deloc resemnată să moară şi cu siguranţă neînvinsă, cu

toate umilinţele şi suferinţele prăbuşirii, s-a născut o generaţie atât de coruptă, de cinică, de feminină, atât de liniştită şi blândă în disperarea sa, în care tineri ca Jeanlouis erau tocmai floarea care se desfăcuse la limita extremă a conştiinţei timpului nostru.

Jeanlouis începuse să vorbească despre arta sovietică, iar eu, stând într-un colţ, surâdeam ironic auzindu-l spunând nume ca Prokofiev, Konstantin Simonov, Şostakovici, Esenin, Bulgakov, pronunţate cu acelaşi accent lânced cu care, cu câteva luni mai devreme, îl auzisem pronunţând numele lui Proust, Apollinaire, Cocteau, Valéry. Unul dintre băieţi spuse că tema din simfonia lui Şostakovici *Asediul Leningradului* repeta uimitor motivul unui cântec de război al SS-ului german, sunetul înfundat al glasurilor lor crude, ritmul cadenţat al paşilor grei pe sfântul pământ rusesc. (Cuvintele „sfântul pământ rusesc”, pronunţate cu accentul moale şi obosit al napoletanilor, sunau fals în camera aceea plină de fum, în faţa umbrei palide şi ironice a Vezuviului închis în cerul mort al ferestrei.) Am făcut observaţia că tema simfoniei lui Şostakovici era aceea din Simfonia a cincea de Ceaikovski, şi atunci cu toţii au protestat în cor spunând că desigur nu pricep nimic din muzica proletară a lui Şostakovici, din „romantismul său muzical” şi din aluziile sale la Ceaikovski. „Sau mai bine spus”, au zis, „din muzica burgheză a lui Ceaikovski”. Cuvintele mele treziseră în acei tineri o undă de durere şi indignare, cu toţii se întorseseră către mine vorbind confuz laolaltă, fiecare încercând să-i domine pe ceilalţi: „Burghez?

Ce are de a face? Şostakovici este un proletar, este un pur. Nu este îngăduit ca astăzi să ai anumite idei despre comunism. Este o ruşine”.

În acel moment, Jeanlouis sări în ajutorul prietenilor săi şi începu să recite o poezie de Giaime Pintor, un tânăr

poet care murise cu câteva zile în urmă, în vreme ce încerca să treacă linia frontului german pentru a se întoarce la Roma. Giaime Pintor venise să mă caute la Capri, şi acolo am discutat îndelung despre Benedetto Croce, despre război, despre comunism, despre tânăra literatură italiană, despre ciudatele idei ale lui Croce despre literatura modernă. (Benedetto Croce se refugiase la Capri împreună cu familia, îl descoperise în acele zile pe *Marcel Proust şi nu vorbea în acele zile decât despre Le Côté de Guermantes* pe care el îl citea pentru prima dată.)

— Să sperăm, spuse unul dintre acei tineri, privindu-mă foarte arogant, că nu-l vom judeca pe Giaime Pintor ca fiind un poet burghez. Nu aveţi dreptul să insultaţi un mort. Giaime Pintor era un poet comunist. Unul dintre cei mai bum, unul dintre cei mai puri.

Am răspuns că Giaime Pintor a scris poezie pe când era fascist şi membru al Comisiei militare de armistiţiu în Franţa.

— Ce contează? spuse tânărul, fascist sau nu, Pintor a fost întotdeauna un comunist adevărat. Ajunge ca să citeşti poeziile sale ca să-ţi dai seama.

Eu am răspuns că versurile lui Pintor şi ale tuturor poeţilor tineri că el nu erau nici fasciste, nici comuniste.

— Mi se pare, am adăugat, că este cel mai bun elogiu pe care i-l putem aduce dacă vrem să-i respectăm memoria.

— Literatura italiană este putredă, spuse Jeanlouis netezindu-şi părul cu palma lui mică şi albă, cu unghii roz şi lucioase. Unul dintre tineri spuse că toţi scriitori italieni, cu excepţia celor comunişti, erau falşi şi laşi. Am răspuns că singurul, adevăratul merit al tinerilor scriitori comunişti şi al tinerilor scriitori fascişti era acela de a fi fiii timpului lor, de a-şi accepta responsabilitatea vârstei lor şi a ambianţei lor, adică de a fi la fel de putrezi ca toată lumea.

— Nu-i adevărat! strigă tânărul cu mânie, privindumă în faţă ameninţător şi furios. Credinţa în comunism te salvează de orice corupţie, este, mai mult ca orice, o mântuire.

I-am răspuns că măcar pentru atâta merita să mergi la liturghie.

— Cum adică? strigă tânărul muncitor îmbrăcat într-o salopetă albăstruie de mecanic.

— Pentru asta mai bine mergi la o liturghie, am repetat.

— Se vede, spune unul dintre tineri, că aparţineţi unei generaţii învinse.

— Fără îndoială, am răspuns, şi ţin la asta. O generaţie de învinşi este ceva mult mai serios decât o generaţie de învingători. În ceea ce mă priveşte, nu mă ruşinez că aparţin unei generaţii învinse, într-o Europă învinsă şi distrusă. Ceea ce nu-mi place este faptul că am suferit cinci ani de puşcărie şi lagăr. Şi asta pentru ce? Pentru nimic.

— Anii dumneavoastră de puşcărie, spuse tânărul, nu merită niciun fel de respect.

— De ce? am întrebat.

— Deoarece nu i-aţi suferit pentru o cauză nobilă.

I-am răspuns că am stat în puşcărie pentru libertatea artei.

— Ah, pentru libertatea artei, deci, nu pentru libertatea proletariatului, spuse tânărul.

— Nu este acelaşi lucru? am spus.

— Nu, nu este acelaşi lucru, răspunse un altul.

— Chiar aşa, am replicat, nu este acelaşi lucru şi tot răul stă în asta.

În acel moment au intrat în cameră doi tineri soldaţi englezi şi un caporal american. Soldaţii englezi erau foarte tineri, timizi, se uitau la Jeanlouis cu o admiraţie pudică

Caporalul american era student la Harvard, de origine mexicană şi vorbea despre Mexic, despre Indios, despre pictorul Díaz, despre moartea lui Troţki.

— Troţki era un trădător, spuse Jeanlouis.

Eu am început să râd.

— Gândeşte-te ce ar spune maică-ta dacă te-ar auzi cum vorbeşti de rău o persoană pe care nu o cunoşti şi care mai e şi moartă. Gândeşte-te, maică-ta!

Şi râdeam. Jeanlouis roşi.

— Ce are de-a face mama? spuse.

— Mama ta, am răspuns, nu cumva este troţkistă?

Jeanlouis a început să mă privească ciudat. Uşa se deschise şi, cu un strigăt afectuos, Jeanlouis se repezi să îmbrăţişeze un tânăr locotenent englez, apărut în prag.

— Oh, Fred! strigă Jeanlouis îmbrăţişându-l pe noul venit.

Aşa cum face vântul când bate şi ridică frunzele uscate şi le poartă de ici-colo, aşa se întâmplă şi cu intrarea lui Fred – toţi tinerii se ridicară şi începură să umble prin cameră cuprinşi de o ciudată excitaţie şi de îndată ce auziră glasul lui Fred cum răspundea vesel la afectuosul salut al lui Jeanlouis, toţi se aşezară liniştiţi, în tăcere. Fred era cel de-al şaptelea Conte de W., membru al Camerei Lorzilor şi, se spunea, amic intim al lui sir Anthony Eden. Era un tânăr blond, înalt, rozaliu, uşor chel. Nu putea să aibă mai mult de treizeci de ani. Vorbea cu o voce lentă şi gravă, pe care din când în când o străbăteau accente ascuţite, feminine, şi apoi se stingea într-un susur delicat, sau, cum spunea Gérard de Nerval despre vocea Silviei, în acel *frisson modulé* care dă atâta graţie, vai mie, acum demodată, accentului de Oxford.

De îndată ce Fred a apărut în prag, comportamentul lui Jeanlouis s-a schimbat pe neaşteptate, şi la fel s-a întâmplat cu toţi ceilalţi tineri prieteni: dintr-odată

deveniseră timizi şi neliniştiţi, se uitau la Fred nu atât cu respect, cât cu gelozie şi o furie rău ascunsă. Conversaţia dintre Fred, Jeanlouis şi mine căpăta, spre uimirea şi plictiseala mea, un ton monden. Fred se încăpăţâna să mă convingă că fără îndoială l-am cunoscut pe tatăl său, e imposibil să nu-l fi întâlnit niciodată.

— Îl cunoaşteţi pe ducele de Blair Atholl?

— Desigur…

— Atunci este imposibil să nu-l fi cunoscut pe tatăl meu, care e totuna cu ducele de Blair Atholl.

W2

Fusesem oaspetele ducelui de Blair Atholl în castelul său din Scoţia cu mulţi ani înainte, dar nu-mi aminteam să-l fi întâlnit cu acea ocazie pe tatăl lui Fred, bătrânul Lord N., cel de-al şaselea conte de W. Amintirea acelei vizite de la castelul ducelui de Blair Atholl rămăsese vie doar din cauza unei singure întâmplări de la castel, petrecute pe când eram la o ceaşcă de ceai, după o vânătoare de *grouses*. Ne adunaserăm pe pajiştea din faţa castelului, când o familie de cerbi, speriaţi de cine ştie ce, a ţâşnit în galop din desişul parcului şi a dat buzna printre oaspeţi, azvârlind în aer mese şi scaune, trântind-o la pământ pe bătrâna Lady Margaret S.

— *Ah*, *ah*, *the poor old sweet Lady Margaret*! exclamă Fred râzând şi începu să povestească nu ştiu ce anecdotă în care numele de Lady Margaret se însoţea adesea cu acela al lui Edward Marsh, cel care fusese mulţi ani secretarul lui Winston Churchill şi şi-a legat numele de o carte de poezii, de acum clasică, a lui Rupert Brooke, scriindu-i o frumoasă şi caldă prefaţă.

La un moment dat, Fred se întorsese către Jeanlouis şi cu o voce ciudat de dulce, începu să vorbească despre Londra, despre actori, despre obscure întâmplări teatrale şi mondene, despre Noel Coward, despre Ivor Novello,

despre G., despre A., despre W. sau L., amestecând iniţialele propriului nume cu acele iniţiale misterioase şi desenând în aer un fel de invizibil cadru, cu gesturi lente, în care se întâmplau fapte extraordinare şi cele mai stranii aventuri. Apoi, întorcându-se către mine pe neaşteptate, reluă discursul întrerupt şi mă întrebă dacă cina de la Torre del Greco fusese fixată pentru ziua următoare sau pentru altă zi. Jeanlouis îi făcu un semn din pleoape şi Fred amuţi, roşind uşor şi privindu-mă uimit.

— Cred că va fi mâine, nu-i aşa, Jeanlouis? am spus surâzând ironic.

— Da, mâine, răspunse Jeanlouis, cu o voce tulburată, aruncându-mi o privire furioasă, dar pe tine ce te priveşte? Avem doar o maşină, un jeep, şi deja suntem nouă. Îmi pare rău, dar pentru tine nu mai e niciun loc.

— O să vin cu maşina colonelului Hamilton, am spus, doar n-o să-mi ceri să mă duc pe jos până la Torre del Greco.

— Mai bine ai veni pe jos, spuse Jeanlouis, de vreme ce nu te-a invitat nimeni.

— Dacă aveţi încă o maşină, spuse Fred cu un aer plictisit, o să fie loc pentru toţi. Cu dumneata suntem zece – Jeanlouis, Chetrles, eu, Zizi, Georges, Lulu, şi continuă să numere pe degete pronunţând numele unor celebri corydoni din Roma, Paris, Londra, New York. Desigur, adăugă, nu este vina noastră dacă o să vă simţiţi, cum să vă spun, un intrus.

— Voi fi oaspetele dumneavoastră, am răspuns, cum o să mă simt nelalocul meu?

Auzisem de mai multe ori vorbindu-se despre *a figliata*, faimoasă ceremonie sacră care se desfăşoară în fiecare an în secret la Torre de Greco şi la care se adună, venind din toate părţile Europei, cei mai înalţi preoţi ai misterioasei religii a Uranienilor, însă niciodată nu

reuşisem să asist la acel ritual ascuns. Celebrarea acelei foarte vechi ceremonii (cultul asiatic al religiei uraniene a fost introdus în Europa din Persia cu puţin înainte de Hristos şi deja în perioada lui Tiberius ceremonia era sărbătorită la Roma în templul din Suburra) fusese suspendată în vremea războiului, iar acum, pentru prima dată de la eliberare, acel misterios rit se întorcea în glorie. Întâmplarea mă favoriza, iar eu mă foloseam de asta. Jeanlouis părea destul de iritat, chiar ofensat, de obrăznicia mea, dar nu îndrăznea să-mi trântească în faţă poarta templului interzis, încredinţându-se mai mult curiozităţii mele satisfăcute decât celei deziluzionate, Fred, care la început mă luase drept un iniţiat, iar acum descoperise că sunt un profan, părea că se distrează de echivocul situaţiei şi se arăta a fi în „good sport" – în fond se distra de încurcătura în care se afla Jeanlouis, şi zâmbea cu acea răutate caracteristică sexului său, care este de fapt sentimentul cel mai nobil al unui suflet uranian. Tinerii prieteni ai lui Jeanlouis, neştiind englezeşte, nu pricepuseră sensul cuvintelor noastre şi ne priveau cu neîncredere şi, cel puţin aşa mi se părea, cu răutate.

— Nu este nimic de băut? spuse Jeanlouis cu voce tare, cu o veselie forţată numai ca să distragă atenţia prietenilor săi de la neplăcutul incident.

Caporalul american adusese cu el o sticlă de whisky, şi cu toţii am început să bem; o dată terminată prima sticlă, tânărul muncitor în salopetă de mecanic se întoarse către Jeanlouis şi, cu un aer obraznic, îi spuse:

— Scoate banii, hai că nu mai avem benzină.

Jeanlouis scoase banii din buzunar şi îi întinse tânărului, spunându-i să se grăbească. Băiatul ieşi şi după puţină vreme se întoarse cu alte patru sticle de whisky pe care le-am trecut de urgenţă din mână în mână, din pahar în pahar. Tinerii deveniră destul de repede veseli,

timiditatea şi aerul lor răutăcios şi plin de gelozie dispăru, şi începură să zâmbească, să discute, să se mângâie unii pe alţii fără pic de ruşine. Jeanlouis se aşează pe canapea lângă Fred şi îi vorbea în şoaptă, mângâindu-l pe mână.

— Vrem să dansăm, strigă unul dintre băieţi, şi fata, care până în acel moment stătuse în tăcere lângă gramofon, fumând, fără să clipească, cu coatele sprijinite pe genunchi şi obrazul în palme, s-a ridicat, a pus un disc pe gramofon şi în camera plină de fum se auzi vocea răguşită şi dulce a lui Frank Sinatra. Fred s-a ridicat, l-a prins pe Jeanlouis de talie şi începu să danseze. Toţi îl imitară, tânărul muncitor în salopetă îl cuprinse pe caporalul american, alte perechi se formară; atât erau de languroase gesturile şi zâmbetele, unduirea şoldurilor, felul de a se îmbrăţişa, de a-şi strecura genunchiul între genunchii celuilalt, încât păreau perechi de femei.

La un moment dat s-a petrecut un fapt la care nu mă aşteptam, cu toate că simţisem că aşa ceva poate să se întâmple oricând. Fata, care rămăsese lângă gramofon uitându-se cu ochii plini de ură, la un moment dat sări în picioare şi strigă:

— Ticăloşilor! Ticăloşilor, sunteţi o bandă de troţkişti şi de ticăloşi!

Şi, repezindu-se la Fred, îl pocni cu palma peste obraz.

În seara zilei de 25 iulie 1943, pe la ora unsprezece, secretami Ambasadei Regale a Italiei la Berlin, Michele Lanza, se afla într-un fotoliu aşezat lângă fereastra deschisă, în garsoniera unui coleg.

Era o căldură sufocantă, lumina fiind stinsă, fumau şi discutau. Angela Lanza era plecată în Italia cu fetiţa, ca să-şi petreacă vara la vila de pe lacul Como. (Familiile diplomaţilor străini părăsiseră Berlinul în primele zile ale lunii iulie ca să scape nu atât de căldura înăbuşitoare a

verii berlineze, cât de bombardamentele care deveneau cu fiecare zi din ce în ce mai dure.) La fel ca toţi funcţionarii Ambasadei, Michele Lanza căpătase obiceiul să-şi petreacă noaptea în casa vreunui coleg ca să nu rămână singur în orele de noapte, cele care trec cel mai greu, ca să împartă cu un prieten, cu o fiinţă omenească, angoasa şi pericolele bombardamentelor.

În acea seară, Lanza se afla în casa prietenului său şi stând în întuneric, povestea despre dezastrul de la Hamburg. Rapoartele Consulului Regal al Italiei la Hamburg povesteau despre fapte îngrozitoare. Bombele cu fosfor incendiaseră cartiere întregi ale oraşului, făcând un număr imens de victime. Până la acest punct, nimic deosebit, şi germanii sunt muritori, însă mii şi mii de nefericiţi, acoperiţi de fosforul arzând, se aruncaseră în canale, sperând că aşa vor reuşi să stingă focul care îi mistuia; s-au aruncat în canalele care străbăteau Hamburgul în toate direcţiile şi în fluviu, în port, în bazine, în fântânile din grădinile publice ori s-au acoperit cu pământ în tranşeele săpate pentru adăpost în cazul unui bombardament neaşteptat, în pieţe şi pe străzi, se agăţau de maluri şi de bărci, scufundaţi în apă până la gură, ori acoperiţi cu pământ până la gât, aşteptând ca autorităţile să găsească un remediu împotriva focului blestemat. Fosforul se lipeşte de piele ca o lepră şi se aprinde doar în contact cu aerul. Dacă vreunul dintre nefericiţii aceia îşi scotea un braţ afară din pământ sau din apă, se aprindea ca o torţă. Ca să se ferească de foc, nenorociţii erau constrânşi să rămână scufundaţi în apă sau îngropaţi în pământ ca damnaţii din *Infernul* lui Dante. Echipe de ajutor mergeau de la un nenorocit la altul şi le dădeau să mănânce şi să bea, îi legau cu frânghii de mai sau de bărci pentru ca din cauza oboselii să nu cadă şi să se înece, încercau tot felul de unguente, dar fără folos – în timp ce

ungeau un braţ, un picior, un umăr, dacă le scoteau pentru o clipă din apă sau de sub pământ, flăcările izbucneau ca nişte artificii aprinse şi nimic nu era mai îngrozitor decât muşcătura acelei lepre arzânde.

Timp de câteva zile Hamburgul fusese aidoma lui Dite, oraşul infernal. Ici şi colo, prin pieţe, pe străzi, prin canale, în Elba, mii şi mii de capete ieşeau afară din apă, din pământ, şi capetele acelea care păreau retezate, palide din cauza spaimei şi a durerii, îşi mişcau ochii, îşi deschideau gura, vorbeau. În jurul îngrozitoarelor capete, ghemuite la pământ ori la suprafaţa apei, veneau şi plecau zi şi noapte rudele damnaţilor, o mulţime diformă şi zdrobită care vorbea în şoaptă, de parcă ar fi dorit să nu tulbure acea agonie sfâşietoare – unii aduceau hrană, băuturi, alifii, alţii câte o pernă pe care să o aşeze la capul celui apropiat, alţii stăteau lângă un îngropat şi îi făceau vânt cu evantaiul din cauza căldurii de peste zi, altcineva adăpostea capul unuia sub o umbrelă sau îi ştergea fruntea brobonită de sudoare, sau îi umezea buzele cu o batistă udă, ori îl pieptăna, iar alţii, aplecându-se din barcă sau de pe malul canalului sau al fluviului, îi încurajau pe damnaţii agăţaţi de frânghii care se legănau pe firul curentului de apă. Haite de câini alergau de colo-colo lătrând, lingând faţa stăpânilor îngropaţi, sau se aruncau în apă să-i ajute. Câteodată unii dintre acei damnaţi, cuprinşi de disperare, de nerăbdare, scoteau câte un strigăt, încercând să iasă afară din apă sau de sub ţărână, încercând să termine cu acea aşteptare fără de folos; imediat, în contact cu aerul, membrele lor luau foc şi înfruntări disperate se încingeau între damnaţi şi rudele lor care, cu pumnii, cu pietre, cu bastoane ori cu toată greutatea corpului lor, se sforţau să-i afunde din nou în apă, să-i bage din nou sub pământ.

Cei mai curajoşi şi mai răbdători erau copiii, ei nu plângeau, nu strigau, doar îşi roteau ochii liniştiţi să vadă

îngrozitorul spectacol, zâmbeau către rude cu acea uimitoare resemnare a copiilor care iartă neputinţa adulţilor şi-i iartă pe cei ce nu-i pot ajuta. De îndată ce coboară noaptea, se năştea înjur un susur, un freamăt asemeni vântului prin iarbă, iar acele mii şi mii de capete priveau cerul cu ochii cuprinşi de teroare.

În cea de-a şaptea zi a fost dat ordinul ca populaţia civilă să fie îndepărtată de locurile în care nenorociţii erau îngropaţi în pământ sau scufundaţi în apă. Mulţimea rudelor s-a îndepărtat în tăcere, împinsă uşurel de soldaţi şi de infirmieri. Damnaţii au rămas singuri. O rumoare înspăimântată, un scrâşnet de dinţi, un plâns sufocat ieşeau din acele capete îngrozitoare care se aflau la nivelul apei ori al pământului, de-a lungul malurilor râului ori ale canalelor, pe străzile şi în pieţele pustii. Toată ziua acele capete au vorbit între ele, au plâns, au ţipat, cu gura în ţărână, strâmbându-se îngrozitor, scoţând limba la acei *schupos* de pază la intersecţii, păreau că mestecă ţărână şi scuipă pietre. Apoi a coborât noaptea şi umbre misterioase s-au mişcat printre nefericiţi, s-au aplecat deasupra lor, în tăcere. Coloane de camioane, cu farurile stinse, soseau şi staţionau apoi. De pretutindeni se auzea un sunet de lopeţi şi târnăcoape, izbiturile surde ale vâslelor în apă, ţipete înăbuşite, plânsete şi pocnete seci de pistol.

Lanza şi prietenul său povesteau despre măcelul din Hamburg, iar Lanza se înfiora lângă fereastră, cercetând cerul negru şi plin de stele. La un moment dat colegul său s-a ridicat şi s-a dus să deschidă radioul, ca să asculte ultimele ştiri de la Roma. O voce de femeie cânta într-o singurătate metalică acompaniată de câteva instrumente cu corzi. Vocea era caldă şi vibra peste un susur îngheţat de violine şi violoncele de aluminiu cu corzi de oţel. La un moment dat, cântecul s-a întrerupt, instrumentele au amuţit, şi în tăcerea neaşteptată o voce răguşită a strigat:

„Atenţiune! Atenţiune! în această seară, la orele 18, din ordinul Maiestăţii Sale regele, şeful guvernului, Mussolini, a fost arestat. Maiestatea Sa regele l-a însărcinat pe mareşalul Badoglio cu formarea noului Guvern". Lanza şi prietenul său au sărit în picioare şi câteva momente au rămas în tăcere, unul în faţa celuilalt, în camera întunecată. Vocea reîncepu să cânte. Lanza îşi reveni, închise fereastra şi aprinse lumina.

Cei doi prieteni se priviră în faţă; erau palizi, respirau greu. Lanza se repezi la telefon şi sună la Ambasada Italiei. Funcţionarul de serviciu nu ştia nimic:

— Dacă este o glumă, spuse, este o glumă de prost gust. Lanza întrebă dacă ambasadorul Alfieri, care era de câteva zile la Roma pentru a participa la şedinţa Marelui Consiliu, telefonase cumva la ambasadă. Funcţionarul de serviciu răspunse că ambasadorul telefonase pe la ora cinci, cum făcea în fiecare zi, ca să afle dacă era ceva nou.

— Mulţumesc, spuse Lanza, şi sună la Ministerul Propagandei – Schaffer nu era acolo. Telefonă la ministrul Schmidt – nu era acolo. La ministrul Braun von Stum – nu era acolo. Cei doi diplomaţi se priviră în faţă. Era nevoie de date precise, trebuiau să acţioneze rapid. Dacă ştirea privind arestarea lui Mussolini era adevărată, reacţia germană urma să fie imediată şi brutală. Trebuiau să se refugieze într-un loc sigur, pentru a scăpa de primele acţiuni violente, care sunt cele mai periculoase. Lanza propuse să se refugieze la Ambasada Spaniei sau la Legaţia Elveţiei – dar dacă ştirea era falsă? S-ar fi făcut de râs în tot Berlinul. În cele din urmă, cei doi diplomaţi italieni deciseră să-i telefoneze unei prietene comune din Berlin, Gerda von H., care avea multe cunoştinţe în lumea diplomatică străină şi în cercurile naziste. Poate că Gerda ar fi putut să le dea un sfat, să-i ajute, să le ofere adăpost pentru câteva zile, câteva ore, până când situaţia se va

clarifica.

— Oh, *lieber* Lanza, răspunse Gerda von H., tocmai mă gândeam să-ţi telefonez. Sunt aici cu câteva prietene foarte drăguţe, vino, spune-i şi prietenului tău, nu fi leneş, o să fie o seară plăcută. Vino imediat, te aştept. Lanza îşi lăsase maşina în faţa porţii, cei doi prieteni se repeziră pe scări, săriră în maşină şi se îndreptară în mare viteză spre casa Gerdei von H. Fugeau de parcă Gestapoul era pe urmele lor. Gerda locuia în West End. Străzile erau întunecate, pustii. Pe măsură ce se apropiau de cartierele din West End, aerul se înceţoşa, coroanele verzi ale teilor se clătinau pe suprafaţa cerului înstelat, zgomotele îndepărtate ale oraşului se pierdeau în ceaţa albăstruie ca o picătură de vopsea într-un pahar cu apă şi doar o uşoară urmă de culoare sonoră rămânea în ţesutul transparent al ceţei.

Gerda von H. purta o lungă tunică albastră care îi cădea până la picioarele goale în falduri mari, asemănătoare cu cele ale unei coloane dorice. Avea părul blond, strâns pe tâmple şi adunat pe creştet asemenea frumoasei Naussica ieşind din mare. De fapt, avea ceva marin în felul ei de a se mişca, amplu şi lent, în felul ei de a-şi mişca genunchii, de a merge, de a-şi da capul pe spate la fiecare pas, ca şi cum ar fi umblat pe malul mării. Gerda von H. rămăsese credincioasă idealului de frumuseţe clasică, în vogă prin 1930 în Germania, fusese eleva lui Curtius la Bonn, pentru câtva timp frecventase acea lume restrânsă a intelectualilor şi a esteţilor iniţiaţi în cultul lui Stefan George şi părea că se mişcă şi respiră în acel peisaj convenţional al poeziei lui Stefan George, în care arhitecturile neoclasice ale lui Winckelmann şi scenariile la *Faustus Secund* alcătuiesc fundalul spectralelor Muze ale lui Hölderlin şi Rainer Maria Rilke. Casa ei, spre a folosi un limbaj învechit, era un templu în care îşi primea

oaspeţii aşezată pe o grămadă de perne, în mijlocul unui grup de tinere femei culcate pe covoare mari, *comme un bétail pensif sur le sable couché*. Un zâmbet luminos plutea pe buzele sale triste – avea ochii rotunzi, cu o privire caldă şi grea.

Gerda von H. îl luă pe Lanza de mână şi, păşind uşor cu picioarele goale, intră în sala unde se aflau cinci fete cu corpuri lungi, de efeb, cu obrazul subţire, cu fruntea înaltă, iluminată de lumina statornică şi senină a ochilor albaştri. Aveau buzele purpurii, abia întunecate de acele reflexe obosite, verzui pe care le au unele femei blonde; urechile le erau mici şi trandafirii, asemănătoare cu ramurile de coral. Dacă stau în faţa unei oglinzi, chipurile acelea capătă ceva nesigur pentru că imaginea lor devine opacă şi îndepărtată în contrast cu lucirea îngheţată a cristalului. Erau îmbrăcate pentru seară, li se vedeau 110 gâturile aurite de soare, rotunde, netede, ca de miere. Aveau încheieturile un pic cam groase, aşa cum le au nemţoaicele, însă gleznele le erau bine modelate, subţiri şi lungi, şi aveau genunchii puţin proeminenţi şi ososi. Aceea care, dintre ele, părea a fi cea mai îndrăzneaţă şi avea înfăţişarea unei Diane între nimfe, la vânătoare, spuse că îşi petrecuseră toată ziua în barcă pe lacul Wannsee şi că încă mai erau ameţite de soare. Râdea, îşi dădea capul pe spate şi gestul acela îi descoperea gâtul încordat, pieptul de amazoană.

Şampania era călduţă, în camera cu ferestrele închise din cauza *black-o*ut-*uhxi* era o atmosferă umedă, saturată de miros de tutun, tinerele femei şi cei doi diplomaţi discutau despre Roma, Veneţia, Paris. Cea care avea înfăţişarea unei Diane se întorsese de câteva zile de la Paris şi vorbea despre francezi pe un ton care-l surprinse neplăcut pe Lanza şi pe prietenul său – era o notă de gelozie rea, de ranchiună afectivă. Părea că ura

Franţa în timp ce se îndrăgostise de această ţară. Nu altfel se întâmplă cu o femeie înşelată în dragoste.

— Francezii ne urăsc, spuse Gerda von H., de ce ne urăsc?

Cei doi diplomaţi făceau conversaţie cu mintea în altă parte, obsedaţi de gândul care-i tulbura, din când în când mai schimbau câte o privire neliniştită. De vreo zece ori Lanza a fost pe punctul de a-i destăinui Gerdei şi prietenelor ei motivul tulburării lor, dar un sentiment ascuns de precauţie l-a oprit de fiecare dată. Pe măsură ce trecea timpul, nesiguranţa din sufletul celor doi diplomaţi italieni se transforma în angoasă.

Lanza se pregătea să se ridice, să o cheme pe Gerda deoparte şi să-i ceară sprijinul şi sfatul; tocmai se ridica, dar Gerda, cu braţele deschise, îi puse o mână pe umăr şi îi spuse:

— Vrei să dansezi?

— Da, da, strigară celelalte fete şi una dintre ele deschise radioul.

— E târziu, spuse Lanza, toate posturile sunt închise.

Fata întoarse butonul scalei şi găsi Roma. Atunci sunetul unei orchestre de dans răspândi în cameră *Tutta una notte con*te; cânta o voce feminină.

— *Wunderbar*\ spuse Gerda. Roma mai cântă încă!

— Nu va mai cânta mult, spuse Lanza.

— De ce? întreabă Gerda.

— Pentru că... răspunse Lanza, dar amuţi, din pricina acelui ascuns sentiment de nelinişte care se transformase încet-încet în unul de frică.

În urechea celor doi diplomaţi italieni, vocea aceea suna îndepărtată şi vagă, ca o ceaţă sonoră care unduie în noapte, iar cei doi prieteni aveau inima strânsă, temându-se ca nu cumva, dintr-o clipă în alta, acea voce blândă să devină răguşită şi aspră şi să urle îngrozitoarea ştire.

— Dansează cu prietena mea, spuse Gerda împingându-l pe Lanza în braţele celei ce avea înfăţişarea unei Diane şi păstrându-şi-l pentru sine, cu o eleganţă nevinovată, pe colegul lui Lanza. Celelalte fete au alcătuit perechi între ele şi dansau languros, lipindu-şi cu putere piepturile şi şoldurile. Perechea lui Lanza se lipea de el şi îi zâmbea privindu-l în ochi, clipind destul de des. Lanza simţea în pieptul său pulsaţia viguroasă a acelui piept, unduirea şoldurilor lipite de şoldurile sale, pântecele tare împingându-l pe al său; numai că mintea sa era în altă parte, imaginile confuze ale lui Mussolini, ale regelui, ale lui Badoglio se amestecau între ele, se dilatau, se topeau, se rostogoleau pe jos, încercând să-şi pună unele altora cătuşe, ca scamatorii care fac salturi pe covor.

Dintr-odată, muzica se întrerupse, vocea extrem de blândă amuţi şi o altă voce, răguşită şi sacadată, anunţă: „Înainte de a citi proclamaţia mareşalului Badoglio, vă transmitem ultimele ştiri. La ora 18, după-amiaza, şeful guvernului, Mussolini, a fost arestat din ordinul Maiestăţii Sale regele. Noul şef al Guvernului, mareşalul Badoglio, îi adresează poporului italian următoarea proclamaţie…”

La auzul acelei voci, ale acelor cuvinte, perechea lui Lanza s-a despărţit de el, împingându-l cu o îmbrâncitură care lui Lanza i s-a părut a fi o lovitură de pumn. Celelalte perechi se despărţiră, şi în faţa celor doi diplomaţi încremeniţi s-a petrecut lucrul cel mai uimitor din lume. Gesturile, atitudinea, zâmbetul, vocea, privirea acelor fete se transformară, ochii albaştri se întunecară, zâmbetele dispărură de pe buzele devenite dintr-odată palide şi tăioase, glasurile deveniră profunde şi aspre, gesturile, care până atunci fuseseră leneşe, deveniră sacadate, braţele pline şi moi deveniră ţepene, de lemn, cum se întâmplă cu un ram rupt de vânt, care, pierzându-şi încet seva vitală, îşi pierde lumina sa verde, lucirea cojii,

frăgezimea vegetală, şi devine dur şi aspru. Dar ceea ce la un arbore se petrece încet s-a petrecut în acele fete dintr-odată. Lanza şi prietenul său stăteau în faţa acelor tinere femei cu aceeaşi năuceală uimită pe care o avusese Apollo în faţa lui Dafne care, dintr-o copilă, se transformase în laur. Acele fete atât de blonde şi de suave se transformaseră în câteva clipe în bărbaţi. Erau bărbaţi.

— *Ach*, *se*! spuse cu o vope aspră acela care cu câteva clipe mai înainte avea aerul unei Diane, privindu-i pe cei doi diplomaţi italieni cu o uitătură ameninţătoare, *ach so*! Credeţi poate că aţi scăpat? Credeţi că Führerul o să vă lase să-l arestaţi pe Mussolini fără să vă spargă capul? Şi, întorcându-se către camarazii săi: Să plecăm imediat la aeroport! apoi adăugă: Fără îndoială că escadrila noastră a şi primit ordinul de plecare. Peste câteva ore vom bombarda Roma.

— *Jawohl*, *mein Hauptmann*, au răspuns cei patru ofiţeri de aviaţie, pocnindu-şi călcâiele. Căpitanul şi camarazii săi se înclinară în tăcere în faţa Gerdei von H. şi, fără să le arunce măcar o privire celor doi italieni năuciţi, se îndepărtară în grabă, cu pas bărbătesc, făcând să sune tocurile pe podele.

La strigătul neaşteptat al fetei, la cuvintele ei, la sunetul palmei pe obraz, toţi acei tineri se desprinseră din îmbrăţişare, şi lepădând de pe faţă masca feminităţii, scuturându-se de acea travestire feminină a gesturilor, de lâncezeală, de renunţarea la sine, de privirea şi de zâmbetul feminin, redeveniră bărbaţi în câteva fracţiuni de secundă, se strânseră ameninţător în jurul fetei care, palidă şi cu respiraţia grea, în picioare în mijlocul camerei, se uita la Fred cu o privire plină de ură.

— Ticăloşi! repetă, sunteţi doar o bandă de ticăloşi troţkişti, asta sunteţi!

— Cum, cum anume? Ce-ai zis? strigau tinerii,

troţkişti? Noi? Şi de ce, ce-ţi mai trece prin cap? E nebună!

— Nu, nu e nebună, spuse Fred, e geloasă, şi izbucni într-un hohot de râs atât de strident, încât m-am aşteptat ca într-o clipă râsul să devină plâns.

— Ah, ah, ah! făcură şi ceilalţi tineri, geloasă, ah, ah, ah!

Jeanlouis se apropie între timp de fată şi cu un gest plin de gingăşie începu să o mângâie pe umăr şi să-i şoptească ceva la ureche, după care fata, albă la faţă, încuviinţă cu un gest din cap. Eu eram în picioare şi observam scena zâmbind.

— Şi ăla de colo, ce vrea ăla de la noi, ăla de colo? strigă fata împingându-l pe Jeanlouis şi privindu-mă sfidător în faţă. Cine l-a adus aici, nu-i este ruşine să stea cu noi laolaltă?

— Nu mă ruşinez deloc, am spus zâmbind, de ce ar trebui să-mi fie ruşine? îmi place să stau în compania tinerilor de ispravă. Nu-i adevărat că, în fond, toţi sunt nişte băieţi buni?

— Nu înţeleg la ce vă referiţi, spuse cu un aer provocator unul dintre acei tineri, apropiindu-se atât de mult, încât aproape că mă atingea.

— Dar oare nu sunteţi nişte băieţi de treabă? am spus, sprijinindu-i palma deschisă pe piept sigur că da, toţi sunteţi nişte băieţi grozavi, dacă nu eraţi voi, nimeni nu ar fi învins în război, şi, râzând, m-am apropiat de uşă şi am ieşit pe scări.

Jeanlouis m-a ajuns din urmă pe stradă.

Era un pic încurcat şi câtva timp n-am scos un cuvânt. Apoi îmi spuse:

— Nu trebuia să-i insulţi. Suferă.

— Nu i-am insultat, am răspuns.

— Nu trebuia să le spui că ei au câştigat războiul.

— Dar ce, n-au câştigat războiul?

— Sigur, într-un anume sens, da, a spus Jeanlouis, dar într-un anumit sens suferă.

— Suferă? De ce suferă?

— Suferă pentru tot ce s-a întâmplat anii ăştia, spuse Jeanlouis.

— Vrei să spui că suferă pentru fascism şi pentru război, pentru înfrângere?

— Da, şi pentru asta, spuse Jeanlouis.

— Este un pretext frumos, am zis, n-ai putea găsi unul mai bun?

— De ce te prefaci că nu pricepi? puse Jeanlouis.

— Sigur, pricep foarte bine. V-aţi făcut curve din disperare, de durere că aţi pierdut războiul. Nu-i aşa?

— Nu, nu este chiar aşa, dar este acelaşi lucru, spuse Jeanlouis.

— Şi Fred? Şi Fred suferă? Şi el s-a făcut curvă pentru că Anglia a câştigat războiul?

— De ce îl insulţi? De ce spui că-i o curvă? spuse Jeanlouis cu o mişcare dispreţuitoare.

— Pentru că suferă, suferă ca o curvă.

— Nu mai spune tâmpenii, spuse Jeanlouis, ştii că tinerii au suferit mai mult ca alţii în aceşti ani.

— Şi când îi aplaudau pe Hitler şi Mussolini şi îi scuipau în faţă pe cei care erau duşi la închisoare?

— Dar nu înţelegi că sufereau? Nu pricepi că suferă? strigă Jeanlouis, nu pricepi că tot ceea ce fac este din cauză că suferă?

— Este chiar o scuză potrivită, am zis, din fericire, nu toţi tinerii sunt ca tine. Nu toţi tinerii sunt curve.

— Nu este vina noastră dacă am ajuns în halul ăsta, spuse Jeanlouis.

Mă prinse de braţ şi sprijinindu-se de mine cu tot corpul, o femeie care vrea să fie iertată pentru ceva ori ca un copil obosit.

— Şi de fapt, de ce ne spui curve? Noi nu suntem curve, ştii asta, e nedrept să ne spui că suntem curve.

Vorbea cu o voce plângăcioasă, exact cu vocea unei femei ce vrea să fie compătimită, cu vocea unui copil obosit.

— Acum o să te pui pe plâns? Şi cum ai vrea să vă numim?

„Nu e vina noastră, ştii prea bine că nu este vina noastră, spuse Jeanlouis.

— Nu, nu este vina voastră, am spus, dacă ar fi fost doar vina voastră, crezi că aş fi vorbit cu tine despre anumite lucruri? Este povestea obişnuită care se petrece după război. Tinerii reacţionează la eroism, la retorica sacrificiului, la moartea eroică, şi reacţionează întotdeauna în acelaşi fel. Dezgustaţi de eroism, de idealurile nobile, de idealurile eroice, ştii ce fac tinerii ca tine? Aleg întotdeauna revolta cea mai uşoară, aceea a ticăloşiei, a indiferenţei morale, a narcisismului. Se cred a fi nişte rebeli, nişte *blasés*, nişte *affranchis*, nişte nihilişti, şi în fond nu sunt decât nişte prostituate.

— Nu ai niciun drept să ne numeşti curve, strigă Jeanlouis, tinerii merită respect. Nu ai dreptul să-i insulţi!

— Este o problemă de cuvinte. Am cunoscut mii ca tine, după războiul celălalt, care credeau că sunt dadaişti sau suprarealişti, dar care nu erau decât nişte curve. O să vezi, după războiul ăsta, câţi tineri or să creadă că sunt comunişti. Când Aliaţii vor elibera toată Europa, ştii ce vor descoperi? O masă de tineri deziluzionaţi, corupţi, disperaţi, care se întrec să o facă pe pederaştii cum s-ar întrece la tenis. Întotdeauna este aceeaşi poveste, după un război. Tinerii ca tine, din oboseală şi dezgust faţă de eroism, o sfârşesc mai întotdeauna în pederastie. Se apucă să se descopere Narcişi sau Coridoni ca să-şi dovedească lor că n-au teamă de nimic, că au depăşit prejudecăţile şi

convenţiile burgheze, că sunt cu adevărat liberi, bărbaţi liberi şi nu-şi dau seama că şi acest lucru este un fel de a face pe eroii. Ah! ah!, mereu eroii ăştia! Şi toate astea cu scuza că sunt dezgustaţi de eroism!

— Dacă tot ce s-a întâmplat în anii ăştia tu numeşti eroism! spuse Jeanlouis în şoaptă.

— Şi cum ai vrea să-l numesc? Ce crezi tu că este eroismul?

— Este ticăloşia voastră burgheză, ăsta-i eroismul, spuse Jeanlouis.

— Chiar după revoluţiile proletare se întâmplă la fel, am spus, tineri ca tine cred că a deveni pederast este un fel de a fi revoluţionar.

— Dacă te gândeşti la troţkism, spuse Jeanlouis, greşeşti. Noi nu suntem troţkişti.

— Ştiu că nu sunteţi nici măcar troţkişti, am spus, sunteţi nişte băieţi cărora le este ruşine că sunt burghezi şi nu au curajul de a deveni proletari. Credeţi că a deveni pederaşti este un fel de a deveni comunişti, aţi priceput? Sunt mii de feluri de a fi pederast, am spus, de multe ori pederastia nu este decât un pretext. Un pretext frumos, n-am ce zice. Veţi găsi pe cineva care va inventa o teorie literară sau politică sau filosofică pentru a v-o justifica. Avocaţii nu lipsesc niciodată.

— Vrem să fim oameni cumsecade, spuse Jeanlouis, iar tu ne faci pederaşti?

— Ştiu, am zis, ştiu că vă sacrificaţi pentru libertatea Europei.

— Eşti nedrept, spuse Jeanlouis, dacă suntem ceea ce zici, e vina voastră. Voi ne-aţi făcut aşa. Ce aţi fost în stare să faceţi voi, ceilalţi? Ce frumos exemplu ne-aţi mai dat. N-aţi fost în stare decât să fiţi băgaţi în puşcării de către bufonul ăla de Mussolini. De ce n-aţi făcut revoluţie, dacă nu voiaţi război?

— Război sau revoluţie, acelaşi lucru. Este aceeaşi fabrică de eroi sărmani ca tine, ca voi.

Jeanlouis începu să râdă cu un aer rău, batjocoritor.

— Noi nu suntem eroi, spuse, eroii ne fac scârbă. Mame, taţi, drapele, onoare, patrie, glorie, tot tacâmul. Ne spuneţi că suntem curve, pederaşti – da, poate că suntem curve, pederaşti şi poate mai rău – dar nouă nu ne pasă. Şi asta nu e de ajuns. Vrem să fim liberi, asta-i tot. Vrem să dăm un sens, un scop vieţii noastre.

— Ştiu, am spus surâzând, în şoaptă, ştiu că sunteţi băieţi de ispravă.

De pe înălţimea Vomero am coborât în Piazza dei Martiri şi de acolo am luat-o prin Vicolo della Cappella Vecchia, un fel de curte interioară, dominată de o parte de pereţii stâncoşi ai lui Monte di Dio, de cealaltă parte de zidurile Sinagogii, iar faţada palatului în care locuise Emma Hamilton alcătuia o altă latură. De la acea fereastră, sus, Horace Nelson, cu fruntea lipită de geam, se uita la marea din faţa oraşului Napoli, la insula Capri, rătăcind la orizont, la palatele de pe Monte di Dio, la colina Vomero, înverzită de pini şi viţă de vie. Ferestrele înalte, chiar deasupra lui Chiatamone, erau ferestrele apartamentului lui Lady Hamilton. îmbrăcată când în costumul femeilor din Cipru, când ca în Nauplion, când în costumul roşu cu pantaloni largi al fetelor din Epir, când în costumul greco-veneţian din Corfu, cu părul prins într-un turban de mătase azurie, ca în portretul făcut de Angelica Kauffmann, Emma dansa în faţa lui Horace; strigătul plângător al vânzătorului de portocale urca din abisul verde şi azuriu al străduţelor din Chiatamone.

Mă oprisem în mijlocul piaţetei della Cappella Vecchia şi mă uitam în sus la ferestrele lui Lady Hamilton, strângându-l cu putere de braţ pe Jeanlouis. Nu voiam să-mi cobor privirea, să privesc înjur. Ştiam ce aveam de

văzut, în faţa noastră, la picioarele zidului care închidea curtea interioară din partea Sinagogii. Ştiam că acolo, în faţa noastră, la câţiva paşi de mine (auzeam râsetele slabe ale copiilor, vocile răguşite de *goumiers*) se găsea piaţa de copii, unde şi în acea zi, la ora aceea, în acel moment, băieţii de la opt la zece ani stăteau pe jumătate dezbrăcaţi în faţa soldaţilor marocani, *goumiers*, care îi priveau atent, îi alegeau, stabileau preţul cu nişte femei îngrozitoare, fără dinţi, cu faţa descărnată şi încreţită, încrustată de fard, care făceau negustorie cu micii sclavi.

Asemenea lucruri nu se mai văzuseră la Napoli, în atâtea secole de mizerie şi sclavie. Se vânduseră de toate la Napoli, dar niciodată copii. S-a făcut comerţ cu de toate la Napoli, întotdeauna, dar niciodată cu copii. Niciodată nu se mai vânduseră copii pe străzile din Napoli. La Napoli, copiii sunt sacri. Este singurul lucru sfânt la Napoli. Napoletanii sunt un popor generos, poate cel mai uman dintre popoarele lumii, unicul popor în care şi cea mai săracă familie, între copiii săi, printre cei zece, doisprezece copii, mai creştea un orfan de la Ospedale degli Innocenti – şi dintre toţi copiii el era cel mai bine îmbrăcat, cel mai bine hrănit, deoarece el era „fiul Madonne? 4 şi aducea noroc celorlalţi copii. Orice se putea spune despre napoletani, orice, însă nu că şi-ar putea vinde copiii pe străzi.

Iar acum, în piaţeta de la Cappella Vecchia, în inima oraşului Napoli, la poalele nobilelor palate de pe Monte di Dio, din Chiatamone, din Piazza dei Martiri, lângă Sinagogă, soldaţii marocani veneau ca să-şi cumpere cu doi bani copii din Napoli.

Îi pipăiau, le ridicau hainele, îşi vârau degetele lor lungi, negre şi experte printre nasturii pantalonaşilor, se înţelegeau la preţ arătând degetele mâinii.

Copiii stăteau de-a lungul zidului, privindu-i în faţă

pe cumpărători; râdeau mestecând caramele, dar nu aveau acea agitaţie veselă a copiilor napoletani, nu vorbeau între ei, nu strigau, nu cântau, nu se strâmbau. Se vedea că le este frică. Mamele, sau femeile acelea osoase şi murdare care îşi spuneau mame, îi ţineau strâns de braţ, de parcă s-ar fi temut că marocanii i-ar fi luat fără să plătească, luau banii, îi numărau, se îndepărtau apoi ţinând copilul de mână şi un *goumier* îi urma, cu faţa mâncată de vărsat, cu ochii sticlind de poftă sub poala mantalei maronii aruncate peste cap.

Mă uitam în sus, la ferestrele lui Lady Hamilton, iar Jeanlouis tăcea alături de mine. Simţeam că nu tăcea pentru că ar fi fost influenţat de mine, ci pentru că îl cuprindea o furie întunecată, pentru că sângele i se urca în tâmple şi îi îneca glasul. La un moment dat, Jeanlouis spuse:

— Mi-e tare milă de sărmanii copii.

Atunci m-am întors şi l-am privit în faţă:

— Eşti un ticălos! am spus.

— De ce mă faci ticălos? spuse Jeanlouis.

— Ţi-e milă de ei, nu? Eşti sigur că ţi-e milă? Nu cumva este altceva?

— Ce să fie? spuse Jeanlouis, uitându-se la mine cu răutate şi viclenie.

— Aproape că ţi-ai cumpăra şi ţie unul dintre copiii ăştia, nu-i aşa?

— Ce te-ar interesa pe tine dacă mi-aş cumpăra un copil? spuse Jeanlouis. Mai bine eu decât un soldat marocan, i-aş da de mâncare, l-aş îmbrăca, i-aş lua o pereche de pantofi, nu i-ar lipsi nimic. Ar fi o operă de caritate.

— Ah, ar fi o operă de caritate, nu-i aşa? i-am zis, privindu-l drept în ochi, eşti un ipocrit şi un ticălos.

— Cu tine nici nu se poate glumi, spuse Jeanlouis, şi

apoi, ce te interesează pe tine dacă sunt un ticălos şi un ipocrit? Crezi că ai dreptul să faci pe moralistul, tu şi toţi ceilalţi ca tine? Crezi că nu eşti şi tu un ticălos şi un ipocrit?

— Sigur că şi eu sunt un ticălos şi un ipocrit, ca atâţia alţii, am spus, şi ce-i cu asta? Nu-mi este ruşine să fiu un om al timpurilor noastre.

— Şi atunci, de ce nu ai curajul să repeţi în faţa copiilor ceea ce mi-ai spus mie? spuse Jeanlouis, prinzându-mă de braţ şi privindu-mă cu ochii în lacrimi. De ce nu le spui copiilor ălora că s-au apucat să se facă curve din cauza fascismului, a războiului, a dezastrului? Hai, curaj, de ce nu le spui copiilor că sunt troţkişti?

— Într-o zi, copiii ăia vor deveni bărbaţi, am spus, şi dacă o să vrea Dumnezeu, or să ne pocească mutra, fie, mie, tuturor celor ca noi. Or să ne pocească mutra şi vor avea dreptul să o facă.

— Vor avea dreptul, spuse Jeanlouis, dar n-o vor face. Copiii ăia, când vor avea douăzeci de ani, n-or să crape nimănui capul. Or să fie ca noi, or să fie ca mine şi ca tine. Şi noi am fost vânduţi, când am fost de vârsta lor.

— Generaţia mea a fost vândută la vârsta de douăzeci de ani. Dar nu din cauza foamei, ci pentru ceva mai rău. De fiică.

— Tinerii ca mine au fost vânduţi când încă erau copii, spuse Jeanlouis, iar astăzi nu crapă nimănui capul. Copiii ăştia or să facă la fel ca noi – se vor târî în patru labe şi ne vor linge tălpile. Şi vor crede că sunt oameni liberi. Europa va fi o ţară de oameni liberi – asta va fi Europa.

— Din fericire, copiii ăştia îşi vor aminti că au fost vénduti din cauza foamei. Şi ne vor ierta. Noi, însă, nu vom uita niciodată că am fost vénduti pentru ceva mai rău, de frică.

— Nu spune aşa ceva. Nu trebuie să spui lucrurile astea, spuse Jeanlouis în şoaptă, strângându-mă de braţ. Simţeam cum îi tremura mâna.

Voiam să-i spun: „Mulţumesc, Jeanlouis, îţi mulţumesc că suferi”, voiam să-i spun că-i înţeleg justificarea atâtor lucruri, că-mi era milă de el – însă atunci mi-am ridicat privirea şi am văzut cerul. Era o ruşine că pe lume exista un astfel de cer. Era o ruşine că în astfel de momente cerul putea fi aşa, ca în acea zi, ca în acel moment. Ceea ce mă făcea să simt un fior de teamă şi de scârbă nu erau acei mici sclavi de lângă zidul de la Cappella Vecchia, nici femeile cu faţa descărnată şi încrustată cu fard, nici soldaţii marocani cu ochi negri, scânteietori, cu degete lungi, osoase, ci chiar cerul, acel cer limpede şi albastru deasupra acoperişurilor, peste dărâmăturile caselor, peste arborii verzi, plini de păsărele. Era cerul acela înalt, de mătase crudă, de un albastru rece şi strălucitor, în care marea aruncă un reflex verzui. Acel cer delicat şi nemilos, care peste colina Posillipo se încovoia uşurel şi devenea roşu şi fraged ca o piele de copil.

Însă locul în care cerul devenea cel mai delicat şi mai crud era acolo sus, de-a lungul muchiei zidului care alcătuia închiderea curţii interioare de la Cappella Vecchia, un perete drept, cu tencuiala crăpată de vechime şi anotimpuri, care cândva avea culoarea roşcată a caselor din Herculanum şi Pompei, pe care pictorii napoletani îl numesc roşu bourbonic. Anii, ploaia, soarele, delăsarea au obosit, au temperat acel roşu viu, dându-i culoarea cărnii, ici roşcată, colo mai deschisă şi mai încolo transparentă ca o palmă în faţa unei flăcări de lumânare. Şi poate că din cauza crăpăturilor, ori a petelor verzi de mucegai, ori a celor albe, ori gălbui, ori galben-aprinse care înfloreau din tencuiala veche, ori poate din cauza jocului luminii,

schimbătoare în orice clipă din pricina mişcării continue, a mării alăturate, sau poate din cauza neliniştii vântului care după cum bătea – ori dinspre munte, ori dinspre mare, colorând altfel lumina – zidul străvechi mi se părea că este însufleţit, că era ceva viu, un zid de came, pe care se puteau vedeau toate întâmplările trupului omenesc, de la inocenţa roz a copilăriei la melancolia verde şi galbenă a vârstei descendente. Mi se părea că zidul acela de came îmbătrânea încetul cu încetul, că pe el se înmulţeau petele albe, verzi, gălbui, specifice trupului uman obosit, îmbătrânit, acoperit de riduri, pregătit pentru ultima şi uimitoarea sa aventură, aceea a descompunerii. Muşte grase pluteau încet peste acel zid de came, bâzâind. Fructul copt al zilei începea să se treacă, se strica, iar în aerul obosit, deja corupt de primele umbre ale serii, cerul, acel cer nemilos de Napoli, atât de pur, atât de proaspăt aducea o bănuială, o amărăciune, o fericire tristă şi trecătoare. Încă o dată ziua murea. Şi una câte una se întorceau să se adăpostească în desişul nopţii, ca mistreţii, căprioarele şi cerbii *în* pădure, sunetele, culorile, glasurile, gustul mării, mirosul de dafin, de miere, care sunt mireasma şi gustul luminii la Napoli.

O fereastră se deschise în acel zid şi o voce m-a strigat pe nume. Era Pierre Lyautey, care mă chema de la fereastra comandamentului Diviziei Marocane a Generalului Guillaume. Am urcat, şi Pierre Lyautey, înalt, atletic, ciolănos, cu faţa brăzdată de gerul muntelui de la Cassino, îmi ieşi înainte, desfăcându-şi braţele uriaşe.

Pierre Lyautey era un vechi prieten al mamei lui Jeanlouis, contesa B. De fiecare dată când venea în Italia, nu pierdea ocazia să petreacă vreo câteva zile sau câteva săptămâni pe lacul Como, la vila contesei B, o operă de frunte a lui Piermarini, în care îi era rezervată, printr-un străvechi obicei, camera lui Napoleon, care avea vedere

spre lac, înspre Bellagio, patul în care Stendhal a petrecut o noapte cu Angela Pietragrua, şi măsuţa de scris din lemn de acaju la care poetul Parini scrisese faimosul poem *Ziua*.

— *Ah, que vous êtes beau*! strigă Pierre Lyautey, îmbrăţişându-i pe Jeanlouis, pe care nu-l văzuse de câţiva ani. Şi adăugă că îl lăsase pe Jeanlouis „*quand* il *n'était cu un Eros* „şi îl regăsea acum „eu *il étai un*...". Mă aşteptam ca să spună „*un héros*", dar îşi dădu seama la timp şi spuse „un Apollo". Era ora mesei şi generalul Guillaume ne invită la masa lui.

Cu profilul său apolinic, cu buzele sale de un roşu aprins, cu ochii săi negri strălucitori pe fondul chipului palid, cu vocea sa blândă, Jeanlouis îi impresiona profund pe ofiţerii francezi. Era pentru prima dată când veneau în Italia şi pentru prima dată frumuseţea virilă le apărea în toată splendoarea anticului ideal grec. Jeanlouis era un exemplu perfect a ceea ce civilizaţia italiană, în multe secole de cultură, de bogăţie, de rafinament, de selecţie fizică şi intelectuală, de indiferenţă morală şi de libertate aristocratică, reuşise să producă în ceea ce priveşte frumuseţea masculină. În chipul lui Jeanlouis, un ochi exersat în cunoaşterea evoluţiei lente, continue, a evoluţiei clasicului ideal de frumuseţe în pictura şi sculptura italiană de la 1400 la 1800, ar fi perceput, ca fiind suprapusă senzualităţii „portretelor de bărbaţi" ale Renaşterii, nobila şi melancolica mască a romantismului italian, în special a celui lombard (Jeanlouis aparţinea uneia dintre cele mai vechi şi mai ilustre familii din nobilimea lombardă), de la începutul secolului al nouăsprezecelea care şi în Lombardia a fost romantic şi liberal, dintr-o nostalgie napoleonică. Acei ofiţeri francezi erau ca Stendhal în faţa lui Fabrizio del Dongo. Şi ei, ca şi Stendhal, nu-şi dădeau seama că frumuseţea lui Jeanlouis era, asemeni celei a lui Fabrizio, o frumuseţe fără ironie,

fără nicio neliniște de natură morală.

Acea uimitoare apariţie (în acel interior napoletan cu mobile burgheze pântecoase, în faţa acelei mese) a unui Apollo viu, de o perfectă frumuseţe clasică, a constituit pentru toţi acei ofiţeri francezi revelarea unui mister interzis. Toţi îl priveau pe Jeanlouis în tăcere. Eu mă întrebam, cu o neliniște căreia nu-i ştiam motivul, dacă ei îşi dădeau seama că acea minunată „fantomă" a civilizaţiei clasice italiene în maximul său triumf, deja coruptă şi umilită de fermenţii unei sensibilităţi feminine bolnave, deja stearpă prin absenţa sentimentelor nobile, a pasiunilor puternice, a idealurilor înalte, era imaginea răului ascuns de care suferea cea mai mare parte a tineretului european în toate ţările, învinse sau victorioase – tendinţa obscură de a transforma idealurile de libertate, care păreau să fie idealurile tuturor tinerilor Europei, într-o amestecătură de plăceri senzuale, exigenţele morale în refuzul oricărei responsabilităţi, datoriile sociale şi politice în superficiale exerciţii intelectualiste, noile mituri proletare în miturile ambigue ale unui narcisism deviat în autopedepsire. (Ceea ce apărea ca o ciudăţenie era faptul că Barres se afla oricum departe de Jeanlouis şi de tinerii din generaţia sa, în schimb, Gide, nu; acel Gide care spusese: „*moi, cela în est égal parce que écris* Paludes".)

Servitorii marocani, care îşi făceau de lucru pe lângă masă, nu-şi mai luau ochii încântaţi de la Jeanlouis, iar eu vedeam în licărul acelor ochi o dorinţă tulbure. Pentru acei bărbaţi veniţi din Sahara, din munţii Atlasului. Jeanlouis nu era decât un obiect al plăcerii. Iar în inima mea eu râdeam (nu puteam să nu râd, era ceva mai puternic decât mine, dar de fapt nu era nimic rău în a râde de o idee atât de stranie, atât de tristă), imaginându-mi-l pe Jeanlouis şi pe toţi tinerii „eroi" ca el, aşezaţi în mijlocul micilor sclavi, în piaţeta Cappella Vecchia, lângă zidul de came care

putrezea încetul cu încetul în lumina care scădea, care se pierdea în noapte ca o bucată de carne putredă.

În ochii mei, Jeanlouis era imaginea a ceea ce sunt anumite *élites* ale tinerelor generaţii din această Europă care nu era purificată, ci coruptă de suferinţă, nu înălţată, ci umilită de libertatea la care ajunsese – şi anume, un tineret de vânzare. De ce să nu fi fost şi acest tineret de vânzare? Şi noi am fost vânduţi de tineri. Este destinul tinerilor în această Europă să fie vânduţi pe străzi, din cauza fricii sau a foamei. Ar trebui ca tineretul să se pregătească, să se obişnuiască să-şi interpreteze rolul său în viaţă şi în stat. Într-o zi sau alta, dacă totul va merge bine, tinerii vor fi vânduţi pentru ceva mult mai rău decât frica şi foamea.

Şi, ca şi cum forţa gândurilor mele atât de dureroase ar fi reuşit să comunice cu mintea altor comeseni, generalul Guillaume m-a întrebat pe neaşteptate dacă există un motiv pentru care autorităţile italiene nu numai că *nu interzic* comerţul cu copii, dar par a nici nu-l băga în seamă.

— Este o ruşine, adăugă, le-am alungat de o sută de ori pe neruşinatele alea şi pe nenorociţii lor de copii, am avertizat de o sută de ori autorităţile italiene, am vorbit până şi cu arhiepiscopul de Napoli, cardinalul Ascalesi. Degeaba. Le-am interzis soldaţilor mei să se atingă de copiii ăia, i-am ameninţat că o să-i împuşc dacă nu se supun. Dar tentaţia este prea mare pentru ei. Un *goumier* nu va putea niciodată să înţeleagă că este interzis să cumpere ceea ce este de vânzare în piaţa publică. Este de datoria autorităţilor italiene să aibă grijă să le aresteze pe acele mame denaturate, să ducă acei copiii la orfelinat. Eu nu pot face nimic.

Vorbea încet, simţeam că îl dureau acele cuvinte.

Am început să râd. Să le arestezi pe mamele acelea

denaturate, să duci copiii la orfelinat? Nu mai există nimic la Napoli, nimic în Europa, totul e la pământ, totul este distrus, case, biserici, spitale, mame, taţi, fii, mătuşi, bunici, veri, totul este kaputt. Eu râdeam şi chiar mi se făcuse rău la stomac din cauza râsului, din cauza râsului meu dureros. Autorităţile italiene! O haită de hoţi şi de ticăloşi care până cu o zi în urmă băgaseră lumea la puşcărie în numele lui Mussolini, iar acum îi trimitea pe oameni la închisoare în numele lui Roosevelt, Churchill şi Stalin, care până mai ieri şi-au făcut de cap în numele tiraniei, iar acum fac la fel în numele libertăţii. Ce le interesa pe autorităţile italiene că nişte mame denaturate îşi vindeau copiii pe străzi? O haită de ticăloşi, toţi, de la primul la ultimul, prea ocupaţi să lustruiască cizmele învingătorilor ca să se mai poată ocupa de prostii.

— Să le arestezi pe mame spuneam, să le interzici să-şi vândă propriii copii? De ce, oare nu sunt ai lor? Sau sunt ai statului, ai guvernului, ai poliţiei, ai sindicatelor, ai partidelor politice? Copiii sunt ai mamelor, şi mamele au dreptul să facă ce vor cu ei. Le este foame şi au dreptul să-i vândă ca să-şi potolească foamea. Mai bine să-i vândă decât să-i mănânce. Au dreptul să vândă unul, doi copii din zece, ca să dea de mâncare la ceilalţi opt. Şi despre care mame vorbiţi?

— Nu înţelegeţi, spuse generalul Guillaume uimit profund, vorbesc despre acele nenorocite care îşi vând copiii pe stradă.

— Care mame? am zis, despre care mame vorbiţi? Alea sunt mame, sunt femei? Şi taţii? Copiii ăia n-au taţi? Oare sunt taţi oamenii ăştia? Şi noi? Oare noi suntem oameni?

— *Écoutez*, spuse generalul Guillaume, *je me fous de vos mères*, *de vos autorités*, *de votre sacré pays*. Dar copiii, asta nu! Dacă astăzi la Napoli se vând copii, asta

înseamnă că s-au vândut mereu. Este o ruşine pentru Italia!

— Nu, am spus, la Napoli niciodată nu s-au mai vândut copii. Niciodată n-aş fi crezut că foamea poate să te aducă în halul ăsta. Dar nu e vina noastră.

— Aţi vrea să spuneţi că e a noastră? spuse generalul Guillaume.

— Nu, nu e vina voastră. E vina copiilor.

— A copiilor? A căror copii? spuse generalul Guillaume.

— A copiilor, a acelor copii. Nu ştiţi ce soi îngrozitor sunt copiii din Italia. Şi nu doar din Italia, ci din toată Europa. Ei sunt aceia care-i obligă pe părinţi să-i scoată la vânzare în piaţă. Şi ştiţi de ce? Ca să facă rost de bani şi să-şi întreţină amantele, să ducă o viaţă de huzur. Nu există un copil în Europa care să nu aibă o amantă, cai, automobile, castele şi cont în bancă. Toţi sunt nişte Rothschild. Nici măcar nu vă imaginaţi la ce decădere morală au ajuns copiii, copiii noştri, în toată Europa. Desigur, nimeni nu vrea să recunoască. E interzis să discuţi despre asemenea lucruri în Europa. Dar aşa este. Dacă mamele nu şi-ar vinde copiii, ştiţi ce s-ar întâmpla? Copiii şi-ar vinde mamele, ca să facă rost de bani.

Cu toţii m-au privit uimiţi.

— Nu-mi place să vorbiţi aşa, spuse generalul Guillaume.

— Ah, nu vă place să vă spun adevărul? Dar ce ştiţi voi despre Europa? înainte de a debarca în Italia, unde vă aflaţi? în Maroc sau în altă parte, în Africa de Nord. Ce ştiu americanii sau englezii? Erau în America, în Anglia sau în Egipt. Ce pot să ştie despre Europa aliaţii debarcaţi la Salerno? Cred că mai sunt copii în Europa? Cred că mai există taţi, mame, fii, fraţi, surori? O adunătură de carne putredă, asta o să mai găsiţi în Europa atunci când o veţi

elibera. Nimeni nu vrea să o spună, nimeni nu vrea să asculte, dar ăsta este adevărul. Asta este Europa acum: o grămadă de carne putredă.

Toţi tăceau, şi generalul Guillaume mă privea ţintă cu ochii opaci. îi era milă de mine, nu ştia să ascundă faptul că îi era milă de mine, de atâţia alţii, de toţi cei ca mine. Era prima dată când un învingător, un duşman, avea milă de mine şi de toţi ceilalţi ca mine. Însă generalul Guillaume era francez, era un european, era un european ca şi mine, iar oraşul său, acolo, undeva în Franţa, era distrus, de asemeni şi casa lui era în ruine, familia sa trăia şi ea în teroare şi spaimă, şi copiii săi erau flămânzi.

— Din nefericire, spuse generalul Guillaume, după o lungă tăcere, nu sunteţi singurul care vorbeşte aşa. Şi arhiepiscopul de Napoli, cardinalul Ascalesi, spune acelaşi lucru ca şi dumneavoastră. Înseamnă că s-au petrecut fapte îngrozitoare în Europa dacă aţi ajuns în halul ăsta.

— Nu s-a întâmplat nimic în Europa, am spus.

— Nimic! spuse generalul Guillaume; dar foamea, bombardamentele, execuţiile, masacrele, spaima, teroarea, toate acestea sunt nimic pentru voi?

— Oh, asta nu este nimic, am spus, sunt fleacuri, foamea bombardamentele, execuţiile, lagărele de concentrare, toate sunt de râs, prostii, poveşti de altă dată. În Europa, chestiile astea le cunoaştem de câteva secole. Nu asta ne-a adus în ultimul hal.

— Ce anume, totuşi, v-a adus până aici? spuse generalul Guillaume, cu o voce niţel răguşită.

— Pielea.

— Pielea? Care piele? spuse generalul Guillaume.

— Pielea, am răspuns în şoaptă, pielea noastră, această piele blestemată. Nici nu vă puteţi imagina de ce este în stare un om, de cât eroism şi de câtă infamie este în stare el ca să-şi salveze pielea. Asta, pielea asta

scârboasă, vedeţi? (Şi spunând acele cuvinte, mi-am prins cu două degete pielea de pe dosul mâinii şi trăgeam de ea.) Cândva oamenii sufereau de foame, îndurau tortura, chinurile cele mai teribile, ucideau şi mureau, sufereau şi îi făceau să sufere pe alţii pentru a-şi salva sufletul sau pentru a salva sufletul altora. Puteau fi în stare de toate înălţările şi de toate înjosirile pentru a-şi salva sufletul. Nu doar al lor, ci şi al altora. Astăzi oamenii suferă şi îi fac pe alţii să sufere, ucid şi mor, săvârşesc lucruri minunate şi lucruri îngrozitoare nu pentru a-şi salva sufletul, ci pentru a-şi salva pielea, propria piele, doar pentru ea. Oamenii cred că luptă şi suferă pentru sufletul lor, dar în realitate se luptă şi suferă pentru pielea lor, doar pentru pielea lor. Restul nu contează. Astăzi poţi fi erou pentru un lucru de nimic. Pentru un lucru urât. Pielea umană este ceva urât. Uitaţi-vă. E un lucru scârbos. Şi gândiţi-vă că lumea este plină de eroi gata să-şi sacrifice viaţa pentru un asemenea lucru.

— *Tout de même*... spuse generalul Guillaume.

— Nu puteţi nega că astăzi, în Europa, se vinde totul: onoare, patrie, libertate, dreptate. Trebuie să recunoaşteţi că e un fleac faptul că se vând copii.

— Sunteţi un om cinstit, spuse Generalul Guillaume, nu v-aţi vinde copiii.

— Cine ştie! am răspuns în şoaptă, nu este vorba de a fi un, om onest, nu înseamnă nimic să fii o persoană cumsecade.

Nu este o problemă de cinste personală. Civilizaţia modernă, acest război fără Dumnezeu, îi obligă pe oameni să dea atâta importanţă pielii lor. Până la urmă, doar pielea contează. Singura care poate fi atinsă, singurul lucru care nu poate fi negat este pielea. Este singurul lucru pe care îl avem. Care este al nostru. Lucrul cel mai muritor care există pe lume. Doar sufletul este nemuritor, vai mie! Dar

ce mai contează sufletul, astăzi, la urma urmei? Doar pielea este cea care contează. Totul este făcut din piele omenească. Nu se mai luptă pentru onoare, libertate, pentru dreptate. Se luptă pentru piele, pentru pielea asta scârboasă.

— Dumneavoastră nu v-aţi vinde copiii, repetă generalul Guillaume, privindu-şi dosul mâinii.

— Cine ştie, am spus, dacă aş avea un copil, poate m-aş duce să-l vând ca să-mi cumpăr ţigări americane. Trebuie să fim oamenii vremii noastre. Când este timpul să fim ticăloşi, atunci să fim ticăloşi până la capăt.

FIUL LUI ADAM

A doua zi, colonelul Jack Hamilton m-a dus cu maşina la Torre del Greco. Ideea de a asista la o *„figliata"*, vechea ceremonie sacră a cultului uranian, îl distra şi în acelaşi timp îl tulbura. Conştiinţa sa puritană îl făcea bănuitor, însă eu am reuşit să-l liniştesc. Nu era el un american, un învingător, un eliberator? De cine se temea oare? Era de datoria lui să nu piardă nicio ocazie de a cunoaşte acea Europă misterioasă, pe care americanii au venit să o elibereze.

— *Cela aidera à mieux comprendre l'Amérique, quand tu retourneras là-bas, chez toi*, i-am spus.

— *Comment veux tu que cela m'aide à comprendre l'Amérique*, răspunse Jack, *cela n-a aucun rapport avec l'Amérique*.

— Nu face pe neştiutorul, i-am zis, la ce v-ar folosi să eliberaţi Europa, dacă nu pentru a vă ajuta să înţelegeţi America?

În Plymouth-ul lui Jack se mai aflau Georges, Jeanlouis şi Fred. Georges sosise la Napoli doar de câteva zile şi adusese ştiri proaspete de la Roma şi Paris, nu traversase ca toţi ceilalţi linia frontului prin munţii Abruzzi, ci venise pe mare, cu o şalupă engleză ce-l

aşteptase în faţa Ravennei.

Îl cunoscusem pe contele Georges de la V. cu mulţi ani în urmă, la Paris, în casa ducesei de Clermont-Tonnerre, care locuia atunci în rue Reynouard, la Passy, unde el îşi făcea apariţia uneori, însoţit de Max Jacob, de care era foarte apropiat. Georges era unul dintre cei mai frumoşi corydoni din Europa şi fusese de tânăr unul dintre cei mai frumoşi *mignons* din Paris, dintre aceia care, în cronicile mondene ale tânărului Marcel Proust, sunt un fel de şefi de sală în spatele fotoliilor din saloanele din suburbii, aşa cum stau în spatele nimfelor ciobănaşii cu cârlionţi de aur, împodobiţi cu panglici de mătase, la sărbătorile câmpeneşti pictate de Boucher şi Watteau. Înrudit pe linie paternă cu Robert de Montesquiou, iar din partea mamei cu nobilimea napoleoniană, Georges nu doar că împăca în sine splendida tradiţie a unui libertinaj din secolul al XVIII-lea cu senzualitatea grosolană şi aspră a Imperiului, tradiţie care prin Louis Phi Hippe coboară prin diferite ramuri până la *grands bourgeois* ai domnului Thiers, dar aproape că scuza, şi într-un anume sens corecta, excesele de virilitate atât de frecvente în cea de-a treia Republică. Astfel de personaje, trebuie să convenim, sunt mai folositoare pentru a înţelege evoluţia comportamentelor unei societăţi decât oamenii politici. Născut în vremea domniei lui Fallières, crescut sub steaua strălucitoare a lui Diaghilev, ieşit din adolescenţă sub semnul lui Jean Cocteau, el nu era o mărturie a decadenţei obiceiurilor din Franţa republicană, ci a splendorii extraordinare, a alesului rafinament al spiritului, a felului de a fi, a obiceiurilor la care ajunsese Franţa celei de-a treia Republici. Contele Georges de la V., ajuns acum pe la patruzeci de ani, aparţinea, prin recunoaştere generală, acelei grupări de spirite rafinate şi, se poate afirma, libere, care după ce au scuzat şi au îmblânzit în ochii Europei

grosolăniile oamenilor celei de-a treia Republici, nu păreau interesaţi să justifice grosolăniile oamenilor celei de-a patra Republici, care, în mod inevitabil, urma să se nască din eliberarea Franţei şi a Europei.

— Şi Georges e marxist? am murmurat la urechea lui Jeanlouis.

— Normal, răspunse Jeanlouis.

Acel „normal" m-a lăsat perplex şi m-a tulburat niţel. Nu puteam să mă obişnuiesc cu ideea că marxismul nu era altceva decât un pretext pentru a justifica libertatea moravurilor tinerelor generaţii europene. Pretextul acesta trebuia să ascundă o raţiune mai adâncă. După orice război, după orice revoluţie, aşa cum se întâmplă după o perioadă de lipsuri sau după o epidemie, se ştie că moravurile decad. La tineri coruperea moravurilor nu este atât un fapt moral, cât unul fiziologic, şi se termină foarte uşor în anormalitate. Aspectul cel mai des întâlnit este homosexualitatea, în forma sa cea mai obişnuită, răspândită printre tineri *„d'un hédonisme de l'esprit"*, transcria aici cuvintele unui autor catolic care a analizat problema cu o delicată pudoare *„d'un dandysme à l'usage d'anarchistes intellectuels, d'un méthode pour se prêter aux enrichissements de la vie et pour jouir de soi-même*

De data aceasta, oricum, coruperea moravurilor, la tinerimea europeană, precedase, şi nu urmaşe războiul, fusese o prevestire, şi nu o consecinţă a războiului, aproape o pregătire a tragediei Europei, nu o urmare. Cu mult înaintea dureroaselor evenimente din anul 1939, se vedea că tineretul european se supunea unui singur îndemn, era victima unui plan, a unui program pregătit cu grijă şi cu un calcul rece de minte cinică. S-ar fi putut spune că exista un plan cincinal al homosexualităţii spre coruperea tineretului european. Acel aer echivoc în comportament, în atitudini, în felul de a vorbi, în a-ţi face

prieteni, în promiscuitatea socială dintre tinerii burghezi şi corupţia proletară era fenomenul dureros de cunoscut cu mult înainte de primul război mondial, mai ales în Italia (unde, în anumite cercuri de tineri intelectuali şi artişti, mai cu seamă pictori şi poeţi, se practica pederastia şi se credea că asta este comunism). Fenomenul era denunţat opiniei publice de conservatori, de oameni de ştiinţă şi chiar de oameni politici, care în general nu sunt atenţi la faptele din afara vieţii politice.

Ceea ce mă surprindea mai mult decât orice era faptul că o astfel de corupţie a moravurilor tinerilor, atât din clasa burgheză, cât şi din clasa proletară (dar mai mult în cea dintâi; ceea ce ne obligă să ţinem cont de bovarismul natural al anumitor tineri muncitori care se află într-un contact mai apropiat cu tinerii burghezi), se petrecea sub pretextul comunismului, de parcă inversiunea sexuală, chiar dacă nu era consumată, ci doar mimată, afişată, ar fi fost o indispensabilă iniţiere în ideile comunismului. Mă întrebasem de mai multe ori (problema mi se părea de o importanţă fundamentală) dacă tot ceea ce părea că se petrece spontan, dintr-o intimă corupţie morală şi fiziologică, ca o reacţie la moravurile, atitudinile, prejudecăţile şi idealurile aflate în decădere ale burgheziei, nu era mai degrabă o consecinţă a unei subtile, cinice, perverse propagande, condusă de la distanţă şi având drept scop să dizolve ţesutul social european, în concordanţă cu ceea ce spiritele slabe ale timpului nostru salută ca pe o mare revoluţie a epocii moderne.

S-ar putea obiecta că un astfel de fenomen era doar ceva aparent, că, de fapt, comunismul celor tineri, ca şi inversiunea sexuală mai mult afişată şi proclamată decât consumată, nu era decât o formă de dandysm intelectualist, de diletantism al manierelor mai degrabă decât al faptelor, de sfidare snoabă a bunei-cuviinţe şi a

prejudecăţilor burgheze, şi că tinerii interpretează astăzi rolul invertiţilor cum în vremea lui Byron şi Musset interpretau rolul de eroi romantici, iar mai târziu pe acelea de poeţi blestemaţi, iar mai recent pe acela de rafinaţi Des Esseintes. Oricum, aceste gânduri mă preocupau, întărind în mine dorinţa de a participa la *„figliata"*, şi nu atât din simplă curiozitate, cât pentru a-mi da seama sub ce formă trebuie să te păzeşti de rău şi ce anume se adăugase nou acelui spirit al răului.

Nu am fost surprins când, mai târziu, Jeanlouis mi-a destăinuit că Georges era un fel de personaj politic (chiar un erou, adăugase Jeanlouis) care ar fi adus în timpul războiului servicii importante aliaţilor atunci când, de la Londra, în vara anului 1940, plecase în misiuni de paraşutism pe teritoriul francez, reuşind apoi de trei ori, din 1940 încolo, să se întoarcă în Anglia prin Spania şi Portugalia, şi tot de trei ori să revină în Franţa pentru a duce la capăt misiuni foarte dificile, şi că aliaţii îl apreciau atât de mult, încât l-au numit şef al *maquis-xăxù* invertiţilor din Europa.

Imaginea lui Georges care cobora din cer legănându-se, în umbra albă a umbrelei imense deschise deasupra capului, agitându-şi mâinile rozalii şi şoldurile rotunjoare în aerul albastru, imaginea acelui Cupidon blond care cobora pe pământ atingând iarba cu vârfurile picioarelor uşor cum un înger atinge marginea unui nor, mă făcea, deşi mi-e ruşine s-o spun, mă făcea să râd. Ştiu, este nepoliticos să râzi de un erou, dar există eroi care mă fac să râd, chiar dacă sunt eroi ai libertăţii. Sunt alţii care te fac să plângi, şi nu ştiu dacă sunt mai buni sau mai răi decât ceilalţi. Oricum, nu făceam decât să râdem sau să plângem unii de alţii, în Europa e un semn rău. Numai că aş adăuga, pentru a mă scuza, că în felul meu de a râde nu este nimic rău, nici din întâmplare.

Invertiţii risipiţi în toată Europa, evident, şi în Germania, ca şi în URSS, s-au dovedit a fi elemente extrem de preţioase pentru serviciile de informaţii engleze şi americane, depunând încă de la începutul războiului o activitate politică şi militară deosebit de periculoasă şi delicată. Invertiţii, după cum este cunoscut, alcătuiesc un fel de confrerie internaţională, o societate secretă guvernată de legile unei prietenii vii şi profunde. Dragostea invertirilor, slavă Domnului, se află deasupra oricărui sex, este un sentiment perfect, cu totul eliberat de orice sclavie omenească, de virtuţile şi viciile omului, dacă nu e dominată de capriciile, istericalele, răutăţile meschine şi triste cu totul normale pentru sufletele lor de domnişoare bătrâne. Faimosul general american Donovan, pe lângă care Georges devenise un fel de mână dreaptă în tot ceea ce privea wat/ww-ul homosexualilor, a ştiut să obţină avantaje chiar din aceste slăbiciuni ale inversiunii sexuale şi să le transforme într-un excelent instrument de luptă. Într-o zi, când secretele acestui război vor putea fi dezvăluite şi profanilor, se va şti câte vieţi omeneşti au fost salvate datorită mângâierilor secrete ale acestor *mignons* risipiţi în toată Europa. În acest război teribil şi ciudat, totul a fost folosit, până şi pederastia, în lupta pentru victorie, şi de aceea ea merită respectată de orice iubitor al libertăţii. Unii moralişti poate că nu vor fi de acord cu această părere, însă nimeni nu poate pretinde ca toţi eroii să aibă un comportament riguros şi bine precizat. Nu există un sex obligatoriu al eroilor libertăţii.

Ideea *rezistenţei* invertiţilor a fost o idee a lui Georges, lui îi revine meritul de a fi organizat în toate ţările ocupate de nemţi, chiar şi în Germania, acea reţea de tineri *mignons* care au adus atâtea servicii preţioase nobilei cauze a libertăţii europene. În acele zile ale lui noiembrie 1943, Georges venise pe ascuns de la Paris la

Napoli pentru a pune la punct cu Comandamentul Suprem Aliat de la Caserta planul ce urma să se aplice în Italia. Lui Georges i se datorează faptul că vestitul colonel Dolmann, adevăratul şef politic pus de Hitler la Roma, a sfârşit prin a cădea în plasa tinerilor *mignons*, pe care Georges o ţesuse cu răbdare în jurul său.

Dolmann era crud şi foarte frumos, două calităţi care l-au transformat în prada subtilelor mişcări ale lui Georges; îndrăgostit de un tânăr din cea mai înaltă nobilime romană, a fost împins să trădeze din pricina acestei pasiuni imprudente. Dolmann a fost acela care a încheiat în Elveţia, fără ştirea lui Hitler şi a lui Mussolini, acordurile secrete care au salvat de la distrugere industria Italiei de Nord şi au dus la predarea trupelor germane fără a opune rezistenţă, în faţa ofensivei din aprilie 1945 în Italia. În acele tratative, Georges şi-a jucat rolul decisiv, comportându-se ca un personaj cornelian ce era, şi sper să mai fie încă. Asta, deoarece, fiind foarte îndrăgostit de tânărul amant al lui Dolmann, a ştiut să-şi sacrifice iubirea pentru cauza libertăţii europene. Un invertit este gata de orice sacrificiu pentru cauza libertăţii!

Georges stătea lângă Jack şi îşi sprijinea mâna pe braţul acestuia, vorbindu-i despre Paris, despre Franţa, despre viaţa pariziană în vremea ocupaţiei, despre ofiţerii şi soldaţii germani care se plimbau pe Champs Élysées sau stăteau la mesele de la Maxim, Larue sau Deux Magots. Vorbea despre Paris, despre amoruri, bârfe, scandaluri şi Jack, din când în când se întorcea către mine şi-mi spunea: „*Tu entends*?

On parte de Paris!” Jack era fericit că putea să sporovăiască în franceză cu un francez adevărat, cu toate că uneori se afla în situaţia lui François de Séryeuse în faţa doamnei Wayne, în *Bal du Comte d’Orgel* – Georges făcea jocuri de cuvinte pe care Jack le credea greşeli de limbă

franceză. Georges vorbea despre tânăra şi frumoasa contesă de V, verişoara sa, cu pasiune şi gelozie, despre André Gide cu invidie secretă, despre Jean Cocteau cu un dispreţ binevoitor, despre Jean-Paul Sartre şi *Muştele* sale cu o neglijenţă afectată, despre bătrâna ducesă de P., aşa cum o fată bătrână povesteşte despre căţelul ei, că a avut gripă, dar că acum e mai bine, că făcea pipi regulat, că lătra în faţa oglinzilor. Bătrâna ducesă de P, care lătra în faţa oglinzilor, I-a impresionat adânc pe Jack, care se întorcea către mine ca să-mi spună:

— *Tu entendes*? *Cest marrant*, *n'est-cepas*?

La un moment dat, Georges începu să vorbească despre *zazous* din Paris.

— *What*? spuse Jack. *Les zazous*? *Qu est-ce que c'est les zazous*?

La început râzând de ignoranţa ingenuă a lui Jack şi apoi întunecându-se la faţă, Georges spuse că *zazous* erau tinerii excentrici între şaptesprezece şi douăzeci de ani, îmbrăcaţi ciudat, cu pantofi de golf, pantaloni reiaţi şi întorşi până la jumătatea gleznei, cu haina foarte lungă, adeseori din catifea şi cămăşi cu guler înalt şi strâmt. Purtau părul lung, spuse, până la umeri, pieptănat pe frunte şi pe tâmple într-un fel care aducea cu pieptănătura Mariei-Antoinette. *Zazous* au început să apară prin 1940, cei mai mulţi în cartierul Muette, lângă Piaţa Victor Hugo (într-un bar din acea piaţă şi-au făcut până la urmă cartierul lor general), risipindu-se apoi, încet, încet, în grupuri mari pe Rive Gauche, cartierele lor preferate rămânând elegantele Muette şi Champs Élysées.

De regulă aparţineau familiilor burgheze înstărite, şi păreau cu totul indiferenţi la preocupările care-i îngrijorau în acea vreme pe francezi. Nu arătau niciun fel de interes special pentru arte, nici pentru literatură, nici pentru sport şi cu atât mai puţin pentru politică, dacă se poate numi aşa

politica acelor ani. Se arătau indiferenţi şi la tot ce se înţelegea prin cuvântul flirt, deşi apăreau însoţiţi, mai bine spus, urmaţi de *zazous* feminine foarte tinere, îmbrăcate şi ele excentric, cu un tricou până la pubis şi o fustiţă scurtă deasupra genunchilor. Nu vorbeau niciodată în public cu voce tare, întotdeauna în şoaptă, aproape că îşi vorbeau la ureche şi numai despre cinematografie, nu despre actori, actriţe, ci despre regizorii de film. Îşi petreceau după-amiezile la cinema şi în sălile întunecate nu se auzeau decât şoaptele lor şi strigătele scurte, guturale. Că exista ceva neclar în felul lor de a fi, în discuţiile lor scurte, în toată fojgăiala du-te-vino putea fi dovedit prin faptul că poliţia năvălea din când în când în locurile lor obişnuite de întâlniri… *filiez*, *allez*, *travaillez*, *les fils de papa*”, spuneau cu un aer binevoitor *les flics*, împingându-i pe *zazous* către ieşire. Poliţia franceză a acelor ani nu dorea să se arate foarte isteaţă, iar poliţia germană nu dădea o importanţă prea mare acestor *zazous*. Nu se poate spune dacă poliţia franceză se arăta ingenuă ori de o complicitate tacită, însă era cunoscut că toţi acei *zazous* se declarau gaullişti, chiar şi în şoaptă. Cu trecerea vremii, mulţi *zazous* începuseră să se ocupe cu mici afaceri, în special pe piaţa neagră a ţigărilor americane şi englezeşti. Iar către sfârşitul anului 1942, destul de des, poliţia reuşea să sechestreze din buzunarele lor nu numai pachete de Camel şi Players, dar şi manifeste de propagandă gaullistă, tipărite în Anglia. „Puştisme”, ziceau unii – şi asta era şi părerea poliţiei franceze, care nu voia necazuri.

Că în spatele acelor *zazous* ar fi fost faimosul general american Donovan era greu de stabilit în vremea aceea, astăzi nu mai este nicio urmă de dubiu. *Zazous* alcătuiau o reţea în contact foarte strâns cu *Intelligence* americană sau engleză. În acea vreme *zazou* păreau în ochii parizienilor doar nişte tineri excentrici, care aveau o

reacţie cu totul naturală la asprimea vieţii acelor ani, lansând o modă uşoară şi distractivă, cărora li se putea reproşa cel mult că îi imită pe *lions* sau pe *dandies*, fiind astfel indiferenţi la suferinţele comune, la înfumurarea şi la brutalitatea germanilor, într-o societate burgheză înfricoşată, umilită şi care nu voia să aibă niciun fel de necazuri cu nemţii şi nici cu aliaţii, ba chiar mai puţin cu nemţii decât cu aliaţii. În ceea ce priveşte moravurile zazows, nu se putea spune nimic precis, şi mai ales nimic de rău. Felul lor de a fi, comportamentul erau, poate, inspirate din mitul libertăţii individuale, care în cea mai mare parte reprezintă mitologia homosexuală. Dar mai mult decât atitudinea îi despărţea de homosexuali tendinţa politică – în vreme ce *zazous* îşi spuneau gaullişti, homosexualii se proclamau comunişti.

— *Ah*! *ah*! *les zazous*! *tu entends*? spunea Jack întorcându-se către mine, *ah*, *les zazous*! *ah*, *ah*, *les zazous*!

— *Jen aime pas les zazous*, spuse Georges la un moment dat, „ce sont des reactionnaires”.

Am început să râd şi am mormăit la urechea lui Jeanlouis:

— E gelos pe *zazous*.

— Gelos pe tâmpiţii ăia? răspunse Jeanlouis cu profund dispreţ. În vreme ce ăia o fac pe eroii la Paris, noi murim pentru libertate.

Am tăcut, neştiind ce să răspund. Nu ştii niciodată ce să le răspunzi unor oameni care mor pentru libertate.

— Şi Matisse? Ce face Matisse, spunea Jack, Picasso?

Georges răspundea surâzând, cu vocea lui de turturică.

Pe buzele sale, orice devenea un subiect de bârfă. Picasso, Matisse, cubismul, pictura franceză din vremea Ocupaţiei germane, totul devenea un pretext pentru un

extraordinar arabesc de bârfe şi perfidii.

— Şi Rouault? Şi Bonnard? Şi Jean Cocteau? Şi Serge Lifar? spunea Jack.

La numele lui Serge Lifar, chipul lui Georges se întunecă şi de pe buzele sale se născu un lamento surd, se înclină pe umărul lui Jack, mâna dreaptă descrise în aer un gest lent şi vag.

— *Ah, ne în en parlez pas, je vous en supplie*! spuse cu o voce abia auzită, sufocată de emoţie.

— *Oh, sorry*, spuse Jack, *est-ce* eu *il lui est arrivé quelque malheur*? *Est-ce cu on* la *arrêté*? *Fusillé*?

— *Pire que ça*, spuse George.

— *Pire que ça*? exclamă Jack.

— *Îl danse*! spuse Georges.

— *Îl danse*? întrebă Jack, profund surprins, nereuşind să înţeleagă cum, pentru un balerin, la Paris, a dansa înseamnă o nenorocire atât de gravă.

— *Hélas*, îl *danse*! repetă Georges, cu o voce plină de angoasă, amărăciune şi părere de rău.

— *Vous l'avez vu danser*? spuse Jack, pe acelaşi ton cu care ar fi întrebat: *Vous l'avez vu mourir*?

— *Hélas, oui*! răspunse Georges.

— *IIy a longtemps de cela*? întrebă Jack în şoaptă.

— *Le soir avant de quitter Paris, spuse Georges. Je vais le voir danser tous les soirs, hélas*? *Tout Paris court le voir danser*. *Car* îl *danse, hélas*!

— *Îl danse, hélas*! repetă Jack şi întorcându-se către mine: *Îl danse, tu comprends*? spuse cu o voce triumfătoare, îl *danse, hélas*!

Când am ajuns la Torre del Greco se făcuseră orele patru după-amiază. Ne-am îndreptat către mare şi ne-am oprit în faţa unei porţi din capătul unei străzi mărginite de ziduri înalte, într-un loc în care viţa de vie şi grădinile de zarzavat coborau până la malul mării. Am împins poarta şi

am intrat într-o livadă mare, care se întindea în jurul unei case dărăpănate de pescar, cu pereţi vopsiţi într-un roşu pompeian stins. Arcul unui balcon se deschidea în faţa casei şi întindea o galerie de viţă, atinsă de primele brume ale toamnei, iar printre frunzele roşii străluceau câteva boabe de struguri albi, auriţi de ultimele văpăi ale verii stinse. Sub galerie era aşezată o masă ţărănească, acoperită de o pânză de in aspră, pe care erau aşezate farfurii de ceramică grosolană, tacâmuri cu mâner de os, câteva sticle cu vin de Vezuviu, un vin alb care îşi trăgea puterea extraordinară, delicată şi uşoară din lava neagră a vulcanului şi limpezimea aerului marin.

Prietenii lui Jeanlouis, care ne aşteptau pe bănci de marmură veche, risipite prin livadă (casele, grădinile, livezile din acea parte a câmpiei napoletane, care se întindea la poalele Vezuviului, sunt pline de fragmente de marmură dezgropate din săpăturile de la Herculanum şi Pompei), ieşiră înaintea lui Georges, a lui Fred şi a lui Jeanlouis cu strigăte de bucurie, cu braţele deschise, legănându-se din şolduri şi mişcându-şi capetele în dulci gesturi amoroase. Se îmbrăţişară şi îşi vorbiră la ureche, se priviră galeş în ochi şi se părea că nu se văzuseră de o sută de ani, când de fapt se întâlniseră cu o oră în urmă. Cu toţii unul câte unul, îi sărutară mâna lui Georges, care primea acel omagiu cu o eleganţă reală şi zâmbind, în acelaşi timp, cu un dispreţ orgolios. Când ceremonia îmbrăţişărilor luă sfârşit, Georges se schimbă cu totul – păru că se trezeşte, deschise ochii, privi în jur cu o uimire prefăcută, începu să ciripească, să-şi scuture penele şi umbla de la unul la altul cu paşii lui scurţi şi vioi care-l făceau să semene cu o vrabie ce ţopăie pe nişte crengi invizibile. Pe fondul umbrelor pe care galeria le desena pe pământ, sărea cu adevărat de la o umbră la alta şi părea că ciuguleşte ici şi colo, cu eleganţa unei păsărici, boabele de

strugure care se zăreau printre cârceii roşii.

Jack şi cu mine ne aşezarăm într-o parte pe o bancă de marmură, ca să nu tulburăm acele gesturi de iubire adevărată, iar Jack râdea, dând din cap.

— *Do you really think*, zise, crezi cu adevărat…

— Desigur, spuneam.

— *Ah*! *ah*! *ah*! *c'est donc ça*, spuse Jack, *c'est donc ça*, *ce que vous appelez des héros*, *en Europe*?

— Voi sunteţi aceia care i-aţi făcut eroi. Chiar aveţi nevoie de pederaştii noştri ca să câştigaţi războiul? Din fericire, în privinţa eroilor avem şi ceva mai bun în Europa.

— Nu crezi că aveţi şi ceva mai bun decât pederaştii? spunea Jack.

— Încep să cred că pederaştii sunt singurii care au câştigat războiul.

— Încep să cred şi eu, spunea Jack şi dădea din cap râzând. Georges şi prietenii săi se plimbau prin livadă murmurând între ei şi aruncând priviri neliniştite şi nerăbdătoare că tre' casă.

— Ce aşteaptă? spunea Jack, crezi că aşteaptă pe cineva? încep să mă tem, am bănuiala că treaba asta o să sfârşească rău.

La un moment dat, mi-am întors privirea către mare şi am spus cu voce coborâtă:

— Priveşte marea, Jack.

Marea, agăţată de mai, mă privea fix. Mă privea ţintă cu ochii ei mari, verzi, suflând greu, ca o fiară agăţată de mai, se simţea un miros ciudat, un miros puternic de fiară sălbatică. Departe, către apus, unde soarele deja era în scădere într-un orizont înceţoşat, se legănau amarate în largul portului sute şi sute de nave, învăluite într-o ceaţă cenuşie şi densă, întreruptă de lucirea albă a pescăruşilor. Alte nave cutreierau în depărtare apele golfului negru, pe fondul umbrei albastre a insulei Capri – o furtună adusă de

sirocco umplea încet, încet cerul (erau nori livizi, străbătuţi de fulgere galbene, cu neaşteptate şuviţe subţiri, verzi, de orbitoare văpăi negre), împingea înaintea ei velele albe, pierdute, care încercau să se adăpostească în portul Castellammare. Scena era tristă şi în mişcare, cu navele acelea cenuşii pe fondul orizontului, cu pânzele fugind de lucirile galbene şi verzi ale furtunii negre, cu insula aceea îndepărtată, rătăcind în abisul albastru al cerului; era o privelişte mitică, iar în marginea acelei privelişti Andromeda înlănţuită de o stâncă plângea cine ştie unde, Perseu, cine ştie unde, ucidea monstrul.

Marea mă privea ţintă cu ochii ei mari, rugători, răsuflând ca o fiară rănită, şi eu m-am înfiorat. Era pentru prima dată când marea mă privea în acest fel. Era pentru prima dată când eu simţeam privirea acelor ochi verzi aţintiţi pe mine cu o asemenea greutate a tristeţii, cu o asemenea teamă, cu o durere atât de goală. Mă privea ţintă, răsuflând, era chiar ca o fiară rănită, agăţată de mai, iar eu tremuram de oroare şi de milă. Eram sătul să văd oameni care suferă, să-i văd plini de sânge târându-se pe pământ gemând, eram sătul să mai aud plânsetul lor, acele uimitoare cuvinte pe care muribunzii le murmură surâzând în agonie. Eram sătul să văd suferind oamenii, animalele, arborii, cerul, pământul, marea, eram sătul de suferinţa lor, de suferinţele lor stupide şi inutile, de spaimele şi de nesfârşita lor agonie. Eram sătul să-mi fie oroare şi să-mi fie milă. Ah, mila? îmi era ruşine să-mi fie milă. Şi totuşi tremuram de milă şi de oroare. În capătul îndepărtat al golfului, Vezuviul se ridica gol, spectral, cu laturile sfâşiate de foc şi de lavă, sângerânde din cauza rănilor profunde din care izbucneau flăcări şi nori de fum. Marea, agăţată de mai, mă privea fix cu ochii ei mari, rugători, suflând greu, acoperită de solzi verzi ca o reptilă imensă. Iar eu tremuram de milă şi de oroare, auzind plânsetul înăbuşit al

Vezuviului călător în cer.

Iar în jurul nostru, frunzele întunecate şi lucioase ale lămâilor şi portocalilor, argintiul schimbător al măslinilor în briza mării, sub tulburătoarea lucire a soarelui în scădere, creau un spaţiu de pace blândă şi limpede chiar în inima unei naturi frământate şi ameninţătoare. Dinspre căsuţă venea un miros de peşte proaspăt şi pâine abia scoasă din cuptor, un clinchet de vase şi vocea blândă a unei femei care vorbea în şoaptă.

Un pescar bătrân ieşi din casă şi, întors către prietenii noştri, care discutau în fundul livezii cu un aer misterios, le strigă că totul este gata. Am crezut că este vorba despre cină şi, aflându-mă la masă lângă Jack, am umplut paharele noastre cu vin. Vinul avea un buchet delicat şi viu, care aluneca într-o aromă suavă de ierburi sălbatice, iar eu am recunoscut în acea mireasmă, în acel buchet, respiraţia caldă a Vezuviului, bătaia vântului peste viile de toamnă, crescute în lava neagră şi în cenuşa munţilor pustii care se întind în jurul lui Bosco trecease, pe laturile vulcanului arid. Şi i-am spus lui Jack:

— Bea. Vinul ăsta este stors din strugurii Vezuviului, are mireasma misterioasă a jocului infernal, mirosul lavei, al pietrelor, al cenuşii care a îngropat Herculanum şi Pompei. Bea, Jack, bea vinul acesta antic şi sacru.

Jack duse paharul la gură şi spuse:

— *Strânge people*, *you are*!

— *A strânge*, *a miserable*, *a marvellous people*... am spus, ridicând paharul. În acel moment mi-am dat seama că prietenii noştri dispăruseră. Un zvon de voci înăbuşite venea din interiorul casei şi un geamăt lung şi înalt, un fel de vaiet cântat, aproape un imn dureros, asemănător cu plânsetul unei femei care naşte, modulat pe motivul unei melodii de dragoste. Ne-am ridicat curioşi, ne-am apropiat fără zgomot de casă şi am intrat. Sunetul glasurilor şi acea

văietătură cântată venea de la etaj. Am urcat în tăcere scara, am împins uşa şi ne-am oprit la intrare.

Era o cameră simplă de pescari, ocupată de un pat imens, în care, sub o cuvertură de mătase galbenă, zăcea o vagă fiinţă umană, bărbat sau femeie; capul îi era ascuns de o scufie albă cu marginile din dantelă, aşezat pe o pernă umflată din mătase albă, brodată, cu bărbia strânsă cu o panglică lată, albastră, ca un cap tăiat pe o tavă de argint. Pe chipul ars de soare şi de vânt străluceau ochii mari, negri. Avea gura mare, cu buzele roşii umbrite de o mustăcioară neagră. Era un bărbat, fără îndoială, un tânăr care nu avea mai mult de douăzeci de ani. Se văieta, cântând cu gura deschisă, îşi legăna capul încoace şi încolo pe pernă, îşi agita braţele musculoase scoase de sub învelitoare. Purta o cămaşă de noapte de damă şi, ca şi cum nu-şi mai putea stăpâni durerea provocată de chinurile facerii, mereu îşi atingea pântecele cu palmele cântând: „ani, ani, sărmana de mine”; avea un pântece ciudat de mare, pântecele unei femei gravide.

În jurul patului, Jeanlouis şi prietenii săi se agitau înspăimântaţi şi îngrijoraţi, ca şi cum ar fi fost surprinşi de neliniştea care stăpâneşte inimile rudelor în preajma patului de suferinţă al unei femei care naşte; câte unul răcorea fruntea suferindului cu comprese umede, altul îl făcea să inspire oţet şi arome vărsate într-o batistă, altul pregătea prosoape, bandaje, tampoane, cârpe de in altul se agita în jurul a două albii în care o bătrână cu chipul încreţit, cu părul sur, încâlcit, cu gesturi calme şi studiate, în contrast cu clătinatul îngrijorător al capului, respiraţia întreruptă de oftaturi, cu privirea rugătoare ridicată către cer, turna apă caldă din două căni mari pe care le ridica şi le cobora alternativ. Toţi ceilalţi alergau de colo-colo, fără încetare, prin cameră, izbindu-se, încrucişându-se, strângându-şi capul în palmă şi strigând:» *Mon Dieu*, *mon*

Dieu!”, de fiecare dată când cel care năştea acolo scotea un strigăt mai ascuţit, un geamăt mai sfâşietor.

În picioare, în mijlocul camerei, cu un pachet enorm de vată în mâini, din care scotea cu un gest solemn norişori pe care îi lăsa să cadă în jos ca o ninsoare moale dintr-un cer luminos şi cald, Georges părea statuia îngrijorării şi a durerii. „Ohi, ohi, sărmana de mine”, cânta cel care năştea, lovindu-se cu ambele mâini în pântecele umflat, care suna ca o tobă, iar bufnitura profundă a degetelor de marinar în pântecele de femeie gravidă suna îngrozitor de crud pentru Georges, care închidea ochii palid şi tremurând şi gemea:» *Mon Dieu*! *Ah*! *mon Dieu*!”

În clipa când Jeanlouis şi prietenii săi îşi dădură seama că noi din prag ne uitam la acea scenă extraordinară, se repeziră cu un singur strigăt şi cu gesturi timide, cu o violenţă pudică, cu o sută de strâmbături şi semne graţioase, cu atingeri uşoare care păreau nişte mângâieri, cu suspine care păreau să fie de teamă, şi erau aproape de plăcere, încercară să ne scoată afară pe uşă. Şi poate ar fi reuşit, dacă în cameră nu ar fi răsunat un strigăt ascuţit. Toţi se întoarseră şi, cu un muget de durere şi de spaimă, se repeziră la pat.

Palid, cu ochii ficşi, cu mâinile la tâmple, cel care năştea îşi agita capul pe pernă, ţipând cu o voce ascuţită. O spumă sângerie îi înflorea în jurul buzelor şi lacrimi bogate îi alunecau pe obrazul brun şi bărbătesc, adunându-se în mustăţi. „Cicillo! Cicillo!” strigă bătrâna, aruncându-se pe pat, şi îşi vârî mâinile sub cuvertură, suflând, pocnind din limbă fără încetare, fornăind, dându-şi ochii peste cap. Gâlgâind din piept, îşi făcea de lucru în jurul pântecelui umflat care acum se ridica, acum se lăsa, clătinându-se caraghios sub cuvertura de mătase galbenă. Din când în când, bătrâna urla „Cicillo! Cicillo! Nu te teme, sunt aici!” şi se părea că cine ştie ce animal scârbos

încerca să o înşface de sub cuvertură. Cicillo zăcea cu picioarele întinse, cu gura în spume, rugându-se: „San Gennaro! San Gennaro, ajută-mă!” şi îşi agita capul încolo şi încoace cu o violenţă oarbă, cu toate că Georges încerca să-l ţină, plângând cu o gingăşie suavă, îmbrăţişându-l, împiedicându-l să se rănească în muchiile de fier ale patului.

La un moment dat, bătrâna începu să tragă către ea, cu ambele mâini, ceva din pântecele lui Cicillo, şi în cele din urmă, cu un strigăt de izbândă, smulse şi ridică în aer, arătând la toată lumea, un fel de monştrişor de culoare închisă, cu chipul încreţit, acoperit de pete roşii. Văzându-l, cu toţii au fost cuprinşi de o frenezie furioasă, se îmbrăţişau lăcrimând, se pupau pe gură şi ţopăiau, strigând, se strângeau în jurul bătrânei care, cu unghiile înfipte în carnea neagră şi încreţită a nou-născutului, îl ridica în sus, de parcă îl oferea în dar unui zeu şi striga:

— Oh, binecuvântatul, oh, binecuvântatul de Madonă, oh, fiu miraculos!

Apoi cu toţii, ca apucaţi, începură să alerge încoace şi încolo prin cameră şi să bolborosească, să plângă cu gura căscată şi cu o voce subţiratică, imitând un copil nou-născut, frecându-şi ochii cu pumnii strânşi: „Ei! ei! ei! ei! ei!” Smuls din ghearele bătrânei şi trecând din mână în mână, nou-născutul a ajuns în cele din urmă la căpătâiul lui Cicillo care, ridicându-se în şezut pe pat, cu faţa lui bărbătească, cu mustăţi, iluminată de un prea dulce zâmbet matern, îşi deschise braţele musculoase pentru a primi fructul pântecelui său. „Copilul meu!” strigă şi îl strânse la piept pe micul monstru, îl frecă de pieptul său păros, îi acoperi faţa cu sărutări, îl culcă între braţe, cântându-i, şi la urmă, cu un surâs magnific, i-l întinse lui Georges.

Acel gest, în ritualul „figliatei”, înseamnă că onoarea

paternităţii îi revenea lui Georges care, luând în braţe nounăscutul, începu să-l mângâie, să-l gâdile, să-l sărute, privindu-l cu ochi surâzători şi plini de lacrimi. M-am uitat la copil şi am fost cuprins de scârbă. Era o statuetă veche de lemn, un fetiş sculptat grosolan, părea una dintre acele figuri falice pictate pe pereţii caselor din Pompei. Avea capul foarte mic şi diform, braţele scurte şi scheletice, pântecele umflat şi enorm, iar mai jos de burtă atârna un falus de o mărime şi de o formă nemaivăzute, ca pălăria unei ciuperci veninoase, roşie şi acoperită cu pete albe. După ce admiră îndelung monştrişorul, Georges şi-l apropie de obraz, îşi lipi buzele de pălăria de ciupercă şi începu să o sărute şi să o muşte. Era palid, transpirat, gâfâia şi îi tremurau mâinile. Se strânseră cu toţii în jurul lui, ţipând şi ridicându-şi şi agitându-şi braţele şi luându-se la întrecere care să sărute mai întâi acel falus scârbos, cu o pasiune care avea ceva oribil şi în acelaşi timp uimitor în ea.

În acel moment, din capătul scării, o voce puternică strigă: „Spaghetele! spaghetele” şi un miros de paste coapte şi de sos de roşii intră împreună cu acea voce în odaie. La auzul acelui strigăt, Cicillo îşi scoase picioarele afară din pat şi sprijinindu-se cu o mână de umărul lui Georges, aproape îmbrăţişându-l, iar cu cealaltă mână strângându-şi pudic la piept poalele cămăşii, se ridică, puse tălpile pe duşumea, încet, încet, cu gesturi armonioase, cu suspine adânci, cu priviri languroase, ţinut şi împins de zece braţe iubitoare, se mişcă, şi, învelit într-un halat de mătase roşie, pe care bătrâna i-l aruncase pe umeri, se îndreptă gemând către uşă. Toţi ceilalţi îl însoţiră.

Masa începu. Întâi veniră spaghetele, apoi calmarii şi guvizii la grătar, după aceea viţel à la genovese, şi ultimul fel, desertul, care consta din tortă napoletană cu cremă de

ou umplută cu urdă. Jack şi eu, aşezaţi în capătul mesei, priveam în tăcere, mai mult tulburaţi decât înveseliţi, comportamentul diferitelor personaje din acea singulară comedie, aşteptând ca dintr-un moment în altul să se întâmple ceva. Toţi mâncau şi beau cu voioşie, cuprinşi de o beţie care, dacă la început fusese lâncedă, încetul cu încetul se aprindea, devenind pasiune amoroasă, furie plină de gelozie. La cuvintele îndrăzneţe ale lui Georges, care, roşu din cauza vinului, cu fruntea sprijinită de umărul lui Cicillo, se uita la prietenii săi, la rivali, cu o privire rea, Jeanlouis începu să plângă la un moment dat, aşa mi s-a părut, din cauză că s-a simţit ofensat, iar uimirea mea a fost mare când mi-am dat seama că era sincer, că durerea îi era adevărată şi vie, că într-adevăr suferea. I-am spus pe nume şi atunci toţi s-au întors către mine, surprinşi şi iritaţi de parcă aş fi tulburat o scenă care fusese organizată cu înţelepciune şi interpretată ca atare. Jeanlouis continuă să plângă îndelung, şi nu se arătă dispus să se liniştească decât atunci când Cicillo, ridicându-se alene de pe scaun, se apropie de el, îl sărută după ureche şi începu să-i mângâie părul, vorbindu-i cu voce coborâtă pe un ton gingaş, emoţionat vizibil, mai mult din dorinţa de a-l linişti pe Jeanlouis decât din plăcerea perfidă de a aţâţa gelozia rivalilor săi.

Văzut în picioare şi de aproape, Cicillo părea îndeajuns de tânăr, mai tânăr decât arăta atunci când era întins în pat. Era un băiat care nu împlinise optsprezece ani şi era extrem de frumos. Dar ceea ce m-a tulburat a fost naturaleţea perfectă a felului său de a fi, a felului în care vorbea, acel aer de actor experimentat în interpretarea scenică. Nu numai că nu părea intimidat sau ruşinat din cauza aspectului său, sau din cauza rolului, dar parcă se arăta mândru de travestiul său, de arta sa. După ce l-a dezmierdat o vreme pe Jeanlouis, s-a întors să se

aşeze în capul mesei şi în scurt timp, poate din cauza căldurii mâncării, poate din cauza vinului ori a aerului viu al mării, păru să-şi piardă orice urmă din pudicitatea sa, am putea spune, feminină. Ochii i se aprinseră, vocea îi deveni mai puternică, se îmbogăţea cu timbre masculine şi sonore, sub pielea arsă de soare muşchii se trezeau şi deja tresăltau pe la umeri, prin braţe, mâinile deveneau încetul cu încetul virile, degetele noduroase şi dure. Faptul acela mi-a displăcut, o astfel de schimbare părându-mi-se că va accentua într-un fel foarte evident ceea ce comedia aceea avea neplăcut în ea, ceea ce sugera ori ascundea. Însă după cum am aflat mai târziu, şi acea metamorfoză făcea parte din *„figliata”*, era chiar momentul cel mai delicat al ritualului şi nu exista *„figliata”* care să nu se termine cu ciudata ceremonia la care urma să fim martori.

Cicillo începu de la un moment dat să-i excite pe comeseni, cu gesturi, cu vorbe şi cu strigăte afectuoase, amestecând insulte şi aluzii obscure, până când, ridicându-se în picioare şi scoţându-şi scufia cu un amplu gest regal, de parcă şi-ar fi scos o coroană, privi mândru în jur, întredeschise buzele într-un surâs de triumf şi de dispreţ, scuturându-şi capul cu cârlionţi negri şi pe neaşteptate, răsturnând cu o lovitură de picior scaunul, începu să alerge prin casă, ieşi pe uşă, scoase un ţipăt strident şi dispăru. Toţi se ridicară şi cu gemete ascuţite de durere şi de mânie îl urmară, dispărând în interiorul casei.

— *Come on*! îmi strigă Jack, prinzându-mă de braţ şi trăgându-mă după el. Mi-am dat seama că era palid, că picături mari de sudoare îi broboneau fruntea. Am urcat în fugă scara şi ne-am oprit în uşă.

Cicillo era răsturnat pe pat, cu picioarele desfăcute, şi, sprijinit pe coate, îl privea fix pe Georges cu o uitătură care avea ceva ironic şi în acelaşi timp ameninţător în ea. Georges stătea în picioare în faţa lui, nemişcat, gâfâind

greu, aproape sprijinit cu spinarea de grupul de prieteni ai săi, care îl susţineau cu pieptul. La un moment dat, cu un strigăt care sună oribil de ciudat în urechile mele, Georges căzu în genunchi în faţa lui Cicillo şi cu un muget de iubire şi de durere îşi vârî faţa între coapsele lui.

Cu o mişcare înceată, greoaie, aproape malignă, tânărul se întoarse şi se aşeză cu faţa la cearşaf, oferindu-şi fesele musculoase şi subţiri, strigând şi plângând sfâşietor.

Georges îi săruta, îi muşca fesele şi în acelaşi timp se dezbrăca cu furie, se descheia, îşi dădea jos pantalonii, iar toţi ceilalţi, ţipând şi plângând, se descheiau, îşi dădeau jos pantalonii, se aruncau în genunchi, se sărutau, se muşcau, unii pe alţii de fese, se târau în patru labe prin cameră, urlând copilăros şi feroce.

Jack mă strângea de braţ cu o forţă teribilă, alb la faţă. Vedeam cum îi tremură buzele, cum i se împăienjeneau ochii, cum i se umflau tâmplele.

— *Go on*, *Malaparte*, *go on*! bâiguia, oh, *go on*, Malaparte, dă-le nişte picioare în fund, dă-le picioare în fund, oh, Malaparte, nu mai pot, ah, dă-le nişte picioare în fund, *oh*, *go on*, *Malaparte*, *go on*!

— Nu pot, Jack, am răspuns, chiar nu pot, Jack, nu sunt decât un italian, un învins sărman, nu pot să-i dau picioare în fund unui erou. Georges este un erou al libertăţii, Jack, eu nu sunt decât un sărman nenorocit, un sărman învins, nu am dreptul să dau picioare în fund unui erou al libertăţii, îţi jur că nu am dreptul, Jack!

— Oh, *go on Malaparte*, bolborosea Jack, alb la faţă şi tremurând, *je m'en fous des héros*, *Malaparte*, *oh*, *je t'en supplie*, *jette ton pied dans le derrière à tous ces héros*, eu nu pot, eu sunt un colonel american din statul-major, nu pot provoca un scandal, dar tu, Malaparte, oh, Malaparte, *toi*, *tu peux*, *tu es un Italien*, *tu es chez toi*, *oh*, *Malaparte*,

go on, *Malaparte*, *go on*!

— Nu pot, Jack, îi spuneam, nu pot să iau în şuturi nişte eroi ai libertăţii, chiar dacă mie nu-mi pasă de eroi, nu pot, Jack, chiar nu pot!

— Ah, ţi-e teamă? bolborosea Jack, strângându-mă de braţ cu putere.

— Da, mi-e teamă, Jack, mărturisesc că mi-e teamă. Tu nu ştii de ce sunt în stare eroii ăştia, tu nu ştii cât de ticăloasă şi rea este această rasă de eroi! S-ar răzbuna, m-ar băga în puşcărie, m-ar distruge, Jack, tu nu ştii cât de ticăloşi şi nemernici sunt pederaştii când s-au hotărât să fie eroi!

— Ţi-e teamă! Şi tu eşti un ticălos! *Go on*, *you bastard*! mormăia Jack, privindu-mă în faţă cu ochi scânteietori.

— Mi-e teamă, Jack, mărturisesc, dar nu sunt un ticălos, Jack, sunt un sărman nenorocit, un învins, Jack, şi mi-e teamă. Şi eu aş vrea să le trag nişte şuturi în fund, Jack, dar mi-e teamă. Tu nu ştii, Jack, cât de câinoasă este rasa asta de eroi.

— *Oh*, *go on*. *Malaparte*, *go on*! bolborosea Jack, înfigându-mi unghiile în braţ *oh*, *je t'en supplie*, *Malaparte*, *go on*, *go on*!

— Nu pot, Jack, nu pot, mi-e teamă. Tu eşti un american, un colonel american, tu poţi să faci tot ce vrei, Jack, iar eu nu sunt decât un italian, învins şi umilit, nu pot, Jack! Tu nu ştii ce jigodii, ce ticăloşi sunt pederaştii când îşi pun în gând să fie eroi ai libertăţii. Te rog să mă ierţi, Jack, dar nu pot, chiar nu pot, Jack!

— *Go on*, *Malaparte*! *Je t'en supplie*, *go on*! bolborosea Jack. Şi dintr-odată, dându-mă la o parte eu un pumn în coaste, se aruncă asupra lui Georges şi îi trase un şut zdravăn în fesele lui groase şi rozalii.

— *Salauds*! *cochons*! striga Jack şi împărţea şuturi la

nimereală învârtind prin aer ca pe o ghioagă monştrişorul de lemn, pe care îl smulsese din mâinile lui Cicillo. Jack părea cuprins de o furie oarbă, încât mi s-a făcut teamă pentru el. În vreme ce Georges şi amicii săi, cu ţipete feminine ascuţite, cu gemete acute, s-au îngrămădit la pământ, la picioarele patului (singurul care nu arăta nici surprindere, nici teamă era Cicillo, care, aşezat pe marginea patului, se uita la Jack cu admiraţie, exclamând: „Ce bărbat grozav! Ce bărbat grozav!"), l-am prins pe Jack de umeri, l-am strâns în braţe şi aproape ridicându-l m-am străduit să-l trag îndărăt, să-l împing către uşă. În cele din urmă am reuşit să-l domin, să-l trag în jos pe scară, să-l vâr în maşină. M-am aşezat la volan, am pornit motorul, am întors şi am luat-o pe drum şi am plecat de acolo.

— Oh, Malaparte, gemea Jack, acoperindu-şi faţa cu mâinile, *on ne peut pas voir ces choses-là, non, on ne peut pas*!

— Norocosule, i-am zis, norocosule, ai noroc că eşti un om cinstit, Jack. *I like you, I like you very much*. Eşti chiar un american cinstit, adevărat, Jack. *You are a wonderful american, Jack*!

Jack tăcea, privind ţintă înainte. Mi-am dat seama că strângea în pumn ceva negru şi roşu…

— Ce ai în mână? i-am zis.

Jack deschise pumnul, iar în palma deschisă apăru enorm monstruosul falus al nou-născutului.

— *I'm sorry, Malaparte*, spuse Jack roşind, n-ar fi trebuit să fac ceea ce am făcut.

— Ai făcut foarte bine, Jack, am spus, eşti un băiat de treabă, Jack.

— Poate că nu aveam dreptul să fac ceea ce am făcut, spuse Jack, nu aveam dreptul să-i insult.

— Ai făcut foarte bine, Jack, am spus.

— Nu, nu aveam dreptul, a zis Jack, nu aveam dreptul

să-i iau la şuturi.

— Tu eşti un învingător, am spus, eşti un învingător, Jack. *A winner*!

— *A winner*? spuse Jack, aruncând pe fereastra maşinii lucrul acela îngrozitor pe care îl strângea în pumn, un învingător? Nu mă mai lua peste picior, Malaparte. *A winner*!

VÂNTUL NEGRU

Vântul negru a început să sufle spre ziuă; eu m-am trezit leoarcă de sudoare. Recunoscusem în somn vocea lui tristă, vocea lui neagră. M-am dus la fereastră, am căutat pe ziduri, pe acoperişuri, pe fâşia străzii, în frunzele arborilor, în cerul de deasupra lui Posillipo, am căutat semnele prezenţei sale. Ca un orb care umblă bâjbâind, mângâind aerul şi atingând obiectele cu mâinile întinse, vântul negru, care este şi el orb şi nu vede pe unde trece, acum atinge un zid, acum o creangă, acum o faţă umană, acum râul şi apoi muntele, lăsând în aer şi pe lucruri urma neagră a mângâierii sale abia simţite.

Nu era pentru prima oară când auzeam vocea vântului negru, imediat l-am recunoscut. M-am trezit leoarcă de sudoare şi m-am dus la fereastră, de unde am scrutat casele, marea, cerul şi norii înalţi de pe mare.

Prima dată când am auzit vocea lui mă aflam în Ucraina, era v ara lui 1941. Mă găseam în ţinuturile căzăceşti de pe Nipru şi într-o seară cazacii bătrâni din satul Constantinovka, aşezaţi în pragul casei ca să tragă o pipă, mi-au spus: „Uite, vântul negru, colo-n jos”. Ziua murea, soarele se scufunda în pământ, în adâncul orizontului. Ultima văpaie a soarelui lumina trandafiriu şi transparent crengile cele mai înalte ale mestecenilor albi şi aşa s-a întâmplat ca în acea clipă tristă, în care ziua moare, să văd pentru prima dată vântul negru. Era ca o umbră neagră, ca umbra unui cal negru care umbla

nestatornic ici-colo prin stepă, acum se apropia cu grijă de sat, cum se depărta speriată. Ceva ca o aripă de pasăre de noapte clătina arborii, atingea caii, câinii risipiţi în jurul aşezării, toţi căpătau o culoare întunecată, se colorau de la noapte.

Glasurile oamenilor şi ale animalelor păreau bucăţi de hârtie neagră care zburau în aerul trandafiriu al apusului.

Am luat-o către fluviu, apa era densă şi întunecată. Am ridicat ochii către coroana unui arbore şi frunzele erau negre şi lustruite. Am luat o piatră, şi în mâna mea piatra era grea şi neagră, nu putea fi străpunsă cu privirea, ca un cheag de noapte. Fetele care se întorceau de la câmp către şoproanele joase şi lungi ale colhozului aveau ochii negri şi strălucitori, râsetele libere şi proaspete se ridicau în aer ca nişte păsări negre. Şi totuşi, ziua era încă în putere. Acei arbori, acele glasuri, acele animale, acei oameni, atât de negri într-o zi încă luminoasă, mă umpleau de o pătrunzătoare oroare.

Cazacii bătrâni, cu faţa acoperită de riduri, cu moţul lung din creştetul capului ras, mi-au spus: „E vântul negru, *ciomâi vetier*” şi dădeau din cap, privind la vântul negru care rătăcea nesigur pe ici, pe colo, prin stepă, ca un cal speriat. Am spus: „Poate este umbra serii, care colorează în negru vântul”. Cazacii bătrâni clătinau capul, spunând: „Nu, nu e umbra serii care colorează vântul”. „Este vântul negru, *dormi vetier*, care înnegreşte tot ce atinge”. Şi m-au învăţat să recunosc glasul vântului negru, mirosul său, gustul său. Luau în braţe un miel, suflau în lâna neagră şi rădăcina părului se vedea albă. Luau o pasăre în palmă, suflau în penele negre şi moi şi rădăcina penelor se vedea gălbuie, roşcată, albăstrie. Suflau pe tencuiala unei case şi sub puful negru lăsat de mângâierea vântului se vedea inima albă a varului. Îşi vârau degetele în coama neagră a

calului şi printre degete îşi făcea loc o şuviţă bălană. Câinii negri care amuşinau pe prin sat, de fiecare dată când treceau prin spatele unui gard ori al unui zid, la adăpost de vânt, îşi recăpătau culoarea lor roşcată, care este culoarea tipică a câinilor căzăceşti, şi numai când ieşeau în bătaia vântului şi-o pierdeau. Un bătrân dezgropa cu unghiile o piatră albă, înfundată în ţărână, o prinse în palmă şi o aruncă în fluviul vântului; părea o stea stinsă, o stea neagră, care s-ar fi afundat în curentul limpede al zilei. Aşa am învăţat să recunosc vântul negru după miros, care este mirosul ierbii uscate, după gustul amar, amar şi puternic, cum este gustul frunzei de dafin, şi după glas, care este uimitor de trist, plin de o noapte grea.

În ziua următoare, m-am dus la Dorogo, la trei ore depărtare de Constantinovka. Era târziu, calul era obosit. Mă duceam la Dorogo ca să vizitez un colhoz faimos, în care se creşteau cei mai buni cai din Ucraina. Plecasem de la Constantinovka pe la cinci după-amiază şi mă gândeam că o să ajung la Dorogo înainte de venirea nopţii. Numai că ploile căzute de curând au transformat drumul într-un şanţ plin de noroi şi au luat podeţele de peste pâraie, destul de dese în zonă, obligându-mă să urc sau să cobor de-a lungul malului, ca să găsesc un vad. Eram destul de departe de Dorogo, când soarele se afundă în pământ cu un sunet surd, departe, la orizont. Soarele, în stepă, apune pe neaşteptate, cade în iarbă ca o piatră, ca un bolovan care loveşte pământul. De îndată ce am părăsit Constantinovka, am fost însoţit o vreme de un grup de cavalerişti unguri care se deplasau spre Staiino. Călărind, fumau din pipe lungi şi din când în când se opreau să vorbească între ei. Aveau glasuri moi şi melodioase. Mă gândeam că se sfătuiesc în legătură cu drumul, pe unde să o apuce, însă la un moment dat sergentul m-a întrebat în germană dacă nu cumva calul meu este de vânzare. Era un cal căzăcesc,

cunoştea orice miros, orice gust, orice şoaptă din stepă.

— Este prietenul meu, am răspuns, eu nu-mi vând prietenii.

Sergentul ungur mă privi zâmbind.

— E un cal frumos, spuse, dar nu cred că v-a costat mulţi bani. Puteţi să-mi spuneţi de unde l-aţi furat?

Ştiam cum se răspunde hoţilor de cai, şi am zis:

— Da, este frumos, aleargă ca vântul toată ziua, fără să ostenească, dar are lepră.

Îl priveam în faţă şi râdeam.

— Are lepră? spuse sergentul.

— Nu mă crezi? am spus. Dacă nu mă crezi, atinge-l şi o să vezi că te va molipsi de lepră. Şi mângâind crupa calului cu vârful piciorului, m-am îndepărtat încet fără să privesc înapoi. I-am auzit râzând şi strigând o bucată de vreme, înjurându-mă, apoi cu coada ochiului i-am văzut cum au luat-o către fluviu, de-a curmezişul, galopând în grup compact, agitându-şi braţele.

După câteva mile de mers, m-am întâlnit cu câţiva cavalerişti români, care făceau rechiziţii şi purtau, aruncate peste şa, legături de haine de mătase şi blăni de oaie, luate, desigur, dintr-un sat tătărăsc. M-au întrebat încotro mă îndrept.

— La Dorogo, am răspuns.

M-ar fi condus, au zis, până la Dorogo, ca să mă apere de vreo întâlnire neplăcură în stepă, era bântuită de tâlhari unguri, dar caii lor erau obosiţi. Mi-au urat drum bun şi s-au îndepărtat, întorcându-se din când în când să-mi facă semn cu mâna.

Se făcuse deja noapte când am văzut, în faţa mea, departe, vâlvătăile focului. Era, cu siguranţă, satul Dorogo. Dintr-odată am recunoscut mirosul vântului şi mi-a îngheţat inima. Mi-am privit mâinile – erau negre, uscate, aproape carbonizate. Şi arborii erau negri, rari, risipiţi ici

şi colo prin stepă, negre erau pietrele, negru era pământul, doar aerul mai era limpede, părea să fie de argint. Ultima pâlpâire a zilei murea în cer, în spatele meu, şi caii sălbatici ai nopţii îmi veneau în întâmpinare, galopând dinspre orizontul cel mai îndepărtat al răsăritului, ridicând nori de praf.

Simţeam pe obraz mângâierea neagră a vântului, noaptea neagră a vântului îmi umplea gura. O tăcere densă şi cleioasă ca o apă mâloasă băltea peste stepă. M-am aplecat peste gâtul calului, i-am vorbit la ureche pe şoptite. Calul asculta cuvintele mele şi necheza uşor, îşi întorcea către mine ochiul mare, tăiat oblic, un ochi întunecat, plin de o nebunie melancolică şi castă. Noaptea coborâse, focurile din satul Dorogo erau de acum foarte aproape când, pe neaşteptate, am auzit glasuri *omeneşti* trecându-mi pe deasupra capului.

Am ridicat privirea şi mi s-a părut că un dublu şir de arbori mărginea drumul, plecându-şi ramurile deasupra mea. Dar nu vedeam nici trunchiurile, nici crengile, nici frunzele, simţeam doar prezenţa arborilor în jurul meu, o prezenţă ciudată, ceva puternic în noaptea neagră, ceva zidit de viu în zidul negru al nopţii. Am oprit calul şi am ciulit urechea. Cu adevărat, am auzit vorbindu-se deasupra capului meu, am auzit glasuri omeneşti trecând prin aerul negru, peste mine. Atunci am strigat:

— *Wer da*? Cine-i acolo?

În faţa mea, la orizont, o uşoară lumină roşie se ridica pe cer. Vocile care treceau pe deasupra mea erau chiar cuvinte germane, ruseşti, ebraice. Glasurile erau puternice, vorbeau între ele, erau un pic stridente, uneori aspre, alteori glaciale şi fragile asemeni vântului şi adeseori se întrerupeau, acoperite de un clincănit care semăna cu zgomotul produs de o sticlă care loveşte o piatră. Atunci am strigat din nou:

— *Wer da*? Cine-i acolo?

— Cine eşti, ce vrei? Cine e? Cine e? au răspuns câteva glasuri de deasupra capului meu.

Marginea orizontului era trandafirie şi transparentă, asemeni unei coji de ou; părea cu adevărat un ou, în fundul orizontului, un ou care ieşea încet din pântecele pământului.

— Sunt un om, un creştin, am spus.

Un râs strident străbătu cerul negru şi se pierdu departe în noapte. Şi un glas mai tare decât celălalt strigă:

— Ah, tu eşti un creştin?

I-am răspuns:

— Da, sunt un creştin.

Un hohot batjocoritor răspunse cuvintelor mele, sus, pe deasupra capului meu, se îndepărtă şi se stinse încet, încet în noapte.

— Şi nu ţi-e ruşine că eşti creştin? strigă vocea.

Am tăcut. Aplecat peste greabănul calului, cu faţa în coama lui, tăceam.

— De ce nu răspunzi? strigă vocea.

Eu tăceam, privind orizontul care se lumina încetul cu încetul. O lumină aurie, asemănătoare cu transparenţa unei coji de ou, se răspândea încet pe Cer. Era chiar un ou care se năştea acolo, care ieşea încet din adâncul pământului, care se ridica încet din mormântul adânc şi negru al pământului.

— De ce taci? strigă vocea.

Şi am auzit deasupra mea un foşnet, ca de ramuri mişcate de vânt, un murmur, ca de frunze în vânt, un râs furios; cuvinte grele străbăteau cerul negru, ceva ca o aripă îmi atinse obrazul. Cu siguranţă erau păsări, mari păsări negre, poate erau corbi care, treziţi din somn, îşi luaseră zborul, fugeau vâslind cu aripi negre şi grele.

— Cine sunteţi? am strigat, pentru numele lui

Dumnezeu, răspundeţi-mi!

Lumina lunii se răspândea pe cer. Era chiar un ou care se năştea din pântecele nopţii, care se ridica încet la orizont. Am început să desluşesc arborii care mărgineau drumul cum ieşeau din noapte, profilându-se pe cerul aurit, şi nişte umbre negre mişcându-se sus, printre crengi.

Un ţipăt de groază mi-a ieşit din piept. Erau oameni crucificaţi. Erau oameni bătuţi în cuie de trunchiul arborilor, cu braţele desfăcute în cruce, picioarele adunate, fixate de trunchi cu piroane ori cu sârmă de fier în jurul gleznelor. Câţiva aveau capul lăsat pe spate, alţii pe piept, alţii se uitau în sus la luna care răsărea. Mulţi erau îmbrăcaţi în caftanul negru ebraic, mulţi erau goi şi trupul lor lucea alb în bătaia razelor reci ale lunii. Aidoma oului purtător de viaţă care în mormintele etrusce din Tarquinia e purtat între două degete de către morţi, simbol al fecundităţii şi al eternităţii, luna ieşea din adâncul pământului, se înălţa în cer, albă şi rece ca un ou, iluminând feţele bărboase, ochii negri, gurile căscate, membrele răsucite ale oamenilor crucificaţi.

M-am ridicat în scări, am întins mâinile către unul dintre ei, am încercat să smulg cu unghiile cuiul care îi străpungea picioarele. Glasuri de dezaprobare se ridicară înjur şi omul crucificat urlă:

— Nu mă atinge, blestematule!

— Nu vreau să vă fac rău, am strigat, pentru numele lui Dumnezeu, lăsaţi-mă să vă ajut!

Un râs oribil trecu din copac în copac, din cruce în cruce şi am văzut cum capetele se mişcau încoace şi încolo, bărbile agitându-se, gurile deschizându-se şi închizându-se şi am auzit scrâşnetul dinţilor.

— Să ne ajuţi? a strigat o voce de sus… Şi de ce? Pentru că ţi-e milă de noi? Pentru că eşti creştin? Şi crezi

că asta ar fi o justificare? Ţi-e milă de noi pentru că eşti creştin?

Eu tăceam şi vocea continuă mai puternic:

— Cei ce ne-au pus pe cruce oare nu sunt la fel de creştini ca şi tine? Sau sunt câini, cai sau şobolani, cei care ne-au bătut în cuie pe copaci? Ah, ah, ah! un creştin!

Mi-am aplecat capul pe gâtul calului şi am tăcut.

— Hai, răspunde! Cu ce drept pretinzi că vrei să ne ajuţi? Cu ce drept pretinzi că ţi-e milă de noi?

— Nu eu, am strigat. Nu eu v-am bătut în cuie pe copaci. N-am fost eu acela.

— Ştiu, spuse vocea, cu un extraordinar ton de durere şi de ură, ştiu, au fost alţii, toţi acei alţii care erau ca tine.

În acel moment, din depărtare se auzi un geamăt, era un lamento înalt şi puternic. Era un plânset de bărbat tânăr, întrerupt de suspinele morţii, şi un murmur trecu din copac în copac până la noi. Voci înăbuşite strigau:

— Cine e? Cine e? Cine moare acolo? Şi alte voci plângătoare răspundeau, din cruce în cruce până la noi:

— E David, e David al lui Samuel, este David, fiul lui Samuel, e David, e David. Şi odată cu numele acela, repetat din arbore în arbore, venea până la noi un suspin întretăiat, un plânset fragil şi sufocat, gemete, blesteme, urlete de durere şi de mânie.

— Era abia un băiat, spuse vocea.

Atunci am ridicat privirea şi l-am văzut pe cel cu care vorbeam, iluminat de luna ridicată în cer, de reflexul alb şi rece al acelui aer plutind în cerul întunecat, era un om gol, cu chipul de argint, slab şi bărbos. Avea braţele desfăcute în cruce, palmele erau străpunse de cuie bătute în două crengi groase care plecau din trunchiul copacului. Mă privea ţintă, cu ochii scânteind, şi dintr-odată strigă:

— Care este mila voastră? Ce vrei să facem noi cu

mila voastră? Scuipăm peste mila voastră, *ja naplivaiu*, *ja naplivaiu*, scuip pe ea, scuip pe ea!

— Pentru numele lui Dumnezeu, am strigat, nu mă alunga! Lasă-mă să-ţi scot mâinile de pe cruce! Nu refuzaţi ajutorul meu, vine din partea unui om.

Un râs rău se ridică înjur, auzeam crengile gemând în jurul capului meu, un foşnet îngrozitor se răspândi printre frunze.

— Ah, ah, ah! strigă omul crucificat. Aţi auzit? Vrea să ne ia de pe cruce! Şi nu-i e ruşine din cauza asta! Neam nemernic de creştin, ne torturaţi, ne bateţi în cuie pe copaci şi după aceea veniţi să ne oferiţi mila voastră. Aţi vrea să vă salvaţi sufletul? A, ah, vă este frică de infern! Ah, ah, ah!

— Nu mă alungaţi, am strigat, nu refuzaţi mâna întinsă, pentru numele lui Dumnezeu!

— Vrei să ne scoţi de pe cruce, spuse omul crucificat cu glas trist şi grav, şi după aceea? Nemţii ne vor omorî ca pe nişte câini. Şi or să te omoare şi pe tine ca pe un câine turbat.

— Ne vor omorî ca pe nişte câini, am repetat în sinea mea, aplecându-mi capul.

— Dacă vrei să ne ajuţi, dacă vrei să ne scurtezi chinurile, împuşcă-ne în cap, unul câte unul. Hai, de ce nu ne împuşti? De ce nu ne termini? Dacă ţi-e milă de noi cu adevărat, împuşcă-ne, dă-ne lovitura de graţie. Hai, de ce nu tragi? Ori ţi-e frică de nemţi, care or să te omoare pentru că ţi-a fost milă de noi?

Vorbea şi mă privea ţintă, iar eu mă simţeam străpuns de ochii aceia negri, strălucitori.

— Nu, nu, am strigat, aveţi milă de mine, nu-mi cereţi lucrul ăsta, pentru numele lui Dumnezeu! Nu-mi cereţi aşa ceva, n-am împuşcat niciodată un om, nu sunt un asasin! Nu vreau să devin un asasin! Şi-mi loveam capul de gâtul

calului, plângând şi strigând.

Oamenii crucificaţi tăceau, îi auzeam cum respiră, auzeam o şuierătură grea printre dinţii lor, simţeam privirea lor apăsându-mă, ochii lor de foc arzându-mi faţa inundată de lacrimi, traversându-mi pieptul.

— Dacă ţi-e milă de mine, omoară-mă! strigă omul crucificat. Ah, trage-mi un glonţ în cap, împuşcă-mă în cap, ai milă de mine! Pentru numele lui Dumnezeu, omoară-mă, ah, omoară-mă, pentru numele lui Dumnezeu!

Atunci, cuprins de durere şi plângând, mişcându-mi braţele cu o greutate dureroasă – erau ca de plumb – am pus mâna la şold şi am prins tocul pistolului. Încet, am ridicat cotul, am tras pistolul din apărătoare şi ridicându-mă în scări, ţinându-mă cu mâna stângă de coama calului ca să nu alunec din şa, atât eram de slab şi pierdut, ori doborât de oroare, am ridicat pistolul, l-am îndreptat către faţa crucificatului şi în acea clipă l-am privit. Am văzut gura neagră, cavernoasă, fără dinţi, nasul încovoiat cu nările pline de sânge închegat, barba scămoşată, ochii săi negri scânteietori.

— Ah, blestematule, a strigat omul crucificat, deci asta este mila voastră? Nu ştiţi să faceţi altceva, ticăloşilor? Ne bateţi în cuie, de copaci şi după aceea ne omorâţi cu un glonţ în cap? Asta este mila voastră, ticăloşilor? Şi de două, de trei ori m-a scuipat în faţă.

M-am lăsat în şa, în vreme ce un râs oribil umbla din arbore în arbore. Îndemnat de pinteni, calul o luă la trap, iar eu, cu capul plecat, agăţat cu amândouă mâinile de oblâncul şeii, am trecut pe sub oamenii aceia crucificaţi şi fiecare dintre ei mă scuipa strigând:

— Ticălosule! Creştin blestemat!

Simţeam că scuipăturile lor îmi flagelau obrazul, mâinile; strângeam din dinţi, aplecat pe gâtul calului, sub ploaia de scuipături.

Am ajuns la Dorogo şi am căzut în braţele câtorva soldaţi italieni dislocaţi în acel sătuc în stepă. Erau cavalerişti din regimentul Lodi şi îi comanda un sublocotenent lombard, foarte tânăr, aproape un copil. Noaptea am avut febră, până la zori am delirat, vegheat de tânărul ofiţer. Nu ştiu ce-am strigat în delirul meu, dar atunci când mi-am recăpătat cunoştinţa, ofiţerul mi-a spus că eu nu aveam niciun fel de vină în ceea ce-i priveşte pe nenorociţii ăia, că în dimineaţa aceea o patrulă germană a împuşcat un ţăran surprins că le dădea de băut la crucificaţi. Am început să strig:

— Nu mai vreau să fiu creştin, strigam, mi-e scârbă să fiu un creştin, un blestemat de creştin!

Şi mă zbăteam să mă duc să le dau de băut nenorocirilor ăia. Însă ofiţerul şi doi dintre soldaţi mă ţineau ţintuit în pat. M-am zbătut îndelung, până când am leşinat, şi când mi-am venit în fire, am fost cuprins de un nou acces de febră şi am delirat toată ziua şi noaptea următoare.

A doua zi am rămas în pat, eram prea slăbit să mă dau jos. Mă uitam prin sticla ferestrei la cerul alb de deasupra stepei galbene, norii verzi la orizont, ascultam vocile ţăranilor şi ale soldaţilor care treceau prin faţa intrării în livadă. Tânărul ofiţer mi-a spus în seara aceea că, neputând evita astfel de lucruri îngrozitoare, trebuie să le uităm, altfel riscăm să înnebunim, şi adăugă că poate m-aş simţi mai bine dacă l-aş însoţi într-o vizită pe care vrea să o facă în colhozul Dorogo şi la vestita crescătorie de cai. I-am mulţumit pentru bunăvoinţa lui şi i-am spus că vreau să mă întorc cât mai repede la Constantinovka. În cea de-a treia zi m-am dat jos din pat, mi-am luat rămas-bun de la tânărul ofiţer (îmi amintesc că l-am îmbrăţişat şi că îmbrăţişându-l mi-am dat seama că tremur) şi cu toate că mă simţeam slăbit, m-am suit în şa şi, acompaniat de doi

cavalerişti, am luat-o spre Constantinovka în primele ore ale după-amiezii.

Am ieşit din sat într-un trap mărunt, când am luat-o pe drumul mărginit de arbori, am închis ochii, am dat pinteni calului şi m-am lansat în galop printre cele două îngrozitoare şiruri de oameni crucificaţi. Călăream ghemuit în şa, cu ochii închişi, strângând din dinţi. La un moment dat, am oprit calul.

— Ce-i cu tăcerea asta? am strigat, de ce este atâta tăcere?

Am recunoscut acea tăcere. Am deschis ochii şi m-am uitat. Acei Cristi oribili atârnau inerţi pe crucile lor, cu ochii ţepeni, cu gura deschisă, mă priveau ţintă. Vântul negru alerga de ici-colo prin stepă ca un cal orb, mişca zdrenţele care acopereau acele corpuri răsucite şi pline de răni, mişcau frunzele copacilor, şi niciun murmur, cât de uşor, nu trecea printre ramuri. Corbi negri stăteau chirciţi, nemişcaţi pe spatele morţilor şi mă priveau fix.

Era o tăcere îngrozitoare. Lumina era moartă, mirosul ierbii, culoarea frunzelor, pietrele, norii călători în cerul cenuşiu, totul era mort în acea tăcere goală, imensă, îngheţată. Am dat pinteni calului care se încorda şi o porni în galop. Am fugit strigând şi plângând peste stepă, prin vântul negru care rătăcea în ziua limpede ca un cal orb.

Recunoscusem tăcerea aceea în iarna anului 1940. Pentru a scăpa de război şi de oameni, pentru a mă vindeca de acel scârbos rău pe care războiul îl naşte în inima oamenilor, m-am refugiat la Pisa, într-o casă părăsită, în capătul uneia dintre cele mai frumoase străzi din acel preafrumos şi mort oraş. îl aveam cu mine pe Febo, câinele meu Febo, pe care îl găsisem mort de foame pe plaja de la Marina Corta, în insula Lipari, pe care l-am vindecat, l-am crescut, l-am îngrijit în casa mea moartă din Lipari; el mi-a fost singurul tovarăş de-a lungul anilor mei

pustii de depărtare în acea tristă insulă, atât de dragă inimii mele.

N-am iubit atât de mult o femeie, un frate, un prieten cât l-am iubit pe Febo. Era un câine ca şi mine. Pentru el am scris paginile calde din *Un câine ca şi mine*. Era o fiinţă nobilă, cea mai nobilă creatură pe care am întâlnit-o în viaţa mea. Era din acea familie de ogari, destul de puţini, delicaţi, veniţi de demult de pe râurile Asiei odată cu primele migraţii ionice, pe care ciobanii din Lipari îi numesc *cerneghi*. Sunt câini pe care sculptorii greci îi ciopleau pe pietrele funerare. „Vânează moartea”, spun ciobanii din Lipari.

Avea blana de culoarea lunii, roşcat-aurie, de culoarea lunii de deasupra mării, de culoarea lunii care bate pe frunzele întunecate ale lămâilor şi portocalilor, pe solzii peştilor morii pe care marea îi lasă pe mal după furtună chiar în uşa casei mele. Avea culoarea lunii reflectată în marea grecească a insulei Lipari, luna din versul *Odiseii*, luna deasupra acelei mări sălbatice de la Lipari, pe care a călătorit Ulise ca să ajungă la malul lui Eol, regele vânturilor. Culoarea lunii moarte, cu puţin înainte de venirea zorilor. îi spuneam Caneluna.

Niciodată nu se despărţea nici cu un pas de mine. Mă urma ca un câine. *Spun că mă urma ca un câine*. Prezenţa lui în casa mea sărmană din Lipari, bătută fără încetare de vânt şi de valuri, era o prezenţă uimitoare. Noaptea, el lumina încăperea cu sticlirea ochilor săi lunari. Avea ochii de un albastru palid, de culoarea mării când apunea luna. Simţeam prezenţa sa ca pe o umbră, ca pe umbra mea. Era un reflex al spiritului meu. Mă ajuta cu prezenţa sa să îmi reîntăresc dispreţul faţă de oameni, care de fapt este prima condiţie a seninătăţii şi a înţelepciunii în viaţa omenească. Simţeam că îmi seamănă, că nu era altceva decât imaginea conştiinţei mele, a vieţii mele secrete.

Portretul meu, a tot ce era mai profund în mine, mai intim, mai propriu – subconştientul meu, ca să spun aşa, fantoma mea.

De la el am înţeles, mai mult decât de la oameni, din cultura lor, din vanitatea lor, că morala este gratuită, că este scopul ei însăşi, că nu-şi propune nici măcar să salveze lumea (nici măcar să salveze lumea!), ci doar să-şi creeze mereu noi pretexte ale dezinteresului ei, ale liberului joc. Întâlnirea dintre un om şi un câine este întotdeauna întâlnirea dintre două spirite libere, două forme de demnitate, două morale gratuite. Cea mai gratuită şi cea mai romantică dintre întâlniri. O întâlnire dintre acelea pe care moartea le luminează cu palida ei splendoare, asemănătoare cu nuanţa lunii moarte peste mare, în cerul verde al zorilor.

Recunoşteam în el gesturile mele cele mai ascunse, instinctele mele secrete, îndoielile mele, spaimele mele, speranţele mele. Demnitatea lui în faţa oamenilor era a mea, curajul său şi orgoliul său în faţa vieţii, dispreţul meu pentru sentimentele superficiale ale omului. Era mult mai sensibil decât mine în faţa obscurelor semne ale naturii la invizibila prezenţă a morţii, care întotdeauna va lucra tăcută şi bănuitoare în jurul oamenilor. El simţea cum vin de departe prin aerul nopţii tristele larve ale viselor, asemănătoare cu acele insecte moarte pe care vântul le aduce nu se ştie de unde. Şi în anumite nopţi, ghemuit la picioarele mele, în camera mea din Lipari, el urmărea din priviri în preajma mea o prezenţă invizibilă, care se apropia, se îndepărta, rămânând ore lungi să mă urmărească din spatele ferestrei. Dacă se întâmpla ca misterioasa prezenţă să se apropie atât de mult încât să-mi atingă fruntea, atunci Febo mârâia ameninţător cu părul zbârlit pe spate, şi eu auzeam un ţipăt plângăreţ îndepărtându-se în noapte, murind încet, încet.

Îmi era cel mai drag dintre fraţi, fratele meu adevărat, acela care nu trădează, nu umileşte, fratele care iubeşte, care ajută, care pricepe, care iartă. Doar acela care a suportat ani lungi de deportare pe o insulă pustie şi întorcându-se printre oameni se vede pe sine cum evită, cum fuge ca un lepros de toţi aceia care într-o zi, când tiranul va fi mort, vor face pe eroii libertăţii; numai acela poate să înţeleagă ce înseamnă un câine pentru o fiinţă umană. Febo mă privea adesea cu o mustrare nobilă şi tristă în privirea sa caldă. Încercam atunci o ciudată ruşine, un fel de jenă în faţa lui, aproape o părere de rău, din cauza tristeţii mele. Simţeam că în acele momente Febo mă dispreţuia – cu durere, cu o simţire delicată, dar cu siguranţă era în privirea sa o umbră de milă amestecată cu dispreţ. Era nu doar fratele meu, era şi judecătorul meu. Era paznicul demnităţii mele şi, în acelaşi timp, voi folosi aici un vechi cuvânt grecesc, *doruforema*.

Era un câine trist, cu ochi gravi. În fiecare seară îşi petrecea ore întregi pe pragul bătut de vânt al casei mele, privind marea. Oh, elina mare a Siciliei, oh, ţărmul roşu al Siciliei, din faţa Cariddiei, vârful înzăpezit al Aspromontelui, coama albă a Etnei, Olimpul Siciliei! Cu adevărat, nu există pe lume, cum cântă Teocrit, nimic mai frumos de văzut, de pe un ţărm, decât marea Siciliei! Pe munţi se aprindeau focurile păstorilor, bărcile ieşeau către întâlnirea din larg cu luna, însoţite de sunetele plângătoare ale scoicilor uriaşe în care suflau pescarii ca să se cheme între ei pe mare, pentru a se pierde în păienjenişul argintiu al razelor de lună. Luna se ridica deasupra coastei Siciliei şi Stromboli, înaltul, inaccesibilul vulcan din mijlocul mării, arunca flăcări asemeni unui rug singuratic în pădurea adâncă şi albastră a nopţii. Noi priveam marea, inspirând mirosul uman de sare, mirosul puternic şi îmbătător al livezilor de portocali, mirosul

laptelui de capră, al crengilor de ienupăr aprinse în vetre şi acel miros profund de femeie care este mirosul nopţii siciliene atunci când primele stele se ridică palide la orizont.

Apoi, într-o zi, am fost dus cu cătuşe la mâini din Lipari într-o altă insulă şi de acolo, după câteva luni lungi, în Toscana. Febo m-a urmat la distanţă, ascunzându-se printre butoaiele de hamsii sau printre colacii de frânghie pe puntea navei *Santa Marina*, micul vaporaş care uneori mergea de la Lipari la Napoli, şi apoi printre lăzile cu peşte şi roşii pe barca cu motor care face naveta între Napoli, Ischia şi Ponza. Cu acea îndrăzneală a ticăloşilor şi pe care o au slugile pentru a avea încă dreptul la libertate, lumea se oprea şi mă privea cu ochi plini de dispreţ şi mustrare. Înjurându-mă printre dinţi. Doar „lazzaroni”, întinşi la soare pe băncuţele din portul Napoli, îmi zâmbeau pe ascuns, scuipând pe jos, printre cizmele carabinierilor. Eu mă întorceam din când în când să văd dacă Febo mă urmează şi îl vedeam păşind, cu coada între picioare, de-a lungul zidurilor, pe străzile din Napoli, de la Immacolatella la Molo Beverello, cu o uimitoare tristeţe în ochii lui limpezi.

La Napoli, în vreme ce umblam încătuşat între carabinieri pe Via Partenope, două doamne s-au apropiat zâmbind, erau soţia lui Benedetto Croce şi Minnie Casella, soţia dragului meu Gaspare Casella. M-au salutat cu căldura maternă a femeilor italiene, mi-au vârât flori între mâinile încătuşate şi cătuşe, iar doamna Casella i-a rugat pe carabinieri să mă conducă undeva să beau ceva, ca să-mi revin. De două zile nu mâncasem nimic.

— Măcar faceţi aşa încât să meargă pe la umbră, spuse doamna Croce.

Era iunie şi soarele îţi bătea în cap ca un ciocan.

— Mulţumesc, nu-mi trebuie nimic, am spus, dar v-aş

niga să-i daţi ceva de băut câinelui meu.

Febo se oprise la câţiva paşi de noi şi se uita la doamna Croce cu o intensitate aproape dureroasă. Pentru prima dată vedea chipul bunătăţii omeneşti, al milei şi căldurii feminine. Mirosi îndelung apa, înainte de a bea. Când, după câteva luni, am fost transferat la Lucea, unde am fost închis la penitenciar vreme de câteva luni şi am ieşit în mijlocul paznicilor, ca să fiu dus la noul meu loc de deportare, Febo m-a aşteptat în faţa porţii închisorii, slab şi plin de noroi. Ochii lui luceau limpezi, plini de o oribilă blândeţe.

Deportarea mea a durat alţi doi ani şi vreme de doi ani am trăit într-o căsuţă în adâncul unei păduri; într-o cameră stăteam eu şi Febo, în alta carabinierii de pază. În cele din urmă mi-am recăpătat libertatea, sau ceea ce era în acea vreme libertate, iar pentru mine era ca şi cum ieşisem dintr-o încăpere fără ferestre şi intrasem în alta fără ziduri. Ne-am dus la Roma, iar Febo era trist de parcă spectacolul libertăţii mele l-ar fi umilit. El ştia că libertatea nu este un fapt uman, că oamenii nu pot şi nu ştiu să fie liberi, că libertatea în Italia, în Europa, are duhoarea sclaviei.

Tot timpul cât am stat la Pisa, Amo, rămâneam aproape toată ziua întinşi în casă şi numai către miezul zilei ieşeam la plimbare de-a lungul fluviului, de-a lungul frumosului fluviu pisan, de culoarea argintului pe cheiurile sale luminoase şi reci; după aceea ne duceam în Piazza dei Miracoli, în care se ridică tumul înclinat care a adus faima Pisei în lume. Ne urcam în turn şi de acolo vedeam câmpia pisană până la Livorno, până la Massa, pădurile de pini, iar în depărtare marea, pleoapa lucindă a mării şi Alpii Apuliani albi de zăpadă şi de marmuri. Acolo se afla locul meu, ţinutul meu toscan, acolo se aflau pădurile, marea, munţii mei, pământul şi râurile mele.

Seara ne duceam să stăm pe digul râului (digul îngust de piatră pe care Lord Byron, în zilele sale de exil la Pisa, galopa în fiecare dimineaţă în şaua frumosului său cal alezan, printre strigătele de spaimă ale cetăţenilor liniştiţi) şi ne uitam la râul care purta cu el frunzele arse de iarnă şi norii de argint ai cerului antic al Pisei.

Febo petrecea ore întregi culcat la picioarele mele şi din când în când se ridica, se apropia de uşă, se întorcea să mă privească. Eu mă duceam, deschideam uşa şi Febo ieşea, se întorcea după o oră, după două ore, gâfâind, cu părul ciufulit de vânt, cu ochii obosiţi de soarele rece al iernii. Noaptea ridica din cap să asculte glasul râului, glasul ploii în râu. iar eu, câteodată, trezindu-mă, simţeam privirea lui caldă şi uşoară, prezenţa lui vie şi afectuoasă în camera întunecată, şi tristeţea lui, presimţirea lui pustiitoare.

Într-o zi a ieşit şi nu s-a mai întors. L-am aşteptat până seara, şi după ce s-a făcut noapte am ieşit pe străzi, chemându-l pe nume. M-am întors acasă noaptea târziu, m-am aruncat pe pat, cu faţa către uşa întredeschisă. Din când în când mă apropiam de fereastră şi îl strigam îndelung. În zori am ieşit din nou pe străzile pustii, printre faţadele mute ale caselor care, sub cerul livid, păreau făcute din carton cenuşiu.

Dis-de-dimineaţă m-am dus la închisoarea de câini a primăriei. Am intrat într-o cameră cenuşie, unde, închişi în cuşti murdare, gemeau câinii care mai purtau încă la gât semnul laţului de hingher. Gardianul mi-a spus că s-ar putea să fi dat vreo maşină peste câinele meu, ori cine ştie ce bandă de puşti l-a prins şi l-a aruncat în Amo. M-a mai sfătuit să dau o raită pe la negustorii de câini, cine ştie dacă n-o să dau de el acolo?

Toată dimineaţa am umblat de la un negustor de câini la altul şi în cele din urmă unul m-a întrebat dacă

fusesem la Clinica Veterinară a Universităţii, unde hoţii de câini vindeau pe doi bani animale destinate experimentelor clinice. Am alergat la Universitate, dar deja trecuse de amiază. Clinica era închisă, m-am întors acasă, simţeam în ochi ceva îngheţat, dur, lustruit, mi se părea că am ochii de sticlă.

După-amiază m-am întors la Universitate, am intrat în clinica Veterinară. Inima îmi bătea, aproape că nu puteam să păşesc, atât eram de slab şi de prins de teamă. Am întrebat de medicul de gardă, i-am spus cum mă cheamă. Medicul, un tânăr blond, miop, cu un zâmbet obosit, m-a primit politicos, m-a privit îndelung înainte de a-mi răspunde că este gata să facă orice ca să mă ajute.

A deschis o uşă, am intrat într-o încăpere mare, dreaptă, lucioasă, cu linoleum albastru pe jos. De-a lungul zidurilor erau aliniate una lângă alta, ca pătuţurile într-o clinică de copii, acvarii ciudate în formă de violoncel; în fiecare din ele era întins pe spate un câine cu pieptul desfăcut.

Fire subţiri de oţel răsucite în jurul aceluiaşi tip de piese de lemn care la instrumentele muzicale slujesc la întinderea corzilor, ţineau deschise marginile acelor răni îngrozitoare – se vedea inima dezvelită pulsând, plămânii, ramificaţiile bronhiilor asemănătoare cu rămurişul unui copac, umflându-se exact cum se întâmplă cu coroana unui arbore când bate vântul, ficatul lucitor şi roşu contractându-se încet, încet, vibraţii uşoare străbătând corpul alb-roşiatic al creierului, ca apele într-o oglindă veche, mişcarea intestinelor încolăcite ca un nod de şerpi ieşind din amorţeală şi niciun geamăt nu ieşea din gurile întredeschise ale câinilor crucificaţi.

Când am intrat, toţi câinii şi-au întors ochii către noi, privindu-ne rugători şi în acelaşi timp cu o bănuială atroce – urmăreau cu ochii fiecare gest al nostru, ne observau

buzele, tremurând. Nemişcat, în mijlocul încăperii, simţeam cum îmi îngheaţă sângele în vine, cum deveneam încetul cu încetul de piatră. Nu puteam să-mi deschid gura, nu puteam face nici măcar un pas. Medicul îşi puse palma pe braţul meu şi spuse „curaj”, Cuvintele acelea mi-au topit gerul din oase, m-am mişcat încet, m-am aplecat peste primul leagăn. Şi aşa am reuşit să trec de la unul la altul, sângele mi-a revenit în obraz, inima mi s-a redeschis către speranţă. La un moment dat, l-am zărit pe Febo.

Era întins pe spate cu o sondă în ficat. Mă privea ţintă, avea ochii în lacrimi. Avea în privire o uimitoare blândeţe. Respira uşor, cu gura întredeschisă, cuprins de un tremur oribil. Mă privea ţintă şi o durere atroce mă prinse de piept. „Febo44, am spus, în şoaptă. Şi Febo mă privea cu o uimitoare blândeţe în ochi. Atunci L-am văzut pe Hristos în el, L-am văzut pe Hristos crucificat în el, L-am văzut pe Hristos care mă privea cu ochii plini de o blândeţe uimitoare. „Febo”, am zis, şoptit, aplecându-mă asupra lui, mângâindu-i fruntea. Febo îmi sărută mâna şi scoase un geamăt.

Medicul s-a apropiat şi mi-a atins braţul.

— Nu pot să întrerup experienţa, spuse, e interzis. Dar pentru dumneavoastră… O să-i fac o injecţie, nu va suferi.

Am apucat mâna doctorului în mâinile mele şi i-am zis, în vreme ce lacrimile îmi curgeau pe obraz:

— Juraţi-mi că nu va suferi.

— O să adoarmă pentru totdeauna, spuse medicul, aş vrea ca moartea mea să fie ca a lui.

I-am spus:

— O să închid ochii. Nu vreau să-l văd murind. Dar repede, repede!

— O clipă, spuse medicul, şi se îndepărtă fără zgomot, alunecând pe covorul moale din linoleum. S-a dus

în capătul încăperii şi a deschis un dulap.

Am rămas în picioare în faţa lui Febo, tremuram îngrozitor, lacrimile îmi curgeau pe obraz. Febo mă privea fix şi nici cel mai uşor geamăt nu ieşea din gura lui, mă privea ţintă cu o uimitoare blândeţe în ochi. Şi ceilalţi câini mă priveau ţintă, întinşi în culcuşurile lor, pe spate, toţi aveau în ochi acea blândeţe extraordinară şi niciun geamăt nu ieşea din gâtlejul lor.

La un moment dat, un ţipăt de spaimă mi-a ţâşnit din piept:

— De ce este atâta tăcere, am strigat, de unde tăcerea asta?

Era o tăcere îngrozitoare. O tăcere uriaşă. Îngheţată, moartă, o tăcere a zăpezii.

Medicul s-a apropiat cu seringa în mână.

— Înainte de a fi operaţi, spuse, li se taie corzile vocale.

M-am trezit leoarcă de sudoare. M-am dus la geam, m-am uitat la case, la mare, la cerul de deasupra colinei Posillippo, la insula Capri rătăcitoare la orizont în albul trandafiriu al zorilor. Recunoscusem vocea vântului, vocea neagră. M-am îmbrăcat în grabă, m-am aşezat pe marginea patului, am aşteptat. Ştiam că aştept ceva trist, ceva dureros care trebuia să-mi iasă în cale.

Pe la şase, un jeep s-a oprit sub geamul meu. Am auzit bătăi în uşă. Era locotenentul Campbell de la comandament. Noaptea sosise o radiogramă de la Marele Cartier General cu ordinul de a mă deplasa la colonelul Jack Hamilton, pe frontul de la Cassino. Se făcuse deja târziu. Trebuia să plecăm imediat. Mi-am pus raniţa pe umăr, am luat automatul de curea şi am sărit în jeep. Campbell era un tânăr înalt, blond, cu ochi albaştri, cu pete albe. Mai fusesem în diverse ocazii pe front cu el. Îmi plăcea felul lui de a fi zâmbitor, calm în caz de primejdii.

Era un băiat totuşi trist, născut în Wisconsin, şi poate că ştia că nu se va întoarce acasă, că va fi ucis de o mină, câteva luni mai târziu, pe şoseaua Bologna-Milano, cu două zile înainte de a se sfârşi războiul. Vorbea puţin, era timid, şi când vorbea, roşea. De îndată ce am trecut podul de la Capua, ne-am întâlnit cu primele convoaie de răniţi. Erau zilele atacurilor sângeroase şi inutile asupra poziţiilor germane de la Cassino. La un moment dat am intrat în zona de foc. Proiectile mari cădeau cu un vuiet sinistru pe Via Casilina. La *check-pointul* de la trei kilometri înaintea primelor case din Cassino, un sergent de la MP ne-a oprit şi ne-a făcut să ne adăpostim într-o râpă, până când se va termina canonada.

Timpul trecea, se făcea târziu. Ca să ajungem la observatorul de artilerie unde colonelul Hamilton ne aştepta, a trebuit să lăsăm Via Casilina şi să o luăm peste câmp, unde ploaia de proiectile era mai rară.

— *Goodluck*, ne-a spus sergentul din poliţia militară.

Campbell intră cu jeepul în şanţ, depăşi marginea şoselei şi se angaja pe o cărare pietroasă, care străbătea o livadă imensă de măslini ce se întindea pe colinele din preajma satului Cassino. Mai trecuseră câteva jeepuri înaintea noastră, urmele se mai vedeau în ţarină. Pe anumite porţiuni, unde terenul devenea argilos, roţile jeepului patinau furios şi trebuia să o luăm încetişor printre pietroaiele risipite în pantă.

Pe neaşteptate, în faţa noastră, într-o vâlcea închisă între două dâmburi înverzite, am văzut ridicându-se o arteziană de pământ şi pietre, bufnitura surdă a exploziei se repetă din colină în colină. „O mină”, spuse Campbell, care încerca să urmeze dârele de roţi din faţa noastră pentru a evita pericolul minelor, destul de dese în zonă. La un moment dat am auzit glasuri şi vaiete şi printre măslini am văzut la o sută de paşi de noi un grup de oameni în

jurul unui jeep răsturnat. Un alt jeep era oprit la mică distanţă, cu roţile din faţă sfărâmate de explozia unei mine. Doi soldaţi americani răniţi stăteau pe iarbă, alţii se agitau în jurul unui bărbat întins pe pământ, pe spate. Soldaţii s-au uitat dispreţuitori la uniforma mea şi unul dintre ei, un sergent, îi spuse lui Campbell:

— *What hell he's doing here, this bastard*?

— *A.F.H.Q.*, răspunse Campbell, *Italian liaison officer*

— Coborâţi, spuse sergentul, întorcându-se brusc către mine, faceţi loc rănitului.

— Ce are? l-am întrebat, sărind jos din jeep.

— E rănit la burtă. Trebuie să-l ducem la spital imediat.

— *Let me see*, am zis, lăsaţi-mă să văd.

— *Are you a doctor*?

— Nu, nu sunt doctor am zis, şi m-am aplecat peste rănit.

Era un tânăr blond, subţirel, aproape un băiat, cu faţa copilăroasă. Din tăietura uriaşă în pântece intestinele îi curgeau încet, către picioare, îngrămădindu-se între genunchi, într-un ghem mare şi albăstrui.

— Daţi-mi o pătură, am zis.

Un soldat mi-a adus o pătură şi am întins-o peste pântecele rănit. Apoi l-am luat deoparte pe sergent şi i-am spus că rănitul nu poate fi transportat la spital, că era mai bine să nu fie atins, să fie lăsat unde este şi mai degrabă să fie trimis Campbell cu jeepul să aducă un doctor.

— Am făcut şi celălalt război, am spus, am văzut zeci şi zeci de răni ca asta, nu este nimic de făcut. Sunt răni mortale. Singurul lucru de care trebuie să ne îngrijim este să nu-l facem să sufere. Dacă o să-l luaţi la spital, o să moară pe drum în dureri groaznice. E mai bine să-l laşi să moară aici, fără să sufere. Nu este nimic de făcut.

Soldaţii s-au adunat în jurul nostru şi mă priveau în

tăcere.

Campbell spuse:

— Căpitanul are dreptate. Mă duc la Capua să aduc un doctor; o să-i iau cu mine pe cei doi răniţi uşor.

— Nu putem să-l lăsăm aici, spuse sergentul, la spital ar putea să-l opereze, aici nu putem face nimic. E un delict să-l lăsăm să moară.

— Va suferi cumplit şi va muri înainte de a ajunge la spital, am spus, credeţi-mă, mai bine lăsaţi-l unde este, nu-l atingeţi.

— Nu sunteţi doctor, spuse sergentul.

— Nu sunt doctor, am spus, dar ştiu despre ce este vorba. Am văzut astfel de cazuri cu zecile, soldaţi răniţi în pântece. Ştiu bine că nu trebuie să-i atingi, că nu pot fi transportaţi. Lăsaţi-l să moară în pace. De ce vreţi să-l faceţi să sufere?

Soldaţii tăceau, privindu-mă ţintă. Sergentul spuse:

— Nu putem să-l lăsăm să moară aşa, ca un animal.

— Nu va muri ca un animal, am zis, o să adoarmă ca un copil, fără durere. De ce vreţi să-l faceţi să sufere? Oricum va muri, chiar dacă va ajunge viu la spital. Aveţi încredere în mine, lăsaţi-l unde se află, nu-l faceţi să sufere. Când va veni medicul o să-mi dea dreptate.

— *Lets go*, să mergem, spuse Campbell către cei doi răniţi.

— *Wait a moment*, *lieutenant*, spuse sergentul, aşteptaţi o clipă. Dumneavoastră sunteţi un ofiţer american, dumneavoastră aveţi dreptul să hotărâţi. În orice caz, sunteţi martor că dacă băiatul va muri nu va fi din cauza noastră, va fi din cauza ofiţerului italian.

— Nu cred că va fi vina lui, spuse Campbell, eu nu sunt medic, nu mă pricep la răni, însă îl cunosc pe acest căpitan italian şi ştiu că este o persoană de încredere. Ce interes ar avea să vă sfătuiască să nu-l duceţi la spital?

Dacă ne spune să-l lăsăm aici, mă gândesc că trebuie să avem încredere în el şi să-i urmăm sfatul. Nu e doctor, dar are mai multă experienţă decât noi în ceea ce priveşte războiul şi rănile. Şi, întorcându-se către mine, adăugă:

— Sunteţi dispus să vă luaţi responsabilitatea de a nu-l duce pe sărmanul băiat la spital?

— Da, am răspuns, îmi asum întreaga responsabilitate de a nu-l transporta la spital. Dacă tot trebuie să moară, mai bine să moară fără suferinţe.

— *That's all*, spuse Campbell, şi acum să mergem.

Cei doi răniţi uşor se urcară în jeepul lui Campbell, care o luă în jos pe coasta pietroasă şi în curând dispăru printre măslini. Sergentul mă privi în tăcere câteva clipe, printre gene, apoi zise:

— Şi acum? Ce ar trebui să facem?

— Ar trebui să-l distrăm, să-l facem să uite pe sărmanul băiat. Să-i povestim ceva, să nu-i dăm timp să-şi dea seama că e rănit mortal, că e pe cale să moară.

— Să-i spunem poveşti? spuse sergentul.

— Da, să-i spunem poveşti distractive, să-l facem să se amuze. Dacă îi dai timp de gândire, o să-şi dea seama că este rănit mortal, o să sufere.

— Nu-mi plac comediile, spuse sergentul, nu suntem nişte bastarzi italieni, nu suntem nişte comedianţi. Dacă vrei să o faci pe caraghiosul, fă-o singur. Dar dacă Fred o să moară, vei avea de-a face cu mine.

— De ce mă insultaţi? i-am spus, nu e nimeni de vină că nu sunt un pursânge ca toţi americanii sau ca toţi nemţii. Doar v-am spus că sărmanul băiat va muri, va muri, dar fără să sufere. Vă dau dreptate în ceea ce priveşte suferinţele, nu că aş fi responsabil de moartea lui.

— *That's right*, spuse sergentul şi, întorcându-se către ceilalţi, care mă ascultaseră în tăcere, privindu-mă ţintă, adăugă:

— Sunteţi martori că italianul ăsta murdar pretinde că…

— *Shut up*! am strigat, termină cu insultele astea tâmpite. Aţi venit în Europa ca să ne insultaţi, ori ca să vă bateţi cu nemţii?

— În locul amărâtului ăsta de american, spuse sergentul privind printre gene şi strângându-şi pumnii, ar fi trebuit să fie unul de-ai voştri. De ce nu-i goniţi voi pe nemţi?

— De ce n-aţi rămas acasă? Nu v-a chemat nimeni. Trebuia să ne lăsaţi să ne descurcăm noi cu nemţii.

— *Take it easy*, spuse sergentul cu un râs răutăcios, nu sunteţi buni de nimic în Europa, nu sunteţi buni decât să muriţi de foame.

Toţi începură să râdă şi mă priviră.

— Sigur, am spus, nu suntem îndeajuns de bine hrăniţi ca să fim eroi, ca voi ăştia. Dar eu sunt aici, cu voi, mă pasc aceleaşi pericole. De ce mă insultaţi?

— *Bastard people*, spuse sergentul.

— Frumoasă rasă de eroi mai sunteţi, am zis, zece soldaţi germani şi un caporal ajung să vă facă faţă trei luni.

— *Shut up*! strigă sergentul, făcând un pas către mine.

Rănitul scoase un geamăt şi toţi ne-am întors.

— Suferă, spuse sergentul, devenind palid.

— Da, am zis. Suferă din vina noastră. îi e ruşine de noi. În loc să-l ajutăm, stăm aici ca să ne umplem de insulte. Eu ştiu de ce mă insultaţi. Pentru că suferiţi. Îmi pare rău că v-am spus asemenea cuvinte. Credeţi că eu nu sufăr?

— *Don’t worry*, *captain*, spuse sergentul cu un zâmbet timid şi roşi uşurel.

— *Hello hoys*! spuse rănitul, ridicându-se pe coate.

— E invidios pe tine, am zis, arătând către sergent, ar vrea să fie rănit ca tine, ca să se poată întoarce acasă.

— E o mare nedreptate, strigă sergentul, lovindu-se cu palma în piept, se poate afla de ce tu te vei întoarce acasă, în America, şi noi nu?

Rănitul surâse.

— La mine acasă, zise.

— În curând vine o ambulanţă, am spus, o să te ducă la spitalul din Napoli. Şi peste câteva zile o să pleci cu avionul în America. Eşti norocos, băiete.

— O adevărată nedreptate, spuse sergentul, tu o să pleci acasă şi noi o să rămânem aici să prindem mucegai. Uite aşa o să ajungem cu toţii, dacă mai rămânem aici, în blestematul ăsta de Cassino! Şi, aplecându-se, culese de jos un pumn de noroi, şi-l întinse pe obraz, îşi zburli părul cu amândouă mâinile şi începu să se strâmbe. Toţi soldaţii din jur râdeau şi rănitul surâse.

— Dar or să vină italienii să ne ia locul, spuse un soldat, şi noi o să plecăm acasă. Şi îşi întoarse o mână, îmi înşfacă boneta de ofiţer de Alpini, cu pană lungă şi neagră, şi-o trase pe cap şi începu să ţopăie în faţa rănitului, strâmbându-se şi strigând:

— Vin! Spaghete! Domnişoară!

— *Go on*! îmi strigă sergentul, dându-mi un cot

Am roşit. Îmi displăcea să o fac pe clovnul. Dar trebuia să rămân în joc, eu fusesem acela care propusese acea tristă comedie, şi acum nu puteam refuza să o fac pe paiaţa. Dacă ar fi fost necesar să o fac pe paiaţa pentru a salva patria, umanitatea, libertatea, aş fi refuzat. Ştiam cu toţii, în Europa sunt o mie de feluri de a o face pe paiaţa – să fii erou, ticălos, trădător, revoluţionar, salvatorul patriei, martir al libertăţii, toate sunt feluri de a fi paiaţă. Chiar şi atunci când pui un om la zid şi îl împuşti în burtă, chiar şi atunci când pierzi sau câştigi războiul poţi s-o faci pe

paiaţa, ca în orice situaţie. Numai că acum nu puteam să refuz s-o fac pe paiaţa, pentru că trebuia să ajut un sărman băiat american să moară fără să sufere. În Europa, să fim cinstiţi, se ajunge s-o faci pe paiaţa şi pentru lucruri mai puţin importante. Nemaiţinând cont că era un fel nobil, un mod generos de a fi paiaţă şi nu puteam să refuz pentru că aşa salvam un om de la suferinţe. Aş mânca pământ, aş mesteca pietre, aş înghiţi baligi, mi-aş trăda mama ca să pot ajuta un om, un animal să nu mai sufere. Moartea nu mă sperie, n-o urăsc, nu mă dezgustă, în fond nu este un lucru care mă priveşte. Dar urăsc suferinţa şi, mai mult, suferinţa altora, oameni sau animale, mai mult decât suferinţa mea. Sunt gata la orice, la orice ticăloşie, la orice faptă de eroism, numai să nu fac pe cineva să sufere, pentru a ajuta un om să moară fără să se chinuie. Aşa încât, cu toate că simţeam cum roşeaţa îmi urcă pe frunte, am fost fericit să fiu o paiaţă nu de dragul patriei, al umanităţii, al onoarei naţionale, al gloriei, al libertăţii, ci pe contul meu, pentru a ajuta un biet băiat să nu sufere, să moară fără durere.

— *Chewing gum*, *chewing gum*! am strigat, începând să ţopăi în faţa rănitului, şi mă maimuţăream, mă prefăceam că mestec o enormă chewing-gum, că am dinţii legaţi de o mulţime de fire de gumă, că nu pot să deschid gura, că nu pot respira, nici vorbi, nici scuipa. Până când, după multe eforturi, am reuşit în sfârşit să-mi desprind dinţii, să deschid gura, să arunc un strigăt de triumf: „Spam! spam!” La acel strigăt, care evoca îngrozitorul *spam*, pasta de carne de porc, orgoliul oraşului Chicago, care în mod normal este cel mai urât fel de mâncare al soldaţilor americani, toţi începură să râdă, chiar şi rănitul repetă, zâmbind: „Spam! Spam!”

Cuprinşi de o neaşteptată frenezie, se apucară toţi să ţopăie ici şi colo, scuturându-şi braţele, prefăcându-se că

au dinţii prinşi într-o ţesătură din fire de gumă, că nu puteau respira, nu puteau vorbi şi, prinzându-se cu ambele mâini de bărbie, încercau să-şi deschidă cu forţa gura; eu săream încolo şi încoace, strigând în cor cu ceilalţi: „Spam! Spam!” în acelaşi timp, dinspre colină răsunau aspru, feroce, monoton, „spam! spam! spam!”, loviturile de artilerie de la Cassino.

La un moment dat, o voce proaspătă, sonoră, râzând-a răsună în fundul pădurii de măslini, ajunse până la noi, răsunând printre trunchiurile albicioase, pătate de soare: „Ohoho! ohoho!” Ne-am oprit şi ne-am uitat către locul de unde venea glasul. Printre frunzele argintii, schimbătoare, ale măslinilor, pe fondul cerului cenuşiu, acoperit ici şi colo de pete verzi, printre stâncile roşcate şi jnepenii verzi-albăstrui, plini de ceaţă, un negru cobora încet coasta. Un tânăr negru, înalt, subţire, cu picioare extrem de lungi. Avea o raniţă pe umeri şi umbla un pic aplecat, abia atingând pământul cu tălpile de cauciuc, îşi căsca gura roşie strigând: „ohoho! ohoho!” şi îşi clătina capul de parcă o durere imensă, vie, îi ardea inima. Rănitul îşi întoarse încet faţa către negru şi un surâs copilăros îi apăru pe buze.

Ajuns la câţiva paşi de noi, negrul se opri, îşi puse raniţa pe pământ, se auzi un zăngănit de sticle, şi, trecându-şi mâna peste frunte cu vocea lui copilăroasă, spuse:

— *Oh*, *you’re having agoodtime*, *isn tit*?

— Ce ai în sacul ăla? întrebă sergentul.

— Cartofi, spuse negrul.

— *1 like potatoes*, spuse sergentul şi, întorcându-se către rănit, adăugă: Şi ţie îţi plac cartofii, nu-i aşa?

— *Oh*, *yes*! spuse Fred râzând.

— Băiatul e rănit şi îi plac cartofii, spuse sergentul, sper că n-o să-i refuzi un cartof, e un rănit american.

— Cartofii fac rău răniţilor, spuse negrul cu o voce plângăcioasă, cartofii sunt mortali pentru un rănit.

— Dă-i un cartof, spuse sergentul cu o voce ameninţătoare şi, în acelaşi timp, întorcându-se cu spatele la rănit, îi făcu negrului tot felul de semne misterioase din ochi şi din buze.

— *Oh*, *no*, *oh*, *no*! spuse negrul încercând să înţeleagă semnele sergentului. Cartofii sunt moarte curată.

— Deschide raniţa, spuse sergentul.

Negrul începu să se plângă, îşi clătină capul „oh, oh, oh!” şi între timp se aplecă, deschise raniţa, scoase o sticlă de vin roşu. A ridicat-o, a privit-o în lumina murdară a soarelui, care se filtra prin ceaţă, pocni din limbă şi deschizându-şi încet gura, strângându-şi ochii, scoase un strigăt animalic „uha! uha! uha!” pe care cu toţii îl intonară cu o veselie puerilă.

— Dă-l încoace, spuse sergentul. Desfăcu sticla cu vârful unui cuţit, vărsă un pic de vin într-un pahar de tablă pe care i-l întinsese un soldat şi ridicând paharul, îi spuse rănitului:

— În sănătatea ta, Fred, şi bău.

— Dă-mi un pic, spuse rănitul, mi-e sete.

— *No*, am spus eu nu, e voie să bei.

— De ce nu? spuse sergentul privindu-mă pieziş, un pahar de vin bun o să-i facă bine.

— Un om rănit la burtă nu trebuie să bea, am spus în şoaptă, vrei să-l omori? Vinul o să-i ardă intestinele, o să-l facă să sufere îngrozitor. O să înceapă să ţipe.

— *You*, *bastard*, spuse sergentul.

— Daţi-mi un pahar, am spus cu voce tare, vreau să beau în sănătatea acestui băiat norocos.

Sergentul îmi întinse un pahar plin ochi cu vin, iar eu, ridicându-l, am zis:

— Beau în sănătatea tuturor acelora care te vor

aştepta la aeroport. În sănătatea familiei tale!

— *Thank you*! spuse rănitul zâmbind, şi în sănătatea lui Mary.

— Să bem cu toţii în cinstea lui Mary, spuse sergentul. Şi către negru:

— Scoate şi celelalte sticle.

— *Oh*, *no*, *oh*, *no*! strigă negrul cu o voce plângăreaţă, dacă vreţi vin, duceţi-vă să-l căutaţi cum am făcut eu. *Oh*, *no*, *oh*, *no*!

— Nu ţi-e ruşine să nu vrei să-i dai un pic de vin unui camarad rănit? Dă-l încoace, spuse sergentul cu o voce aspră, scoţând din raniţă sticlele, una câte una, întinzându-le soldaţilor. Toţi îşi scoaseră paharul din raniţă şi împreună am ridicat paharele.

— În sănătatea frumoasei, dragei, tinerei Mary, spuse sergentul ridicând paharul şi toţi am băut în sănătatea frumoasei, dragei şi tinerei Mary.

— Vreau să beau şi eu în cinstea lui Mary, spuse negrul.

— Sigur, spuse sergentul, şi după aceea o să cânţi în cinstea lui Fred. Ştii de ce trebuie să cânţi în cinstea lui Fred? Pentru că Fred va pleca peste două zile cu avionul în America.

— Oh! spuse negrul, căscându-şi ochii.

— Şi ştii cine o să-l aştepte la aeroport? Spune-i tu, Fred, adăugă sergentul întorcându-se către rănit.

— Mamy, spuse Fred, cu o voce slabă. Daddy şi fratele meu Bob…; se opri şi deveni uşor palid.

— …fratele tău Bob… spuse sergentul.

Rănitul tăcea, respirând greu. Apoi spuse:

— …sora mea Dorothy, mătuşa Leonora…; şi tăcu.

— …şi Mary… spuse sergentul.

Rănitul încuviinţă din cap şi, mişcându-şi cu greutate buzele, zâmbi.

— Şi ce-ai face tu, dacă ai fi mătuşa Leonora? Te-ai duce şi tu, nu, la aeroport să-l aştepţi pe Fred, nu-i aşa? spuse sergentul, adresându-se negrului.

— Oh, oh! făcu negrul. Mătuşa Leonora? Eu nu sunt mătuşa Leonora!

— Cum adică? Tu nu eşti mătuşa Leonora? spuse sergentul, privindu-l pe negru ameninţător şi făcându-i tot felul de semne cu gura.

— *I'm not aunt Leonora*! spuse negrul cu o voce mieunată.

— *Yes*! *You are aunt Leonora*, spuse sergentul, strângându-şi pumnii.

— *No*. *I'm not*, spuse negrul dând din cap.

— Ba nu! Tu eşti mătuşa Leonora, spuse rănitul râzând.

— *Oh*, *yes*! Sigur că eu sunt mătuşa Leonora, spuse negrul ridicându-şi ochii la cer.

— *Of course*, *you are aunt Leonora*! spuse sergentul, *you are a very charming old lady*! *Look boys*! Nu este adevărat că este o bătrână şi scumpă doamnă, draga, bătrâna mătuşă Leonora?

— *Of course*! spuseră ceilalţi, *he's very charming old lady*!

— *Look at the boy*, spusei către sergent, uitaţi-vă la Fred.

Rănitul se uita la negru cu ochi atenţi şi zâmbea. Părea fericit. O roşeaţă îi ilumina fruntea, picături mari de sudoare îi cutreierau faţa.

— Suferă, spuse sergentul cu voce joasă, strângându-mi braţul cu putere.

— Nu, nu suferă, am spus.

— Moare, nu vede că moare? spuse sergentul cu voce gâtuită.

— Moare încetişor, fără să sufere, am spus.

— *You*, *bastard*, spuse sergentul, privindu-mă cu ură.

În acel moment, Fred scoase un geamăt, încercă să se ridice pe coate. Devenise îngrozitor de palid, culoarea morţii se lăsase pe neaşteptate deasupra frunţii sale, întunecându-i ochii.

Toţi tăceau, şi negrul tăcea, uitându-se la rănit cu o privire plină de spaimă.

Tunul răsuna surd şi profund, undeva, în spatele colinei. Am văzut vântul negru rătăcind printre măslini, vopsind cu o umbră tristă crengile, pietrele, arbuştii. Am văzut vântul negru, am auzit vocea lui neagră şi m-am înfiorat.

— Moare, oh, moare! spuse sergentul, strângând din pumni.

Rănitul recăzu pe spate, îşi deschise ochii, privea în jur surâzând.

— Mi-e frig, spuse.

Începu să plouă. Era o ploicică fină şi rece, care se auzea susurând pe frunzele măslinilor, lung şi dulce.

Mi-am scos mantaua şi l-am învelit pe rănit la picioare. Şi sergentul şi-a scos mantaua şi l-a învelit pe spate pe muribund.

— Te simţi mai bine? Ţi-e frig? spuse sergentul.

— Mulţumesc, mi-e mai bine, spuse rănitul, recompensându-ne cu un surâs.

— Cântă! spuse sergentul negrului.

— *Oh*, *no*, spuse negrul, mi-e teamă.

— Cântă! strigă sergentul ridicându-şi pumnii.

Negrul făcu un pas îndărăt, însă sergentul îl prinse de un braţ.

— Ah, nu vrei să cânţi? spuse, dacă nu cânţi, te omor.

Negrul se aşează pe jos şi începu să cânte. Era un cântec trist, un lamento de negru bolnav, aşezat pe malul unui râu, sub o ploaie albă de fulgi de bumbac.

Rănitul începu să geamă şi lacrimile îi inundară faţa.

— *Shut up*! îi strigă sergentul negrului.

Negrul tăcu şi se uită la sergent, cu ochii săi de câine bolnav.

— Nu-mi place cântecul tău, spuse sergentul, este trist şi n-are niciun Dumnezeu. Cântă altceva.

— *But*… spuse negrul, *thats a marvellous song*!

Ţi-am spus că n-are niciun Dumnezeu, strigă sergentul, uită-te la Mussolini; nici lui Mussolini nu-i place cântecul tău; şi întinse degetul spre mine.

Toţi începură să râdă, şi rănitul îşi întoarse capul către mine, privindu-mă uimit.

— Tăcere! strigă sergentul, lăsaţi-l pe Mussolini să vorbească. *Go on*, Mussolini.

Rănitul râdea, era fericit. Toţi se adunară în jurul meu şi negrul spuse:

— *You're not Mussolini*. *Mussolini is fat*. *He's an old man*. You're *not Mussolini*.

— Ah, tu crezi că eu nu sunt Mussolini? am spus; priveşte-mă! şi mi-am desfăcut picioarele, mi-am pus mâinile în şold, m-am legănat din şold, mi-am dat capul pe spate, mi-am umflat obrajii şi, împingându-mi bărbia în faţă, mi-am ţuguiat buzele şi am strigat: Cămăşi negre din toată Italia! Războiul pe care l-am pierdut în mod glorios, în sfârşit a fost câştigat. Iubiţii noştri adversari, dând ascultare dorinţei poporului italian, în sfârşit au debarcat în Italia, pentru a ne ajuta să luptăm împotriva aliaţilor noştri odioşi, nemţii. Cămăşi negre din toată Italia, trăiască America!

— Trăiască Mussolini, strigară cu toţii râzând, iar rănitul îşi scoase mâinile de sub acoperământ şi bătu din palme.

— *Go on*, *go on*! spuse sergentul.

— Cămăşi negre din toată Italia… am strigat. Dar aici

m-am oprit şi am urmărit cu ochii un grup de fete care coborau printre măslini către noi. Unele erau deja femei, altele nişte copiliţe. îmbrăcate în resturi de uniforme germane sau americane, cu părul strâns pe frunte cu basma, veneau către noi ieşind din pivniţe, dintre dărâmături, între care trăia de azi pe mâine populaţia din jurul lui Cassino, veneau atrase de ecoul râsetelor noastre, de cântecul negrului şi poate de speranţa că vor găsi ceva de mâncare. Oricum, nu aveau aspectul unor cerşetoare, ci se arătau mândre şi nobile, şi eu am simţit că roşesc, că îmi este ruşine de mine. Nu mă umileau nici mizeria, nici precaritatea în care trăiau, dar simţeam că ele coborâseră mult mai adânc decât mine în abisul umilinţei, că suferiseră mai mult decât mine şi totuşi aveau în priviri, în gesturi, în surâs, un orgoliu mai viu, mai adevărat decât mine. S-au apropiat şi se adunară în grup, privind în tăcere rănitul, pe fiecare dintre noi.

— *Go on*, *go on*! spuse sergentul.

— Nu *pot*, *am spus*.

— *De ce* nu puteţi? spuse sergentul, privindu-mă ameninţător.

— Nu pot, am repetat. Simţeam cum roşesc, îmi era ruşine de mine.

— Dacă nu… spuse sergentul, făcând un pas înainte.

— Nu vă este ruşine de mine? am spus.

— Nu pricep de ce ar trebui să-mi fie ruşine de dumneata!

— Ne-a nenorocit, ne-a târât în noroi, ne-a acoperit de ruşine, dar nu are dreptul să râdă de ruşinea noastră.

— Nu vă înţeleg. Despre ce vorbiţi? spuse sergentul privindu-mă uimit.

— Ah, nu pricepeţi? Mai bine aşa.

— *Go on*! spuse sergentul.

— Nu pot, am repetat.

— *Oh*, *please captain*, spuse rănitul, *please*, *go on*!

L-am privit zâmbind pe sergent.

— Scuzaţi-mă, am spus, dacă nu reuşesc să mă fac înţeles. Nu-i nimic. Scuzaţi-mă. Şi ţuguindu-mi buzele, clătinându-mă din şold, ridicând mâna în salut roman, am strigat: Cămăşi negre! Aliaţii noştri americani au debarcat în sfârşit în Italia, pentru a ne ajuta să-i batem pe aliaţii noştri germani. Făclia sfântă a fascismului nu s-a stins. Ea aparţine aliaţilor noştri americani, cărora le-am înmânat făclia sfântă a fascismului! De pe îndepărtatele maluri ale Americii ea va continua să lumineze lumea. Cămăşi negre din toată Italia, trăiască America fascistă!

Un cor de râsete întâmpină cuvintele mele. Rănitul bătea din palme, şi fetele, strânse în grup în faţa mea, băteau din palme privindu-mă cu ochi stranii.

— *Go on*, *please*, spuse rănitul.

— Terminaţi cu Mussolini, spuse sergentul, nu-mi place să-l aud pe Mussolini strigând trăiască America… Şi, întorcându-se către mine adăugă: *Do you understand*?

— Nu, nu înţeleg, am spus, toată Europa strigă: Trăiască America.

— *I don't like it*, a spus sergentul. Şi, apropiindu-se de fete, strigă: Domnişoarelor, dansaţi?

— *Ya*, *ya*! spuse negrul, vin, domnişoarelor! şi scoase din buzunar o muzicuţă şi începu să cânte. Sergentul luă o fată şi începu să danseze şi toţi îl imitară. M-am aşezat pe pământ lângă rănit şi i-am pus palma pe frunte. Era rece şi acoperit de sudoare.

— Se distrează, am spus. Ca să uiţi de război, trebuie şi să dansezi uneori.

— Sunt nişte băieţi grozavi, spuse rănitul.

— Oh, da, am zis, soldaţii americani sunt băieţi grozavi, Au o inimă curată şi bună. 7 *like them*.

— *Hike italian people*, spuse rănitul şi, întinzând o

mână îmi atinse genunchiul şi zâmbi.

I-am strâns mâna între ale mele şi mi-am întors faţa. Aveam un nod în gât, nu mai puteam respira. Nu pot să văd o fiinţă umană suferind. Mai degrabă aş fi în stare să-l omor cu mâinile mele decât să-l văd suferind. Roşeaţa îmi urca în obraz la gândul că băiatul acela, întins în noroi, cu pântecele sfârtecat, era un american. Aş fi vrut să fie un italian, un italian ca mine, mai degrabă decât un american. Nu puteam suporta ideea că băiatul acela american suferea din cauza noastră, suferea şi din cauza mea.

Am întors faţa şi m-am uitat la acea ciudată serbare câmpenească, acel mic Watteau pictat de Goya. Era o scenă vie şi delicată, rănitul întins pe jos, negrul care cânta la muzicuţă rezemat de un măslin, fetele acelea palide, slabe, zdrenţuite, prinse în braţe de soldaţii americani frumoşi, roşii în obraji, în pădurice argintie de măslini, printre fântânile goale, acoperite de pietre şi iarbă verde, sub un cer cenuşiu, străbătut de vene subţiri, albăstrii, scămos şi încreţit, un cer care semăna cu pielea unei bătrâne. Şi simţeam cum încet, încet, mâna muribundului răcindu-se în palmele mele, devenea tot mai străină.

Atunci am ridicat un braţ şi am strigat. S-au oprit, m-au privit şi apoi s-au apropiat, s-au aplecat deasupra rănitului. Fred se lăsase pe spate şi închisese ochii. O mască albă îi acoperea chipul.

— Moare, spuse sergentul şoptit.

— Doarme. A adormit fără să sufere, am spus mângâindu-l pe frunte.

— Nu-l atinge, strigă sergentul, trăgându-mă de braţ.

— E mort, am spus în şoaptă, nu ţipa.

— E vina dumitale că e mort, strigă sergentul, dumneata l-ai făcut să moară. L-aţi omorât! Din vina dumitale a murit în noroi, ca un animal. *You bastard*! Şi mă

lovi în faţă cu pumnul.

— *You bastard*, strigară şi ceilalţi, strângându-se ameninţător în jurul meu.

— A murit fără să sufere, am spus, a murit fără să-şi dea seama că moare.

— *Shut up*, *you son of a bitch*! strigă sergentul, lovindu-mă în obraz.

Am căzut în genunchi şi sângele îmi ţâşni din gură. Toţi se repeziră peste mine şi mă loviră cu pumnii şi cu picioarele. M-am lăsat lovit fără să mă apăr, n-am ţipat, n-am scos un singur cuvânt. Fred murise fără să sufere. Mi-aş fi dat viaţa ca să-l ajut pe sărmanul băiat să moară fără chinuri. Căzusem în genunchi şi toţi mă loveau cu pumnii şi cu picioarele. Iar eu mă gândeam doar la Fred care murise fără chinuri.

S-a auzit vuietul unei maşini, un scârţâit de frâne.

— Ce se întâmplă? strigă vocea lui Campbell.

Toţi se depărtară de mine şi tăcură. Am rămas în genunchi lângă mort, cu faţa plină de sânge, şi tăceam.

— Ce-i faceţi? spuse căpitanul medic Schwartz de la spitalul militar american de la Caserta, apropiindu-se de noi.

— Nenorocitul ăsta de bastard italian l-a făcut să moară. N-a vrut să-l ducem la spital. L-a lăsat să moară ca un câine.

M-am ridicat cu greu şi am rămas în picioare, în tăcere.

— De ce v-aţi împotrivit să fie dus la spital? spuse Schwartz.

Era un om micuţ, palid, cu ochi negri.

— Oricum ar fi murit, am spus. Ar fi murit pe drum, în cele mai mari chinuri. N-am vrut să sufere. Era rănit la pântece. A murit fără să sufere. Nici măcar nu şi-a dat seama că moare. A murit ca un copil.

Schwartz m-a privit în tăcere, apoi s-a apropiat de mort, ridică pătura, se uită îndelung la rana îngrozitoare. Lăsă pătura să cadă, se întoarse către mine şi îmi întinse mâna în tăcere.

— *1 thank you for his mother*, spuse, vă mulţumesc în numele mamei sale.

PRÂNZ LA GENERALUL CORK

— Tifosul exantematic, spuse generalul Cork, înaintează în mod neliniştitor la Napoli. Dacă violenţa maladiei nu scade, voi fi constrâns să scot trupele americane din oraş.

— De ce vă îngrijoraţi atâta, am spus, se vede că nu cunoaşteţi Napoli!

— S-ar putea să nu cunosc Napoli, spuse generalul Cork, dar serviciile mele sanitare cunosc păduchele care răspândeşte tifosul exantematic.

— Nu este un păduche italian, am zis.

— Dar nici american, spuse generalul Cork, de fapt este un păduche rus. A fost adus la Napoli de soldaţii italieni întorşi din Rusia.

— Peste câteva zile, am spus, nu va mai fi nici măcar un păduche rus la Napoli.

— *1 hope* so, spuse generalul Cork.

— Desigur, nu vă vine să credeţi că păduchii napoletani, păduchii din străduţele din Forcella şi din Pallonetto or să facă faţă şi or să le vină de hac celor câţiva păduchi ruşi.

— Vă rog, spuse generalul Cork, să nu vorbiţi în acest fel despre păduchii ruşi.

— Nu era niciun fel de aluzie politică în cuvintele mele, am zis, voiam să spun că păduchii napoletani îi vor mânca de vii pe sărmanii păduchi ruşi şi aşa tifosul exantematic va dispărea. O să vedeţi, eu ştiu ce înseamnă Napoli.

Începură toţi să râdă şi colonelul Eliot spuse:

— O să păţim cu toţii ce vor păţi păduchii ruşi dacă mai rămânem mult în Europa.

Un râs pudic străbătu masa.

— Cum adică? spuse generalul Cork:

— În Europa toată lumea îi iubeşte pe americani.

— Sigur, dar nimeni nu iubeşte păduchii ruşi, spuse colonelul Eliot.

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi, zise generalul Cork, noi nu suntem ruşi, suntem americani.

— *Of course*, *we are americans*, *thanks God*! spuse colonelul Eliot, însă păduchii europeni, după ce îi vor mânca pe păduchii ruşi, ne vor mânca pe noi.

— *What*? exclamă Mrs. Flat.

— Dar noi nu suntem… *ehm*… *I mean*… *We are not*… spuse generalul Cork, prefăcându-se că tuşeşte în şerveţel.

— *Of course*! *We are not*… *ehm*… *I mean*… *normal*, noi nu suntem păduchi, spuse colonelul Eliot, roşind şi privind în jur triumfător. Toţi izbucniră în râs şi, cine ştie de ce, mă priviră. M-am simţit un păduche, aşa cum nu mai fusesem niciodată în viaţa mea.

Generalul Cork s-a întors către mine, zâmbind binevoitor.

— *1 like Italian people*, *spuse*, *but*…

Generalul Cork era un gentleman adevărat, vreau să spun, un adevărat gentleman american. Avea acea naivitate, acea candoare, acea claritate morală care îi face pe gentlemanii americani să fie atât de dragi, atât de umani. Nu era un om cult, nu avea acea cultură umanistă care conferă o notă poetică şi nobilă bunelor maniere ale domnilor europeni, dar era un „bărbat”, avea acea calitate umană care le lipseşte bărbaţilor din Europa – ştia să roşească. Avea o pudoare de o extremă delicateţe şi un simţ precis, viril al propriilor limite. Era şi el convins, ca

toţi bunii americani, că America este cea dintâi naţiune a lumii, că americanii sunt poporul cel mai civilizat, cel mai cinstit de pe pământ şi, normal, dispreţuia Europa. Dar nu dispreţuia popoarele învinse doar pentru că erau popoare învinse.

O dată i-am recitat acel vers din *Agamemnon* de Eschil: *„Dacă respectă templele şi zeii învinşilor, învingătorii se vor salva”*, el m-a privit o clipă în tăcere. După aceea m-a întrebat care sunt zeii pe care americanii ar trebui să-i respecte în Europa, pentru a se salva.

— Foamea noastră, mizeria noastră, umilinţa noastră, i-am răspuns.

Generalul Cork mi-a oferit o ţigară, mi-a aprins-o şi apoi mi-a zis surâzând:

— Mai sunt şi alţi zei în Europa şi apreciez faptul că nu i-aţi pomenit.

— Care? am întrebat.

— Hoţiile voastre, ranchiunele voastre şi îmi pare rău că nu pot să adaug: orgoliul vostru.

— Nu mai avem deloc orgoliu în Europa, am zis.

— Ştiu, spuse generalul Cork, şi este mare păcat.

Era un om senin şi drept. Avea un aer tineresc; cu toate că trecuse de cincizeci de ani, părea că nu are mai mult de patruzeci. Înalt, slab, agil, musculos, cu umeri largi, cu şolduri înguste, avea picioare lungi şi braţe la fel, cu palme subţiri şi albe. Avea chipul slab şi trandafiriu, iar nasul acvilin – prea mare poate, în comparaţie cu gura copilăros de delicată şi subţire – contrasta cu blândeţea ochilor albaştri şi tinereşti. Îmi plăcea să vorbesc cu el, iar el părea că are pentru mine nu doar simpatie, ci şi respect. Cu siguranţă că simţea nedesluşit ceea ce eu încercam să-i ascund din jenă, anume că pentru mine el nu era un învingător, ci doar „un alt om”.

— *I like Italian people*, spuse generalul Cork, *but…*

— *But*?… am spus eu.

— Italienii sunt un popor simplu, bun, cordial, îndeosebi napoletanii. Nădăjduiesc ca Europa să nu fie toată ca Napoli.

— Toată Europa este ca Napoli, am spus.

— Ca Napoli? exclamă generalul Cork profund uimit.

— Când Napoli era una dintre cele mai ilustre capitale ale Europei, unul dintre cele mai mari oraşe ale lumii, ea era din toate câte ceva: Napoli era şi Londra, şi Paris, şi Madrid, şi Viena, era toată Europa. Acum, când a decăzut, Napoli n-a rămas decât Napoli. Ce credeţi că o să găsiţi la Londra, la Paris, la Viena? O să găsiţi tot Napoli. Dacă o să staţi o vreme în Europa, o să deveniţi şi voi napoletani.

— *Good Gosh*! exclamă generalul Cork, palid.

— *Europa is a bastard country*, spuse colonelul Eliot, şi ce ar trebui să facem noi în Europa? Aveţi nevoie de noi ca să-i alungaţi pe nemţi? De ce nu-i alungaţi singuri?

— De ce ar trebui să ne omorâm atâta, când voi nu vreţi decât să veniţi în Europa şi să vă războiţi pe contul nostru?

— *What*? *What*? strigară toţi în jurul mesei.

— Şi dacă o să continuaţi aşa, o să sfârşiţi prin a deveni mercenarii Europei.

— Mercenarii se plătesc, spuse Mrs. Flat cu o voce severă, cu ce o să ne plătiţi voi?

— O să vă plătim cu femeile noastre, am răspuns.

Toţi râseră şi apoi tăcură şi mă priviră cu un aer nedumerit.

— Sunteţi un cinic, spuse Mrs. Flat, un cinic şi un obraznic.

— Este foarte neplăcut pentru voi ceea ce spuneţi, spuse generalul Cork.

— Fără îndoială, spusei, este dureros pentru un

european să spună anumite lucruri. Dar de ce ar trebui să ne minţim între noi?

— Ciudat este faptul că nu sunteţi un cinic, spuse generalul Cork, ca pentru a mă scuza, sunteţi cel dintâi care suferă din cauza a ceea ce spune, dar vă place să vă faceţi rău singur.

— De ce vă tot minunaţi? am spus; întotdeauna a fost aşa, femeile învinşilor au ajuns în patul învingătorilor. S-ar fi întâmplat la fel şi în America, dacă aţi fi pierdut războiul.

— *Never*! *Never*! exclamă Mrs. Flat, roşind de indignare.

— S-ar putea, spuse colonelul Eliot, dar îmi place să cred că femeile noastre s-ar fi comportat altfel. O diferenţă ar trebui să existe între noi şi europeni, îndeosebi între noi şi popoarele latine.

— Diferenţa, am spus, este următoarea – americanii îşi cumpără duşmanii, în vreme ce noi îi vindem. Toţi mă priviră uimiţi.

— *What a funny ideea*! spuse generalul Cork.

— Am bănuiala, spuse maiorul Morris, că europenii au început deja să ne vândă, pentru a se răzbuna pe faptul că nu i-am cumpărat.

— Chiar aşa şi este, am spus, vă amintiţi de cuvintele lui Talleyrand? Că i-a vândut pe toţi cei care l-au cumpărat. Talleyrand era un mare european.

— Talleyrand, cine-i ăsta? întrebă colonelul Eliot.

— *He was a great bastard*, spuse generalul Cork.

— Îi dispreţuia pe eroi, am spus, ştia din experienţă că în Europa este mult mai uşor să fii erou decât ticălos, că orice pretext este bun să o faci pe eroul şi că politica, în fond, nu este decât o fabrică de eroi. Materia primă, sigur, nu lipseşte, cei mai buni eroi, *the mostfashionable*, sunt cei făcuţi din rahat. Mulţi dintre cei care astăzi fac pe eroii strigând: „Trăiască America”, „Trăiască Rusia”, sunt

aceiaşi care mai ieri făceau pe eroii strigând „Trăiască Germania”. Toată Europa e la fel. Adevăraţii cavaleri sunt aceia care nu-şi doresc să fie nici eroi, nici ticăloşi, sunt aceia care ieri nu strigau nici „Trăiască America”, nici „Trăiască Rusia”. Nu uitaţi niciodată, dacă vreţi să înţelegeţi Europa, că adevăraţii eroi mor, că adevăraţii eroi sunt morţi. Cei vii…

— Credeţi că astăzi sunt mulţi eroi în Europa? m-a întrebat colonelul Eliot.

— Milioane, am răspuns.

Toţi începură să râdă, lăsându-se pe spate în fotolii.

— Europa este o ţară ciudată, spuse generalul Cork atunci când râsul comesenilor s-a stins; am început să înţeleg Europa în aceeaşi zi când am debarcat la Napoli. Era atâta lume pe străzile principale ale oraşului, încât tancurile noastre n-au putut trece ca să-i prindă din urmă pe germani. Mulţimea se plimba liniştită pe mijlocul străzii, făcând conversaţie şi gesticulând, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am primit ordin să tipăresc în grabă afişe mari, în care rugam politicos populaţia din Napoli să meargă pe trotuare şi să lase liber mijlocul străzii, permiţând astfel tancurilor noastre să-i urmărească pe germani.

Un hohot de râs întâmpină cuvintele generalului Cork. Niciun popor din lume nu ştia să râdă din toată inima aşa cum fac americanii. Râd ca nişte copii, ca nişte elevi în vacanţă. Germanii nu râd niciodată pe seama lor, întotdeauna pe seama altuia. Când se află la masă, râde fiecare pe seama vecinului de masă. Râd aşa cum mănâncă, întotdeauna le este teamă că nu mănâncă îndeajuns, mănâncă întotdeauna pe contul altuia. Dar întotdeauna râd fie prea repede, fie prea târziu, niciodată la momentul potrivit. Asta dă râsului lor un fel de atemporalitate, care este o caracteristică particulară a

fiecărui act al lor, al fiecărui sentiment al lor. S-ar putea spune că ei râd întotdeauna pentru cineva care nu a râs la timpul potrivit, sau pentru cineva care n-a râs înaintea lor sau după ei. Englezii râd ca şi cum numai ei ar şti să râdă, ca şi cum doar ei ar avea dreptul să râdă. Râd aşa cum râd toţi insularii – doar atunci când sunt foarte siguri că nu sunt observaţi de pe malul nici unui continent. Dacă au bănuiala că, de pe falezele de la Calais sau Boulogne, francezii se uită la ei cum râd, sau râd de ei, îndată arborează pe faţă o gravitate studiată. Politica tradiţională engleză faţă de Europa constă în a-i împiedica pe blestemăţii ăia de europeni care stau pe falezele din Calais sau Boulogne să-i privească cum râd sau să-şi râdă de ei. Popoarele latine râd ca să râdă, pentru că le place să râdă, pentru că „râsul face bine” şi pentru că, bănuitori, vanitoşi şi mândri cum sunt, cred că aşa cum râd ei de alţii şi niciodată de ei înşişi, nu este posibil să se râdă de ei. Nu râd niciodată ca să facă plăcere cuiva. Şi ei, ca şi americanii, râd pe cont propriu, însă cumva altfel decât americanii, râsul lor nu este niciodată gratuit. Râd oricând despre orice. Însă americanii, ah, americanii, chiar dacă ar râde numai pe cont propriu, adesea râd din nimic, câteodată mai mult decât ar trebui, chiar dacă ştiu că au râs îndeajuns şi nu sunt deloc interesaţi să afle, îndeosebi la masă, la teatru, la cinema, dacă râd din acelaşi motiv pentru care râd şi ceilalţi.

Râd împreună, ori că sunt douăzeci, ori că sunt o sută de mii, sau zece milioane – dar fiecare râde pe contul său. Asta îi deosebeşte de orice alt popor de pe pământ, asta relevă cel mai bine spiritul obiceiurilor, al vieţii lor sociale, al civilizaţiilor lor, anume că nu râd niciodată singuri.

Întrerupând râsetele celor de la masă, uşa se deschise şi în prag îşi făcură apariţia câţiva chelneri în

livrea, purtând pe mâinile ridicate vase din argint masiv. După supa-cremă de morcovi, condimentată cu vitamina D şi dezinfectată cu soluţie de clor *2*%, a fost servit îngrozitorul *spam*, pastă de carne de porc, mândria oraşului Chicago, tăiată în felii de culoare roşu-aprins, întinsă pe un blat de porumb fiert. Mi-am dat seama că serviciul era asigurat de chelneri napoletani, nu atât după livreaua albastră cu festoane roşii, a casei ducelui de Toledo, cât după figura lor speriată şi dezgustată în acelaşi timp. N-am mai văzut feţe mai pline de dispreţ. Era înaltul, anticul, consecventul, afişatul dispreţ al servitorimii napoletane faţă de orice stăpân străin şi necioplit. Popoarele care au o veche şi nobilă tradiţie a sclaviei şi a foametei nu-i respectă decât pe stăpânii care au gusturi rafinate şi maniere deosebite. Nu este nimic mai umilitor pentru un popor supus decât să aibă un stăpân necioplit, cu gusturi grosolane. Dintre toţi stăpânii străini pe care i-au avut, napoletanii nu păstrează o bună amintire decât pentru doi francezi, Robert d'Anjou şi Joaquin Murat, pentru că primul ştia să aleagă un vin şi să aprecieze un sos, iar al doilea nu doar pentru că ştia ce este aceea o şa englezească, dar ştia să cadă de pe cal cu o supremă eleganţă. Ce valoare poate să aibă faptul că te-ai încumetat să traversezi o mare, să invadezi o ţară, să câştigi un război, să-ţi încoronezi fruntea cu laurii învingătorului, dacă nu ştii să stai la o masă? Ce neam de eroi erau aceşti americani care mâncau porumb ca nişte găini?

Spam la grătar şi porumb fiert! Chelnerii îşi ţineau vasele cu ambele mâini, întorcându-şi obrazul de parcă ar fi purtat pe tăvi capul Meduzei. Roşul violaceu al spa/ «-ului, care, fript, căpăta nuanţe negre, de came putrezită la soare, gălbe-l

neala palidă a porumbului, străbătut de fire albe,

care, fiert, se umflă, se desface şi seamănă cu boabele din guşa unei găini înecate, se reflectau şters în oglinzile de Murano, înalte, care pe pereţii sălii alternau cu vechi goblenuri de Sicilia.

Mobilele, ramele aurite, portretele granzilor de Spania, *Triumful Venerei*, pictat pe tavan de Luca Giordano, toată acea imensă sală a palatului ducelui de Toledo, în care generalul Cork oferea acel prânz în cinstea Mrs. Flat, generalul şef al Wacs din Armata a V-a americană, se colorase încet, încet de la lucirea violacee a spaw-ului şi de la reflexul lunar al porumbului. Vechea mândrie a Casei de Toledo nu mai cunoscuse o astfel de tristă înfrângere. Sala aceea, care adăpostise „triumfurile" aragoneze şi angevine, sărbătorile în

onoarea lui Charles al VIII-lea al Franţei şi a lui Ferdinand de Aragon, balurile şi intrigile de iubire ale splendidei *nobilimi a celor Două Sicilii*, *se pierdea încetişor într-o lumină* opacă de dimineaţă moartă.

Chelnerii aşezară vasele în faţa oaspeţilor şi hidosul ospăţ începu. Mă uitam atent la feţele chelnerilor, absorbit de contemplarea dispreţului şi a dezgustului lor. Chelnerii aceia purtau livreaua Casei de Toledo, mă recunoscură, îmi zâmbiră – eram singurul italian care se afla la acel ciudat banchet şi eram singurul care puteam înţelege şi compătimi umilinţa lor. *Spam* fript şi porumb fiert! Şi în vreme ce priveam la dezgustul exprimat de mâinile lor înmănuşate în alb, am văzut pe marginea vaselor o coroană, dar nu era coroana ducilor de Toledo. Mă întrebam de la care casă şi pe ce cale, prin căsătorie, prin moştenire, prin alianţă, au ajuns acele vase până la palatul ducilor de Toledo, dar, aplecându-mi privirea în farfuria mea, mi s-a părut că-l recunosc. Era o piesă din faimosul serviciu de porţelan al casei Gerace. M-am gândit atunci cu tristeţe la Jean Gerace, la frumosul său palat din Monte

di Dio, spintecat de bombe, la comorile sale de artă, risipite cine ştie unde. Mi-am plimbat privirea pe muchia mesei şi în faţa oaspeţilor am văzut scânteind celebrele porţelanuri pompeiene de Capodimonte, cărora Sir William Hamilton, ambasadorul Maiestăţii Sale Britanice pe lângă Curtea de Napoli, le dăduse numele de Emma Hamilton – şi cu numele de „Emma”, în semn de patetic şi deosebit omagiu pentru nefericita muză a lui Horace Nelson, au fost denumite la Napoli acele vase pe care Capodimonte le-a reprodus după unicul model găsit de Sir William Hamilton în săpăturile de la Pompei.

Eu eram fericit şi emoţionat să văd că porţelanuri de o origine atât de veche şi ilustră, şi având un nume atât de drag şi de cunoscut, onorau masa bravului general Cork. Am zâmbit de plăcere gândindu-mă că Napoli, învins, umilit, distrus de bombardamente, palid de teamă şi foame, putea să le mai ofere eliberatorilor săi o atât de plăcută dovadă a vechii sale glorii. Bine crescut oraş, Napoli! Nobilă ţară Italia! Eram mândru şi emoţionat că Graţiile, Muzele, Nimfele, Venerele, Amoraşii pictaţi pe marginile farfuriilor îşi confundau culoarea lor delicată, albastrul tunicilor elegante, aurul afectuos al părului cu nuanţa de culoarea vinului a hidosului *spam*.

Spam-ul acela venea din America, de la Chicago. Cât de departe era Chicago de Napoli în anii de pace! Iar acum America era aici, în acea sală, Chicago se afla acolo, în farfuriile de porţelan de Capodimonte, consacrate memoriei Emmei Hamilton. Ah, ce nenorocire este să fii făcut cum sunt făcut eu! Acel prânz, în sala aceea, în jurul acelei mese, în faţa acelor farfurii mi se părea un picnic pe un mormânt.

M-a scos din starea în care mă aflam vocea generalului Cork.

— Credeţi că mai există în Italia, m-a întrebat, un vin

mai ales decât vinul de Capri?

În seara aceea, în onoarea lui Mrs. Flat, în afara obişnuitului lapte la cutie, a cafelei şi a ceaiului, a obişnuitului suc de ananas, fusese servit la masă şi vin. Generalul Cork avea pentru Capri un sentiment aproape de dragoste, încât ajunsese să denumească „*a delicious Capri wine*" acel vin alb de Ischia, care îşi are numele de la Epomeo, celălalt vulcan stins, aflat în inima insulei.

De fiecare dată când situaţia de pe frontul de la Cassino îngăduia puţină linişte, generalul Cork mă chema în biroul său şi după ce îmi spunea că este ostenit, că nu se simte bine, că ar avea nevoie de două-trëi zile de odihnă, mă întreba zâmbitor dacă nu cred că i-ar face bine aerul de la Capri. Eu răspundeam:

— Cu siguranţă! Aerul de Capri este anume făcut să-i pună pe picioare pe generalii americani.

Şi aşa, după o astfel de comedie rituală, plecam cu o barcă cu motor la Capri, împreună cu colonelul Jack Hamilton şi cu încă vreun ofiţer de la statul-major.

Urmăream coasta dominată de Vezuviu până la Pompei, traversam golful de la Castellammare, până în dreptul Sorrento-ului, iar la vederea imenselor, profundelor grote săpate în ţărm, generalul Cork spunea:

— Nu înţeleg cum au putut sirenele să trăiască în acele peşteri umede şi întunecate. Şi îmi cerea să-i vorbesc despre acele „*dear old ladies*" cu aceeaşi curiozitate timidă cu care, înainte de a o invita la prânz, îi ceruse colonelului Jack Hamilton informaţii despre Mrs. Flat.

Mrs. Flat, acea „*dear old lady*", îl făcuse pe generalul Cork să înţeleagă că i-ar face mare plăcere dacă ar fi invitată la un prânz „în stilul Renaşterii". Iar generalul Cork a avut două nopţi de insomnii, ca să priceapă ce înseamnă un prânz în stilul Renaşterii. În acea seară, cu puţin înainte de a ne duce la masă, Generalul Cork ne-a

chemat pe mine şi pe Jack în biroul său şi ne-a arătat cu mândrie lista meniului.

Jack i-a atras atenţia generalului Cork că la un prânz de Renaştere peştele trebuie servit înaintea fripturii, nu după. De fapt, în meniu peştele venea după *spam* şi porumb. Dar ceea ce l-a tulburat pe Jack cel mai mult a fost numele peştelui: Sirenă cu maioneză.

— Sirenă cu maioneză? întrebă Jack.

— *Yes, a Syren… I mean… not an old lady of the sea… of course*! răspunse generalul Cork puţin nelinişti, nu una dintre acele femei cu coadă de peşte… *Imean… not a Syren, but a syren… I mean…* un peşte, un peşte adevărat, dintre aceia care la Napoli se cheamă sirene.

— O sirenă? Un peşte? spuse Jack.

— *A fish…* un peşte, spuse generalul Cork roşind, *a very good fish*. N-am mai mâncat niciodată, dar se spune că este un peşte foarte bun. Şi întorcându-se către mine, m-a întrebat dacă tipul respectiv de peşte se potriveşte cu un prânz de Renaştere.

— Ca să vă spun adevărul, am răspuns, mi se pare mult mai potrivit unui prânz homeric.

— Homeric? a spus generalul Cork.

— *I mean… y es…* în stil homeric – doar o sirenă merge cu orice fel de sos, am răspuns, mai degrabă ca să-l scot din încurcătură şi în acelaşi timp mă tot întrebam ce fel de peşte o fi acela.

— *Ofcourse*! exclamă generalul Cork cu un oftat de uşurare.

Ca toţi generalii U.S. Army, generalul Cork avea o sfântă frică de senatori şi de cluburile femeilor din America. Din nefericire, Mrs. Flat, sosită cu avionul de câteva zile din Statele Unite, ca să preia comanda trupelor auxiliare feminine din Armata a V-a era soţia vestitului senator Fiat şi preşedinta celui mai aristocratic club

feminin din Boston. Generalul Cork se simţea paralizat.

— Ar fi bine dacă aţi invita-o să stea câteva zile la frumoasa dumitale casă din Capri, îmi spuse cu aerul că-mi dă un sfat, cu speranţa că o s-o îndepărteze măcar câteva zile pe Mrs. Flat de Cartierul General. Am făcut observaţia că dacă îi va plăcea casa mea, Mrs. Flat va face acolo un club de femei, un *rest camp* pentru Wacs-urile ei.

— Ah, nu m-am gândit la pericolul ăsta, a răspuns generalul Cork, făcându-se palid.

El considera casa mea din Capri ca pe un fel de *rest camp* personal şi era gelos pe ea chiar mai mult decât mine. Când avea de întocmit vreun raport pentru War Departament sau cine ştie ce plan de operaţiuni de pus la punct, sau când avea nevoie de câteva zile de repaus, mă chema în biroul său şi mă întreba;

— Nu crezi că niţel aer de Capri mi-ar face bine?

Nu-i dorea alături de el decât pe Jack şi pe mine, uneori mai lua vreun aghiotant. De la Sorrento urmam ţărmul până în dreptul lui Massa Lubrense şi de acolo o tăiam prin Bocche di Capri, punând prova către Faraglioni.

De îndată ce se vedea ieşind din mare promontoriul Massulla, iar pe extremitatea lui apărea casa mea, un zâmbet copilăros ilumina chipul generalului Cork.

— Ah, înţeleg, dacă Sirenele ar fi avut casele lor, aceasta ar fi cu adevărat patria Sirenelor! spunea.

Cerceta cu ochii strălucind de bucurie peşterile săpate în coasta Muntelui lui Tiberius, enormele stânci care se ridicau din mare la picioarele peretelui vertical de la Matromania; mai încolo, spre răsărit, Sirenusele, insuliţele din golful Positano, pe care acum pescarii le denumesc Galii, şi unde Massine, elevul lui Diaghilev, are un turn vechi, bătut de valuri şi vânt, locuit doar de un pian Pleyel, mut şi abandonat, cu clapele verzi de mucegai.

— Iată Pesto! spuneam, arătând malul nisipos, care

închidea orizontul la răsărit.

Şi generalul Cork striga:

— Ah, aici aş vrea să trăiesc!

Pentru el nu existau pe lume decât două paradisuri – America şi Capri, pe care uneori el o denumea *„little America”*. Capri ar fi fost pentru el un paradis perfect, dacă nu s-ar fi întâmplat ca insula aceasta fericită să cadă sub tirania unui grup de *extraordinary women* cum le denumeşte Compton Mackenzie, toate, mai mult sau mai puţin, contese, marchize, ducese, prinţese, aproape toate nu chiar tinere, dar tot urâte, care alcătuiau aristocraţia feminină din Capri. Şi se ştie că tirania morală, intelectuală şi socială a femeilor bătrâne şi urâte este cea mai rea de pe lume.

Deja alunecate către vârsta părerilor de rău şi a amintirilor, deja oprimate de mila de sine însele şi de acest complex sentiment, între toate cel mai jalnic, înclinate să caute în restrânsă lor societate feminină o tristă consolare a trecutului, o vană compensaţie a iubirii pierdute, acele decăzute Venere se adunaseră în jurul unei principese romane, care în tinereţe repurtase multe victorii masculine şi feminine. Această principesă avea cam cincizeci de ani, era înaltă, grasă, avea chipul aspru, vocea răguşită şi o umbră de barbă îi acoperea bărbia moale. De teama bombardamentului, fugise de la Roma, neîncrezându-se în făgăduiala Vaticanului către cetatea lui Cezar şi a lui Petru, sau, cum se spunea atunci, îndoindu-se că umbrela Papei ar putea să ajungă pentru a adăposti Roma de ploaia de bombe. Se refugiase la Capri, unde adunase în jurul său tot ce mai rămăsese din ceata de Venere, splendide cândva, dar acum îmbătrânite şi umilite, care în epoca de aur a marchizei Luisa Casati şi a lui Mimi Franchetti făcuseră din Capri acropola graţiei şi a frumuseţii feminine şi a dragostei pentru femeile singure. Ca să-şi stabilească

tirania pe insulă, principesa a ştiut să profite abil de decadenţa, accentuată de război, a contesei Edda Ciano şi a curţii sale de frumoase şi tinere femei, şi care, din cauza lipsei de bărbaţi din Capri, ajunseseră să imite amorul şi să se mulţumească cu cei patru sau cinci tineri care se aciuaseră din apropiatul Napoli la Capri ca să se bucure, cum ziceau ei, să trăiască în pace pe vreme de război. Dar cel mai mult o ajutase pe principesă să-şi afirme tirania peste toată insula anunţul unei iminente debarcări americane în Italia. Contesa Edda Ciano şi tânăra ei suită au părăsit în grabă Capri, refugiindu-se la Roma. Aşa, principesa s-a văzut singura stăpână a insulei.

În fiecare zi, acele Venere decăzute se adunau după-amiaza, într-o vilă singuratică din Piccola Marina, aşezată la jumătate de distanţă între vila lui Teddy Gerard şi vila lui Gracy Filds. Ce se întâmpla la acele întruniri secrete nu avem de unde să ştim. S-ar părea că se delectau cu muzică, cu poezie, cu pictură şi unele dintre ele ajungeau până la whisky. Ceea ce nu poate fi pus sub seninul îndoielii este faptul că acele doamne elegante în ceea ce priveşte gusturile şi sentimentele rămăseseră fidele, chiar şi în acei ani de război, Parisului, Londrei, New York-ului, adică fidele lui Rue de la Paix, Mayfair şi Harper's Bazaar, iar această fidelitate a lor le-a atras insulte şi răutăţi de tot felul. În ceea ce priveşte arta, rămăseseră credincioase lui D'Annunzio, Debussy, Zuloaga, care erau un fel de Schiaparelli al lor în domeniul poeziei, muzicii şi picturii. La fel de învechit era gustul lor de a se îmbrăca, inspirat încă din motivele marchizei Casati, celebră în toată Europa în urmă cu treizeci de ani.

Se îmbrăcau în jachete lungi de tweed de culoarea tutunului ars, cape din pluş violet, purtau în jurul frunţilor ridate turbane de mătase albă sau roşie, împodobite cu ace de aur, cu pietre dure, perle care le făceau să semene cu

Sibilla Cumana del Domenichino. Purtau mai degrabă pantaloni largi din catifea de Lyon, de culoare verde sau azurie, decât fuste, de sub care se vedeau picioarele mici, încălţate cu sandale de aur, ca picioarele reginelor din miniaturile gotice din *Libri d'Ore*. îmbrăcate aşa, şi mulţumită atitudinilor lor hieratice, aveau aspect de sibile sau de pitii şi cu un asemenea nume le plăcea să fie denumite. Când traversau piaţa din Capri, rigide şi fatale, cu faţa încruntată, cu gesturi aspre, orgolioase şi ieşite din comun, lumea le privea cum trec cu un vag aer de nelinişte. Mai mult decât respect, ele trezeau teamă.

Pe 16 septembrie 1943, americanii au debarcat la Capri şi, la primul zvon despre acel fericit eveniment, piaţa s-a umplut de lumea care sărbătorea, iar ele au ieşit în stradă grupate, în Piccola Marina, au străbătut mulţimea, făcându-şi drum doar cu o privire, şi s-au strâns în jurul principesei ca nişte severe sibile. Când primii soldaţi americani au intrat în piaţă, umblând aplecaţi, cu automatele în mână, aşteptându-se să dea peste duşman dintr-o clipă în alta, s-au trezit în faţa grupului de sibile şi atunci s-au oprit speriaţi, câţiva chiar au făcut câţiva paşi îndărăt.

— Trăiască aliaţii! Trăiască americanii! strigau ridatele venere cu glasurile lor răguşite, făcând bezele „liberatorilor". Venit să-şi încurajeze cetele, care deja dădeau îndărăt, şi înaintând imprudent prea mult, generalul Cork a fost înconjurat de sibile, prins de zece braţe, ridicat, dus. A dispărut şi 199 nu s-a mai ştiut nimic de el până seara târziu, când a fost văzut trecând pragul Hotelului Quisisana cu ochii ficşi şi un aer pierdut şi vinovat.

În seara următoare, la Quisisana a fost organizat un bal de gală în cinstea „liberatorilor" şi cu această ocazie generalul Cork a făcut un gest demn de ţinut minte.

Trebuia să deschidă balul cu „first lady” din Capri – şi nu era nicio îndoială că prima doamnă din Capri era principesa. În vreme ce orchestra de la Quisisana interpreta *Star Dust*, generalul Cork se uita la fiecare dintre maturele venere adunate în jurul principesei; aceasta surâdea şi îşi ridicase braţele. Pe faţa generalului Cork mai plutea încă umbra spaimei de ieri.

La un moment dat chipul se lumină, privirea lui trecu de tufărişul sibilelor şi se opri la o fată brună, zdravănă, cu ochi negri foarte frumoşi, cu gura mare şi roşie, cu puf negru pe gât şi pe obraz, care se bucura de sărbătoare printre cameristele hotelului îngrămădite la uşa de serviciu. Era Antonietta, garderobiera de la Quisisana. Generalul Cork surâse, îşi deschise drum printre sibile, traversă, fără să se uite la stolurile de tinere şi frumoase doamne cu umerii goi, cu ochi lucitori, îngrămădite în spatele principesei şi a nimfelor sale ridate, şi deschise balul în braţele păroase ale Antoniettei.

A fost un scandal enorm, din cauza căruia încă se mai clatină Faraglioni. Ce armată splendidă – armata americană! Ce general nemaipomenit, generalul Cork! Să traverseze Atlanticul ca să înceapă cucerirea Europei, să debarce în Italia, să înfrunte armatele duşmane, să intre în Napoli ca eliberator, să cucerească insula Capri, insula dragostei, şi să celebreze victoria deschizând balul cu garderobiera de la Quisisana! Americanii, trebuie să o recunoaştem, sunt mai *smart* decât englezii. Când Winston Churchill, câteva luni mai târziu, a debarcat la Capri, s-a dus să ia micul dejun pe stâncile de la Tragăra, chiar sub casa mea. Dar n-a fost tot atât de şic precum generalul Cork. Ar fi trebuit să o invite la micul dejun măcar pe Carmelina, chelneriţa de la cârciuma Faraglioni. În zilele pe care le petrecea în casa mea din Capri, generalul Cork se trezea în zori şi, de unul singur, se ducea să se plimbe în

pădurea dinspre Faraglioni sau se căţăra pe stâncile care se află deasupra casei înspre Matromania ori, dacă marea era calmă, ieşea cu barca împreună cu mine şi cu Jack să pescuiască printre stâncile de sub Salto di Tiberio. îi plăcea să stea la masă cu Jack şi cu mine, cu un pahar de vin de Capri în faţă, stors din strugurii din podgoria Sordo. Pivniţa mea era bine garnisită cu vinuri şi lichioruri, însă el dădea întâietate vinului discret din Sordo, de pe Monte di Tiberio, faţă de cel mai bun burgund, de cel mai bun Bordeaux, de vinul de Rin sau de Moseila, ori faţă de un regal Cognac. Seara, după cină, ne întindeam în faţa căminului pe pieile de căpriori care acoperă lespezile de piatră cu care este podită încăperea; este un cămin uriaş, iar în fundul vetrei este zidit un cristal de Jena. Printre flăcări se vede marea sub lună, Faraglioni ieşind din mare, stâncile de la Matromania, pădurea de pini şi de tisă, care se întinde în spatele casei mele.

— Vreţi să-i povestiţi lui Mrs. Flat, îmi spuse zâmbind generalul Cork, despre întâlnirea dumneavoastră cu mareşalul Rommel?

Pentru generalul Cork, eu nu eram nici căpitanul Curzio Malaparte, *the italian liaison o fficier*, nici autorul lui Kaputteram Europa. Eram Europa, toată Europa, cu catedralele sale, cu statuile sale, cu tablourile, cu poemele, muzica, muzeele, bibliotecile sale, cu toate bătăliile sale câştigate şi pierdute, cu gloriile sale nemuritoare, vinurile, mâncarea, femeile, eroii, câinii, caii săi. Europa cultă, rafinată, spirituală, distractivă, neliniştitoare şi de neînţeles. Generalului Cork îi plăcea să aibă Europa la masa lui, în automobilul lui, la postul său de comandă pe frontul de la Cassino sau de la Gangliano. îi plăcea să poată spune Europei: „Vorbiţi-mi de Schumann, de Chopin, de Giotto, de Michelangelo, de Rafael, de nebunul acela blestemat de Baudelaire, de nebunul blestemat de Picasso,

vorbiţi-mi de Jean Cocteau”. îi plăcea să poată spune Europei: „Povestiţi-mi în câteva cuvinte istoria Vene201 ţiei, povestiţi-mi subiectul *Divinei Commedia*, vorbiţi-mi despre Paris şi Maxim’s”. îi plăcea să-i poată spune Europei, în orice clipă, la masă, în maşină, în tranşee, în avion: „Povestiţi-mi un pic despre cum trăieşte Papa, care este sportul său preferat, spuneţi-mi dacă este adevărat că domnii cardinali au amante”.

Într-o zi, găsindu-mă la mareşalul Badoglio la Bari – oraşul era atunci capitala Italiei –, am fost prezentat Maiestăţii Sale Regele, care m-a întrebat politicos dacă eram mulţumit de misiunea mea pe lângă Comandamentul aliat. I-am răspuns Maiestăţii Sale că eram mulţumit, că la început situaţia mea a fost foarte grea, la început nu eram decât *the bastard Italian liaison officer*, apoi, încet, încet, am devenit *this fellow*, iar acum eram *the charming Malaparte*.

— Şi poporul italian, spuse Maiestatea Sa Regele cu un zâmbet trist, a suferit aceleaşi transformări. La început era *the bastard Italian people*, acum, mulţumită lui Dumnezeu, a devenit *the charming Italian people*. În ceea ce mă priveşte… adăugă, şi apoi tăcu. Voia, poate, să spună că pentru americani el rămăsese *the Little King*.

— Cel mai greu, am spus, a fost să-i fac să înţeleagă pe băieţii aceia americani că nu toţi europenii sunt nişte mişei.

— Dacă reuşiţi să-i convingeţi că aici există şi oameni cinstiţi, spuse Maiestatea Sa Regele, cu un zâmbet misterios, o să faceţi dovada că sunteţi într-adevăr capabil, iar Italia şi Europa vă vor fi datoare.

Dar nu era uşor să-i convingi de anumite lucruri pe băieţii aceia grozavi, americanii. Generalul Cork mă întreba ce sunt în fond, la urma urmelor, Germania, Franţa, Suedia. „Contele de Gobineau”, răspundeam, „a

definit Germania ca fiind *les îndes de l'Europe*. „Franţa", spuneam, „este o insulă înconjurată de pământ". „Elveţia", răspundeam, „este o pădure de brazi în smoching". Toţi mă priveau uimiţi, exclamând: „*Funny*!" Apoi mă întreba roşind, dacă este adevărat că la Roma ar exista o casă... *eh... I mean...* o casă de toleranţă pentru preoţi. Eu răspundeam: „Se zice că ar fi una foarte 202 elegantă în Via Giulia". Toţi mă priveau uimiţi, exclamând: „*Funny*! „Apoi mă întreba de ce poporul italian, înainte de război, n-a făcut o revoluţie ca să-l alunge pe Mussolini. Eu răspundeam: „Ca să nu-i supărăm pe Churchill şi pe Roosevelt, care înainte de război erau mari prieteni ai lui Mussolini". Toţi mă priveau uimiţi şi exclamau: „*Funny*". Apoi mă întrebau ce este acela un stat totalitar. Eu răspundeam: „Este un stat în care tot ceea ce nu este interzis, este obligatoriu". Şi toţi mă priveau uimiţi, exclamând: „*Funny*!"

Eu eram Europa. Eram istoria Europei, civilizaţia Europei, poezia, arta, toate gloriile şi toate misterele Europei. Şi mă simţeam în acelaşi timp oprimat, distrus, împuşcat, invadat, eliberat, mă simţeam ticălos şi erou, *bastard* şi *charming*, prieten şi duşman, învins şi învingător. Şi mă simţeam şi o persoană cinstită – însă era greu să-i faci să creadă pe aceşti americani oneşti că mai există încă o persoană cinstită în Europa.

— Vreţi să-i povestiţi lui Mrs. Flat, vă rog, îmi spuse surâzând generalul Cork, despre întâlnirea dumneavoastră cu mareşalul Rommel?

Într-o zi, la Capri, credincioasa mea *house-keeper*, Maria, a venit să-mi spună că un general german, însoţit de aghiotantul său, se afla în holul de intrare şi dorea să viziteze casa. Era în primăvara lui 1942, cu puţin înainte de bătălia de la El Alamein. Permisia mea se terminase, a doua zi urma să plec în Finlanda. Axei Munthe, care se

hotărâse să se întoarcă în Suedia, mă rugase să-l însoţesc până la Stockolm. „Sunt bătrân, Malaparte, sunt orb”, mi-a spus, pentru a mă îndupleca, „vă rog să mă însoţiţi, o să zburăm în acelaşi avion”. Cu toate că ştiam că Axei Munthe, în ciuda ochelarilor săi, nu era orb (orbirea era o invenţie ingenioasă a sa pentru a-i sensibiliza pe cititorii romantici ai *Carpi de la San Michele*; când îi convenea, ne vedea foarte bine), nu puteam să refuz să-l însoţesc, şi îi promisesem că voi pleca cu el a doua zi.

Am ieşit în întâmpinarea generalului german, l-am poftit să intre în bibliotecă. Generalul, observând uniforma mea de alpini, m-a întrebat cărui front aparţineam.

— Frontului din Finlanda, am răspuns.

— Vă invidiez, îmi spuse, eu sufăr de căldură. În Africa e foarte cald. Surâse cu o umbră de tristeţe, îşi scoase chipiul, îşi trecu palma peste frunte.

Am văzut cu uimire că avea un craniu de o formă foarte ciudată – înalt fără de măsură, sau, mai bine spus, alungit în sus, asemănător cu o pară galbenă enormă. L-am acompaniat din cameră în cameră prin toată casa, de la bibliotecă la pivniţă şi când ne-am întors în holul imens, cu ferestrele deschise către cel mai frumos peisaj din lume, i-am oferit un pahar de vin de Vezuviu, din podgoria Pompei. A spus „*Prosit*”, ridicând paharul, l-a băut tot dintr-o suflare, apoi, înainte de a ieşi, m-a întrebat dacă am cumpărat casa aşa cum era sau am construit-o eu. I-am răspuns – şi nu era adevărat – că aşa am cumpărat-o. Şi cu un gest larg al mâinii, arătându-i peretele vertical al Matromaniei, cele trei stânci uriaşe de la Faraglioni, peninsula Sorrento, insulele Sirene, coasta îndepărtată, albăstruie de la Amalfi, lucirea aurie a ţărmului de la Pesto, abia întrezărit, i-am spus:

— Eu am proiectat peisajul.

— *Ach, se*! exclamă generalul Rommel. Şi după ce mi-

a strâns mâna, a ieşit.

Am rămas în uşă, privindu-l în vreme ce urca scara abruptă, tăiată în stâncă, ce ducea la Capri. La un moment dat l-am văzut oprindu-se, întorcându-se dintr-o mişcare, privindu-mă lung cu o privire aspră, apoi s-a întors şi a plecat.

— *Wonderful*! strigară toţi în jurul mesei, şi generalul Cork m-a privit cu multă simpatie.

— În locul vostru, spuse Mrs. Flat, cu un surâs îngheţat, n-aş fi primit în casa mea un general german.

— De ce nu? am întrebat uimit.

— Germanii, spuse generalul Cork, erau aliaţii italienilor.

— Se poate, spuse Mrs. Flat, cu un aer dispreţuitor, dar erau germani.

— Au devenit germani după debarcarea voastră la Salerno, am zis, înainte erau doar aliaţii noştri.

— Aţi fi făcut mai bine, spuse Mrs. Flat, ridicându-şi fruntea cu mândrie, dacă aţi fi primit în casa voastră nişte generali americani.

— În vremea aceea, în Italia, am zis, nu era uşor să faci rost de generali americani, nici măcar pe piaţa neagră.

— *That's absolutely true*, spuse generalul Cork, în vreme ce toţi râdeau.

— Este un răspuns prea uşor, spuse Mrs. Flat.

— N-o să ştiţi niciodată, am zis, cât poate fi de greu un astfel de răspuns. În orice caz, primul ofiţer american care a intrat în casa mea se cheamă Siegfried Rheinhardt. S-a născut în Germania, luptase din 1914 până în 1918 în armata germană şi a emigrat în America în 1929.

— Era, deci, un ofiţer american, spuse Mrs. Flat.

— Sigur, era un ofiţer american, am spus şi am început să râd.

— Nu înţeleg ce găsiţi de râs, spuse Mrs. Flat.

M-am întors către Mrs. Flat şi am privit-o. Nu ştiu de ce, dar îmi plăcea s-o privesc. Purta o splendidă rochie de seară din mătase violacee, cu garnitură galbenă, foarte decoltată, iar violetul şi galbenul la un loc dădeau un aer bisericesc şi funerar palorii feţei, înviorată pe pomeţi cu o uşoară umbră de fard, lucirii de sticlă a ochilor, pe care îi avea rotunzi şi verzi, frunţii înalte, flăcării stinse, violacee, a părului, care fără îndoială fusese negru în urmă cu câţiva ani, vopsit de curând cu acea vopsea roşcată cu care unele coafeze se străduiesc să ascundă firele albe. Numai că se întâmplă altfel, acea culoare învăpăiată, în loc să ascundă anii, îi trădează, revelând şi mai tare ridurile, făcând obrazul şi mai flasc, şi mai lipsit de strălucire.

Ca toate femeile angajate în Red Cross şi Wacs al armatei, care în fiecare zi soseau din Statele Unite cu avionul, pline de speranţa că vor intra victorioase în Paris sau Roma, în toată splendoarea eleganţei lor, şi din dorinţa de a nu face impresie proastă în ochii rivalelor din Europa, şi Mrs. Flat adusese cu sine, în bagajul său, o rochie de seară, ultima crea205 ţie „Summer 1943”, a unei mari creatoare de modă din New York. Stătea ţeapănă, cu coatele strânse pe lângă şolduri, cu mâinile uşor sprijinite de marginea mesei, în atitudinea predilectă a madonelor şi reginelor din tablourile primilor pictori italieni de la 1400. Avea obrazul strălucitor şi curat, părea un chip din porţelan vechi, ici şi colo atins de timp.

Nu mai era o femeie tânără, avea vreo cincizeci de ani şi, cum se întâmplă la femeile americane când îmbătrânesc, culoarea roz a obrajilor nu se stingea, nici nu devenea opacă, ci se lumina şi se făcea mai pură, mai inocentă. Aşa se făcea că, în loc să apară ca o femeie matură cu un aspect tineresc, chipul său era al unei femei tinere îmbătrânite prin magia alifiilor, prin arta abilă a coaforilor, părea o fată tânără travestită în bătrână. Avea

ceva pe chip care era absolut pur, ceva în care tinereţea şi bătrâneţea se întâlneau ca în balada lui Lorenzo Magnificul, şi acel ceva erau ochii; aveau o frumoasă culoare verde, ca apa mării, în care trăirile urcau la suprafaţă, unduind ca algele verzi.

Amplul decolteu al rochiei lăsa să se întrevadă umeri rotunzi şi extrem de albi, albe erau şi braţele goale până deasupra cotului. Avea gâtul lung şi unduitor, acel gât de lebădă care pentru Sandro Boticelli era semnul perfecţiunii în frumuseţea feminină. O priveam pe Mrs. Flat şi îmi făcea plăcere s-o privesc, poate pentru aerul obosit şi în acelaşi timp copilăros al obrazului sau pentru mândria şi dispreţul din privire, din desenul gurii mici, cu buze fine, al genelor uşor neliniştite.

Mrs. Flat se afla în sala unui vechi şi nobil palat napoletan, cu arhitectura solemnă şi fastuoasă, aparţinând uneia dintre cele mai nobile familii din Napoli şi din Europa; ducii de Toledo nu dau înapoi nici în faţa familiei Colonna, ori Orsini, ori Polignac, Westminster, poate o fac în anumite ocazii în faţa ducilor de Alba. Se afla acolo, la masa aceea acoperită somptuos, în fulgerarea cristalelor de Murano şi a porţelanurilor de Capodimonte, sub tavanul pictat de Luca Giordano, între pereţii acoperiţi de cele mai frumoase şi mai preţioase goblenuri arabo-normande din Sicilia, şi distona 206 într-un mod delicios. Mrs. Flat era imaginea perfectă a ceea ce ar fi fost o americană din secolul al X V-lea, educată în Florenţa, la curtea lui Lorenzo Magnificul sau la Ferrara, la curtea familiei d’Este, sau în Urbino, la curtea Della Rovere, şi al cărei „livre de chevet44 nu ar fi fost *Blue Book*, ci *Cortegiano* al lui messer Baldassar Castiglione.

Poate culoarea violacee a rochiei sale, sau garniturile galbene (violetul şi galbenul sunt culorile dominante în registrul cromatic al Renaşterii), sau fruntea ei înaltă şi

îngustă, sau lumina albă şi trandafirie a feţei, totul, chiar şi unghiile lăcuite, pieptănătura părului, clipsurile de aur de pe piept, totul făcea din ea o americană contemporană cu femeile lui Bronzino, Ghirlandaio, Botticelli. Până şi graţia, care în portretele femeilor misterioase pictate de acei pictori vestiţi apare străbătută de o undă de cruzime, căpăta la ea o inocenţă nouă, încât Mrs. Flat părea un monstru de pudoare şi virginitate. Şi fără îndoială că ar fi părut mai bătrână decât Venerele şi Nimfele lui Botticelli, dacă în lumina pielii, pe chipul ei, asemănător cu o mască de porţelan, în ochii rotunzi, verzi, încremeniţi şi mari ceva nu ar fi amintit de anumite imagini colorate din *Vogue* sau din *Harper's Bazaar*, care sunt reclama vreunui institut de frumuseţe sau a cine ştie cărei fabrici de conserve alimentare sau, mai bine, pentru a nu jigni amorul propriu al lui Mrs. Flat, dacă nu ar fi amintit de copia modernă a unui tablou clasic, cu strălucirea, cu noul pe care îl are culoarea copiei moderne.

Era, aş îndrăzni să spun, un tablou de autor, fals însă. Dacă nu m-aş teme că o va supăra pe Mrs. Flat, aş adăuga că era din acelaşi stil al Renaşterii, dar deja alterat de gustul baroc al vestitei „săli albe44 din palatul ducilor de Toledo, în care ne aflam în acea seară, la masa generalului Cork. Era un pic asemeni lui Tutcevici, personajul din *Anna Karenina* al lui Tolstoi, care avea acelaşi stil Ludovic XV în salonul prinţesei Betsy Tverskaia.

Dar ceea ce sub masca de stil Renaştere o trăda pe Mrs. Flat ca pe o femeie modernă *în tune with our times*, o tipică americană, era vocea, gestul, orgoliul care se vedea în orice cuvânt, în privire, în zâmbet – vocea era subţire şi tăioasă, gestul era autoritar şi „sofisticated" în acelaşi timp, orgoliul nerăbdător, accentuat de acel particular snobism din Park Avenue, pentru care nu există alte persoane demne de a fi respectate, decât prinţii şi

prinţesele, ducii şi ducesele, într-un cuvânt, „nobilimea” şi, cu precădere, „nobilimea” falsă mai decât cea autentică. Mrs. Flat se afla acolo, aşezată la masa noastră, alături de generalul Cork şi totuşi atât de departe de noi. Ea plutea cu spiritul în sferele sublime în care scânteiau, ca stelele de aur, principesele, ducesele, marchizele întregii Europe. Stătea ţeapănă, cu capul uşor lăsat pe spate, cu privirea fixă către un nevăzut nor care rătăcea într-un invizibil cer azuriu şi, urmărindu-i privirea, mi-am dat seama la un moment dat că Mrs. Flat îşi ţinea ochii fixaţi pe un tablou agăţat pe peretele din faţa ei în care era reprezentată tânăra prinţesă de Teano, bunica maternă a ducelui de Toledo, care, către 1860, iluminase cu frumuseţea, cu eleganţa, ultimele zile triste ale Bourbonilor de Napoli. Şi nu am putut să-mi stăpânesc râsul, observând că prinţesa de Teano stătea şi ea ţeapănă, cu capul uşor lăsat pe spate, cu privirea la cer, exact în aceeaşi poziţie ca Mrs. Flat.

Generalul Cork surprinse zâmbetul meu, îmi urmări privirea şi surâse şi el.

— Prietenul nostru Malaparte, spuse generalul Cork, cunoaşte toate prinţesele Europei.

— *Really*? exclamă Mrs. Flat, roşind de plăcere, şi, aplecându-şi încet privirea către mine, pe buzele ei apăru un zâmbet de admiraţie, i-am văzut lucirea dinţilor, fulgerarea albă a acelor dinţi americani, împotriva cărora anii nu pot face nimic, chiar părând adevăraţi, atât de albi, egali şi intacţi sunt. Acel zâmbet mă orbi, mă făcu să-mi cobor pleoapele cu un fior de teamă. Era acea teribilă lucire a dinţilor care în America este primul semn al bătrâneţii, ultimul fulger pe care orice american, în vreme ce coboară zâmbind în mormânt, îl trimite lumii ca un ultim salut.

— Nu chiar pe toate, din fericire! am răspuns, deschizând ochii.

— O cunoaşteţi pe principesa Esposito? spuse Mrs. Flat, este *first lady* din Roma, o principesă regală.

— Principesa Esposito? am răspuns; nu există o principesă cu un astfel de nume.

— Pretindeţi că poate nu există principesa Carmela Esposito? spuse Mrs. Flat, încruntându-şi sprâncenele, şi mă privi cu un dispreţ rece, este o foarte apropiată prietenă a mea. Cu puţine luni înainte de război a fost oaspetele meu la Boston, cu soţul ei, prinţul Gennaro Esposito. Este verişoara regelui vostru, şi are, normal, un palat magnific la Roma, chiar lângă Palatul Regal. Nu ştiu când va fi eliberată Roma, ca să mă duc să-i transmit salutul femeilor Americii.

— Îmi pare rău, dar nu există, nu poate exista o principesă Esposito, am răspuns. Esposito este un nume pe care cei de la Istituto *degli Innocenti* îl dau copiilor găsiţi, cei care au părinţi necunoscuţi.

— Sper că nu vreţi să mă faceţi să cred că toate prinţesele din Europa îşi cunosc părinţii.

— Nu pretind, voiam doar să spun că în Europa, prinţeselor, când sunt cu adevărat prinţese, li se cunoaşte numele, am spus.

— La noi, în *States*, spuse Mrs. Flat, nimeni, nici măcar o principesă, nu este întrebată din ce părinţi s-a născut. America este o ţară democratică.

— Esposito, am spus, este un nume foarte democratic. Pe străduţele din Napoli toţi se cheamă Esposito.

— *1 don't care*, spuse Mrs. Flat, nu mă interesează să ştiu dacă toţi la Napoli se cheamă Esposito. Ceea ce ştiu este că prietena mea, principesa Carmela Esposito, este o adevărată I principesă. Este foarte ciudat că nu o cunoaşteţi. Este verişoară cu regele vostru, şi asta îmi este îndeajuns. La Washington, la Departamentul de Stat, mi-au

spus că s-a purtat foarte bine în timpul războiului. Ea a fost cea care l-a convins pe rege să-l aresteze pe Mussolini. Este o adevărată eroină.

— Dacă s-a purtat bine în timpul războiului, spuse colonelul Eliot, înseamnă că nu este o adevărată principesă.

— Este o principesă, spuse Mrs. Flat, *a real Princess*.

— În războiul ăsta, am spus, toate femeile Europei, principese sau portărese, s-au purtat foarte bine.

— *That's true*, spuse generalul Cork.

— Femeile care au avut relaţii cu nemţii sunt relativ puţine, spuse colonelul Brand, sunt relativ puţine.

— Deci s-au purtat mult mai bine decât bărbaţii, spuse Mrs. Flat.

— S-au purtat la fel de bine ca şi bărbaţii, am spus, dar în mod diferit.

— Femeile din Europa, spuse Mrs. Flat cu un accent ironic, s-au purtat foarte bine şi cu soldaţii americani, mult mai bine decât bărbaţii, nu-i aşa, generale?

— *Yes... no... I mean...* răspunse generalul Cork, roşind.

— Nu este nicio diferenţă, am spus, între o femeie care se prostituează cu un german şi o femeie care se prostituează cu un american.

— *What*? exclamă Mrs. Flat cu o voce răguşită.

— Din punct de vedere moral, am spus, nu există nicio diferenţă.

— Dar există, şi este încă una importantă, spuse Mrs. Flat, în vreme ce toţi tăceau, roşii în obraz, nemţii sunt barbari, iar soldaţii americani sunt băieţi de treabă.

— Da, spuse generalul Cork, sunt băieţi de treabă.

— *Oh*, *sure*! exclamă colonelul Eliot.

— Dacă aţi fi pierdut războiul, nicio femeie din Europa nu v-ar fi zâmbit măcar. Femeile preferă pe

învingători învinşilor.

— Sunteţi un imoral, spuse Mrs. Flat cu voce de gheaţă.

— Femeile noastre, am spus, nu se prostituează cu voi pentru că sunteţi frumoşi, pentru că sunteţi băieţi de treabă, ci pentru că aţi învins în război.

— *Do you think* so, *General*? întrebă Mrs. Flat întorcându-şi faţa către generalul Cork.

— *I think... yes... I think...* răspunse generalul Cork clipind.

— Voi sunteţi un popor fericit, am spus, nu puteţi înţelege astfel de lucruri.

— Noi, americanii, spuse Jack, privindu-mă cu ochii plini de simpatie, nu suntem fericiţi, suntem norocoşi. *We are not happy, we are fortunate*.

— Aş vrea ca toţi, în Europa, spuse rar Mrs. Flat, să fie norocoşi ca noi. De ce nu încercaţi să fiţi şi voi norocoşi?

— Ne ajunge să fim fericiţi, am răspuns, *pentru că noi suntem fericiţi*.

— Fericiţi? exclamă Mrs. Flat, privindu-mă cu ochi uimiţi, cum puteţi să fiţi fericiţi, când copiii voştri mor de foame, când femeile voastre n-au ruşine şi se prostituează pentru un pachet de ţigări? Voi nu sunteţi fericiţi, sunteţi imorali.

— Cu un pachet de ţigări, am spus cu voce coborâtă, se cumpără trei chile de pâine.

Mrs. Flat roşi şi îmi făcu plăcere s-o văd roşind.

— Femeile noastre sunt toate femei demne de respect, am spus, chiar şi acelea care se vând pentru un pachet de ţigări. Toate femeile cinstite din lume, chiar şi femeile cinstite din America, ar trebui să înveţe de la sărmanele femei ale Europei cum te poţi prostitua cu demnitate pentru a-ţi astâmpăra foamea. Ştiţi ce este

aceea foame, Mrs. Flat?

— Nu, slavă Domnului! Dar dumneata? spuse Mrs. Flat.

Mi-am dat seama că îmi tremurau mâinile.

— Am un profund respect pentru toţi cei care se prostituează din cauza foamei, am răspuns. Dacă mi-ar fi fost foame, şi n-aş fi putut găsi de mâncare altfel, n-aş ezita o clipă să-mi vând foamea pentru o bucată de pâine, pentru un pachet de ţigări.

— Foamea, foamea, întotdeauna acelaşi pretext, spuse Mrs. Flat.

— Când vă veţi întoarce în America, am spus, măcar veţi fi învăţat ce este un lucru oribil şi uimitor, foamea care în Europa se poate cumpăra cu un obiect oarecare.

— Ce înţelegeţi prin aceste cuvinte, să cumperi foamea? mă întrebă generalul Cork.

— Înţeleg să-ţi cumperi foamea, am răspuns. Soldaţii americani cred că ei cumpără o femeie, dar de fapt cumpără foamea ei. Cred că îşi cumpără iubire, dar cumpără o bucată de foame, şi aş duce-o cu mine în America ca să-i fac un cadou nevestei mele, ca să-i arăt ce se poate cumpăra în Europa cu un pachet de ţigări. Este un cadou frumos o bucată de foame.

— Nenorocitele care se vând pentru un pachet de ţigări, spuse Mrs. Flat, nu au deloc aspect de înfometate. Au un aer de bunăstare.

— Fac gimnastică suedeză cu piatră ponce, am zis.

— *What*? exclamă Mrs. Flat, căscând ochii.

— Când eram deportat în insula Lipari, am spus, ziarele franceze şi engleze au anunţat că eram foarte bolnav şi l-au acuzat pe Mussolini că se poartă inuman cu condamnaţii politici. Eu, într-adevăr, eram foarte bolnav şi mă temeam să nu fi făcut tuberculoză. Mussolini a dat ordin poliţiei din Lipari să mă fotografieze făcând sport şi

să trimită fotografia la Roma, la Ministerul de Interne, care urma s-o publice în ziare pentru a demonstra că sunt sănătos. Aşa se face că, într-o dimineaţă, a venit la mine un funcţionar de la poliţie cu un fotograf şi mi-a ordonat să iau poziţie sportivă.

— Nu fac sport în Lipari, am răspuns.

— Nici măcar un pic de gimnastică suedeză? spuse funcţionarul de la poliţie.

— Da, am răspuns, fac un pic de gimnastică suedeză cu piatră ponce.

— Excelent, spuse funcţionarul de la poliţie, o să vă fotografiez în timp ce faceţi gimnastică cu piatra ponce. Şi adăugă, ca şi cum ar fi vrut să-mi dea un sfat pentru sănătatea mea: „Nu este o gimnastică foarte obositoare. Ar trebui să exersaţi cu ceva mai greu, ca să vă dezvoltaţi pectoralii. O să aveţi nevoie”.

— Te leneveşti în Lipari, am răspuns, şi de când unui deportat în Lipari îi trebuie la ceva muşchi?

— Muşchii, spuse funcţionarul de poliţie, sunt mai folositori decât creierul. Dacă aţi fi avut mai mulţi muşchi, atunci n-aţi fi ajuns aici.

— Lipari are cele mai mari rezerve de piatră ponce din Europa. Piatra ponce este foarte uşoară, încât pluteşte pe apă. Am mers la Canneto, unde sunt carierele de piatră ponce, am ales un bloc din piatra aceea uşoară şi poroasă, care la prima vedere părea un bloc de granit de câteva zeci de tone, dar care în realitate abia dacă avea vreo două kilograme, l-am ridicat deasupra capului, cu ambele braţe, zâmbind. Fotograful luă câteva imagini, şi aşa am fost portretizat în acea atitudine atletică. Ziarele italiene au publicat fotografia şi mama mi-a scris: „Sunt fericită să văd că eşti sănătos şi că ai devenit la fel de puternic ca Hercule”. Vedeţi, Mrs. Flat, pentru acele nenorocite care se vând pe un pachet de ţigări, prostituţia nu este decât un

fel de gimnastică făcută cu piatră ponce.

— *Ah*, *ah*! *wonderful*! strigă generalul Cork, în vreme ce un râs vesel străbătea masa.

Mrs. Flat, uimită, aproape speriată, roşi şi se întoarse către generalul Cork.

— Nu înţeleg, strigă Mrs. Flat.

— Nu este decât o glumă, îi spuse generalul Cork, râzând, *nothing but a joke*, a marvellous joke! şi începu să tuşească pentru a-şi ascunde plăcerea pe care i-o făcuse acea glumă.

— E o glumă foarte proastă, spuse sever Mrs. Flat, şi mă mir că un italian poate să râdă de anumite lucruri.

— Sunteţi sigură că Malaparte râde? spuse Jack.

Mi-am dat seama că era emoţionat. Mă privea fix, zâmbindu-mi cu simpatie.

— *Anyway*, *I don't like jokes*, spuse Mrs. Flat.

— De ce nu vă plac glumele? am spus. Dacă tot ce se întâmplă în jurul nostru n-ar fi fost o glumă, credeţi că ne-ar face să plângem?

— Dumneata nu ştii să plângi, spuse Mrs. Flat.

— De ce aţi vrea să plâng? Pentru că la balurile pe care Wacs le organizează ca să-i distreze pe ofiţerii şi soldaţii americani le invitaţi foarte politicos pe femeile noastre, în schimb le interziceţi soţilor, logodnicilor, fraţilor să le însoţească? Aţi vrea oare să plâng pentru că în America nu sunt îndeajuns de multe prostituate pentru a putea fi trimise în Europa ca să-i distreze pe soldaţii voştri? Sau ar trebui să plâng pentru că invitaţia voastră adresată femeilor noastre să vină *singure* nu este o *invitation à la valse*, ci o invitaţie la a se prostitua.

— În America, răspunse Mrs. Flat, privindu-mă uimită, nu este nimic de condamnat în faptul că la un bal este invitată o femeie fără soţul ei.

— Dacă japonezii ar fi invadat America, am spus, şi s-

ar fi comportat cu femeile voastre cum vă comportaţi cu ale noastre, ce-aţi spune, Mrs. Flat?

— Dar noi nu suntem japonezi, exclamă colonelul Brand.

— Japonezii sunt oameni de culoare, spuse Mrs. Flat.

— Pentru popoarele învinse, am spus, toţi învingătorii sunt oameni de culoare.

O tăcere stânjenitoare s-a lăsat după cuvintele mele. Toţi mă priveau uimiţi şi îndureraţi – erau oameni simpli, cinstiţi, erau americani, cei mai puri şi cei mai drepţi oameni, şi mă priveau cu o simpatie mută, uimiţi şi îndureraţi că adevărul din cuvintele mele îi obliga să roşească. Mrs. Flat îşi plecase ochii şi tăcea.

După câteva clipe, generalul Cork se întoarse către mine.

— Mă gândesc că aveţi dreptate, spuse.

— *Do you really think Malaparte is right*? a întrebat cu voce scăzută Mrs. Flat.

— Da, mă gândesc că are dreptate, răspunse generalul Cork, şi soldaţii noştri sunt indignaţi că *trebuie* să-i trateze pe italieni, bărbaţi şi femei, într-un mod care trebuie considerat… *I mean*… incorect. Dar nu este vina mea. Modul în care noi *trebuie* să-i tratăm pe italieni a fost hotărât la Washington.

— La Washington? exclamă Mrs. Flat.

— Da, la Washington. Ziarul Armatei a V-a *Star and stripes*, publică în fiecare zi numeroase scrisori de la soldaţii americani care repetă, despre acelaşi lucru, cuvintele lui Malaparte. Soldaţii americani, Mrs. Flat, sunt cetăţenii unei mari ţări în care femeia este respectată.

— *Thank God*! exclamă Mrs. Flat.

— Eu citesc cu multă atenţie în fiecare zi scrisorile pe care soldaţii le trimit la *Star and stripes* şi chiar duminica trecută am dat ordin ca la balurile noastre, de acum

înainte, să nu mai fie invitate doar femeile, ci şi soţii lor, fraţii lor. Cred că am procedat corect.

— Şi eu mă gândesc că aţi procedat bine, spuse Mrs. Flat, dar nu m-ar mira ca la Washington să nu vi se dea dreptate.

— Washingtonul a aprobat hotărârea mea, spuse generalul Cork cu un surâs ironic, dar şi fără aprobarea Washingtonului m-aş fi gândit că am procedat bine, mai ales după ultimul scandal.

— Care scandal? întrebă Mrs. Flat, lăsându-şi uşor capul pe un umăr.

— Nu este o poveste distractivă, spuse generalul Cork. Şi povesti că în urmă cu câteva zile un băiat de optsprezece ani a ucis-o cu focuri de revolver, în plină Via Chiaia, pe propria lui soră pentru că, în ciuda interdicţiei familiei, s-a dus la un bal al ofiţerilor americani. Mulţimea, adăugă generalul Cork, l-a aplaudat pe asasin.

— *What*? strigă Mrs. Flat.

— Mulţimea se înşela, spuse generalul Cork, însă… Cu două zile înainte, două fete napoletane de familie bună, care au acceptat în mod imprudent o invitaţie la un bal de la clubul ofiţerilor americani, au fost obligate să treacă din vestibulul clubului într-o cameră adecvată, unde au fost obligate, să se supună unui control medical. Tot Napoli a fost indignat.

— L-am denunţat la Curtea Marţială, adăugă generalul Cork, pe cel care s-a făcut responsabil de o astfel de ruşine.

— V-aţi făcut datoria, spuse Mrs. Flat roşind.

— *Thank you*, spuse generalul Cork.

— Fetele italiene, spuse maiorul Morrison, au dreptul la respectul nostru. Sunt fete bune, tot atât de demne de a fi respectate ca şi fetele americane.

— *1 agree with you*, spuse Mrs. Flat, *but I can't*

agree with Malaparte.

— De ce nu? spuse generalul Cork, Malaparte este un bun italian, este prietenul nostru, şi noi ţinem la el foarte mult.

Toţi m-au privit surâzând, şi Jack, care stătea în faţa mea, îmi făcu cu ochiul.

Mrs. Flat se întoarse, învrednicindu-mă cu o privire în care ironia, dispreţul şi răutatea se contopeau într-o uimire binevoitoare şi îmi zâmbi.

— *You are fishing for compliments*, *aren tyou*? spuse.

În acel moment uşa se deschise şi în prag, precedaţi de majordom, apărură patru valeţi în livrea, purtând după moda veche, pe un fel de targă acoperită de un brocart roşu magnific, cu stema ducilor de Toledo, un peşte enorm, aşezat într-un vas imens de argint masiv. Un „oh!” de bucurie şi admiraţie străbătu masa şi, exclamând „Iată Sirena!”, generalul Cork se răsuci către Mrs. Flat şi se înclină.

Majordomul, ajutat de valeţi, aşează vasul la mijlocul mesei, în faţa generalului Cork şi a lui Mrs. Flat, şi apoi se dădu îndărăt câţiva paşi. Am privit cu toţii peştele şi am pălit. Un strigăt slab de groază scăpă de pe buzele lui Mrs. Flat, iar generalul Cork deveni palid.

O fetiţă, ceva care semăna cu o fetiţă, era întinsă pe spate în mijlocul vasului, peste un pat de frunze verzi de lăptucă, cuprinsă într-un cadru de ramuri trandafirii de coral. Avea ochii deschişi, buzele întredeschise – privea cu uimire la *Triumful Venerei*, pictat de Luca Giordano pe tavan. Era goală, însă pielea întunecată, lucioasă, de aceeaşi culoare violacee ca şi rochia lui Mrs. Flat, modela, exact ca rochia pe corp, formele sale îndrăzneţe şi deja armonioase, linia dulce a şoldurilor, ridicătura uşoară a pântecelui, micii sâni feciorelnici, umerii largi şi plini.

Nu putea avea mai mult de opt sau zece ani, cu toate

că la prima vedere ar fi părut de cincisprezece, atât era de precoce, având forme atât de feminine. Ici şi colo, din cauza căldurii la care fusese gătită, pielea se crăpase, în special la umeri şi la şolduri, şi lăsa să se vadă carnea fragedă, argintie ori aurie, aşa că părea îmbrăcată în violet şi galben, exact ca Mrs. Flat. Şi, ca şi Mrs. Flat, avea faţa (pe care fierbinţeala apei clocotite o făcuse să arate ca un fruct prea copt din coaja sa) asemănătoare unei măşti de porţelan lucitoare, buzele conturate, fruntea înaltă şi îngustă, ochii rotunzi şi verzi. Avea braţele scurte, un fel de înotătoare ascuţite, în formă de mână fără degete. Un smoc de fire îi ieşea din vârful capului, putea părea păr şi atârna pe ambele părţi ale feţei mici, adunată într-o strâmbătură asemănătoare cu un zâmbet, în jurul gurii.

Şoldurile lungi şi zvelte se terminau exact cum spunea Ovidiu, *în pisum*, în coadă de peşte. Copila stătea întinsă în sicriul ei de argint şi părea că doarme. Însă, dintr-o neglijenţă a bucătarului, dormea cum dorm morţii cărora nimeni n-a avut grijă să le coboare pleoapele, dormea cu ochii deschişi. Privea tritonii lui Luca Giordano, cum suflau în scoicile lor marine, la delfinii înhămaţi la carul Venerei, galopând prin valuri, la Venera goală, aşezată într-un car auriu, la cortegiul alb şi trandafiriu al Nimfelor şi la Neptun, cu tridentul în mână, cutreierând marea, tras de caii săi albi, însetaţi încă de sângele lui Hipolit. Se uita la Triumful Venerei pictat pe tavan, la marea albăstruie, la peştii argintii, la verzii monştri marini, la norii albi rătăcitori, la orizont şi surâdea extatic – aceea era marea ei, aceea era patria ei pierdută, ţara viselor sale, fericitul regat al Sirenelor.

Era pentru prima dată când vedeam o copilă la cuptor, o fetiţă fiartă, şi tăceam cuprins de o teamă sacră. Toţi în jurul meu erau palizi de oroare.

Generalul Cork ridică privirea către comeseni şi cu o

voce tremurătoare, exclamă:

— Dar nu e un peşte… Este o fetiţă!

— Nu, am zis, este un peşte.

— Sunteţi sigur că este un peşte, un peşte *adevărat*? spuse generalul Cork, trecându-şi palma peste fruntea brobonită de sudoare.

— Este un peşte, am spus. Este vestita Sirenă din Acvarium.

După eliberarea oraşului Napoli, aliaţii interziseseră pescuitul în golf din motive militare, între Sorrento şi Capri:

Între Capri şi Ischia marea era blocată de câmpuri de mine şi străbătută de mine rătăcitoare, care făceau pescuitul extrem de periculos. Aliaţii, îndeosebi englezii, nu aveau încredere în pescarii care ieşeau în larg, de teamă că ar putea să transmită informaţii submarinelor germane sau că ar putea să le aprovizioneze cu petrol, punând în pericol sutele de nave de război, de transportoare militare, de Liberty-ships ancorate în golf. Să nu ai încredere în pescarii napoletani, să-i crezi capabili de astfel de fapte! Dar asta era situaţia – pescuitul era interzis.

În tot Napoli era imposibil să găseşti nu un peşte, ci măcar un solz de peşte – nicio sardină, niciun câine de mare, nicio langustă, niciun calmar, niciun barbun, nimic. Aşa se face că atunci când generalul Cork oferea un prânz unui înalt ofiţer aliat – un mareşal Alexander, un general Juin, un general Anders – sau vreunui important om politic – un Churchill, un Vîşinski, un Bogomolov, ori vreunei comisii senatoriale americane, venite de la Washington ca să culeagă criticile soldaţilor din Armata a V-a americană îndreptate împotriva generalilor lor, opiniile acestora, sfaturile lor în privinţa celor mai grave probleme ale războiului, îşi luase obiceiul să trimită oameni la pescuit

pentru acea masă, direct la Acvariul din Napoli care, după cel din Monaco, era poate cel mai important din Europa.

La prânzurile generalului Cork peştele era, de aceea, întotdeauna foarte proaspăt şi din specii rare. La prânzul pe care îl dăduse în cinstea generalului Eisenhower am mâncat vestitul „polip gigant”, oferit Acvariului din Napoli de către împăratul Germaniei Wilhelm al II-lea. Celebrii peşti japonezi denumiţi „dragoni”, darul împăratului Japoniei Hirohito, au fost sacrificaţi la masa generalului Cork în onoarea unui grup de senatori americani. Gura imensă a acestor peşti, branhiile galbene, aripile negre şi vişinii, asemănătoare cu ale unui liliac, coada verde şi aurie, fruntea acoperită cu puncte şi crestată asemeni coifului lui Ahile au întristat profund sufletul senatorilor, destul de preocupaţi de mersul răz218 boiului cu Japonia. Dar generalul Cork, ale cărui virtuţi militare erau acompaniate de calităţile unui diplomat perfect, a ridicat din nou moralul oaspeţilor săi intonând „*Johnny got azero*”, vestitul cântec al aviatorilor americani din Pacific, iar toţi l-au cântat în cor.

La început, generalul Cork a cerut să se prindă peşte pentru mesele sale în crescătoriile de la Lago di Lucrino, vestite pentru ferocele şi delicatele murene pe care Lucullus, având vila în preajma Lucrinului, le hrănea cu carnea sclavilor săi. Dar ziarele americane, care nu scăpau nicio ocazie ca să critice aspru înaltul Comandament al U.S. Army, l-au acuzat pe generalul Cork de *mental cruelty*, pentru că şi-a obligat oaspeţii „respectabili cetăţeni americani”, să mănânce murenele lui Lucullus. „Ar putea să ne spună generalul Cork – au avut curajul să scrie anumite ziare – cu ce fel de carne îşi hrăneşte murenele sale?”

În urma acestei acuzaţii, generalul Cork a dat ordin ca din acel moment să se prindă peşte pentru masa lui din

Acvariul din Napoli. Aşa se face că, unul câte unul, toţi peştii rari şi vestiţi ai Acvariului au fost sacrificaţi în favoarea acelei *mental cruelty* a generalului Cork – până şi eroicul de peşte-spadă, darul lui Mussolini (care a fost servit la grătar, cu garnitură de cartofi fierţi), şi preafrumosul ton, darul Maiestăţii Sale Vittorio Emmanuele al III-lea, şi langustele din insula Wight, darul graţios al Maiestăţii Sale Britanice, George al V-lea. Preţioasele stridii de perle, pe care Alteţa Sa, ducele de Aosta, viceregе al Etiopiei, le-a trimis în dar Acvariului din Napoli (erau stridii perlifere de pe coastele Arabiei, din faţa oraşului Massaua) au îmbunătăţit prânzul oferit de Generalul Cork lui Vîşinski, vice-comisarul sovietic al Afacerilor Externe, pe atunci reprezentantul URSS în comisia aliată în Italia. Vîşinski a fost foarte uimit să găsească în fiecare din stridiile sale o perlă trandafirie, de culoarea lunii când răsare. Şi-a ridicat privirea din farfurie, privindu-l pe Generalul Cork de parcă acesta ar fi fost Emirul din Bagdad la un prânz din *o mie şi una de nopţi*.

— Nu scuipaţi sâmburele, i-a spus generalul Cork, este delicios.

— Dar este o perlă!, a exclamat Vîşinski.

— *Of course*, *it is a pearl*! *Don tyou like it*?

Vîşinski a înghiţit perla murmurând printre dinţi în ruseşte: „Capitaliştii ăştia putrezi!”

Şi nu mai puţin uimit a părut Churchill când, invitat la prânz de generalul Cork, a găsit în farfurie un ciudat peşte rotund şi subţire, de culoarea oţelului, asemănător cu discul folosit de discobolii din antichitate.

— Ce-i asta? a întrebat Churchill.

— Un peşte, *a fish*! răspunse generalul Cork.

— Cum se cheamă acest peşte? l-a întrebat generalul Cork pe majordom.

— Este un peşte-torpilă, răspunse majordomul.

— *What*? spuse Churchill.

— *A torpedo*, spuse generalul Cork.

— *A torpedo*? spuse Churchill.

— *Yes*, *of course*, *a torpedo*, spuse generalul Cork şi întorcându-se la majordom, îl întrebă ce este aceea o torpilă.

— Un peşte electric, răspunse majordomul.

— *Ah*, *yes*, *of course*, un peşte electric! spuse generalul Cork adresându-se lui Churchill; amândoi se priviră în faţă cu tacâmurile de peşte ridicate în aer, fără a îndrăzni să se atingă de „torpilă”.

— Sunteţi sigur că nu este periculos? întrebă Churchill după câteva clipe de tăcere.

Generalul Cork s-a întors către majordom:

— Credeţi că este periculos să-l atingi? E plin de electricitate.

— Electricitatea, răspunse majordomul în engleza sa pronunţată în stil napoletan, este periculoasă când este crudă; coaptă nu face niciun rău.

— Ah! exclamară într-un glas Churchill şi generalul Cork şi, scoţând un suspin de uşurare, atinseră peştele electric cu vârful furculiţei.

Numai că într-o bună zi peştii din Acvariu s-au terminat, nu mai rămăsese decât vestita Sirenă (un exemplar destul de rar din acea specie de „sirenoide”, care, datorită formei lor aproape umane, au stat la originea legendei Sirenelor) şi câţiva arbori de coral deosebiţi.

Generalul Cork, care avea lăudabila obişnuinţă de a se ocupa personal de cele mai mărunte lucruri, îl întrebase pe majordom ce fel de peşte s-ar putea prinde în Acvariu pentru prânzul dat în onoarea lui Mrs. Flat.

— A mai rămas destul de puţin, i-a răspuns majordomul, o Sirenă şi nişte arbori de coral.

— Sirena este un peşte bun?

— Excelent! i-a răspuns fără să clipească majordomul.

— Şi coralii? a întrebat generalul Cork, care, atunci când se ocupa de prânzurile sale, era deosebit de meticulos, sunt buni de mâncat?

— Nu, coralii nu. Sunt un pic cam indigeşti.

— Atunci, fără corali.

— Îi putem folosi ca garnitură, a sugerat, imperturbabil, majordomul.

— *That's fine*!

Şi majordomul a scris în meniu: „Sirenă cu maioneză şi garnitură de corali".

— Uitaţi de garnitura de corali, am spus, de parcă aş fi vrut cu acele cuvinte să-l scot cu faţa curată pe generalul Cork.

— *I don't forget corals*! Nu uit coralii! spuse Mrs. Flat, fulgerându-mă din priviri.

— *Get out*! strigă pe neaşteptate generalul la majordom, arătându-i cu degetul Sirena, *get out that thing*!

— *General, wait a moment, please, spuse colonelul Brown*, capelanul Cartierului General, *we must bury that… that poor fellow*.

— *What*? exclamă Mrs. Flat.

— Trebuie să o îngropăm pe această… / *mean*… spuse capelanul.

— *Do you mean*… spuse generalul Cork.

— *Yes, I mean bury*, spuse capelanul.

— *But… its a fish*, spuse generalul Cork.

— S-ar putea să fie un peşte, spuse capelanul, însă mai degrabă seamănă cu o fetiţă… Daţi-mi voie să insist, este de datoria noastră să îngropăm copila… *I mean, that fish. We are Christian*. Nu suntem oare creştini?

— Mă îndoiesc! spuse Mrs. Fiat uitându-se ia generalui Cork cu o privire rece, de dispreţ.

— *Yes*, *I suppose*… răspunse generalul Cork.

— *We must bury it*, spuse colonelul Brand.

— *All right*, spuse generalul Cork, dar unde să o îngropăm? Eu aş spune să o aruncăm la gunoi. Mi se pare cel mai simplu lucru.

— Nu, spuse capelanul, nu se ştie niciodată. Nu este deloc sigur că este vorba de un peşte adevărat. Ar trebui să fie îngropată mai decent.

— Oare la Napoli nu există cimitir de peşti? spuse generalul Cork întorcându-se către mine.

— Nu cred că există, am spus, napoletanii nu îngroapă peştii, ei îi mănâncă.

— Am putea să o îngropăm în grădină, spuse capelanul.

— Asta este o bună idee, spuse generalul Cork, luminându-se la faţă, putem să o îngropăm în grădină. Şi întorcându-se către majordom, adăugă:

— Vă rog mergeţi şi îngropaţi chestia asta, peştele ăsta nesuferit în grădină.

— Da, domnule general, spuse majordomul, dar e păcat. Un peşte atât de bun!

— Nu este sigur că e peşte, spuse generalul Cork, şi vă interzic să-l mâncaţi!

Majordomul se înclină, valeţii o luară către uşă, purtând pe targă sicriul lucitor de argint, şi împreună au urmărit cu privirea tristă acel straniu cortegiu funerar.

— Ar fi bine, spuse capelanul, să mă duc să supraveghez îngroparea. Nu vreau să am nimic pe conştiinţă.

— *Thank you*, *father*, spuse generalul Cork, ştergându-şi fruntea cu un oftat de uşurare, şi se uită timid la Mrs. Flat.

— *Oh, Lord*! exclamă Mrs. Flat ridicând ochii la cer.

Era palidă, lacrimile îi străluceau în ochi. Mi-a făcut plăcere să văd că era emoţionată, i-am fost pe deplin recunoscător pentru lacrimile ei. O judecasem greşit – Mrs. Flat era o femeie cu suflet. Dacă plângea pentru un peşte, cu siguranţă, mai devreme sau mai târziu, o să aibă milă şi de poporul italian, va plânge şi pentru suferinţele şi morţii sărmanului meu popor.

TRIUMFUL CLORINDEI

— Armata americană, spuse principele de Candia, are acelaşi miros dulce şi moale ca al femeilor blonde.

— *Very kind of you*, spuse colonelul Jack Hamilton.

— Este o armată splendidă. Este o onoare şi o plăcere pentru noi că am fost învinşi de o astfel de armată.

— Sunteţi cu adevărat foarte drăguţ, spuse Jack surâzând.

— Aţi debarcat în Italia cu multă eleganţă, spuse marchizul Antonino Nunziante, înainte de a intra la noi în casă aţi bătut la uşă, cum fac toate persoanele bine educate. Dacă n-aţi fi bătut, nu v-am fi deschis.

— Ca să vorbim drept, am bătut un pic cam tare, spuse Jack, atât de tare, încât toată casa s-a prăbuşit.

— Ăsta nu este decât un amănunt neglijabil, spuse principele de Candia, important este că aţi bătut la uşă. Sper că nu aveţi a vă plânge pentru felul în care v-am primit.

— Nu ne puteam dori să fim mai bine primiţi, spuse Jack, nu ne rămâne decât să vă cerem scuze pentru că v-am învins în război.

— Sunt sigur că până la urmă o să vă cereţi şi scuze, spuse principele de Candia, cu aerul său nevinovat şi ironic de vechi nobil napoletan.

— Nu suntem siguri cine trebuie să vă ceară scuze,

spuse Jack, şi englezii au câştigat războiul, dar ei nu vă vor cere niciodată scuze.

— Dacă englezii, spuse baronul Romano Avezzana, care fusese ambasador la Paris şi la Washington şi rămăsese credincios marilor tradiţii ale diplomaţiei europene, se aşteaptă ca noi să ne cerem scuze pentru că am pierdut războiul, greşesc.

Politica italiană este bazată pe principiul fundamental că întotdeauna există cineva care pierde războiul în contul Italiei.

— Aş fi foarte curios să ştiu, spuse Jack râzând, cine a pierdut de data aceasta războiul în contul vostru.

— Ruşii, desigur, răspunse principele de Candia.

— Ruşii? exclamă Jack profund uimit, şi de ce ei?

— Cu câteva zile în urmă, răspunse principele de Candia, mă găseam la un prânz la contele Sforza. Era şi vicecomisarul sovietic al Afacerilor Externe, Vîşinski. La un moment dat Vîşinski a povestit că l-a întrebat pe un puşti napoletan dacă ştie cine a câştigat războiul. „Englezii şi italienii”, i-a răspuns băiatul. „Şi de ce?” „Pentru că englezii sunt verii americanilor, iar italienii sunt verii francezilor”. „Şi despre ruşi, ce poţi să zici? Crezi că or să câştige şi ei războiul?” l-a întrebat Vîşinski pe băiat. „Ei, nu, ruşii îl vor pierde”, i-a răspuns puştiul. „Şi de ce?” „Pentru că ruşii, săracii, sunt verişorii germanilor”.

— Wonderful, exclamă Jack, în vreme ce toţi cei de la masă râdeau.

Înalt, slab, cu faţa arsă de soare şi de vântul marin, principele de Candia era un exemplar perfect din acea nobilime napoletană care, între cele mai vechi şi mai ilustre nobilimi ale Europei, îşi însoţeşte felul splendid de a fi cu un spirit liber, în care ironia marilor seniori francezi din secolul al XVIII-lea îmblânzeşte mândria sângelui spaniol. Avea părul alb, ochii limpezi, gura cu buze subţiri.

Capul său mic de statuie, mâinile uşoare, cu degete lungi şi subţiri, contrastau cu umerii largi de atlet, cu eleganţa sa bărbătească de om puternic, antrenat în sporturi violente.

Mama sa era englezoaică şi datorită acestei ascendenţe avea privirea rece, încetineala şi sobrietatea gesturilor. După ce în tinereţe s-a întrecut cu principele Jean Gerace să aducă moda de la Paris şi Londra la Napoli, ba chiar şi moda de la Napoli la Paris şi Londra, a renunţat vreme de ani buni la plăcerile mondene, ca să nu aibă niciun fel de raporturi cu acea „nobilime" de oameni parveniri, pe care Mussolini îi adusese pe prima scenă a vieţii politice şi sociale. Multă vreme nu s-a mai auzit nimic despre el. Numele său s-a aflat pe toate buzele, pe neaşteptate, când, în 1938, cu ocazia vizitei lui Hitler la Napoli, a refuzat să participe la prânzul oficial dat în onoarea Führerului. Arestat şi închis pentru câteva săptămâni în cariera de la Poggioreale, a fost exilat de Mussolini la moşia sa din Calabria. Asta i-a adus faima de om cinstit şi de italian liber, care în acel timp nu era un titlu de dispreţuit, cu toate că era periculos.

În zilele de după eliberare a refuzat să facă parte din grupul de reprezentanţi napoletani aleşi prealabil, care urma să ofere generalului Clark cheile oraşului. Acel refuz l-a explicat fără viclenie, eu o simplitate civilizată, spunând că nu era în tradiţia familiei sale să ofere cheile cetăţii invadatorilor oraşului Napoli şi că el nu făcea decât să urmeze un exemplu al înaintaşului său, Berardo di Candia, care a refuzat să-şi prezinte omagiul regelui Charles al VIII-lea al Franţei, cuceritorul oraşului Napoli, cu toate că la vremea sa Charles al VIII-lea avea faima de eliberator.

— Dar generalul Clark este eliberatorul nostru, a exclamat Excelenţa sa prefectul, care fusese cel dintâi cu ideea ciudată de a i se oferi cheile oraşului generalului

Clark.

— Nu mă îndoiesc, a răspuns cu simplitate elegantă principele de Candia, însă eu sunt un om liber, doar servii au nevoie să fie eliberaţi. Toţi s-au aşteptat ca generalul Clark să-l aresteze ca să umilească orgoliul Principelui de Candia, după cum era uzanţa în zilele de după eliberare. Dar generalul Clark l-a invitat la prânz şi l-a primit cu o perfectă eleganţă, spunându-i că este încântat să cunoască un italian care avea sentimentul demnităţii.

— Şi ruşii, spuse principesa Consuela Caracciolo, sunt oameni binecuvântaţi. Alaltăieri, în Via Toledo, maşina lui Vîşinski a călcat un pechinez al bătrânei ducese d'Amalfi. Vîşinski a coborât din maşină, l-a ridicat el însuşi pe sărmanul pechinez şi, după ce şi-a exprimat profunda sa durere în faţa ducesei, a rugat-o să-i permită s-o însoţească cu maşina până la palatul Amalfi.

— Mulţumesc, prefer să mă întorc acasă pe jos, i-a răspuns cu mândrie bătrâna ducesă, aruncând o privire plină de dispreţ către steguleţul roşu, cu semnele secerei şi ciocanului, prins pe capotă. Vîşinski s-a înclinat în tăcere, s-a urcat în maşină şi s-a îndepărtat în viteză. Abia atunci şi-a dat seama sărmana ducesă că pechinezul ei mort rămăsese în maşina lui Vîşinski. Ziua următoare, Vîşinski i-a trimis în dar un butoiaş de marmeladă. Ducesa a gustat-o şi, cu un strigăt de groază, a căzut la pământ, leşinată – marmelada aceea avea un gust de câine mort. Am gustat-o şi eu, vă asigur că avea gust de marmeladă de câine.

— Ruşii, când sunt bine educaţi, sunt în stare de orice, spuse Maria Teresa Orilia.

— Sunteţi sigură că era vorba de marmeladă de câine? întrebă Jack, profund uimit, poate era caviar.

— Probabil, spuse principele de Candia, Vîşinski a vrut să-şi prezinte omagiile nobilimii napoletane, care este

printre cele mai vechi din Europa. Oare n-om fi demni să primim în semn de omagiu marmeladă de câine?

— Cu siguranţă sunteţi demni de ceva mai bun, spuse naiv Jack.

— Oricum, spuse Consuela, eu prefer marmelada de câine spaw-ului vostru.

— Sptzw-ul nostru nu este altceva decât marmeladă din carne de porc.

— Alaltăieri, spuse Antonino Nunziante, întorcându-mă acasă, am găsit un negru mâncând la masă cu familia portarului meu. Un negru frumos, elegant. Mi-a spus că dacă soldaţii americani n-ar fi mâncat *spam*, la ora asta ar fi cucerit Berlinul.

— Eu am multă simpatie pentru negri, spuse Consuela, cel puţin au culoarea opiniilor lor.

— *Leurs opinions sont très blanches*, spuse Jack, *ce sont des véritables enfants*.

— Sunt mulţi negri în armata americană? a întrebat Maria Teresa.

— *Il y a des nègres partout* răspunse Jack, *même dans l'armée américaine*.

— Un ofiţer englez, căpitanul Harari, spuse Consuela, mi-a povestit că în Anglia sunt mulţi soldaţi negri americani, într-o seară, la o masă la Ambasada Statelor Unite la Londra, ambasadorul a întrebat-o pe lady Wintermere ce părere are despre soldaţii americani.

— Sunt foarte simpatici, a răspuns lady Wintermere, dar nu înţeleg de ce în spatele lor au fost puşi acei sărmani soldaţi albi.

— Nu înţeleg nici eu! spuse Jack râzând.

— Dacă n-ar fi fost negri, spuse Consuela, ar fi foarte greu să-i distingi de albi. Soldaţii americani poartă toţi aceeaşi uniformă.

— Da, normal, spuse Jack, *mais il faut quand même*

un oeil très exercé pour les distinguer des autres.

— Într-o zi, spuse baronul Romano Avezzana, mă oprisem în Piazza San Ferdinando, lângă un băiat care voia să-i facă pantofii unui soldat negru. La un moment dat, negrul l-a întrebat pe băiat: „Tu eşti italian?” Micul napoletan i-a răspuns: „Eu? Nu, eu sunt un negru”.

— Băiatul acela, spuse Jack, are mult bun-simţ politic.

— Vreţi să spuneţi că are mult simţ istoric, spuse baronul Romano Avezzana.

— Eu mă întreb, spuse Jack, de ce napoletanii îi iubesc penegri.

— Napoletanii sunt buni, răspunse principele de Candia, şi îi iubesc pe negri pentru că şi negrii sunt buni.

— Cu siguranţă sunt mai buni ca albii, sunt mai generoşi, mai umani, spuse Maria Teresa, copiii nu greşesc niciodată, şi copiii îi preferă pe negri, albilor.

— Nici femeile nu greşesc niciodată, spuse baronul Romano Avezzana, stârnind un strigăt de indignare din partea Consuelei şi a Mariei Teresa.

— Nu înţeleg, spuse Antonino Nunziante, de ce negrii se ruşinează să fie negri. Poate că nouă ne este ruşine că suntem albi?

— Soldaţii negri, spuse Consuela, ca să le convingă pe fetele napoletane să se logodească cu ei, povestesc că sunt albi ca toţi ceilalţi, dar în America, înainte de a se îmbarca pentru Europa, au fost vopsiţi în negru, ca să poată lupta noaptea fără să fie văzuţi de inamic. Când se vor întoarce în America, după război, vor deveni din nou albi, decolorându-se.

— *Ah, que c’est amusant*! exclamă Jack, râzând din toată inima, încât ochii i se umplură de lacrimi.

— Uneori, spuse principele de Candia, mi-e ruşine că sunt alb. Din fericire, nu sunt doar alb, mai sunt şi creştin.

— Ceea ce ne face de neiertat, spuse baronul Romano Avezzana, este chiar faptul că suntem creştini.

Eu tăceam şi ascultam cuprins de un presentiment întunecat. Tăceam şi-mi plimbam privirea pe zidurile acoperite de picturi roşii pompeiene, peste mobilele aurite din vremea regelui Murat, peste marile oglinzi veneţiene, pe tavanul acoperit cu fresce de cine ştie ce pictor educat în gustul spaniol al curţii lui Carol al III-lea de Bourbon. Palatul principilor de Candia nu era printre cele mai vechi din Napoli, aparţinea perioadei splendide, şi în acelaşi timp mizerabile, a maximei rigori a dominaţiei spaniole, când seniorii napoletani, abandonând vechile, tristele palate din jurul porţii Capuana şi de-a lungul lui Decumano, au început să construiască reşedinţe somptuoase pe Monte di Dio.

Cu toate că arhitectura aparţinea barocului spaniol greoi, în mare vogă în Regatul celor Două Sicilii, înainte ca Vanvitelli să pună în evidenţă clasica simplitate a celor vechi, interiorul palatului principilor de Candia dezvăluia influxul de graţie şi de invenţii plăcute ale acelui spirit fantast care la Napoli, în ceea ce priveşte arta, se inspira mai mult din stucurile şi 229 encaustica de la Herculanum şi Pompei, de puţină vreme scoase la lumină, de curiozitatea doctă a Bourbonilor decât din eleganţa franceză. Din picturile şi din jocurile ornamentale ale celor două oraşe antice, ascunse sub pământ atâtea secole, în mormântul lor de lavă şi cenuşă, veneau de fapt acele dansuri ale amoraşilor pictate pe pereţi şi acele triumfuri ale Venerei, acei Herculi obosiţi, sprijiniţi de coloane corintice, acele Diane şi acei *vendeurs d'Amours* care mai târziu au devenit subiectul favorit al artei ornamentale franceze. Pe uşi sunt încastrate oglinzi mari cu reflexe azurii care, între luminile roşii ale stucurilor pompeiene, aşezau o umbră verzuie de mare peste pielea trandafirie a

femeilor, peste părul negru şi peste albul vag al peplumurilor.

Din tavan ploua cu o transparentă lumină verde, iar dacă oaspeţii îşi ridicau faţa, privirea lor străbătea un hăţiş adânc în care, printre crengi, lucea un cer albastru, acoperit ici-colo de nori albi. Pe malurile unui râu, femei goale, aflate în apă până la genunchi sau întinse pe iarba de un verde dens şi lucitor (nu era verdele lui Poussin, lunecând în tonuri galbene şi albăstrii, nici verdele violaceu al lui Claude Lorrain), stăteau fără să le pese, de faunii şi satirii care le pândeau printre frunzele arborilor. Dincolo de râu, în zare, se vedeau coaste crenelate, pâlcuri de pădure deasă. Războinici cu panaşe, cu armuri scânteietoare, galopau prin vale, unii cu spadele ridicate se luptau între ei, alţii, trântiţi de calul răsturnat, se împingeau în coate încercând să se ridice. Haite de câini alergau în spatele cerbilor albi, urmăriţi de călăreţi cu tunici albastre ori stacojii.

Reflexul verde al ierburilor şi al frunzelor care ploua din tavan se reflecta dulce în aurul mobilelor, în tapiţeria de catifea galbenă a fotoliilor, în uşoarele tonuri de roşu şi albastru ale imensului covor de Aubusson, în sfincşii albi din candelabrele de Capodimonte, aliniaţi la mijlocul mesei, pe care o veche cuvertură de dantelă siciliană o acoperea cu splendoare. Nimic din acea sală nu amintea de frică, de ruine, de morţii din Napoli, nimic în afară de chipurile slabe şi palide ale mesenilor şi modestia felurilor de mâncare.

În timpul războiului, principele de Candia, ca şi alţi seniori napoletani, n-a părăsit nefericitul oraş, acum redus la un morman de ruine şi moloz. După teribilele bombardamente americane din iarna lui 1942, nu mai rămăseseră la Napoli decât sărăcimea şi câteva familii din vechea nobilime. O parte dintre seniori şi-au căutat

refugiul la Roma şi la Florenţa, o parte pe moşiile lor din Calabria, Puglia, în Abruzzi. Burghezia bogată fugise la Sorrento şi pe coasta Amalfi, burghezia săracă se risipise prin împrejurimile oraşului, în special în sătucurile de la poalele Vezuviului, din convingerea, nu se ştie de unde născută, că bombardierele aliate nu vor îndrăzni să zgândăre mânia vulcanului.

Poate că vechea credinţă populară că Vezuviul, divinitatea tutelară a oraşului Napoli, *totemul* său – un zeu crud şi răzbunător, care uneori zguduia îngrozitor pământul, făcea să se prăbuşească palatele, templele, locuinţele, ardea cu şuvoaiele sale de lavă pe propriii săi fii, îngropându-le sub cenuşa fierbinte casele, era izvorul acestei vechi credinţe. Un zeu neîndurător, dar drept, care pedepsea Napoli pentru păcatele sale şi în acelaşi timp veghea la destinul său, asupra mizeriei sale, a foametei, tata şi judecător, călău şi înger păzitor al poporului său.

Stăpâna oraşului rămăsese sărăcimea. Nimic pe lumea asta, nici ploaia de foc, nici epidemia, nu reuşise să scoată sărăcimea napoletană din bârlogul ei, din străduţele sordide. Sărăcimea din Napoli nu fugea de moarte. Nu va abandona casele, bisericile, moaştele sfinţilor, oasele morţilor, nu va pleca de lângă altarele şi mormintele sale. Dar când pericolul este cel mai mare şi pare de neînlăturat, când holera umple casele de bocete, când ploaia de foc şi cenuşa ameninţă să acopere oraşul, plebea din Napoli, obişnuită de secole să-şi îndrepte privirea către „seniori” pentru a înţelege din sentimentele, gândurile, acţiunile lor cât de mare este flagelul, trebuia să caute speranţa însănătoşirii, să ia exemplu de curaj, de îndurare, de încredere în Dumnezeu.

După fiecare dintre bombardamentele îngrozitoare, care de trei ani distrugeau nefericitul oraş, sărăcimea din Pallonetto şi din Torretta vedea ieşind la ora obişnuită de

pe porţile vechilor palate din Monte di Dio sau din Riviera di Chiaia, sfâşiate de bombe şi înnegrite de fumul incendiilor, pe adevăraţii seniori din Napoli, cei care nu se înjosiseră să fugă, care din orgoliu, sau poate dintr-o delăsare a lor, nu se coborâseră să se deranjeze pentru atât de puţin, ci îşi urmau, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, vechile lor tabieturi din vremurile bune şi vesele de altă dată, îmbrăcaţi impecabil, cu mănuşi neatinse, cu o floare proaspătă la butonieră, se întâlneau în fiecare dimineaţă în faţa ruinelor hotelului Excelsior, printre zidurile dărâmate ale Clubului nautic, pe cheiul portului mic de la Santa Lucia, plin de vapoare scufundate, sau pe trotuarele de la Caflisch. Mirosul greu al corpurilor îngropate sub dărâmături plutea în aer, dar niciun fel de strâmbătură nu se vedea pe obrazul bătrânilor gentlemani care, la vuietul bombardierelor americane, ridicau plictisiţi privirea spre cer, murmurând cu un zâmbet inefabil de dispreţ: „Au venit iar mitocanii ăştia”.

Se întâmpla destul de des, de cele mai multe ori dimineaţa, să vezi trecând pe străzile pustii, pe care întâlneai ici şi colo cadavre abandonate intrate în putrefacţie, hoituri de cai, vehicule răsturnate de explozii, câte un *tillbury* de altă dată, orgoliul căruţaşilor englezi, ba chiar un străvechi char-ă-banes, trase de căluţi numai piele şi os, dintre cei puţini rămaşi prin grajduri după ultimele rechiziţii ale armatei. Treceau bătrânii seniori ai principelui Jean Gerace, în compania unor tinere femei cu chipul palid şi surâzător. Ieşită în străduţele sordide care dau în Toledo şi Chiaia, sărăcimea îmbrăcată în zdrenţe, cu faţa emaciata, cu ochii lucind de foame şi nesomn, cu fruntea întunecată de îngrijorare, saluta zâmbind „seniorii” care, la rândul lor, de la înălţimea trăsurilor, schimbau familiare gesturi de salut, semne tăcute, clipeau din ochi, ridicau din sprâncene, gesturi care la Napoli

valorează mai mult decât cuvintele.

„Suntem mulţumiţi că vă vedem sănătoşi, signor, ziceau gesturile de familiară deferenţă ale sărăntocilor…” Mulţumesc, Gennario, mulţumesc, Cuncetti”, răspundeau cu ges232 turi calde seniorii. „Nu mai putem deloc, signor, nu mai putem deloc”, spuneau privirile şi plecăciunile mulţimii sărmane. „Aveţi răbdare, copilaşi, încă un pic de răbdare! Şi necazul ăsta o să treacă”, răspundeau seniorii cu gesturi din cap şi din mână. Iar sărăntocii, ridicându-şi privirea la cer, păreau să spună: „Să sperăm că Domnul ne va ajuta! 44

Principii şi sărăntocii, seniorii şi sărăcimea se cunosc unii pe alţii la Napoli de secole şi secole, din generaţie în generaţie, din tată în fiu. Se ştiu pe nume, sunt rude între ei, acea rudenie care se naşte în timpuri de demult între plebe şi vechea nobilime, între bordeiele din Pallonetto şi palatele din Monte di Dio. Din vremuri imemorabile, seniorii şi plebea trăiesc împreună, pe aceleaşi străzi, în aceleaşi palate, mulţimea în demisoluri, în acele văgăuni întunecate care se deschid la nivelul străzii, seniorii în bogatele săli aurite ale etajelor nobile. De secole şi secole, marile familii ale nobilimii au hrănit şi au protejat mulţimea îngrămădită în gangurile din jurul palatelor lor nu doar din spirit feudal, nu doar din milă creştină, dar şi dintr-o datorie, aş putea spune, de rudenie. De mulţi ani şi domnii sunt săraci, mulţimea are aerul de a se scuza că nu-i poate ajuta. Plebea şi nobilimea au în comun bucuria nunţilor şi a naşterilor, teama bolilor, lacrimile doliului, şi nu există sărăntoc care să nu fie dus la cimitir de domnul cartierului său, nici senior care să nu aibă în spatele dricului său o ceată de sărăntoci care bocesc.

Este o zicală veche şi populară la Napoli care spune că oamenii sunt egali nu numai în faţa morţii, dar şi în faţa vieţii.

Nobilimea napoletană are în faţa morţii alt comportament decât plebea – o întâmpină nu cu lacrimi, ci cu un surâs, aproape cu galanterie, cum se aşteaptă o femeie iubită, o tânără soţie. În picturile napoletane, nunţile şi înmormântările se repetă cu o cadenţă obsesivă, ca în pictura spaniolă, sunt reprezentări de un caracter macabru şi în acelaşi timp galant, executate de pictori obscuri care continuă şi astăzi marea tradiţie a lui El Greco şi a lui Spagnoletto, decăzută la o manieră anonimă şi facilă. Şi era un vechi obicei, cinstit 233 până acum câţiva ani, ca femeile din nobilime să fie îngropate cu vălul lor alb de mireasă. Chiar în faţa mea, în spatele principelui de Candia, era atârnat un tablou mare în care era prezentată moartea principelui Filippo de Candia, tatăl gazdei noastre. Dominat de avara tristeţe şi maliţiozitate a verdelui şi turcoazului, de oboseala unor note de galben şters, de ezitarea unor alburi crude şi reci, tabloul acela contrasta ciudat cu bogăţia sărbătorească a mesei, cu scânteierea argintăriei angevine şi aragoneze şi a porţelanurilor de Capodimonte, acoperite de o imensă faţă de masă croşetată în stil vechi sicilian, în care motivele arabe şi normande se împleteau cu cele tradiţionale ale ramurilor de laur şi cais îndoite sub greutatea fructelor, a florilor, a păsărilor, sub un cer plin de stele strălucitoare. Bătrânul principe Filippo de Candia simţindu-şi moartea aproape, îşi iluminase de sărbătoare sala de bal, îşi îmbrăcase uniforma de înalt demnitar al Ordinului Suveran de Malta, şi, sprijinit de servitorii săi, şi-a făcut intrarea în sala imensă, goală, plină de lumină, strângând în mână un buchet de trandafiri. Necunoscutul pictor, care din felul în care şi-a dispus alburile peste alb se vedea a fi un îndepărtat imitator al lui Toma, îl reprezentase în picioare în mijlocul sălii, în singurătatea lucitoare a podelei alcătuită din marmură scumpă, oferind, înclinându-se,

buchetul de trandafiri unei doamne nevăzute. Murise în picioare, în braţele servitorilor săi, în vreme ce sărăcimea din Pallonetto, apărută în uşa larg deschisă, privea în tăcere, cu respect religios, sfârşitul acelui mare senior napoletan.

Ceva din acel tablou mă tulbura. Nu era faţa de ceară a muribundului, nici paloarea servitorilor, nici bogăţia sărbătorească a sălii imense, scânteind de oglinzi, de marmură, de aurării, ci buchetul de trandafiri din mâna muribundului. Acei trandafiri de un roşu aprins, viu şi delicat, păreau a fi din came, făcuţi dintr-o came trandafirie şi caldă de femeie. O senzualitate neliniştitoare venea dinspre acei trandafiri, împreună cu o dulceaţă pură şi afectuoasă, ca şi cum prezenţa morţii n-ar fi ofilit delicateţea vie a petalelor cărnoase, ci ar fi 234 trezit în ele un sentiment al triumfului, care este în fapt sentimentul schimbărilor, şi etern, pe care îl inspiră trandafirii.

Aceiaşi trandafiri, înfloriţi în aceleaşi sere, atârnau în buchete mirositoare din vechi vase de argint înnegrit, aşezate în mijlocul mesei şi, mai mult decât mâncarea puţină şi modestă, compusă din ouă, cartofi fierţi, pâine neagră, mai mult decât feţele palide şi chinuite ale mesenilor, acei trandafiri dădeau un aspect funebru albeţii şervetelor de masă, bogăţiei argintăriei, a cristalurilor, a porţelanurilor, evocau o prezenţă invizibilă, trezeau în mine un gând îndurerat, un presentiment de care nu ştiam cum să mă eliberez şi care mă tulbura profund.

— Poporul napoletan, spuse principele de Candia, este cel mai creştin din Europa. Şi a povestit cum în 9 septembrie 1943, când americanii au debarcat la Salerno, napoletanii, cu toate că erau dezarmaţi, s-au răsculat împotriva nemţilor. Luptele, de o violenţă rară, de pe străzile oraşului au durat trei zile. Poporul, care contase pe

ajutorul aliaţilor, a luptat cu furia disperării. Dar soldaţii generalului Clark, care ar fi trebuit să sprijine revolta oraşului, s-au împotmolit la Pesto, iar germanii îi loveau peste degete cu călcâiele cizmelor potcovite ca să-i oblige să-şi descleşteze mâinile de mai şi să-i arunce în mare. Poporul s-a crezut abandonat şi trădat, bărbaţii, femeile, copiii luptau, plângând de durere şi furie. După trei zile de lupte cumplite, germanii, alungaţi de furia mulţimii, începuseră să se retragă pe şoseaua spre Capua, dar, pe neaşteptate, s-au întors în forţă, au reocupat oraşul şi au trecut la represalii îngrozitoare.

Prizonierii germani căzuţi în mâinile mulţimii se numărau cu sutele. Eroicii şi nefericirii napoletani nu ştiau ce să facă cu ei. Să-i lase liberi? Prizonierii i-ar fi măcelărit pe cei care îi capturaseră. Să-i omoare? Napoletanii sunt creştini, şi nu asasini. Aşa că i-au legat de mâini şi de picioare, le-au pus căluş şi i-au ascuns în fundul văgăunilor, în aşteptarea sosirii aliaţilor. Numai că ei trebuiau hrăniţi, iar poporul murea de foame. Prizonierii au fost încredinţaţi femeilor care, o dată stinsă furia luptelor, iar mila creştină luând locul urii, 235 rupeau de la gura copiilor şi îi hrăneau pe prizonieri, împărţind cu aceştia supa de fasole şi linte, salata de roşii, pâinea puţină şi rea. Şi nu doar că îi hrăneau, îi spălau, îi îngrijeau ca pe nişte copii. De două ori pe zi, înainte de a le scoate căluşul pentru a le da de mâncare, îi băteau, dintr-un motiv justificat: ca să nu strige după ajutor şi să fie auziţi de camarazii lor care umblau pe străzi. Şi deşi încasau bătaia cuvenită şi mâncau ca vai de lume, pentru că nu puteau face altceva decât să doarmă, prizonierii se îngrăşau ca puii la cloşcărie.

În sfârşit, în primele zile ale lunii octombrie, după o lună de înfrigurată aşteptare, americanii au intrat în oraş. În ziua următoare, pe zidurile oraşului au apărut afişe în

care guvernatorul american invita populaţia să predea în douăzeci şi patru de oare prizonierii germani autorităţilor aliate, promiţând un premiu de cincizeci de lire pentru orice prizonier. Dar o delegaţie de locuitori ai oraşului, primită de guvernator, a demonstrat că, date fiind preţurile la care ajunseseră fasolea, lintea, roşiile, uleiul, pâinea, preţul de cincizeci de lire pentru un prizonier era prea mic.

— Încercaţi să înţelegeţi, excelenţă! Putem să vă dăm prizonierii pentru minimum o mie cinci sute de lire. Noi nu vrem să facem avere, dar nici să ieşim în pagubă!

Guvernatorul american s-a dovedit a fi inflexibil.

— Am spus cincizeci de lire, niciun ban în plus.

— Foarte bine, excelenţă, în acest caz o să-i ţinem noi, au spus locuitorii, şi plecară.

Câteva zile mai târziu, guvernatorul afişă alte anunţuri pe ziduri care promiteau o mie de lire pentru fiecare prizonier.

Delegaţia locuitorilor s-a întors la guvernator şi declară că o mie de lire sunt prea puţin pentru că între timp mai trecuseră câteva zile, că prizonierii aveau poftă de mâncare şi mâncau în fiecare zi.

— Încercaţi să înţelegeţi, excelenţă! Cu fiecare zi care trece, preţul prizonierilor creşte. Astăzi fără două mii de cap, nu-i putem da, aşa că o mie este prea puţin. Noi nu vrem să facem o 236 speculaţie, pur şi simplu vrem să ne acoperim cheltuielile. Pentru două mii de lire, un prizonier e, de fapt, un cadou!

Guvernatorul s-a înfuriat:

— Am spus o mie de lire, niciun ban în plus! Şi dacă în 24 de ore nu predaţi toţi prizonierii, vă arestez.

— Băgaţi-ne la puşcărie, excelenţă, împuşcaţi-ne, dacă vă face plăcere, dar preţul este acesta, noi nu vă putem vinde prizonierii pentru mai puţin de două mii de lire pe cap. Dacă nu-i vreţi, îi facem săpun!

— *What*? strigă guvernatorul.

— Îi facem săpun, au spus locuitorii cu o voce calmă, şi plecară.

— Şi chiar i-au fiert într-adevăr pe prizonieri ca să-i facă săpun? întrebă Jack, albindu-se la faţă.

— Când se va afla în America, s-a gândit guvernatorul, că la Napoli, din vina mea, se face săpun din prizonierii germani, cea mai mică nenorocire va fi că îmi voi pierde postul. Şi a plătit două mii de lire pentru fiecare prizonier.

— *Wonderful*! strigă Jack. *Ah*! *ah*! *ah*!, *wonderful*! Jack râdea din toată inima, încât toţi râdeau numai privindu-l.

— Plânge! exclamă Consuela.

Nu, Jack nu plângea. Lacrimile îi alunecau pe obraz, dar nu plângea. Era felul său copilăros şi generos de a râde.

— E o poveste uimitoare, spuse Jack, ştergându-şi lacrimile, dar credeţi că dacă guvernatorul ar fi refuzat să cumpere prizonierii la preţul de două mii de lire de cap, napoletanii i-ar fi făcut cu adevărat săpun?

— Săpunul este rar la Napoli, răspunse principele de Candia, dar poporul napoletan e bun.

— Poporul napoletan e bun, dar pentru o bucată de săpun e în stare de orice, spuse Consuela, mângâind cu degetele gura unui pahar de cristal de Boemia. Consuela Caracciolo este spaniolă, are frumuseţea blândă, de culoarea mierii, tipică pentru femeile blonde, şi acel surâs ironic, acel surâs rece pe o faţă caldă, care constituie o parte importantă a eleganţei orgolioase a spanioloaicelor blonde. Sunetul lung, ţiuitor, vibrant, pe care Consuela îl făcea cu degetul pe marginea paharului de cristal, se răspândea în toată sala şi devenea din ce în ce mai tare, căpăta un timbru metalic, părea să cuprindă cerul, părea

că vibrează în lumina verde şi îndepărtată a lunii, asemănător cu vuietul unei elice de avion.

— Auziţi, spuse la un moment dat Maria Teresa.

— Ce se întâmplă? întrebă Marcello Orilia, ducându-şi palma la ureche. Marcello fusese mulţi ani *maestrul* de vânătoare al oraşului Napoli şi acum purta uzatul său *pink coat* ca pe o haină de casă, în frumoasa lui vilă de la Chiatamone, cu faţadă spre mare. Sfârşitul plin de suferinţă al cailor săi pur-sânge rechiziţionaţi de armată la începutul războiului, morţi de foame şi de frig în Rusia, nostalgia partidelor de vânătoare de vulpi de la Astroni, lenta, orgolioasa decădere a Elenei d'Orléans, ducesă de Aosta, căreia îi fusese devotat patruzeci de ani şi care îmbătrânea în reşedinţa ei de la Capodimonte, capul său lung, aşezat pe oasele sale prelungi, ca o cucuvea pe creanga ei, l-au îmbătrânit şi l-au cocârjat.

— Vine îngerul, spuse Consuela, arătând cu degetul către cer.

În vreme ce vocile mesenilor se stingeau şi toţi erau atenţi la acel bâzâit de albine rătăcitoare prin cerul de la Posillipo (un cer de apă verde, în care o lună palidă urca asemeni unei meduze din adâncurile transparente ale mării), eu mă uitam la Consuela şi mă gândeam la femeile pictate de artiştii spanioli, la femeile lui Giacomo Ferrer, ale lui Alfonso Berraguete, ale lui Giacomo Huguet, cu părul transparent, de culoarea aripii de greier, care în comediile lui Fernando de Rojas şi ale lui Gil Vicente vorbesc în picioare, cu gesturi largi şi lente. La femeile lui El Greco, Velázquez, Goya, cu părul de culoarea mierii reci, care în comediile lui Lope de Vega, ale lui Calderón de la Barca, ale lui Ramón de la Cruz vorbesc cu o voce ţipătoare, umblând în vârful picioarelor. La femeile lui Picasso, cu părul de culoarea unui *Scarfelati doux*, cu ochii negri şi strălucitori, asemănători cu seminţele de pastis,

care te privesc pieziş printre fâşii de ziare lipite de 238 faţă. Şi Consuela privea pieziş, cu faţa aplecată pe un umăr, cu pupila neagră la marginea ochiului, ca într-o fereastră. Şi Consuela are *„los ojos graciosos „*al cântecului lui Melibea şi al Lucreţiei din *Celestina*, care întreceau *„los dulces arboles sombrosos*". Şi Consuela e înaltă, slabă, cu braţe lungi, alese, cu degete lungi, transparente, cum le au femeile lui El Greco, acele *„vertes grenouilles mortes*" cu picioarele goale şi degetele desfăcute.

La media noche es pasada y no viene murmură Consuela, mângâind cu degetul marginea cristalului.

— Vine, Consuela, vine îndrăgostitul tău, spuse Maria Teresa.

— Eh, da, vine al meu *novio*, amantul meu vine, spuse Consuela râzând.

Noi stăteam nemişcaţi, în tăcere, în jurul mesei, cu chipul îndreptat către ferestrele mari. Bâzâitul elicei se apropia, se îndepărta, rătăcind în derivă pe undele vântului de noapte. Fără îndoială, era un avion german care venea să arunce bombe peste portul aglomerat de sute de nave americane. Toţi am ascultat, un pic palizi, sunetul lung şi vibrant al cristalului de Boemia, acel bâzâit de albină rătăcitoare în luminescenţa verde a lunii.

— De ce nu trage antiaeriana? spuse cu voce joasă Antonino Nunziante.

— Americanii se trezesc mereu cu întârziere, răspunse la fel Baronul Romano Avezzana, care în decursul lungii sale şederi în America, unde fusese ambasadorul Italiei, se convinsese că americanii se scoală devreme dimineaţa, dar se trezesc târziu.

La un moment dat, am auzit un zgomot îndepărtat, un vuiet enorm, şi pământul se cutremură.

Ne-am ridicat de la masă şi am deschis ferestrele,

uitându-ne la prăpastia adâncă ce se deschidea, pe latura dinspre Posillipo, la picioarele lui Monte di Dio, deasupra căreia se ridică palatul principilor de Candia. Aşa cum de la înălţimea unui castel cocoţat pe vârful unui munte privirea cutreieră şi explorează câmpia din vale, tot aşa privirea noastră îmbrăţişa toată acea aglomerare de case, care, de pe colina Posillipo coboară către mare până la peretele lui Monte di Dio. Luna răspândea lumina sa extrem de blândă peste case şi peste grădini, aurind canaturile ferestrelor şi marginile teraselor. Arborii, între zidurile livezilor, se bucurau de acea lumină blândă ca de miere; păsările, printre ramuri, în spatele tufişurilor de lavandă, printre foile lucitoare ale dafinilor şi ale magnoliilor, se arătau indiferente faţă de acel vuiet îndepărtat şi cântau.

Încet, încet, vuietul se apropia, umplea cerul, asemănător cu un imens nor sonor şi devenind aproape vizibil, se făcea tot mai dens şi tulbura limpezimea uşoară a lunii. Urca dinspre cartierele de jos, dinspre mare, şi se propaga din casă în casă, din stradă în stradă, până când deveni un strigăt, o chemare, un bocet.

Ne-am depărtat de ferestre şi am intrat în camera alăturată care dădea spre grădină, în partea opusă a lui Monte di Dio, către port. Din ferestrele deschise se vedea abisul alburiu şi aurit al mării, portul ceţos, iar în faţa noastră, palid, învăluit în ceaţa aurie a lunii, Vezuviul. Luna strălucea la mijlocul cerului, aşezată pe umărul Vezuviului ca o amforă pe umărul unei fete. Departe, la marginea orizontului, rătăcea insula Capri, de un violaceu delicat, şi marea, striată de curenţi când albi, când verzi, mai încolo purpurii, avea o sonoritate argintie în acel trist şi afectuos peisaj. Ca într-o veche stampă, marea, clipele, insulele, cerul şi Vezuviul cu fruntea încoronată de foc aveau în acea noapte senină un aspect patetic şi blând,

acea paloare care este proprie frumuseţii naturii ajunse aproape la limita suferinţei – şi mă durea în piept ca o suferinţă din dragoste.

Consuela stătea în faţa mea pe braţul unui fotoliu lângă una dintre ferestrele deschise în noapte. îi vedeam profilul, chipul, părul auriu, lucirea mată a gâtului – totul se pierdea în lumina aurită a lunii, încât îmi apărea în faţa ochilor cu 240 graţia încremenită şi dureroasă a statuilor fără cap. Era îmbrăcată într-o mătase de culoarea fildeşului şi culoarea pielii căpăta în bătaia lunii o paloare opacă, de marmură veche.

Simţeam prezenţa pericolului ca o prezenţă străină, ca pe ceva în afara mea, total deosebit de mine, ca pe un obiect pe care eu l-aş fi putut privi, atinge. Îmi place să păstrez distanţa faţă de pericol, să întind braţul, să ating pericolul, cum se întâmplă în întuneric să atingi cu mâna un obiect rece. Şi mă pregăteam să ating cu mâna mea mâna Consuelei, nu dintr-o altă dorinţă decât aceea de a atinge ceva străin mie, ceva care să se afle în afara mea, de a face din pericolul care ne pândea şi din propria mea tulburare un obiect, când o bubuitură îngrozitoare sfâşie noaptea calmă.

Bomba a căzut în Pallonetto, exact peste zidul de incintă al grădinii. Pentru câteva clipe n-am auzit decât sunetul surd al zidurilor care cădeau, apoi un geamăt sufocat, o chemare încă incertă şi risipită, un singur urlet, un singur plânset, o fugă repezită de oameni cuprinşi de spaimă, lovituri puternice în poarta palatului şi vocile servitorilor care încercau să stăpânească larma confuză, care încet, încet urca, se apropia, până când un ţipăt ascuţit răsună în biblioteca alăturată. Am deschis uşa şi am ieşit în prag.

În picioare, în mijlocul sălii, pe care un sfeşnic ţinut de un servitor speriat şi indignat o ilumina cu lumina

trandafirie, stătea o ceată de femei ciufulite, aproape goale în cea mai mare parte, care, strânse unele în altele, urlau şi gemeau cu tonuri ascuţite, animalice, cu un muget răguşit şi feroce. Toate aveau chipul întors către uşa pe care intraseră, de parcă le-ar fi fost frică de urmărirea monştrilor care dintr-o clipă în alta ar fi intrat pe acea uşă. Nici măcar nu s-au întors când am încercat cu voce tare să le îmbărbătăm şi să le îndepărtăm spaima.

Când s-au întors spre noi, am rămas încremeniţi. Chipurile lor erau animalice, descărnate, fără sânge în obraz, acoperite de coji şi pete, care la început mi s-au părut a fi de sânge şi abia apoi mi-am dat seama că erau de pământ. Privirea le era tulbure şi fixă, gura plină de spumă. Pe frunţile brobonite 241 de sudoare se ridicau firele de păr zburlite, pletele revărsate pe spate şi pe umeri încâlcite şi murdare. Multe dintre ele, surprinse în somn, erau aproape goale şi încercau, cu o pudoare sălbatică, să-şi ascundă sânii goi şi umerii osoşi cu marginile unei pături ori cu braţele puse cruciş. În mijlocul acelei cete animalice de femei, feţe palide şi speriate de copii ne pândeau printre fuste, cu o ciudată violenţă în privirea lor fixă.

Pe masă se zărea un maldăr de ziare, şi principele de Candia, cu gesturi familiare, le împărţi nefericitelor ca să aibă cu ce-şi acoperi trupul. Acele femei erau din vecinătate, şi gazda noastră le spunea pe nume cu o veche obişnuinţă. îmbărbătate fie datorită luminii sfeşnicelor pe care servitorii le aşezaseră ici şi colo pe marginea bibliotecii şi pe masă, fie de prezenţa noastră şi, mai ales, de aceea a principelui de Candia, „o signore”, cum îi spuneau, fie datorită faptului că se găseau în acea sală bogată cu pereţii înviorați de reflexul aurit al cărţilor legate şi de blânda lucire a busturilor de marmură aliniate în galeria bibliotecii, încetul cu încetul s-au calmat, nu mai

strigau cu sălbăticie, doar gemeau, se rugau cu jumătate de glas, invocând mila Sfintei Fecioare, şi până la urmă au tăcut, doar din când în când, la plânsetul neaşteptat al unui copil sau la un strigăt care se auzea departe în noapte, izbucneau într-un urlet surd, nu de fiară, ci mai degrabă de câine rănit.

Stăpânul casei le spuse, cu voce ridicată şi sacadată, să se aşeze undeva. Le-a adus scaune, fotolii, perne şi toate acele nefericite se aşezară în linişte şi tăcură. Gazda le împărţi vin, cerându-şi iertare că nu le poate da şi pâine, pentru că nu avea, atât de grele erau timpurile şi pentru seniori, şi dădu poruncă să se facă nişte cafea pentru copii.

Dar când servitorii, o dată turnat vinul în pahare şi ulcioarele aşezate pe masă, s-au retras în capătul sălii, în aşteptarea ordinelor stăpânilor, am văzut cu surpriză ieşind din colţul bibliotecii un om mărunt, aplecat, care, apropiindu-se de masă, luă cu ambele mâini unul din ulcioarele acelea pline şi, trecând de la o femeie la alta, le-a umplut paharele 242 până când ulciorul s-a golit. S-a apropiat de stăpânul casei şi, înclinându-se caraghios, a spus cu o voce răguşită:

— Cu permisiunea dumneavoastră, excelenţă şi, turnându-şi dintr-un alt ulcior un pahar plin, îl bău dintr-o suflare.

Atunci ne-am dat seama că era cocoşat. Era un bărbat cam la cincizeci de ani, chel, cu un obraz lung şi slab, cu mustăţi, cu ochi negri şi sprâncene groase. Câteva râsete se auziră ici şi colo prin sală, o voce îl chemă pe nume: „Gennariello!”; şi la acea voce, care trebuia să-i fie cunoscută, cocoşatul se întoarse şi îi zâmbi unei femei care nu mai era tânără, grasă, moale, dar cu o faţă extrem de slabă, care se apropie întinzându-i braţele. Toate o înconjurară, una întindea paharul, alta încerca să-i smulgă ulciorul, alta, de parcă ar fi fost cuprinsă de o furie sacră,

râzând isteric şi strigând: „Uite, uite, ce noroc, uite ce noroc o să am!”

Stăpânul casei făcu semn servitorilor să le lase în pace, şi privea cu uimire şi dezgust scena, care, poate în altă situaţie, l-ar fi făcut să râdă, să se distreze. Eu mă găseam lângă Jack şi l-am observat, privea şi el întreaga scenă, însă cu o privire severă, în care uimirea se amesteca cu indignarea. Consuela şi Maria Teresa se ascunseseră în spatele nostru, mai mult din decenţă decât de frică. În vremea aceasta, cocoşatul, pe care toată lumea îl cunoştea şi care era, după cum am aflat mai târziu, un vânzător ambulant de panglici, de piepteni, de păr fals, care făcea în fiecare zi turul la Pallonetto, se înfierbântase, nu ştiu dacă din pricina vinului sau din dorinţă, a început să interpreteze un moment de pantomimă, al cărui subiect părea să fi fost un fapt mitologic, aventurile pământene ale cine ştie cărui zeu ori metamorfozele unui tinerel frumos. Îmi ţineam respiraţia, strângând puternic braţul lui Jack, ca să-l avertizez să fie atent, şi pentru a-i transmite ceva din nemaipomenita plăcere pe care mi-o dădea acea scenă neobişnuită.

Întorcându-se de la început către stăpânul casei, pentru a se înclina şi a spune „cu îngăduinţa dumneavoastră”, şi făcând câteva ţopăituri, pe care el le însoţea cu strâmbături şi scurte ţipete guturale, cocoşatul se înflăcărase încetul cu încetul şi alerga de colo-colo prin sală, agitându-şi braţele, lovindu-se cu mâinile împreunate pe piept, scoţând sunete obscene, urlete, cuvinte întretăiate. Îşi înălţă braţele în aer, închizând şi deschizând mâinile ca şi cum ar fi vrut să culeagă ceva care zbura în aer, pasăre, nor, înger, o floare aruncată de la fereastră, poala unei rochii fluturânde, iar femeile, întâi una, apoi alta, apoi încă una, cu dinţii strânşi, cu faţa palidă, cu ochii ficşi, gâfâind de parcă s-ar fi aflat în transă, se ridicară şi

făcură cerc în jurul său. Una îl lovea cu şoldul, alta încerca să-i mângâie faţa, alta să-i cuprindă cu mâinile ghebul enorm. În vreme ce alte femei, copiii, servitorii înşişi, de parcă ar fi asistat la o comedie plăcută şi nevinovată, comedie al cărei subiect le era cunoscut, râdeau şi îi incitau pe actori bătând din palme, cu cuvinte aspre şi trunchiate, fluturându-şi braţele.

Alte femei s-au alăturat grupului strâns în jurul cocoşatului, şi deja se alcătuise o ceată de femei înfuriate, care, vorbind toate deodată, la început cu voce scăzută şi apoi din ce în ce mai ridicată, totul culminând cu o larmă fără înţeles, care se năştea confuză din gurile lor pline de bale, l-au prins la mijloc, într-un cerc ameninţător, au început să-l lovească ameninţător, aşa cum ar fi făcut o haită de femei înnebunite cu un satir care ar fi agresat o copilă.

Cocoşatul se strâmba, îşi ferea faţa cu ambele mâini, se arunca înainte cu capul, ca să rupă cercul care îl strângea tot mai aproape, se izbea în pântecele uneia, în sânii alteia, strigându-şi cuvintele lui neînţelese cu furie, cu teroare, cu o plăcere care până la sfârşit se amestecă într-un strigăt prelung, ascuţit, disperat, şi, urlând aşa, s-a trântit la pământ, s-a răsturnat pe spinarea diformă, de parcă ar fi vrut să-şi protejeze ghebul de furia femeilor. Acestea se năpustiră peste el, rupându-i hainele, dezbrăcându-l cu forţa, muşcându-l, răsucindu-l pe spate, cum fac pescarii când vor să scoată la mal o broască ţestoasă. S-a auzit un vaiet sinistru, un nor de praf intră prin ferestre şi suflul exploziei stinse luminările. În tăcerea neaşteptată se auzea gâfâitul din piepturi şi zgomotul pe care îl fac pereţii când se prăbuşesc. Apoi un urlet confuz se ridică în sală, gemete şi suspine puternice, un plânset ascuţit şi strident, iar la lumina lumânărilor, pe care servitorii le aprinseseră din nou, am văzut pe jos un

morman de femei nemişcate, gâfâind, cu ochii ficşi, şi în mijlocul lor cocoşatul, sfâşiat şi palid, care, de îndată ce s-a făcut lumină în sală, se căţără peste trupurile femeilor şi fugi afară.

— Nu vă fie teamă, nu vă mişcaţi, strigă stăpânul casei la nefericitele acelea, care îşi strângeau copiii la piept şi se grăbeau spre ieşire, pradă unei terori indescriptibile, unde vreţi să plecaţi? Rămâneţi aici, nu vă fie teamă! în timp ce servitorii, în picioare, la intrare, ridicau braţele să împiedice, să oprească turma de femei îngrozite. În acel moment s-a auzit o învălmăşeală în vestibul şi un grup de bărbaţi, aducând pe braţe o fetişcană care părea leşinată, intră în casă.

Ca o lupoaică din pădurile Nordului, urmărită de vânători şi de câini, care se pierde în pădure luând cu ea puiul rănit şi, împinsă de instinctul matern mai puternic decât frica, îşi caută adăpost la casa pădurarului, scheaună la uşa lui, zgârie uşa cu laba, arătându-i omului încremenit puiul însângerat şi cerându-i s-o lase să intre, să se adăpostească în casa încălzită, nefericiţii căutau să scape de moarte în casa stăpânului, arătându-i din prag trupul însângerat al sărmanei tinere.

— Puneţi-o aici, spuse curăţând masa cu mâna, fără să-i pese de pahare şi ulcioare, care căzură la podea.

Aşezată pe masă, tânăra părea fără viaţă. Zăcea nemişcată, cu o mână abandonată lângă şold, cu cealaltă aşezată uşor pe sânul stâng, strivită de greutatea unei grinzi sau a unei pietre. Moartea aceea înspăimântătoare nu-i deformase chipul şi nici nu-i întipărise acea expresie de spaimă şi uimire pe care o au în general morţii proaspăt scoşi de sub dărâmături. Avea ochii blânzi, fruntea senină, buzele surâzătoare, în acel corp, totul părea inert şi rece, în afara privirii şi a surâsului, care erau ciudat de calde şi de vii. Cadavrul acela, întins pe masă dădea scenei un

aspect limpede şi calm, făcea din acea sală, din toată lumea, un loc plin de linişte, dominat de indiferenţa înaltă şi simplă a naturii.

Stăpânul casei ţinea fata de încheietură şi tăcea. Toţi cei din jur priveau în tăcere chipul seniorului nu în aşteptarea aprecierii sale, ci a hotărârii sale, ca şi cum el ar fi fost în stare să hotărască, şi el era singurul care putea să o facă, dacă fata mai era încă în viaţă sau era moartă, şi de decizia lui depindea soarta fetei, asta era convingerea plebei din Napoli, care avea atât de multă încredere în „seniorii" ei, încât depindea de aceştia viaţa sau moartea ei.

— A luat-o Domnul Dumnezeu la el, spuse în cele din urmă stăpânul casei. Auzind acele cuvinte, toţi începură să strige, să-şi smulgă părul, să-şi lovească faţa şi pieptul cu pumnii strânşi şi să invoce numele moartei: „Concetti! Concetti!", iar două bătrâne, bocind, s-au aruncat asupra sărmanei fete, sărutând-o şi îmbrăţişând-o cu furie sălbatică, zgâlţâind-o de parcă ar fi vrut s-o trezească şi strigau: „Trezeşte-te, Concetti, trezeşte-te" Strigătul acela era plin de un reproş mânios, de o furie disperată şi atât de ameninţătoare, încât mă aşteptam ca bătrânele să ia la bătaie moarta.

— Duceţi-o de aici, spuse stăpânul casei servitorilor, care, după ce le-au smuls cu forţa pe cele două bătrâne de lângă corpul nefericitei tinere şi au îmbrâncit cu putere alte femei, violenţă care ar fi putut indigna pe oricine dacă n-ar fi fost plină de compasiune, ce au ridicat uşurel cadavrul şi, cu o stranie delicateţe, l-au dus în sufragerie, aşezându-l pe antica împletitură siciliană care acoperea imensa masă.

Fata era aproape goală, aşa cum sunt cadavrele scoase de sub dărâmăturile bombardamentelor. Stăpânul casei o acoperi cu marginile preţioasei feţe de masă. Mâna

Consuelei! se aşează pe braţul lui, şi Consuela spuse:

— Plecaţi, lăsaţi-ne pe noi, asta e treabă de femei.

Am ieşit cu toţii, împreună cu stăpânul casei, din sufragerie, iar acolo au rămas doar Consuela, Maria Teresa şi câteva femei, poate rude ale sărmanei moarte.

Aşezaţi în camera care dădea spre grădină, în întuneric, ne uitam la Vezuviu şi la întinderea argintie a mării peste care vântul ridica solzi auriţi de lună, făcându-i să lucească asemeni unor solzi de peşte. Un miros puternic de mare, în care se simţea respiraţia clară şi proaspătă a grădinilor parfumate de somnul umed al florilor şi de freamătul nocturn al ierbii, intra prin ferestrele deschise. Era un miros roşu şi cald, cu gust de alge şi crabi, care în aerul rece, străbătut de fiorii lâncezi ai primăverii ce stătea să vină, trezea imaginea unui cort roşu unduind în bătaia vântului. Un nor de un verde palid se ridica departe, lângă muntele Agerola. Mă gândeam la portocalii pe care presentimentul primăverii îi făcea să înmugurească în livezile de la Sorrento şi mi se părea că aud un cântec singuratic de marinar rătăcind trist pe mare.

Aproape că se luminase. Aerul era atât de transparent, că venele verzi ale cerului palpitau în pieliţa azurie, desenând ciudate arabescuri, asemănătoare cu nervurile unei frunze. Tot cerul tremura în briza dimineţii ca o frunză, cântecul păsărilor în grădinile de sub noi, freamătul pe care presimţirea zilei îl răspândeşte prin aer alcătuind o muzică dulce şi tristă. Dinspre orizont se iveau zorii, însă ei veneau din adâncul mării, ca un crab enorm, roşu, printre păduri de coral purpurii, asemănătoare cu un cârd de cerbi rătăcitori în păşunile din adâncul mării. Golful, între Sorrento şi Ischia, părea o cochilie trandafirie deschisă – Capri, îndepărtată, o palidă piatră dezgolită, trimitea o lucire moartă de perlă.

Mirosul roşu al mării era plin de mii de şoapte

uşoare, de ciripit de păsări, de bătăi de aripi, o iarbă de un verde îndrăzneţ se ridica înspre undele de sticlă. Un nor alb se ridica din vatra Vezuviului, urca înspre cer ca o mare corabie cu pânze. Oraşul era încă acoperit de ceaţa neagră a nopţii, dar lumini pâlpâitoare se aprindeau ici şi colo în adâncul străduţelor. Erau luminile de la troiţe care, fiind interzise pe timpul nopţii din cauza pericolului de bombardament, fuseseră aprinse de către credincioşi în zorii zilei, figurile de ceară şi hârtie presată pictată întruchipând sufletele din Purgatoriu erau zi

scufundate într-un buchet de flăcări ca într-un buchet de flori roşii, aprinse pe neaşteptate la picioarele Fecioarei îmbrăcate în albastru. Luna, acum asfinţind, răspândea peste acoperişuri, unde încă mai stăruia fumul exploziilor, tăcerea ei palidă. Din cartierul Santa Maria Egipteană ieşea un mic cortegiu de fetiţe îmbrăcate în văluri albe cu un rozariu în jurul încheieturii mâinii, cu o cărticică neagră în mâinile cu mănuşi albe. Dintr-un jeep oprit în faţa unei Police Station doi negri urmăreau cu ochii lor albi cortegiul fetiţelor care mergeau la prima comuniune. Fecioara, în umbra troiţelor, strălucea ca o picătură de cer albastru.

O stea traversă firmamentul şi se stinse în valurile dintre Capri şi Ischia. Era luna martie, blândul anotimp în care portocalele prea coapte, aproape putrede, încep să cadă, cu un bufnet moale, de pe ramuri, ca stelele din înaltele grădini ale cerului. Mă uitam la Vezuviu, verde în întregime în bătaia lunii, şi o spaimă nedefinită mă cuprindea încetul cu încetul.

Nu mai văzusem niciodată Vezuviul având o culoare atât de ciudată, era verde ca faţa unui mort. Şi mă privea.

— Hai să mergem să vedem ce face Consuela, spuse gazda noastră, după o lungă tăcere.

Din uşă, o scenă extraordinară se înfăţişă ochilor noştri. Fetişcana zăcea în întregime goală, Maria Teresa o

spăla şi o ştergea, ajutată de câteva dintre femei, care îi întindeau ibricul cu apă caldă, sticluţa cu apă de colonie, buretele, prosopul, în vreme ce Consuela, ridicându-i capul cu o mână, îi pieptăna părul lung şi negru. Noi contemplam din prag acea scenă liniştită şi vie; lumina aurită a oglinzilor, lucirea delicată a porţelanurilor şi a cristalelor, peisajele verzi pictate pe pereţi, acele castele îndepărtate, acele păduri, acel râu, acele pajişti, pe care cavalerii acoperiţi cu platoşe, cu panaşe fluturând, cu pene lungi roşii şi verzui, galopau unul împotriva celuilalt, ridicându-şi spadele scânteietoare ca eroii şi eroinele lui Tasso din pictura lui Salvator Rosa, dădeau acelei scene aura patetică a unui episod din *Ierusalimul eliberat*.

Tânăra moartă, întinsă goală pe masă, era Clorinda, şi femeile erau bocitoarele Clorindei.

Toată lumea tăcea, se auzea doar geamătul înfundat al turmei zdrenţâroase şi ciufulite de femei care stăteau în uşa bibliotecii, plânsetul unui copil care poate că nu plângea de teamă, ci de uimire, tulburat de acea scenă blândă şi tristă, de lumina pâlpâitoare a lumânărilor, de gesturile misterioase ale celor două tinere şi frumoase doamne, îmbrăcate somptuos, aplecate peste cadavrul alb şi gol.

La un moment dat, Consuela îşi scoase sandalele de mătase, ciorapii şi, cu gesturi iuţi şi uşoare, o încălţă pe moartă. Apoi îşi scoase vesta de catifea, fusta, bluza. Se dezbrăca încet, avea chipul extrem de palid, ochii iluminaţi de o ciudată şi încremenită lucire. Femeile din uşă, una câte una, intrau, întindeau mâinile şi, râzând şi plângând, cu faţa scăldată de o uimitoare bucurie, se uitau la tânăra întinsă pe bogatul său pat mortuar, la splendida găteală funebră. Glasuri îndurerate şi în acelaşi timp vesele se ridicau în jurul ei: „Oh, frumoaso, oh, frumoaso!” Şi multe dintre ele îngenuncheau, rugându-se, ca în faţa unei

imagini sfinte sau a vreunei madonne miraculoase din ceară.

— Miracol, miracol! strigă dintr-odată o voce ascuţită.

— Minune, minune! strigară toate, trăgându-se îndărăt, aproape temându-se să atingă cu zdrenţele lor mizerabile splendida haină de catifea a sărmanei Concettina, transformată ca prin minune de către moarte în prinţesa zânelor, în statuia Madonnei. În scurt timp, toată sărăcimea din Pallonetto, chemată de vocea miracolului, se adună la uşă şi un aer de sărbătoare umplu sala. Veniră bătrâne cu lumânări aprinse şi rozarii, îngânând rugăciuni, urmate de femei şi copii care duceau flori şi acele prăjiturele tradiţionale la Napoli, care se mănâncă la priveghi. Altele au adus vin, altele lămâi şi fructe. Altele au adus copii în faşă, bolnavi, schilozi, ca să o atingă pe „miraculoasă”.

Altele, toate foarte tinere, mândre de părul şi ochii lor, cu chipul palid şi încruntat, cu umerii goi, acoperiţi cu şaluri colorate violent, înconjurară masa pe care zăcea Concertina şi intonară acele vechi cântece de înmormântare cu care napoletanii îşi însoţesc morţii, amintind şi plângând după bucuriile vieţii, după singurul bun, iubirea, evocând zilele fericite, nopţile calde, sărutările şi mângâierile, lacrimile iubirii, luându-şi adio de la ele în pragul ţinutului interzis. Erau cântece de înmormântare, dar păreau de dragoste, atât de suav erau îngânate, calde şi de o senzualitate tristă şi resemnată.

Mulţimea aceea, care plângea de sărbătoare, se mişca în sală ca într-o piaţă dintr-o zonă populată a oraşului Napoli, într-o zi de sărbătoare sau de doliu şi nimeni, nici măcar tinerele cântăreţe, cu toate că se aflau în jurul ei şi o atingeau, nu păreau să o bage în seamă pe Consuela, care, aproape goală, albă şi tremurândă, stătea

în picioare lângă moartă, privind-o ţintă în faţă, cu o privire ciudată, nu ştiu dacă de teamă sau din cauza unui misterios sentiment. Apoi Maria Teresa, susţinând-o cu grijă pe braţe, o trase afară din mulţime.

În timp ce ele două, îmbrăţişate, tremurânde, plângând, urcau încetişor scara, un strigăt teribil străpunse noaptea şi o imensă văpaie de sânge ilumină cerul.

PLOAIA DE FOC

Cerul, la răsărit, spintecat de o rană imensă, sângera, şi sângele colora marea în roşu, orizontul se zgârcea, devenind un abis de foc. Atins de convulsii profunde, pământul tremura, casele se clătinau pe temelii, se auzeau loviturile surde ale ţiglelor şi coşurile, desprinzându-se de acoperişuri şi de cornişele teraselor, se prăbuşeau în mijlocul străzii, semne prevestitoare ale unei prăbuşiri universale. Un scrâşnet îngrozitor umbla prin aer, de parcă ar fi fost vorba de oase rupte, măcinate. Şi peste acel vuiet, peste plânsetele, urletele de spaimă ale oamenilor care alergau şi bâjbâiau pe străzi ca orbii, se înălţa, sfâşiind cerul, un strigăt teribil.

Vezuviul urla în noapte, scuipând sânge şi foc. Din ziua în care s-a întâmplat ultima distrugere a Herculanumului şi a Pompeiului, îngropate de vii în vârtejul de cenuşă şi pietre, nu s-a mai auzit în cer un astfel de sunet. Un arbore imens de foc urca înalt din gura Vezuviului; era o imensă, extraordinară coloană de fum şi de flăcări care se înfigea în firmament atât de adânc, încât atingea stelele palide. Pe marginea Vezuviului, fluvii de lavă coborau către satele risipite prin verdele podgoriilor. Păduri, râuri, case, ogoare, păşuni, cărări apăreau clare şi precise, cum nici ziua nu s-ar fi văzut. Amintirea soarelui era îndepărtată şi ştearsă.

Se vedeau munţii de la Agerola şi cheile de la

Avellino, desfăcându-se pe neaşteptate, dezvăluind secretele văilor verzi, ale pădurilor. Şi cu toate că distanţa dintre Vezuviu şi Monte di Dio, de pe înălţimea căruia noi priveam, muţi de oroare, acel spectacol nemaipomenit, era de multe mile, privirea noastră, explorând şi cercetând câmpia vezuviană, până mai înainte liniştită sub lună, puteam vedea, apropiaţi şi măriţi ca printr-o lentilă puternică, bărbaţi, femei, animale, toţi alergând printre vii, pe ogoare, prin păduri sau rătăcind printre casele de ţară pe care flăcările le cuprindeau din toate părţile. Şi nu numai că distingeam gesturile, mişcările, dar se vedeau până şi bărbile încâlcite, părul ciufulit, ochii ficşi, gurile căscate. Părea că auzeam până şi respiraţia grea din piepturi.

Priveliştea mării părea să fie mai îngrozitoare decât cea a pământului. Până unde ajungea privirea, nu se vedea decât coasta aspră şi lividă, acoperită de găuri asemănătoare cu semnele unui vărsat înspăimântător, iar sub crusta aceea înţepenită se ghicea presiunea unei forţe extraordinare, a unei furii cu greu reţinute, parcă marea ameninţa să se ridice din adâncuri, să-şi rupă spinarea sa de ţestoasă, ca să se războiască cu pământul şi aşa să-şi potolească îngrozitoarele sale furii. În faţa lui Torre del Greco, la Portici, la Torre Annunziata, la Casteliammare, se vedeau bărci îndepărtându-se în mare grabă de ţărmul primejdios, doar cu ajutorul vâslelor, pentru că vântul care bătea cu putere, pe uscat, pe mare, căzuse ca o pasăre moartă; alte bărci grăbindu-se de la Sorrento, de la Meta, din Capri, spre a veni în ajutorul nefericiţilor locuitori ai localităţilor de pe litoral, prinşi de furia focului. Râuri de noroi se scurgeau încet de pe versanţii lui Monte Somnia, încâlcindu-se între ele ca nişte şerpi negri, iar acolo unde râurile de noroi le întâlneau pe cele de lavă, nori înalţi de vapori purpurii se ridicau cu un şuierat înspăimântător,

care ajungea până la noi, ca sfârâitul unui fier încins aruncat în apă.

Un imens nor negru, asemănător cu o pungă de sepie (şi chiar aşa era numit acel nor), plin de cenuşă şi nisip încins, se desprindea cu greu de vârful Vezuviului şi, împins de vânt, care spre norocul miraculos al oraşului Napoli bătea dinspre nord-vest, se târa încet pe cer către Casteliammare 252 di Stabia. Zgomotul pe care-l făcea acel nor umflat de cenuşă care se rotea în cer era asemănător cu scârţâitul unui car plin cu pietre, care se apropie pe o stradă plină de gropi. Din când în când, dintr-o ruptură a norului se revărsa peste mare şi peste pământ un diluviu de grindină care cădea peste câmpuri şi peste crusta valurilor cu un vuiet sunând la fel cu cel pe care-l face încărcătura de piatră a unui car atunci când este răsturnat; iar pietricelele, atingând terenul şi crusta întărită a mării, ridicau nori de pulbere roşcată care se răspândea în cer, întunecând lumina astrelor. Vezuviul urla îngrozitor în tenebrele roşii ale cerului nopţii şi un plânset disperat se ridica deasupra nefericitului oraş.

Îl strângeam de braţ pe Jack şi-l simţeam cum tremură. Palid la faţă, Jack privea spectacolul infernal, şi spaima, groaza, uimirea se amestecau în ochii lui nemişcaţi.

— Să mergem, i-am spus, trăgându-l de braţ.

Am ieşit prin strada Santa Maria Egipteană şi ne-am apropiat de Piazza Reale. Zidurile străzii înguste erau luminate atât de puternic de văpaia roşie, încât umblam ca nişte orbi, bâjbâind. De la toate ferestrele, oamenii se aplecau agitându-şi braţele, cu strigăte şi plânsete ascuţite, chemându-se unii pe alţii, iar cei care alergau pe stradă se uitau în sus, plângând şi strigând şi ei, fără să se oprească o clipă din fugă. Din toate părţile oameni care arătau îngrozitor, cu hainele sfâşiate, unii în pielea goală,

se grăbeau să pună lumânări în candele la madonele şi sfinţii din jurul troiţelor sau să îngenuncheze în mijlocul drumului şi să invoce cu glas sfâşietor ajutorul Fecioarei şi al lui San Gennaro, lovindu-se în piept, cu faţa scăldată în lacrimi.

Aşa cum se întâmplă în momente de mare cumpănă, când o icoană ori pâlpâirea unei lumânări într-un tabernacol readuce dintr-odată în suflet amintirea unei credinţe până atunci uitată şi reaprinde speranţa, ispăşirea, teama şi credinţa – ce fuseseră negate sau uitate – în Dumnezeu, iar omul care-l uitase pe Dumnezeu se opreşte şi, uimit, emoţionat, se uită la icoană, iar inima îi tremură, cuprinsă de iubire, aşa i s-a întâmplat şi lui Jack. Se opri pe neaşteptate în faţa unei troiţe, îşi acoperi faţa cu mâinile şi strigă:

— *Oh Lord, oh my Lord*!

La strigătul acela am auzit din adâncul tabernacolului un piuit ca de pasăre. Şi am auzit un foşnet slab de aripi, un freamăt de păsări în cuib… Jack se dădu speriat îndărăt.

— Nu-ţi fie frică, Jack, i-am spus strângându-l de braţ, sunt păsările Madonnei.

În anii aceia de groază, imediat ce se auzeau sirenele de alarmă la apropierea bombardierelor inamice, toate păsările din Napoli se refugiau în tabernacole. Erau vrăbii, rândunici, cu penele zbârlite, cu ochi rotunzi, negri, lucitori sub pleoape albe. Se ascundeau în fundul tabernacolelor ca într-un cuib, strânse unele în altele şi tremurând, printre statuetele de ceară şi de hârtie presată ale sufletelor din Purgatoriu.

— Crezi că le-am speriat? m-a întrebat Jack cu voce joasă. Şi ne-am îndepărtat în vârful picioarelor, ca să nu speriem păsările Madonnei.

Bătrâni aproape goi, cu glezne descărnate şi albe,

umblau sprijinindu-se de ziduri, cu fruntea acoperită de părul alb răvăşit de vântul spaimei, strigau cuvinte trunchiate, care mi se păreau a fi în limba latină, şi poate că erau formule magice de blestem şi îndemnuri la pocăinţă, să-ţi mărturiseşti cu voce tare propriile păcate, să te pregăteşti de moarte creştineşte. Cete de femei cu faţa răvăşită umblau furioase, înghesuite unele în altele, ca nişte războinici la asaltul unei cetăţi, aproape alergând, strigau la oamenii care stăteau la fereastră gesticulând şi plângând tot felul de injurii obscene şi ameninţări, cerându-le să se pocăiască de păcatele lor, pentru că, iată, a venit, în sfârşit, ziua Judecăţii şi a pedepsei lui Dumnezeu, care nu va cruţa nici femeile, nici bătrânii, nici copiii. La acele injurii şi insulte, la ameninţări, lumea de la ferestre răspundea cu plânsete, cu alte înjurături cumplite şi blesteme grele, iar mulţimea de pe stradă răspundea cu gemete şi strigăte, ridicându-şi pumnii spre cer, hohotind.

Din Piazza Reale am urcat către Santa Teresella degli Spagnoli şi, pe măsură ce coboram către Toledo, tumultul creştea, scenele de panică, de teamă, de pietate deveneau tot mai dese, iar comportarea mulţimii era tot mai ameninţătoare. Lângă Piazza delle Carrette, în faţa unui bordel renumit pentru clientela sa neagră, o mulţime de femei înfuriate urlau şi se zbăteau încercând să treacă de intrarea pe care prostituatele o baricadaseră în grabă. Până la urmă mulţimea năvăli în casă şi ieşi de acolo ţinând de păr curvele goale şi soldaţii negri însângeraţi şi paralizaţi, pe care imaginea cerului în flăcări, norii de cenuşă plutind deasupra mării şi Vezuviul înveşmântat în înspăimântătorul său voal de foc îi transformaseră în nişte copii speriaţi, fără glas.

Asaltul asupra bordelurilor a fost urmat de cel al brutăriilor şi al măcelăriilor. Poporul amesteca furia oarbă cu propria foame dintotdeauna. Dar fondul acelei furii

fanatice nu era foamea, ci teama, care se transformase în mânie socială, în motiv de răzbunare, în ură faţă de sine şi de ceilalţi. Ca întotdeauna, plebea atribuia acelei nenorociri obiective o semnificaţie de pedeapsă divină, vedea în mânia Vezuviului furia Fecioarei, a sfinţilor, a acestor zei din Olimpul creştin, porniţi împotriva păcatelor, a corupţiei, a viciilor omeneşti. Şi laolaltă cu pocăinţa, cu dureroasa dorinţă de a se mântui, cu speranţa lacomă de a-i vedea pedepsiţi pe cei răi, cu o încredere naivă în dreptatea făcută de o natură atât de ne-l dreaptă şi crudă, împreună cu ruşinea propriei mizerii, pe care poporul o conştientizează cu tristeţe, se trezea în sărăcime, ca întotdeauna, un sentiment josnic al impunităţii, care se află la originea atâtor fapte nelegiuite, şi convingerea îngrozitoare că într-o astfel de nenorocire, într-o astfel de frământare, totul este permis şi justificat. Aşa încât în acele zile s-au putut vedea fapte ticăloase şi fapte minunate, săvârşite cu furie oarbă ori din calcul rece, cu o disperare uluitoare, pe care numai teama şi ruşinea faţă de propriile păcate pot s-o trezească în sufletele simple.

Tot aşa, în faţa acelei inumane pedepse, ne simţeam în adâncul sufletului nostru şi eu şi Jack. Ne simţeam legaţi unul de celălalt nu doar prin prietenie, prin sentimentele noastre, prin mila învinşilor şi a învingătorilor, ci şi prin teamă şi ruşine. Jack se simţea umilit şi paralizat în faţa înspăimântătorului spasm al naturii. Iar ca el, toţi acei soldaţi americani, până atunci atât de siguri de sine, atât de mândri şi trufaşi din cauza calităţii lor de oameni liberi, care acum alergau prin mulţime, făcându-şi loc cu coatele, cu pumnii, şi care îşi arătau dezordinea din suflet prin dezordinea uniformei şi a gesturilor; unii alergau fără să scoată o vorbă, cu faţa răvăşită, alţii îşi acopereau ochii cu mâinile, gemând, alţii în grupuri gălăgioase, ori singuratici, dar toţi uitându-se cu teamă înjur, ca nişte

câini fugăriţi.

În labirintul străduţelor ce coborau către Toledo şi Chiaia, tumultul se făcea la fiecare pas mai dens, mai furios; în agitaţiile populare se întâmpla ca în corpul uman, în cazul atacurilor circulatorii, când totul se concentrează într-o hemoragie de proporţii, atacul producându-se la nivel cerebral, apoi la nivelul inimii ori la cine ştie ce organ. Din cele mai îndepărtate cartiere ale oraşului, mulţimea cobora ca să se adune în acele locuri care dintotdeauna au fost cunoscute ca locurile sacre din Napoli – în Piazza Reale, în jurul Tribunalului, la Maschio Angioino, la Dom, unde se păstra miraculosul sânge al lui San Gennaro. Tumultul era imens, câteodată aveai impresia unei răscoale. Soldaţii americani, pierduţi în mulţimea care îi împingea încolo şi încoace, întorcându-i şi răsucindu-i, I ca în vântoasa infernală a lui Dante, păreau şi ei cuprinşi de teroare şi de o furie străveche. Aveau faţa mânjită de sudoare şi de cenuşă, uniformele făcute bucăţi. Erau şi ei acum nişte oameni îngenuncheaţi, nu mai erau defel oameni liberi, nu mai erau orgolioşii învingători, ci nişte învinşi nenorociţi, pradă unei furii oarbe a naturii, arşi şi ei până în adâncul inimii de focul ce cuprinsese cerul şi pământul.

Din când în când, un vuiet înăbuşit, care venea din adâncurile misterioase ale pământului, zgâlţâia drumul de sub picioarele noastre, făcea să se clatine casele. O voce răguşită, adâncă, ieşea gâlgâind din puţuri, din gurile de canal. Din fântâni se răspândeau aburi de sulf şi ieşea în aer noroi clocotit. Vuietul acela subteran, acea voce adâncă, noroiul clocotind scoteau afară din măruntaiele pământului sărăcimea, care în acei ani plini de durere, ca să se ferească de bombardamentele nemiloase, se refugiase în meandrele apeductului angevin, săpat în subsolul oraşului, spun arheologii, probabil de fenicieni

sau pelasgi, oameni misterioşi, veniţi dinspre mare. Despre apeductul angevin şi despre ciudata sa populaţie vorbeşte chiar Boccaccio în povestirea lui Andreuccio din Perugia. Nefericiţii aceia ieşeau din infernul lor jegos, din vizuinele întunecate, din văgăuni, din puţuri, din gurile de canal, ducându-şi în spate saltelele sau, ca nişte noi Enea, tatăl bătrân sau tinerii copii, sau „pecuriello" mielul de Paşti, care în zilele Paştelui (chiar atunci era săptămâna Sfântă) înveseleşte orice casă napoletană oricât de sărmană, şi este sfânt pentru că el este imaginea lui Hristos.

Acea „înviere", căreia suprapunerea cu zilele pascale îi dădea un sens profund, învierea din mormânt a acelor cete zdrenţăroase era un semn sigur şi iminent de pericol. Ceea ce nu poate face nici foamea, nici holera, nici cutremurul, care după o veche credinţă poate dărâma palate şi bordeie, dar ocoleşte grotele şi văgăunile săpate sub temelia oraşului, puteau face fluviile de noroi clocotit cu care Vezuviul, în răutatea sa, putea să-i alunge din canale, ca pe nişte şobolani, pe oamenii aceia sărmani. Acele cete de viermi plini de noroi, care ieşeau din toate părţile de sub pământ, acea mulţime care, asemănătoare unui fluviu umflat, se repezea clocotind către oraşul de jos.

Încăierările, urletele, lacrimile, blestemele, cântecele, frica şi goana neaşteptată, luptele feroce din jurul troiţelor, al unei fântâni, al unei cruci, al unui cuptor de pâine, transformau întregul oraş într-o zbatere înfricoşătoare şi uimitoare care se revărsa către mare, în Via Partenope, în Via Caracciolo, în Riviera di Chiaia, pe străzile şi în pieţele care, din Granili până în Mergellina, dădeau către mare – de parcă mulţimea, în disperarea ei, aştepta salvarea numai de la mare, de parcă valurile ar fi putut stinge flăcările care devorau pământul, sau pietatea miraculoasă a Fecioarei şi a lui San Gennaro i-ar fi putut ajuta să păşească pe ape şi să fugă.

Dar, o dată ajunsă la mare, de unde se deschidea înspăimântătorul spectacol al Vezuviului încins, cu torente de lavă strecurându-se de-a lungul versanţilor vulcanului, cu satele în flăcări (reverberaţiile incendiului se întindeau până la insula Capri, rătăcitoare la orizont, până la muntele Cliento, alb de zăpadă), mulţimea cădea în genunchi, iar la vederea mării, acoperită toată de o pieliţă oribilă, un cheag verde şi galben, ca pielea unei reptile scârboase, invoca ajutorul cerului cu plânsete ascuţite, cu urlete bestiale, cu blesteme sălbatice. Şi mulţi se aruncau în valuri, sperând că vor putea să păşească peste ele, şi se înecau în mijlocul rugilor şi al înjurăturilor cumplite ale plebei dezlănţuite.

După o lungă rătăcire, am ieşit în cele din urmă într-o imensă piaţă, dominată de Maschio Angioino, care se deschidea în faţa portului. Acolo, în faţa noastră, înfăşurat în mantaua lui de purpură, se arătă Vezuviul. Un Cezar fantomatic, cu cap de câine, aşezat pe un tron de lavă şi de cenuşă, spărgea cerul cu fruntea sa încoronată de flăcări şi lătra îngrozitor. Arborele de foc ce ieşea din gura lui se pierdea adânc în bolta cerului, dispărea în hăul înălţimilor. Fluvii de sânge ţâşneau dintre fălcile sale căscate, iar pământul, marea şi cerul se cutremurau.

Mulţimea care umplea piaţa avea chipul fără expresie, lucios, acoperit de umbre albe şi negre, ca într-o fotografie făcută cu bliţul. Ceva din acea nemişcare, din îngheţul şi din cruzimea pe care o are fotografia se regăsea în ochii încremeniţi şi scoşi din orbite, în acele chipuri fără culoare, în faţadele caselor, în obiecte, în gesturi. Reflexul focului lovea în pereţi, aprindea cornişele şi streşinile teraselor; pe fondul cerului sângeriu, de un ton stins, aproape violet, gingia aceea roşie, care mărginea acoperişurile, contrasta cu efecte halucinante. Gru258 puri de oameni se îndreptau către mare ieşind dintr-o sută de

străduţe care dădeau din toate părţile în piaţă şi umblau cu faţa întoarsă către cer, către norii negri, umflaţi de bucăţele de lavă aprinsă, ce se rostogoleau deasupra mării, la pietrele aprinse care treceau prin aerul încins şuierând ca nişte comete. Strigăte înfiorătoare se ridicau din piaţă. Şi din când în când o tăcere profundă se aşternea peste mulţime, întreruptă arareori de un geamăt, de un plânset, de un strigăt neaşteptat, un strigăt singuratic care se stingea de îndată, fără urmă de răsunet, ca un strigăt din vârful gol al unui munte.

În capătul pieţei, cete de soldaţi americani forţau intrarea în port, încercând să rupă barele de fier care închideau portul. Sirenele navelor cereau ajutor cu strigăte răguşite, plângăreţe, pe punţi, de-a lungul balustradelor se organizau în mare grabă pichete de marinari înarmaţi, încăierări feroce izbucneau pe chei şi pe pasarele între marinari şi cete de soldaţi înnebuniţi de frică, ce încercau să ia cu asalt navele, pentru a scăpa de mânia Vezuviului. Ici şi colo, pierduţi în mulţime, soldaţi americani, englezi, polonezi, francezi, negri rătăceau prostiţi şi năuciţi, unii strângeau de braţ femei care plângeau, încercând să-şi facă loc cu ele, de parcă le-ar fi răpit, alţii se lăsau duşi de mulţime, total pierduţi din pricina noutăţii şi cruzimii flagelului. Negri aproape goi, ca şi cum în acea mulţime ar fi regăsit pădurea de demult, se agitau prin mulţime cu nările dilatate şi înroşite, cu ochii rotunzi albi, ieşind de sub fruntea neagră, înconjuraţi de haite de prostituate, pe jumătate goale şi ele, sau înfăşurate în cearşafurile de mătase galbenă, verde, roşie ale bordelurilor. Unii intonau imnuri religioase, alţii rosteau cuvinte misterioase cu o voce foarte ascuţită, alţii invocau în ritm numele lui Dumnezeu. „*Oh God*! *oh my God*! cu braţele ridicate deasupra acelei mări de capete şi de chipuri desfigurate, îşi ţineau ochii aţintiţi la cer, de

parcă ar fi urmărit prin ploaia de cenuşă şi foc, zborul lent al unui înger înarmat cu o spadă de foc.

Noaptea era pe ducă, iar cerul, înspre Capri şi pe culmile împădurite ale munţilor dinspre Sorrento, se albea uşor. Focul Vezuviului pierdea câte ceva din teribila scânteiere, căpăta transparenţe verzi, flăcările deveneau trandafirii, ca nişte imense petale pe care vântul le împrăştia în aer. Râurile de lavă, pe măsură ce negura nopţii se retrăgea în faţa luminii nesigure a zorilor, păreau să se stingă, deveneau opace, se transformau în şerpi negri, aşa cum se întâmplă cu fierul încins, care, lăsat pe nicovală, se acoperă încet, încet cu coji negre, din care răzbat murind scântei albastre şi verzi.

În acel peisaj infernal, dominat încă de tenebrele roşii, zorii se ridicau încet din pântecele nopţii cuprinse de flăcări, ca o tufă de coral care se ridică pe fundul mării (lumina pură a zilei spăla verdele palid ai viţei-de-vie, argintul vechi al măslinilor, verdele dens al chiparoşilor şi al pinilor, aurul senzual al tufelor de grozamă), fluviile negre de lavă aveau o lucire funebră, un negru aprins pe care îl au anumite crustacee pe ţărmul mării, arse de soare, sau anumite pietre întunecate, înviorate de ploaie, încet, încet, dincolo de Sorrento, o pată roşie se ridică la orizont, topindu-se încet în aer, şi întreg cerul, plin de nori galbeni de sulf, căpăta aceeaşi culoare a sângelui transparent. Până când, pe neaşteptate, soarele ieşi din mulţimea de nori şi apăru alb, asemănător cu o pleoapă de pasăre muribundă.

O larmă nemaipomenită izbucni în piaţă. Mulţimea îşi întindea braţele spre soarele ce se năştea, strigând: „*O sole, O sole*!”, ca şi cum ar fi fost pentru prima dată când soarele răsărea deasupra oraşului Napoli, ieşind din adâncul haosului, în învălmăşeala creaţiei, din adâncul mării încă neterminat. Şi ca întotdeauna la Napoli, după

spaimă, înmormântări şi lacrimi, revenirea soarelui după o asemenea înspăimântătoare noapte, fără de sfârşit, transformă groaza şi plânsetul în bucurie şi sărbătoare. Se auziră ici şi colo primele aplauze, primele glasuri vesele, primele cântece şi acele scurte strigăte guturale, modulate pe străvechi teme melodice ale fricii generice, ale plăcerii, ale iubirii prin care napoletanii îşi exprimă, în mod natural, adică uimitor de naiv şi nevinovat, bucuria, uimirea şi acea teamă fericită, care întotdeauna însoţeşte la oameni şi animale bucuria regăsită şi uimirea de a trăi.

Bande de băieţi străbăteau mulţimea de la un capăt la altul al pieţei, strigând: „S-a gătat! S-a gătat!”; şi acel cuvânt era anunţul fie de sfârşit al războiului, fie al catastrofei. Mulţimea răspundea „S-a terminat! S-a terminat!”, pentru că întotdeauna apariţia soarelui îi înşală pe napoletani, le dă speranţa mincinoasă că nenorocirile lor, suferinţele lor s-ar fi terminat. O căruţă trasă de un cal intră din Via Medina şi calul trezi o veselă uimire a mulţimii, ca şi cum ar fi fost cel dintâi cal de pe lume. Toţi strigau: „Calu! Calu!” Şi din toate părţile, ca prin farmec, se auziră glasurile vânzătorilor ambulanţi, care ofereau iconiţe, zorzoane, amulete şi oase de mort, cărţi poştale cu imagini ale erupţiei antice a Vezuviului, statuete ale lui San Gennaro, cel care a oprit, cu un singur gest, lava la porţile oraşului Napoli.

Pe neaşteptate, se auzi foarte sus, în cer, un vuiet de motoare, şi toţi ridicară privirea.

O escadrilă de vânătoare americană decolase de la Capodichino şi se îndrepta către enormul nor negru, „sepia”, plin de grindină de foc, pe care vântul îl împingea către Castellammare. După câteva clipe, s-a auzit ţăcănitul mitralierelor, şi aveai impresia că norul îngrozitor s-a oprit în faţa atacatorilor. Escadrila americană încerca să fragmenteze norul cu rafale de mitralieră şi să facă în aşa

fel încât avalanşa de piatră încinsă să se descarce în marea deschisă dintre Vezuviu şi Castellammare, încercând să salveze oraşul de la o distrugere sigură. Era o încercare disperată şi mulţimea îşi ţinea răsuflarea. O tăcere profundă s-a lăsat peste piaţă.

Din rupturile pe care rafalele de mitralieră le făceau în nor, cădeau în mare torente de grindină aprinsă, ridicând fântâni înalte de apă roşie, arbori de vapori de un verde intens, comete de cenuşă încinsă, uimitoare flori de foc ce se stingeau în văzduh. „Ce bine! Ce bine!” striga mulţimea aplaudând, însă îngrozitorul nor, împins de vântul care sufla din nord, se apropia tot mai mult de Castellammare. La un moment dat, unul dintre avioanele americane, asemănător unui uliu de argint, se repezi fulgerător asupra „sepiei”, o străpunse cu botul 261 şi, cu un vuiet îngrozitor, explodă în nor; acesta se deschise ca un imens trandafir negru, şi căzu în mare.

Soarele era sus. Aerul devenea tot mai dens, vălul întunecat al cenuşii acoperea soarele, iar pe fruntea Vezuviului se aşezase un nimb de culoarea sângelui, întrerupt de fulgere verzi. Tunetul bubuia îndepărtat, în spatele zidului negru al orizontului, străbătut de săgeţi galbene.

Pe străzile din jurul Marelui Cartier General Aliat era o înghesuială atât de mare, încât a trebuit să ne facem loc cu forţa. Mulţimea îngrămădită în faţa sediului aştepta în tăcere un semn încurajator. Dar veştile care veneau din zonele lovite de catastrofa erau din ce în ce mai grave. Casele aflate în jurul oraşului Salerno se prăbuşeau sub loviturile grindinei de foc. O furtună de cenuşă bântuia de câteva ore deasupra insulei Capri şi ameninţa să îngroape satele dintre Pompei şi Castellammare.

După-amiază, generalul Cork l-a rugat pe Jack să se ducă în zona Pompei, unde pericolul era cel mai mare.

Autostrada era acoperită de un covor dens de cenuşă pe care roţile jeepului nostru scoteau un foşnet dulce ca mătasea. O tăcere ciudată plutea în aer, întreruptă uneori de tunetele Vezuviului. M-a surprins contrastul dintre agitaţia şi strigătele oamenilor şi nemişcarea mută a animalelor care, sub ploaia de cenuşă, se uitau înjur cu ochi plini de o uimire dureroasă.

Am traversat câţiva nori de vapori sulfuroşi. Coloane de maşini americane urcau încet pe autostradă transportând alimente, medicamente şi haine pentru nefericiţii locuitori din zona Vezuviului. O întunecime verde cuprindea câmpia funerară. Cum am trecut de Herculanum, o ploaie de noroi cald ne-a bătut în faţă o bucată lungă de drum. Chiar deasupra noastră, Vezuviul mormăia ameninţător, aruncând trombe de pietre încinse, care cădeau pe pământ sfârâind. Cu puţin înainte de Torre del Greco ne-a surprins o grindină de foc. Ne-am adăpostit după zidul unei case, lângă ţărm. Marea avea o uimitoare culoare verde, părea o broască ţestoasă din cupru vechi. Un vas cu pânze străbătea crusta dură a mării peste care ploaia cu pietricele încinse cădea cu un răpăit sonor.

Lângă noi se întindea, la adăpostul unei stânci care o ocrotea de vânt, o pajişte mică, acoperită cu tufe de rozmarin şi grozamă înflorită. Iarba avea o culoare verde, îndrăzneaţă, un verde crud şi lucitor, de o lucire atât de vie, atât de neaşteptată, atât de proaspătă, încât părea creată atunci – un verde încă feciorelnic, surprins în momentul facerii sale, în primele clipe ale facerii lumii. Iarba cobora pe ţărm până la apă, marea, prin contrast, era de un verde deja ostenit, ca şi cum ar fi aparţinut unei lumi vechi, dintr-un timp îndepărtat al creaţiei.

În jurul nostru, câmpia îngropată de cenuşă era ici şi colo arsă şi răscolită de violenţa iraţională a naturii, de acel haos reîntronat. Grupa de soldaţi americani, cu feţele

acoperite cu măşti de cauciuc şi cupru, asemănătoare cu vizierele războinicilor de demult, umbla rătăcind pe câmpii; purtând tărgi, culegând răniţii. Îndruma cetele de femei şi copii către o coloană de maşini oprită pe şosea. Câţiva morţi erau întinşi la marginea drumului, lângă o casă dărâmată; aveau faţa prinsă într-o coajă albă şi tare, păreau că au în loc de cap un ou. Erau morţi încă neterminaţi, nedefiniţi, erau primii morţi ai creaţiei.

Plânsetele răniţilor ajungeau până la noi dintr-o zonă care se afla dincolo de iubire, de milă, dincolo de frontiera dintre haos şi natura alcătuită de ordinea divină a creaţiei; erau expresia unui sentiment încă necunoscut oamenilor, a unei dureri încă nesuferite de către fiinţele vii, abia create, erau profeţia suferinţei, care venea până la noi dintr-o lume încă în gestaţie, încă scufundată în zvârcolirea haosului.

Iar aici, pe bucăţica aceea de iarbă verde, abia ieşită din haos, încă proaspăt ieşită din facere, încă neatinsă, câţiva oameni scăpaţi din dezastru dormeau întinşi pe spate, cu faţa la cer. Aveau chipuri nemaipomenit de frumoase, cu pielea neatinsă de cenuşă şi noroi, luminoasă, de parcă ar fi fost spălată în lumină; erau chipuri noi, abia modelate, cu fruntea înaltă şi nobilă, cu buze pure. Erau relaxaţi în somn, întinşi 263 pe iarba verde, ca nişte oameni scăpaţi de potop pe vârful primului munte ieşit din ape.

O fată, în picioare, pe ţărmul nisipos, acolo unde iarba murea în valuri, se pieptăna privind marea. Privea marea cum o femeie se uită în oglindă. Din acea iarbă nou creată, abia creată, ea, abia născută, se privea în oglinda veche a Facerii cu un zâmbet de uimire fericită, iar reflexul mării îi colora într-un verde stins părul lung şi moale, pielea netedă şi albă, mâinile mici şi puternice. Se pieptăna încet şi gestul ei era deja un gest de iubire. O

femeie îmbrăcată în roşu, aşezată sub un copac, alăpta un prunc. Sânul ieşit de sub haina roşie strălucea ca primul fruct al unui pom abia ieşit din pământ, ca sânul primei femei a Facerii. Un câine, aşezat lângă oamenii care dormeau, urmărea din priviri gesturile încete şi calme ale femeii. Câteva oi păşteau iarba şi din când în când ridicau fruntea şi se uitau la marea verde. Bărbaţii, femeile, animalele acelea erau vii, erau salvate. Spălaţi de păcatele lor, iertaţi de ticăloşie, de mizerie, de foame, de viciile şi de greşelile oamenilor. Înfruntaseră moartea, coborârea în infern şi renaşterea.

Şi noi, Jack şi cu mine, scăpaserăm de haos, eram şi noi fiinţe vii, abia create, abia chemate la viaţă, abia ieşite din moarte. Glasul Vezuviului, acel lătrat răguşit, ajungea la noi ameninţător prin ploaia de foc, o voce nemiloasă, implacabilă. Era vocea naturii tulburate şi rele, era vocea haosului. Ne găseam pe frontiera dintre haos şi creaţie, eram pe marginea acelei „*bonté*, *ce continent énorme*”, pe prima fâşie a lumii abia create. Îngrozitorul glas ajungea până la noi prin ploaia de foc, lătratul acela puternic şi răguşit era vocea haosului, care se împotrivea legilor divine ale creaţiei, care muşca mâna Creatorului.

Grupul de soldaţi americani, adunaţi în jurul maşinilor oprite pe autostradă, se retrase buimăcit, şi mulţi, cuprinşi de spaimă, o luară la fugă încoace şi încolo, către ţărmul mării. Şi Jack dădu îndărăt câţiva paşi şi privi peste umăr. L-am prins de braţ:

— Nu-ţi fie teamă, Jack, uită-te la oamenii aceia, i-am spus. Jack îşi întoarse faţa, privi oamenii cufundaţi în somn, fata care se pieptăna uitându-se în oglinda mării, femeia care-şi alăpta copilul. Aş fi vrut să-i spun: „Dumnezeu abia i-a creat şi totuşi sunt fiinţele cele mai vechi de pe pământ. Acela este Adam, aceea este Eva, abia născuţi din haos, abia ieşiţi din infern, abia ridicaţi din

mormânt. Priveşte-i, sunt abia născuţi şi deja au suferit toate păcatele lumii. Toţi oamenii din Napoli, din Italia, din Europa sunt asemeni acestor oameni, sunt nemuritori. Se nasc în durere, mor în durere şi renasc puri. Sunt Mieii lui Dumnezeu, duc pe umerii lor toate păcatele şi toată durerea lumii”.

Dar am tăcut. Şi Jack m-a privit şi a surâs.

Ne-am întors în seara cuprinsă de furtună, pe sub ploaia de foc. Către Portici am regăsit verdele de altă dată al ierbii, profilul cunoscut al copacilor, vechiul joc al luminii în sticla ferestrelor. Mă gândeam la bunătatea acelor soldaţi străini, aplecaţi peste răniţi şi morţi, la pietatea lor plină de emoţie şi uimire. Mă gândeam la oamenii cuprinşi de somn pe malul haosului, la nemurirea lor. Jack era palid şi zâmbea. M-am întors către Vezuviu, să privesc acel monstru îngrozitor cu cap de câine, care lătra la capătul orizontului, printre flăcări şi, fum, şi am spus în şoaptă:

— Îndurare, îndurare. Îndurare şi pentru tine.

DRAPELUL

Ameninţată pe la spate de Vezuviu, armata americană oprită de atâtea luni în faţa fortificaţiilor de la Cassino, s-a pus în sfârşit în mişcare – s-a aruncat înainte, a rupt frontul de la Cassino şi, inundând Lazio, s-a apropiat de Roma.

Întinşi în iarbă, pe marginea vechiului crater stins al Lacului Albano, asemănător cu un lighean de aramă plin cu apă neagră, ne uitam la Roma întinsă jos, la capătul câmpiei, unde dormea la soare *leneş flavus Tiber*. împuşcături izolate răsunau sec în vântul călduţ. Cupola lui San Pietro se clătina la orizont sub un imens castel de nori albi, pe care soarele îi rănea cu săgeţile sale de aur. Mă gândeam, roşind, la Apollo şi la săgeţile sale de aur. Departe, sub o ceaţă albăstruie, se ridica înzăpezitul

Soratte. Versul lui Horaţiu îmi veni pe buze şi am roşit. Şi am spus în şoaptă: „Scumpă Romă”. Jack m-a privit şi a zâmbit.

De la înălţimea pădurilor de la Castel Gandolfo, unde Jack şi cu mine lăsaserăm în acea dimineaţă coloana generalului Cork pentru a întâlni divizia marocană a generalului Guillaume. Roma, cuprinsă de reflexul orbitor al soarelui în norii albi, apărea într-o lividă lucire de ghips, asemănătoare cu acele cetăţi de piatră albă care apar la orizont în peisajele din *Iliada*.

Cupolele, turnurile, clopotniţele, geometria riguroasă a clădirilor din cartierele noi, care de la San Giovanni în Laterano, coborând în verdea cale a nimfei Egeria către mormintele Barberinilor, păreau făcute dintr-o materie albă, străbătută de umbre albastre. Corbi negri se ridicau din cavourile roşii de pe Via Appia. Mă gândeam la vulturii Cezarilor şi am roşit. Mă sileam să nu mă gândesc la zeiţa Roma, aşezată în Campidoglio, la coloanele Forului, la purpura Cezarilor. *The glory that was Rome*, mi-am spus în sine, roşind. În acea zi, în acel moment nu voiam să mă gândesc la eternitatea Romei. Îmi plăcea să mă gândesc la Roma ca la un oraş muritor, locuit de oameni muritori.

Totul părea nemişcat şi fără respiraţie în lumina aceea orbitoare. Soarele era sus, începea să fie cald, o ceaţă albă, transparentă, acoperea câmpia roşie şi galbenă a Lazio-ului, unde Tibrul şi Aniene se împleteau ca doi şerpi îndrăgostiţi. Pe pajiştile de-a lungul Viei Appia se vedeau galopând cai slobozi, ca într-o pânză de Poussin sau de Claude Lorrain, iar în depărtare clipea verzuie pleoapa mării.

Soldaţii generalului Guillaume se adăpostiseră în pădurea de măslini cenuşii şi tisă întunecată, care coboară dulce de pe laturile lui Monte Cave ca să moară în verdele

deschis al viţei-de-vie şi în aurul grâului. Vila papală de la Castel Gandolfo se vedea mai jos, pe malul abrupt al Lacului Albano. Aşezaţi la umbra măslinilor şi a tisei, cu picioarele încrucişate, cu arma pe genunchi, soldaţii se uitau cu ochi pofticioşi la femeile care treceau printre arborii parcului palatului papal, în cea mai mare parte călugăriţe şi ţărănci din Castelli Romani, distrus de război, pe care Sfântul Părinte îl luase sub ocrotirea sa. Un popor de păsărele cânta pe ramurile măslinilor şi ale tisei. Aerul era plăcut la gust, ca şi acel nume pe care îl repetau în şoaptă: „Roma, Roma, Roma dragă”.

Un surâs uşor, imens, străbătea ca o boare de vânt câmpia romană – era surâsul lui Apollo din Veio, surâsul crud, ironic, misterios al unui Apollo etrusc. Aş fi vrut să mă întorc la Roma, la casa mea, nu cu gura plină de cuvinte sonore, ci cu acel surâs pe buze. Mă temeam că eliberarea Romei nu va fi o sărbătoare de familie, o sărbătoare intimă, ci unul dintre acele pretexte obişnuite pentru triumfuri, declamaţii şi imnuri. Mă străduiam să mă gândesc la Roma nu ca la o imensă 267 groapă comună, în care oasele zeilor şi ale oamenilor zac în maldăre printre ruinele templelor şi ale Forului, ci ca la un oraş uman, un oraş de oameni simpli şi muritori, în care totul este omenesc, în care mizeria şi umilinţele zeilor nu discreditează grandoarea omului, nu dă libertăţii umane valoarea unei moşteniri trădate, a unei glorii uzurpate şi corupte.

Ultima amintire pe care o aveam din Roma era aceea a unei celule împuţite din puşcăria *Regina Coeli*. Iar acum întoarcerea mea acasă, într-o zi de victorie (victorie străină, cu arme străine, într-un Lazio ocupat şi devastat de armate străine) mă făcea să am gânduri şi sentimente simple şi sărace. Dar în ureche îmi şi sunau glasurile trompetelor şi ale talgerelor, discursurile lui Cicero şi

imnurile triumfale – mă înfioram.

La acestea mă gândeam, întins în iarbă, privind la Roma în depărtare, şi plângeam. Jack, întins lângă mine, imita cu o frunză subţire lipită de buze cântecul păsărelelor care ciripeau în ramurile copacilor. O pace uşoară respira în aer, în iarbă, în frunze.

— Nu plânge, spuse Jack, cu o uşoară mustrare, păsările cântă şi tu plângi?

Păsările cântau şi eu plângeam. Cuvintele atât de simple şi de umane ale lui Jack m-au făcut să roşesc. Străinul acela, venit de peste mare, acel american, acel om inimos, generos, sensibil, găsise în sufletul său cuvinte adevărate, drepte, pe care eu le căutasem în zadar în mine, în afara mea, singurele care se potriveau acelei zile, acelei clipe, acelui loc. Păsările cântau şi eu plângeam! Mă uitam la Roma, care tremura în adâncul oglinzii transparente a luminii, plângând – şi eram fericit.

În acel moment, am auzit răsunând în pădure glasuri vesele, şi ne-am întors. Era generalul Guillaume, însoţit de un grup de ofiţeri francezi. Avea părul cenuşiu din cauza prafului, faţa arsă de soare, obosită, dar ochi lucitori şi voce tinerească.

— *Voilà Rome*! spuse, descoperindu-se.

Mai văzusem acel gest, mai văzusem un general francez descoperindu-se în faţa Romei, în pădurea de la Castel Gandolfo, în daghereotipiile şterse din colecţia Primoli, pe 268 care bătrânul conte Primoli mi le arătase într-o zi în biblioteca sa, imagini în care mareşalul Oudinot, înconjurat de un stol de ofiţeri francezi în pantaloni roşii, saluta Roma în aceeaşi pădure de măslini şi tisă în care ne aflam şi noi atunci.

— *J'aurais préféré voir la Tour Eiffel, à la place de la coupole de Saint Pierre*, spuse locotenentul Pierre Lyautey.

Generalul Guillaume se întoarse râzând:

— *Vous ne la voyez pas*, spuse, *car elle se cache juste derrière la coupole de Saint Pierre*.

— *Cest drôle*, *je suis ému comme* şi *je voyais Paris*, spuse maiorul Marchetti.

— *Vous ne trouvez pas*, *spuse Pierre Lyautey*, eu *il y a quelque chose de français*, *dans ce paysage*?

— *Oui*, *sans doute*, spuse Jack, *c'est l'air français cu y ont mis le Poussin et Claude Lorrain*.

— *Et Corot*, spuse generalul Guillaume.

— *Stendhal aussi a mis quelque chose de français dans ce paysage*, *spuse maiorul Marchetti*.

— *Aujourd'hui*, *pour la prèmiere fois*, spuse Pierre Lyautey, *je comprends pourquoi Corot*, *en peignant le Pont de Narni*, *a fait les ombres bleues*.

— *J'ai dans ma poche*, spuse generalul Guillaume, scoţând o carte din buzunarul vestonului, *„Les Promenades dans Rome*. *Le Général Juin*, *lui*, *se promène avec Chateaubriand dans să poche*. *Pour comprendre Rome*, *messieurs*, *je vous conseille de ne trop vous fier à Chateaubriand*. *Fiez-vous à Stendhal*. *I marel est le seul français qui* alt *compris Rome et l'Italie*. *Şi ai un reproche à lui faire*, *c'est de ne pas voir les couleurs du paysage*. *Il ne dit pas un traître moţ de vos ombres bleues*.

— *Şi ai un reproche à lui faire*, spuse Pierre Lyautey, c'est *d'aimer mieux Rome que Paris*.

— *Stendhal n'a jamais dit une chose pareille*, spuse generalul Guillaume, încruntându-se.

— *En tout caz*, îl *aime mieux Milan que Paris*.

— *Ce n'est cu un dépit d'amour*, spuse maiorul Marchetti. *Paris était une maîtresse qui l'avait trompé bien de fois*.

— *Jen aimepas*, *messieurs*, spuse generalul Guillaume *vous entendre parlez ainsi de Stendhal*. *C'est un de mes plus chers amis*.

— *Şi Stendhal était encore consul de France à Civitavecchia*, spuse maiorul Marchetti, îl *serait sans doute, en ce moment, parmi nous*.

— *Stendhal aurait fait un magnifique officier des goums*, spune generalul Guillaume. Şi întorcându-se cu un zâmbet la Pierre Lyautey, adăugă: *Il vous ravirait toutes les jolies femmes qui vous attendent ce soir à Rome*.

— *Les jolies femmes qui m'attendent ce soir, ce sont les petites filles de celles qui attendaient Stendhal*, spuse Pierre Lyautey, care avea multe legături în societatea feminină de la Roma şi era sigur că va lua cina în acea seară la Palazzo Colonna.

Ascultam cu inima strânsă acele voci franţuzeşti, acele cuvinte franţuzeşti care zburau elegant prin aerul verde, acel ton rapid şi uşor, acel râs reţinut şi cald atât de specific francezilor. Şi mă simţeam plin de ruşine şi de vină, ca şi cum din pricina mea cupola lui San Pietro nu era Tumul Eiffel. Aş fi vrut să le cer scuze, să încerc să-i conving că nu este vina mea. Şi eu aş fi preferat, în acel moment (pentru că ştiam că ar fi fost fericiţi), ca oraşul care se vedea jos, către orizont, să nu fie Roma, ci Parisul. Şi tăceam, ascultând cuvintele franţuzeşti cum zburau elegant în jurul meu, printre ramurile arborilor, mă prefăceam că nu-mi dau seama că soldaţii aceia aspri, francezii aceia curajoşi erau emoţionaţi, că aveau ochii plini de lacrimi, şi încercau să-şi ascundă emoţia cu vorbăria lor uşoară şi veselă.

Am rămas multă vreme în tăcere, privind cupola lui San Pietro clătinându-se încet la capătul câmpiei.

— *Vous en avez de la veine*! îmi spuse apoi generalul Guillaume, lovindu-mă cu palma pe umăr – şi eu simţeam că se gândeşte la Paris.

— Îmi pare rău că trebuie să vă părăsesc, spuse Jack. Dar e târziu şi generalul Cork ne aşteaptă.

— Armata a V-a Americană va cuceri Roma şi tară voi… şi fără noi, spuse generalul Guillaume cu un accent de ironia dureroasă în glas. Şi schimbând tonul, cu un surâs trist şi în acelaşi timp jucăuş, adăugă: De ce nu luaţi micul dejun la popota noastră, iar după aceea o să vă las să plecaţi?! Coloana generalului Cork nu se va pune în mişcare mai repede de două-trei ore. Să mergem, domnilor, *kouskous-xù* ne aşteaptă.

Într-o mică poiană, la umbra arborilor plini *de păsărele*, erau aşezate în şir câteva mese. pe care soldaţii le luaseră de la vreo casă abandonată. Ne-am aşezat la masă şi generalul Guillaume, arătându-ne doi călugări slabi, ca nişte şopârle, şi negri, care se agitau printre marocani, ne povesti că răspândindu-se prin împrejurimi zvonul că vor sosi marocanii, toţi ţăranii au fugit, făcându-şi semnul crucii, ca şi cum ar fi simţit miros de pucioasă, şi un grup de călugări a apărut din mănăstirile vecine ca să-i convertească pe *goumiers* la religia lui Hristos. Generalul Guillaume a trimis un ofiţer să-i roage pe călugări să nu-i încurce pe *goumiers*, dar călugării i-au răspuns că aveau poruncă să-i boteze pe toţi marocanii, pentru că Papa nu voia să lase să intre turcii în Roma. Sfântul Părinte chiar lansase un mesaj prin radio către Comandamentul Aliat, exprimându-şi dorinţa ca Divizia Marocană să fie oprită la porţile Oraşului Etern.

— Papa s-a înşelat, adăugă râzând generalul Guillaume, dacă acceptă să fie eliberat de o armată de protestanţi, nu văd motivul pentru care n-ar trebui să accepte ca printre eliberatori să fie şi musulmani.

— Sfântul Părinte, spuse Pierre Lyautey, s-ar arăta mai puţin sever faţă de musulmani, dacă ar şti ce părere bună au *goumiers* despre puterea lui. Şi povesti că femeile, în număr de trei mii, refugiate în palatul papal, au făcut o enormă impresie asupra marocanilor. Trei mii de neveste!

Fără îndoială. Papa era cel mai puternic monarh al lumii.

— A trebuit, spuse generalul Guillaume, să înconjor cu pază zidul incintei papale, ca să-i împiedic pe *goumiers* să le facă curte nevestelor Papei.

— Acum înţeleg, spuse Jack, de ce Papa nu-i vrea pe turci la Roma.

Am început să râdem cu toţii şi Pierre Lyautey spuse că o mare surpriză îi va aştepta pe aliaţi în Cetatea Eternă. Se părea că Mussolini se află la Roma şi că pregătise o primire triumfală aliaţilor, că îi va aştepta pe eliberatori în balconul din Palazzo Venezia, ca să-i salute de bun venit cu unul dintre obişnuitele sale discursuri magnifice.

— M-aş mira foarte, spuse generalul Guillaume, dacă Mussolini ar lăsa să-i scape o astfel de ocazie.

— Sunt sigur că americanii îl vor aplauda cu entuziasm, spuse Pierre Lyautey.

— L-au aplaudat vreme de douăzeci de ani, nu văd de ce nu l-ar aplauda în continuare, am spus.

— Cu siguranţă, spuse maiorul Marchetti, dacă americanii l-ar fi aplaudat mai puţin vreme de douăzeci de ani, n-ar mai fi fost obligaţi să debarce într-o zi în Italia.

— Pe lângă discursul lui Mussolini, spuse Jack, o să avem, desigur, ocazia să fim binecuvântaţi de Sfanţul Părinte, din Loggia di San Pietro.

— Papa este o persoană politicoasă, am zis, şi nu vă va trimite îndărăt în America fără sfânta sa binecuvântare.

În acel moment, în vreme ce un *goumier*, cu capul acoperit de o aripă a pelerinei sale brune, ca un sacerdot antic într-un act de sacrificiu, se apropia de masa noastră purtând un vas iluminat de un trandafir mare din felii de *prosciutto* am auzit o explozie surdă răsunând printre copaci şi am văzut câţiva *goumiers* alergând prin pădure, în spatele bucătarilor.

— Încă o mină, exclamă generalul Guillaume,

ridicându-se de la masă. Vă rog, domnilor, să mă iertaţi – mă duc să văd despre ce este vorba. Însoţit de câţiva ofiţeri, se îndreptă către locul în care se petrecuse explozia.

— Este al treilea *goumier* care sare în aer de azi dimineaţă până acum, spuse maiorul Marchetti.

Pădurea era semănată cu mine germane, dintre acelea pe care americanii le denumesc *bobby traps*; marocanii, umblând printre copaci, le atingeau cu piciorul şi săreau în aer.

— Soldaţii marocani sunt incorigibili, spuse Pierre Lyautey. Nu sunt obişnuiţi cu civilizaţia modernă. Şi *bobby traps* sunt un element de civilizaţie modernă.

— În toată Africa de Nord, spuse Jack, indigenii s-au adaptat imediat la civilizaţia americană. De când am debarcat în Africa, populaţiile din Maroc, Algeria, Tunisia au făcut mari progrese.

— Care progrese? întrebă uimit Pierre Lyautey.

— Înainte de debarcarea americană, spuse Jack, arabul mergea călare şi nevastă-sa îl urma pe jos, la coada calului, cu copilul în spate şi cu o boccea în echilibru pe creştet. De când au debarcat americanii în Africa de Nord, lucrurile s-au schimbat profund. Arabul, este adevărat, tot călare merge şi soţia continuă să-l însoţească pe jos, ca mai înainte, cu copilul în spinare şi bocceaua pe cap. Numai că nu mai umblă după coada calului, ci păşeşte înaintea lui. Din cauza minelor.

Un hohot de râs întâmpină cuvintele lui Jack şi, auzindu-i râzând pe domnii ofiţeri, marocanii, risipiţi prin pădure, îşi ridicară faţa, mulţumiţi că şefii lor se găseau într-o bună dispoziţie. În acel moment îşi făcu apariţia şi generalul Guillaume; avea fruntea brobonită de transpiraţie şi părea mai mult furios decât îndurerat.

— Bine măcar, spuse, reluându-şi locul la masă, că de

data asta n-a murit nimeni. Doar un rănit. Dar ce pot eu să fac? N-am nicio vină! Ar trebui să-i leg de copaci, ca să-i împiedic să mai dea cu vârful picioarelor în mine. Nu pot să-l împuşc pe nenorocitul ăla, ca să-i învăţ minte să nu mai sară în aer!

De data aceea, din fericire, imprudentul *goumier* scăpase ieftin, mina nu-i retezase decât un braţ.

— Încă n-au reuşit să-i găsească mâna, adăugă generalul Guillaume, cine ştie pe unde o fi.

După apetitive au fost aduşi pe masă păstrăvi de Liri, argintii-verzui. Apoi a urmat *kouskous*, vestita mâncare arăbească, onoarea Mauritaniei şi a Siciliei sarazine, care este de fapt berbec copt într-o crustă de griş, lucitoare ca armurile aurite ale eroinelor din Tasso. Şi vinul auriu de Castelli Romani, un vin greu de Frascati, nobil şi catifelat ca o odă de Horaţiu, care încingea faţa şi cuvintele mesenilor.

— Vous aimez le *kouskous*? întrebă Pierre Lyautey, întorcându-se către Jack.

— Je le trouve excellent! răspunse Jack.

— Lui Malaparte, spuse Pierre Lyoutey, eu un surâs ironie, cu siguranţă nu-i place.

— Şi de ce ar trebui să nu-i placă? întrebă Jack, profund uimit.

Eu tăceam, surâzând, fără să-mi ridic privirea din farfurie.

— Dacă citeşti *Kaputt* răspunse Pierre Lyautey, ai putea crede că Malaparte nu se hrăneşte decât cu inimi de privighetoare, din farfurii de porţelan vechi de Meissen şi de Nymphenburg, la masa alteţelor regale, ale duceselor şi ambasadorilor.

— Vreme de şapte luni, pe care le-am petrecut împreună pe frontul de la Cassino, spuse Jack, nu l-am văzut pe Malaparte mâncând inimi de privighetoare cu

alteţele regale sau cu ambasadori.

— Malaparte are fără îndoială o imaginaţie foarte vie, spuse generalul Guillaume râzând, o să vedeţi că în viitoarea sa carte sărmana noastră popotă de câmp va deveni un banchet regal, iar eu voi fi un fel de sultan al Marocului.

Toţi râdeau, privindu-mă. Fără să-mi ridic ochii din farfurie, tăceam.

— Vreţi să ştiţi, a spus Pierre Lyautey ce va spune Malaparte în viitoarea sa carte despre masa noastră? Şi cu multă încântare începu să descrie masa noastră bogată, întinsă nu în pădurea deasă, pe malul înalt al Lacului Albano, ci într-o sală din palatul papal din Castel Gandolfo. Descrise, cu un anacronism convingător, vesela de porţelan a lui Cesare Borgia, argintăria Papei Sixt, creată de Benvenuto Cellini, cupele de aur ale Papei Giulio II, chelnerii papali agitându-se în jurul mesei. În vreme ce un cor de voci albe, din fundul sălii, intona în onoarea generalului Guillaume şi a bravilor săi ofiţeri *Super flumina Babyloniae* de Palestrina. La cuvintele lui Pierre Lyautey, toţi râdeau eu bunăvoinţă, doar eu nu râdeam, fără să-mi ridic privirea din farfurie; surâzând, tăceam.

— Mi-ar plăcea să ştiu, spuse Pierre Lyautey, întorcându-se spre mine cu o ironie politicoasă, ce este adevărat din tot ce povestiţi în *Kaputt*.

— Nu are nicio importanţă, spuse Jack, dacă tot ce povesteşte Malaparte este adevărat sau fals. Întrebarea care ar trebui să se pună este dacă el face artă sau nu.

— N-aş vrea să fiu grosolan cu Malaparte, care este oaspetele meu, spuse generalul Guillaume, dar mă gândesc că în *Kaputt* îşi cam bate joc de cititorii săi.

— Nici eu nu vreau să fiu nepoliticos cu dumneavoastră, replică Jack imediat, dar cred că vă înşelaţi.

— N-o să ne faceţi acum să credem, spuse Pierre Lyautey, că lui Malaparte chiar i s-a întâmplat cu adevărat tot ce ne povesteşte în *Kaputt*. Este oare posibil ca totul să i se întâmple numai lui? Mie nu mi se întâmplă nimic!

— Sunteţi chiar atât de sigur? spuse Jack, făcând ochii mici.

— Vă rog să mă scuzaţi, am zis în cele din urmă, întorcându-mă către generalul Guillaume, dacă sunt obligat să vă destăinui că mi s-a întâmplat cea mai nemaipomenită aventură a vieţii mele. Nu v-aţi dat seama, deoarece sunt un musafir bine educat. Dar din moment ce puneţi la îndoială

I adevărul a ceea ce eu povestesc în cărţile mele, daţi-mi voie să vă povestesc ce mi s-a întâmplat, cu puţin mai înainte, în faţa dumneavoastră.

— Sunt curios să ştiu ce vi s-a întâmplat atât de extraordinar, răspunse râzând generalul Guillaume.

— Vă amintiţi deliciosul *prosciutto* care a deschis masa noastră? Era un *prosciutto* de munte, de la Fondi. Aţi luptat în munţii ăia, se ridică exact în spatele Gaetei, între Cassino şi Castelli Romani, şi ştiţi că pe munţii de la Fondi se cresc cei mai buni porci despre care vorbeşte cu atâta dragoste San Tommaso d'Aquino, care era originar chiar din Fondi. Sunt porci sacri, care râmă chiar la intrarea în biserici, în cătunele de pe înaltele coline ale Ciociariei – carnea lor are un parfum de tămâie, slănina le e dulce asemeni cerii neîncepute.

— *C'est en effet un sacre jambon*, spuse generalul Guillaume.

— După *prosciutto* din munţii Fondi, au fost aduşi la masă păstrăvi de Liri. Pe malurile sale verzi, mulţi dintre soldaţii voştri au căzut cu faţa în iarbă, sub focul mitralierelor germane. Vă amintiţi de păstrăvii de Liri? Subţiri, argintii, cu un uşor reflex verde în aripioarele

delicate, de un argintiu mai întunecat, mai vechi. Păstrăvii de Liri seamănă cu păstrăvii din Pădurea Neagră, cu *Blauforellen* din Neckar, râul poeţilor, râul lui Hölderlin, şi cu cei din Titisee, cu *Blauforellen* din Dunăre, de la Donaueschingen, acolo unde izvorăşte Dunărea. Acel fluviu regal izvorăşte în parcul castelului ce aparţine prinţilor de Fürstenberg, dintr-un vas de marmură albă, asemănătoare cu un leagăn, ornat cu statuete neoclasice. Din acel leagăn de marmură, pe care plutesc lebedele negre cântate de Schiller, vin să se adape la apusul soarelui cerbii şi ciutele. Dar s-ar putea ca păstrăvii de Liri să fie mai curaţi, mai transparenti decât *Blauforellen* din Pădurea Neagră, verdele argintiu al solzilor uşori, asemănători cu culoarea argintului vechi al sfeşnicelor din bisericile Ciociariei nu se compară cu verdele argintiu al păstrăvilor din Neckar şi din Dunăre, care au reflexe albăstrui secrete, la fel ca porţelanurile albe de Nymphenburg. Pământul prin care curge Liri este un ţinut antic şi nobil, printre cele mai nobile şi mai antice din Italiani faţa mea am avut păstrăvii din Liri îndoiţi în formă de coroană, cu coada în gura trandafirie, în acelaşi fel în care cei vechi simbolizau şarpele, simbolul eternităţii – în formă de coroană, muşcându-şi coada, pe coloanele din Micene, din Pesto, din Selinunte, din Delfi. Vă amintiţi gustul păstrăvilor din Liri, delicat şi uşor, ca glasul acelui râu nobil?

— *Elles étaient délicieuses*! spuse generalul Guillaume.

— Şi, în sfârşit, a fost adus la masă, într-un imens vas de aramă, *kouskous*-ul, cu gust barbar şi delicat. Numai că berbecul cu care a fost făcut acest *kouskous* nu e un berbec mai rocan din munţii Atlas, din păşunile uscate de la Fez, din Teroudan, din Marrakech. Este un berbec din munţii Intri, deasupra lui Fondi unde stăpânea Fra Diavolo. Pe munţii Intri, în Ciociaria, creşte o iarbă asemănătoare

cu menta, dar mai grasă, cu un gust ce-l aminteşte pe cel de salvie, şi pe care locuitorii acelor munţi îl numesc cu un cuvânt vechi grecesc, îi spun *kallimeria*, este o iarbă din care femeile gravide fac o băutură bună la naşteri, o iarbă parfumată, după care berbecii din Intri sunt înnebuniţi. Ei bine, acea iarbă, *kallimeria*, dă berbecilor de Intri osânza de femeie gravidă, încetineala lor muierească, vocea groasă, privirea grea şi lâncedă, pe care o au femeile gravide şi hermafroditii. Trebuie să te uiţi în farfurie cu ochii larg deschişi, când mănânci *kouskous*, albul de fildeş al grişului, în care este copt berbecul, nu este la fel de plăcut ochilor, pe cât este de delicat gustul în gură!

— *Ce kouskous*, *en effet*, *est excellent*! spuse generalul Guillaume.

— Ah, dacă aş fi închis ochii, atunci când mâneam acest *kouskous*! Pentru că în gustul cald şi viu al cărnii de berbec, la un moment dat, am simţit un gust dulceag şi în dinţi, o came mai rece, mai moale. M-am uitat în farfurie şi am îngheţat. Prin coaja de griş copt am văzut ieşind întâi un deget, apoi două degete, apoi cinci şi, până la urmă, o mână cu unghii palide. O mână de om.

— *Taisez-vous*! a făcut generalul Guillaume cu o voce sufocată.

— Era o mână de om. Cu siguranţă, mâna nenorocitului de *goumier*, pe care explozia minei a tăiat-o şi a aruncat-o în marmita mare de aramă în care se cocea *kouskous*-ul nostru. Ce puteam să fac? Am fost educat la Colegiul Cicognini, care este cel mai bun colegiu din Italia, şi încă de copil m-au învăţat că niciodată nu este voie, pentru niciun motiv, să tulburi o bucurie în comun, un bal, o sărbătoare, o masă. M-am străduit să nu devin palid, să nu strig, şi am început liniştit să mănânc mâna. Carnea era un pic cam tare, probabil n-a avut vreme să fiarbă.

— *Taisez-vous*, *pour l'amour de Dieu*! strigă generalul

Guillaume, eu o voce răguşită, îndepărtând farfuria pe care o avea în faţă. Toţi erau livizi şi mă priveau cu ochii încremeniţi.

— Sunt un musafir bine educat, am spus, şi nu este vina mea că, în vreme ce rodeam în tăcere la mâna acelui sărman *goumier*, surâzând ca şi cum nimic nu se petrecea, ca să nu tulbur o masă atât de plăcută, voi aţi comis imprudenţa să mă luaţi peste picior. Nu este îngăduit să-ţi baţi joc de un musafir, în vreme ce el mănâncă o mână de om.

— Dar nu este posibil! Nu pot să cred că… se bâlbâi Pierre Lyautey, verde la faţă, punându-şi o mână în dreptul stomacului.

— Dacă nu mă credeţi, am spus, priviţi aici, în farfuria mea. Vedeţi oscioarele astea? Sunt falange. Şi astea, aliniate pe marginea farfuriei, sunt cinci unghii. Vă rog să mă scuzaţi dacă, din pricina educaţiei mele, nu am fost în stare să arunc unghiile pe jos.

— *Mon Dieu*! strigă generalul Guillaume, sorbind un pahar de vin dintr-o suflare.

— Învăţaţi să nu mai puneţi la îndoială ceea ce scrie Malaparte în cărţile sale, spuse Jack râzând.

În acel moment, din câmpie ajunse la noi o împuşcătură îndepărtată, apoi alta, şi încă una. Tunul unui Sherman bătu clar şi scurt înspre Frattocchie.

— *Ça y est*! exclamă generalul Guillaume, ridicându-se brusc.

Am sărit în picioare şi, răsturnând băncile, sărind peste masă, am alergat către marginea pădurii, de unde puteai să explorezi cu privirea toată câmpia romană, de la gurile Tibrului la Aniene.

Dinspre Via Appia şi dinspre Bivio delle Frattocchie vedeam cum se înalţă un nor albastru, auzeam cum ajunge la noi vuietul îndepărtat a o sută, o mie de motoare, iar

Jack şi cu mine am scos un strigăt de bucurie, văzând nesfârşita coloană a Armatei a V-a americane mişcându-se, luând-o către Roma.

— *Au revoir*, *mon général*! strigă Jack, strângând mâna generalului Guillaume.

Toţi ofiţerii francezi din jurul nostru tăceau.

— *Au revoir*, spuse generalul Guillaume. Şi adăugă cu voce scăzută: *Nous ne pouvons pas vous suivre*. *Nous devons rester la*.

Avea ochii umezi de lacrimi. I-am strâns mâna în tăcere.

— Veniţi să mă vizitaţi când doriţi, îmi spuse generalul Guillaume cu un zâmbet trist, veţi găsi întotdeauna un loc la masa mea şi o mână de prieten.

— *Votre main*, *aussi*?

— *Allez au diable*! strigă generalul Guillaume.

Jack şi cu mine am luat-o la fugă la vale, traversând pădurea, către locul în care lăsasem cepul nostru.

— *Ah*! *Ah*! *Bien joué*, *Malaparte*! *Un tour formidable*! strigă Jack alergând. Or să înveţe să se mai îndoiască de ceea ce povesteşti în *Kaputt*!

— Ai văzut ce faţă au făcut? Credeam că o să-i apuce vomitatul!

— *Une sacrée force*. *Malaparte*, *ah*, *ah*, *ah*! striga Jack.

— Ai văzut cu ce artă am aranjat în farfurie oscioarele de berbec? Păreau chiar oasele unei mâini!

Râdeam, alergând printre arbori. Am ajuns la jeepul nostru, am sărit în maşină, am luat-o pe drumul cel mai scurt ca să ieşim la şoseaua din Castel Gandolfo, care dădea în Via Appia, am ajuns din urmă coloana într-un nor de praf şi în cele din urmă am reuşit să ne încadrăm cu jeepul nostru în spatele jeepului generalului Cork, care, precedat de câteva Sherman-uri, conducea coloana

Armatei a V-a la cucerirea Romei.

Împuşcături rare străbăteau aerul prăfos, ici şi colo. Un miros de mentă şi de troscot ne venea în întâmpinare, adus de vânt. Părea un miros de tămâie, mirosul celor o mie de biserici ale Romei. Soarele cobora şi în cerul purpuriu, plin de nori pufoşi, de parcă erau norii din picturile baroce, vuietul a mii de avioane crea imense vârtejuri în fluviul sângeriu al apusului.

În faţa noastră, tancurile Sherman înaintau încet într-un huruit puternic de fierării, trăgând din când în când câte o lovitură de tun. Pe neaşteptate, la o curbă a şoselei, în capătul câmpiei, în spatele arcadelor roşii ale apeductelor, în spatele monumentelor funerare din cărămidă de culoare sângerie, sub cerul acela baroc, a apărut nemaipomenit de albă, într-un vârtej de fum şi foc, de parcă un incendiu pustiitor ar devora-o, Roma însăşi.

Un strigăt se ridică şi străbătu întreaga coloană: „Roma, Roma!” Din jeepuri, din tancuri, din camioane, mii şi mii de chipuri acoperite de masca albă de prai se îndreptară către oraşul îndepărtat cuprins de flăcările apusului de soare şi am simţit topindu-se în glasul meu răguşit toată ura, ranchiuna, teama, toată tristeţea şi toată fericirea cuprinsă în acel moment îndelung aşteptat şi atât de dureros resimţit în acea clipă. Atunci Roma mi-a apărut aspră, nemiloasă, închisă, ca un oraş inamic. Şi un întunecat sentiment de teamă şi ruşine m-a cuprins, de parcă noi toţi am fi comis un sacrilegiu.

În faţa dărâmăturilor fumegânde ale aeroportului de la Ciampino coloana s-a oprit. Două tancuri „Tigru”, germane, răsturnate pe o parte, blocau strada. Câte o împuşcătură şuiera peste capetele noastre. Soldaţii americani de pe tancuri, din camioane, din jeepuri râdeau şi pălăvrăgeau, veseli şi fără grijă, mestecând gumă.

— Şoseaua asta, i-am spus lui Jack, e presărată cu

obstacole. De ce nu-i sugerezi generalului Cork să părăsească Via Appia Nuova şi să o ia pe Via Appia Antica?

În acel moment, generalul Cork s-a întors şi, fluturând o hartă, îi făcu un semn lui Jack din cap. Jack sări din jeep şi, apropiindu-se de generalul Cork, începu să discute cu el, indicându-i cu degetul un punct pe hartă.

— Generalul Cork, spuse Jack, întorcându-se către mine, ar vrea să ştie dacă nu este un drum mai scurt şi mai sigur ca să ajungi la Roma.

— Dacă aş fi generalul Cork, am răspuns, aş lua-o la stânga, pe derivaţia aia, aş intra în Via Appia Antica şi cam 280 la o milă de mormintele Horaţilor şi Curiaţilor, trecând prin Capo di Bove, aş intra în Roma pe Via dei Trionfi şi Via dell'Trupero. E mai lung, dar mai frumos.

Jack alergă la generalul Cork şi se întoarse după câteva clipe.

— Generalul, spuse, întreabă dacă eşti în stare să ghidezi coloana.

— De ce nu?

— Ne poţi garanta că n-o să cădem într-o ambuscadă?

— Nu pot să garantez nimic. După câte ştiu, suntem în război.

Jack s-a întors să discute cu generalul Cork şi după câteva momente veni să-mi spună că generalul Cork vrea să ştie dacă Via Appia Antica ar *fi în general* mai sigură.

— Ce vrea să însemne *în general*? l-am întrebat pe Jack, vrea să spună *de obicei*? în timp de pace, este un drum foarte sigur. Acum nu ştiu.

— În general, răspunse Jack, vrea să însemne probabil în particular.

— Nu ştiu dacă în particular este un drum mai sigur, dar cu siguranţă este mai frumos. Este cel mai nobil drum din lume, drumul care te duce la Termele lui Caracalla, la

Colosseo, la Campidoglio.

Jack s-a dus să discute cu generalul Cork şi s-a întors să-mi spună că generalul vrea să ştie care e drumul pe care Cezarii intrau în Roma.

— Când se întorceau din Orient, din Grecia, din Egipt, din Africa, am răspuns, Cezarii intrau în Roma prin Via Appia Antica.

Jack s-a îndepărtat în fugă şi s-a întors spunându-mi că generalul Cork venea din America şi de aceea a hotărât să intre în Roma pe Via Appia Antica.

— Aş fi fost uimit, i-am răspuns lui Jack, dacă ar fi ales alt drum. Şi am adăugat că pe Via Appia Antica trecuseră Marius, Sylla, Iulius Cezar, Cicerone, Pompeius, Antonius.

Cleopatra, Augustus, Tiberius şi toţi ceilalţi împăraţi, şi de aceea putea trece pe ea şi generalul Cork.

Jack alergă la generalul Cork şi discută cu el, şoptit, iar generalul, întorcându-şi către mine faţa zâmbitoare, îmi strigă: „Okay!”

— Să mergem! îmi spuse Jack, sărind în jeep.

Am depăşit jeepul generalului Cork şi ne-am aşezat în fruntea coloanei, exact în spatele tancurilor Sherman, am luat-o pe drumul lateral care duce din Via Appia Nuova, în faţa aeroportului Ciampino, la Via Appia Antica şi, după puţină vreme, ne-am înscris pe cel mai nobil drum din lume, pavat cu pietre mari, în care mai sunt vizibile şanţurile săpate de roţile carelor romane.

— *Whats that*? îmi strigă generalul Cork, arătându-mi mormintele care, umbrite de chiparoşi şi platani, încadrează Via Appia Antica.

— Sunt morminte, am răspuns, mormintele celor mai nobile familii din Roma antică.

— *What*? strigă generalul Cork în zgomotul îngrozitor al şenilelor de tancuri.

— *The tombs of the noblest roman families*, strigă Jack.

— *The noblest what*? strigă generalul Cork.

— *The tombs of the 400 of the roman* Mayflower. strigă Jack.

Zvonul se împrăştie din maşină în maşină de-a lungul întregii coloane şi soldaţii americani, în picioare, pe tancuri, în camioane, în jeepuri strigau „gee", declanşând Kodak-urile.

În picioare şi eu, în jeep, arătam cu degetul fiecare mormânt şi strigam:

— Acela e mormântul lui Lucullus, cel mai vestit petrecăreţ din Roma veche, acela e cavoul lui Iuliu Cezar, acela e mormântul lui Sylla, acela este al lui Cicero, acela e mormântul Cleopatrei...

Numele Cleopatrei trecu din gură în gură, din maşină în maşină şi generalul Cork mi-a strigat:

— *A famous* signorina, *wasn't she*?

Când am ajuns în faţa mormântului actorului, i-am spus lui Jack să se oprească o clipă şi arătând către măştile teatrale de marmură. Încastrate în înaltul zid de cărămidă roşie, asemănător cu o cortină, cu un decor de scenă, ridicat alături de mausoleul rotund, am strigat:

— Acesta este mormântul lui Catus, cel mai cunoscut actor roman!

— *Who's who*? strigă generalul Cork.

— *The most famous roman actor*! strigă Jack.

— *1 want a autograph*! strigă un soldat şi o mulţime de soldaţi americani săriră jos din maşină, repezindu-se spre zidul care în câteva clipe s-a acoperit de semnături.

— *Go on*! *Go on*! strigă generalul Cork.

În acel moment am ridicat ochii şi am văzut, aşezat pe treptele unei scări grosolane de piatră care urca la mausoleu, un soldat german., Era aproape un copil, blond,

ciufulit, cu faţa acoperită de o mască de praf; ochii albaştri îi luceau blând, ca ochii unui orb. Stătea cu un aer ostenit, absent, cu faţa întoarsă, cu palmele sprijinite pe scara de piatră, aproape desprins de tot ce-l înconjura, de război, de peisaj, de moment. Respira adânc, gâfâind, ca un naufragiat abia ajuns la ţărm. Nimeni nu l-a băgat în seamă.

— Go on! Go on! striga generalul Cork.

Coloana se repuse în mişcare şi, puţin mai târziu, în faţa a doua morminte acoperite de iarbă, aproape două piramide de pământ înconjurate de cireşi şi pini, sub care dormeau Horaţii şi Curiaţii, i-am spus lui Jack să oprească.

Acestea sunt mormintele Horaţilor şi ale Curiaţilor, am strigat, şi le-am povestit pe scurt, cu voce ridicată, istoria celor trei Horaţi şi a celor trei Curiati, despre Horaţiu, despre sora pe care învingătorul a ucis-o cu spada în pragul casei pentru a o pedepsi că l-a iubit pe unul dintre cei trei fraţi Curiati ucişi.

— *What*? *What the hell*...? strigă generalul Cork.

— *Where's the sister*? strigară câteva voci. Şi toţi infanteriştii din coloană săriră jos şi se căţărară pe cele două piramide acoperite de iarbă, cărora coroanele imense ale pinilor şi ale cireşilor le dădeau aerul romantic al unui tablou de Poussin sau Boeklin. Până şi generalul Cork a dorit să se caţere în vârful unui mormânt, iar Jack şi cu mine l-am urmat.

Din înălţimea mormântului, acum, când incendiul amurgului se stinsese, Roma apărea înceţoşată şi primitoare în transparenţa verde a serii. Un imens nor verde plutea deasupra cupolelor, turnurilor, coloanelor, deasupra acoperişurilor populate de statui de marmură. Acea lumină verde care cădea din cer părea să fie una dintre acele ploi verzi care, uneori, la începutul primăverii, cad peste mare, părea că o ploaie de iarbă verde venea din

cer peste oraş şi casele, acoperişurile, cupolele, marmurele străluceau ca o pajişte moale, primăvăratică.

Un strigăt de uimire izbucni din pieptul soldaţilor îngrămădiţi pe morminte şi, ca şi cum ar fi fost înviat de acel strigăt, un stol negru de corbi se ridică departe de zidurile roşii aureliene care închid Roma între Porta Latina şi mormântul lui Caius Cestius. Aripile negre trimiteau reflexe, acum verzi, acum sângerii. Se puteau vedea, de la acea înălţime, pajiştile şi livezile din Via Appia şi din Via Ardeatina, păduricea nimfei Egeria, desişul de trestii din jurul bisericuţei în care dorm Barberinii, arcadele roşii ale apeductelor, iar mai departe, dincolo de Capo di Bove către Porta San Sebastiano, cetatea de turn dantelat a Ceciliei Metella. În fundul imensei scoici verzi, acoperită cu pini, cireşi şi morminte, care coboară domol către terenul de golf de la Acquasanta, răsăreau pe neaşteptate primele case din Roma, acele ziduri înalte, albe, din ciment şi sticlă scânteietoare, în faţa cărora respiraţia verde şi roşie a câmpiei romane murea ca într-o pânză de corabie.

Grupuri de bărbaţi alergau încoace şi încolo pe câmpie din când în când se opreau nesiguri, privind în jur, începeau să alerge din nou, ca nişte animale urmărite de câini, şi alte grupuri de bărbaţi le veneau înainte dintr-o parte, le înconjurau le blocau scăparea. Pârâitul sec al armelor ajungea până la noi cu vântul dinspre mare, care avea un dulce gust de sare. Erau ultimele ciocniri între ariergărzile germane şi detaşamentele de partizani, iar transparenţa de acvariu a serii dădea acelei scene 284 de vânătoare un accent patetic, pe care îl regăseam în memorie cu sunetul şi culoarea sa vagă, îndepărtată. Era o seară calmă şi verde, ca şi acea seară în care, de la înălţimea zidurilor, troienii urmăreau de pe ziduri ultimele ciocniri ale unei zile însângerate, şi Ahile, aidoma unui astru strălucitor, ieşea din râu, alerga pe câmpia

Scamandrului, către zidurile Ilionului.

În acel moment, am zărit luna ieşind din spatele împădurit al munţilor dinspre Tivoli, o lună enormă, umflată de sânge, şi i-am spus lui Jack:

— Uită-te, nu este luna, este Ahile.

Generalul Cork m-a privit uimit:

— Este luna, a zis.

— Nu, este Ahile, spuse Jack.

Iar eu am început să recit în şoaptă, în greacă, versurile *Iliadei* în care Ahile iese din Scamandru asemănător funerarului astru de toamnă numit Orion. Iar când am tăcut, Jack a continuat, privind la luna care ieşea dintre munţii Lazioului, scandând hexametrii homerici, cântător, ca la Universitatea din Virginia.

— *1 must remember to you, gentleman*... spuse cu voce severă generalul Cork; dar tăcu, coborî încet de pe mormântul Horaţilor, se urcă în maşină şi dădu, pe un ton mânios, ordinul de plecare. *Go on*! *Go on*! strigă, şi nu părea doar iritat, ci şi profund uimit.

Coloana s-a pus în mişcare şi lângă Capo di Bove, unde se ridica mormântul atletului, a trebuit să oprim, ca să le dăm posibilitatea soldaţilor să acopere cu semnături statuia pugilistului. „*Go on*! *Go on*!" strigă generalul Cork, însă ajuns la Capo di Bove, în faţa celebrei cârciumi denumite „*Aici nu se moare niciodată*", am arătat firma şi m-am întors către generalul Cork, strigând:

— Aici nu se moare niciodată!

— *What*? strigă generalul Cork, încercând să acopere cu vocea vuietul şenilelor şi larma veselă a soldaţilor.

— *Here we never die*, strigă Jack.

— *What*? *we never dine*? strigă generalul Cork.

— *Never die*! repetă Jack.

— *Why not*? strigă generalul Cork. *I will dine*. *I'm hungry*! *Go on*! *go on*!

În faţa mormântului Ceciliei Metella i-am spus lui Jack să oprească un moment şi, întorcându-mă către generalul Cork, am strigat că acolo se află mormântul uneia dintre cele mai nobile doamne din Roma antică, Cecilia Metella, soţia lui Sylla.

— *Sylla*, *the Mussolini of ancient Rome*, a strigat Jack, l-ar eu am pierdut vreo zece minute ca să-i explic generalului Cork că nu era vorba de soţia lui Mussolini. *Cecilia Metella wasn't Mussolini's wife*.

Auzindu-se din maşină în maşină, o mulţime de soldaţi se aruncară la asaltul mormântului Ceciliei Metella, *the Mussolin's wife*. În cele din urmă ne-am reluat mersul, am coborât către catacombele de la San Callistro, am urcat către San Sebastian şi, ajunşi în faţa bisericii *Quo Vadis*, am strigat către generalul Cork că acolo trebuie să ne oprim chiar dacă am fi cucerit Roma cei din urmă, deoarece acolo era bisericuţa *Quo Vadis*.

— *Quo* what? strigă generalul Cork.

— The *Quo Vadis* church! strigă Jack.

— *What*? *What means*, *Quo Vadis*, strigă generalul Cork.

— *Where are you going*? Unde te duci? am răspuns.

— *To Rome*, *of course*! strigă generalul Cork, unde aţi vrea să mă duc? Mă duc la Roma! *I'm going to Rome*.

În picioare în jeep, i-am povestit cu voce tare că exact în acel loc, în faţa acelei bisericuţe, Sfântul Petru l-a întâlnit pe Iisus. Toată coloana află şi un soldat strigă:

— *Which Jesus*?

— *The Christ*, *of course*! strigă generalul Cork cu o voce tunătoare.

Toată coloana amuţi şi infanteriştii se îngrămădiră respectuoşi, în tăcere, în uşa bisericii. Voiau să intre, dar era închisă. Câţiva începură să împingă cu umărul în uşă, alţii să bată cu pumnii şi cu picioarele, iar mecanicul unui

tanc, cu o rangă de 286 fier, încerca s-o forţeze. Fereastra unei căsuţe din faţa bisericii se deschise şi o femeie aruncă cu o piatră în soldaţi, scuipându-i şi strigând: „Neruşinaţilor! Nemţi împuţiţi, pui de lele! 44

— Spuneţi-i acelei femei curajoase că nu suntem nemţi, suntem americani! îmi strigă generalul Cork.

— Suntem americani! am strigat.

La acele cuvinte, toate ferestrele caselor se deschiseră larg, o sută de capete ieşiră afară şi strigăte vesele se auziră de peste tot. „Trăiască americanii! Trăiască libertatea!" O mulţime de femei, de bărbaţi, de copii, înarmaţi cu ciomege şi pietre, ieşi pe uşi şi din tufişuri, aruncându-şi armele primitive, şi cu toţii ieşiră în faţa soldaţilor: „Americanii, americanii! 44

În vreme ce soldaţii şi mulţimea se îmbrăţişau cu larmă şi bucurie, într-o învălmăşeală indescriptibilă, generalul Cork, care nu se clintise din jeepul său, m-a chemat şi m-a întrebat dacă este adevărat că în acel loc Sfântul Petru s-a întâlnit cu Iisus Hristos.

— De ce să nu fie adevărat? am răspuns. La Roma, minunile sunt lucrul cel mai obişnuit din lume.

— *Nuts*! exclamă generalul Cork. Şi după câteva clipe de tăcere m-a rugat să-i povestesc în amănunţime cum s-a petrecut acel fapt. I-am povestit despre Sfântul Petru, de întâlnirea lui cu Iisus Hristos, despre întrebarea lui Sfântul Petru *Quo vadis*, *domine*! Unde te duci, Doamne? şi generalul Cork mi s-a părut foarte tulburat de povestirea mea, îndeosebi de cuvintele Sfântului Petru.

— Sunteţi chiar sigur, îmi spuse, că Sfântul Petru l-a întrebat pe Domnul încotro se duce?

— Ce altceva putea să-l întrebe? Dumneavoastră, în locul Sfântului Petru, ce l-aţi fi întrebat pe Iisus?

— Desigur, răspunse generalul Cork, şi eu l-aş fi întrebat unde se duce. Şi tăcu. Apoi, dând din cap, adăugă:

Asta e Roma, deci! Şi nu mai scoase un cuvânt. Înainte de a da ordin coloanei să se pună în mişcare, generalul Cork, care nu era lipsit de prudenţă, mi-a cerut să întreb pe cineva din mulţimea veselă care ne înconjura cine se află la Roma. M-am întors către un tinerel, care mi se părea mai isteţ, şi i-am repetat întrebarea generalului Cork.

— Şi cine să fie la Roma, răspunse acesta, decât romanii!

I-am tradus răspunsul tânărului şi generalul Cork roşi uşor:

— *Of course*, exclamă, acolo sunt romanii.

Şi, ridicând braţul, dădu ordinul de plecare.

Coloana s-a mişcat şi după puţin timp am intrat în Roma prin Poarta San Sebastian, strecurându-ne pe drumul îngust, mărginit de zidurile mari, roşii, acoperite de mucegai verde. Când am trecut prin faţa mormintelor Scipionilor, generalul Cork s-a uitat îndelung la mormântul învingătorului lui Hanibal.» *Thats Rome*!" mi-a strigat şi părea emoţionat. Apoi am ieşit în faţa Termelor lui Caracalla şi ruinele imperiale, pe care luna le atingea cu o delicateţe uimitoare, treziră în coloană un cor de fluierături entuziaste. Pinii, cireşii, dafinii pătau cu lucitoare umbre verzi, aproape negre, acel peisaj cu ruine purpurii şi iarbă albă.

Cu un înfiorător scrâşnet de şenile am ieşit în faţa Palatinului, aplecat sub greutatea ruinelor Palatului Cezarilor, am urcat pe Via dei Trionfi şi, la un moment dat, imensa şi liniştita lună ne scoase în faţa zidului Colisseumului.

— *What's that*? strigă generalul Cork încercând să domine corul de fluierături care veneau din coloană.

— Colosseo! am răspuns.

— *What*?

— *The Colisée*! strigă Jack.

Generalul Cork se ridică în picioare în jeep, admiră îndelung, în tăcere, scheletul gigantic al Colisseumului şi, întorcându-se către mine, cu un ton de orgoliu în voce, strigă:

— Bombardierele noastre au lucrat bine! Apoi, ca pentru a se scuza, adăugă, desfăcându-şi braţele: *Don't worry, Malaparte, that's war*!

În acel moment, coloana se înscrise pe Via dell'Trupero şi în vreme ce eu, întors către generalul Cork, îi arătam cu mâna Forul şi Colina Capitolină, strigând „Iată Campidoglio", un vuiet teribil îmi tăie cuvintele. O mulţime imensă cobora 288 către noi, urlând, pe Via dell'Impero. Erau femei, în cea mai mare parte, şi păreau că vor să ia cu asalt coloana. Coborau în fugă, descheiate, ciufulite, delirând, agitându-şi braţele, râzând, plângând – într-o clipă am fost înconjuraţi, asaltaţi, acoperiţi, şi coloana dispăru sub o avalanşă de picioare, braţe, sub un hăţiş de păr negru, sub un munte fraged de sâni generoşi, de guri senzuale, de umeri albi. („Ca de obicei", spuse în ziua următoare în predica sa tânărul preot de la Biserica Santa Caterina din Corso Italia, „ca de obicei, propaganda fascistă minţea atunci când spunea că armata americană, atunci când va intra în Roma, va ataca femeile noastre – femeile noastre sunt cele care au atacat armata americană şi au înfrânt-o.") Huruitul motoarelor şi al şenilelor se stinse în urletul mulţimii înnebunite de bucurie.

Când am ajuns în faţă la Tor di Nona, un bărbat care alerga în întâmpinarea coloanei, agitându-şi braţele şi strigând „Viva l'America!", a alunecat şi a căzut sub şenilele unui Sherman. Un urlet de groază se ridică din mulţime. Am sărit jos şi, făcându-mi loc, m-am aplecat deasupra cadavrului strivit.

Un om mort este un om mort. Nu este decât un om mort. E mai mult sau mai puţin decât un câine sau o pisică

moartă. Mi s-a întâmplat de mai multe ori, pe drumurile Serbiei, ale Basarabiei sau ale Ucrainei, să văd în noroiul drumului un câine mort, strivit de şenilele unui tanc. Silueta unui câine desenată pe drum cu un creion roşu. Un covor din piele de câine.

La Lampol, pe Nistru, în Ucraina, în iulie 1941, mi s-a întâmplat să văd în praful drumului, chiar în mijlocul unui sat, un covor din piele umană. Era un om strivit de şenilele unui tanc. Faţa căpătaseră o formă pătrată, pieptul şi pântecele se lăţiseră şi căpătaseră forma unui romb, picioarele desfăcute şi braţele depărtate de trunchi erau asemănătoare cu pantalonii şi mânecile unei haine abia călcate, întinse pe masa de călcat. Era un om mort, ceva mai mult sau mai puţin decât un câine sau o pisică moartă. N-aş putea spune, acum, ce ar fi fost mai mult în acel om mort, decât se află într-un câine sau o pisică moartă. Dar când l-am văzut strivit în pulberea drumului, în mijlocul satului lampol, aş fi putut spune ce era în el mai mult sau mai puţin decât într-un câine sau o pisică moartă.

Echipe de evrei în caftane negre, înarmaţi cu hârleţe şi sape, culegeau morţii, abandonaţi de ruşi în sat. Aşezat pe pragul unei case dărâmate, mă uitam la ceaţa care urca uşoară şi transparentă dinspre malurile Nistrului şi departe, pe celălalt mal, dincolo de cotul râului, se vedeau, urcându-se încet spre cer, nori negri de fum: erau casele din Soroca. Ca o roată roşie, soarele se rostogolea într-un vârtej de pulbere în capătul câmpiei, unde siluetele maşinilor, oamenilor, cailor, căruţelor se distingeau clar în lumina prăfoasă a amurgului.

În mijlocul străzii, acolo, în faţa mea, zăcea omul strivit de şenilele unui tanc. Veniră câţiva evrei şi începură să desprindă din praf silueta omului mort. Încet, încet, l-au ridicat pe vârful hârleţelor, ca marginile unui covor. Era un covor de piele omenească, ţesătura era o armătură osoasă

subţire, o pânză de păianjen din oase sparte. Părea o haină scrobită, o piele de om scrobită. Scena era cumplită şi în acelaşi timp uşoară, delicată, îndepărtată. Evreii vorbeau între ei şi glasurile sunau distante, blânde, uşoare. Când covorul de piele umană fu desprins cu totul din pulberea străzii, unul dintre evrei vârî vârful hârleţului în scobitura capului şi plecă ducând steagul acela.

Stegarul era un tânăr evreu cu părul lung, lăsat pe spate cu faţa slabă, cu ochii lucind de o încremenire dureroasă. Păşea cu capul sus, purtând în vârful hârleţului, ca pe un steag, acea piele umană care se legăna, se clătina în vânt ca un drapel.

I-am spus lui Lino Pellegrini, care stătea lângă mine:

— E steagul Europei, e steagul nostru.

— Nu este drapelul meu, spuse Pellegrini, un om mort nu poate fi drapelul unui om viu.

— Ce scrie pe drapelul ăla? am spus.

— Scrie că un om mort este doar un om mort.

— Nu, am spus, citeşte bine – e scris că un om mort nu este un om mort.

— Nu, spuse Pellegrini – un om mort nu-i decât un om mort. Ce-ai vrea să fie un om mort?

— Ah, tu nu ştii ce înseamnă un om mort! Dacă ai şti ce-i un om mort, n-ai mai dormi deloc.

— Acum văd, spuse Pellegrini, ce scrie pe steagul ăla. Scrie: morţii trebuie îngropaţi de către morţi.

— Nu, acolo scrie că steagul este steagul patriei noastre, ai adevăratei noastre patrii. Un drapel din piele umană. Adevărata noastră patrie este pielea noastră.

În spatele steagului venea, cu hârleţele pe umăr, cortegiul cioclilor, îmbrăcaţi în caftanele negre. Vântul făcea să fluture steagul, mişca firele de păr pline de sânge şi praf, crescute pe faţa pătrată, asemeni unei coroane a unui sfânt dintr-o icoană.

— Hai să mergem să vedem cum se îngroapă drapelul nostru, i-am spus lui Pellegrini.

Se duceau să-l îngroape în groapa comună săpată la intrarea în sat, către Nistru. Se duceau să-l arunce în mizeria din groapa comună, plină de cadavre pe jumătate arse, de hoituri de cai, de sânge şi de noroi.

— Nu e drapelul meu, spuse Pellegrini, pe drapelul meu stă scris: Dumnezeu, Libertate, Dreptate.

Am început să râd, am ridicat ochii către malul opus al Nistrului. Mă uitam la celălalt mal al râului şi mă gândeam la Taras Bulba. Gogol era ucrainean, trecuse pe acolo, prin Lampol, dormise în casa aceea, din capătul satului. Chiar acolo, de pe malul acela abrupt, cazacii credincioşi lui Taras Bulba s-au aruncat cu caii în Nistru. Legat de stâlpul torturii, Taras Bulba îi îndemna pe cazacii săi să fugă, să se arunce în fluviu, să scape. Chiar de acolo, din faţa Jampolului, mai sus de Soroca, Taras Bulba se uita la cazacii săi credincioşi cum fugeau pe caii lor slabi, păroşi, urmăriţi de polonezi, şi se aruncau cu capul în jos în prăpastie, de pe malul înalt al Nistrului, iar polonezii se aruncau şi ei în apă, izbindu-se de mai, chiar aici, în faţa mea. Pe malul abrupt apăreau şi dispăreau, prin pădurea de salcâmi, caii unei baterii de câmp italiene, iar 291 mai jos. sub şopronurile acoperite cu tablă ondulată ale colhozului din Jampol, sute de hoituri de cai zăceau pe jumătate arse, fumegând încă.

Stegarul, purtând drapelul, trecea cu capul ridicat, cu ochii ţintă, undeva departe, cu aceeaşi privire fixă şi lucitoare ca a lui Dulie Griet. Păşea exact ca Dulie Griet, Greta nebuna a lui Peter Breughel, care se întorcea de la piaţă, cu coşul agăţat de braţ, cu ochii ficşi privind înainte. Părea că nu vede, nu aude hărmălaia demonică din junii lui, iadul prin care trecea, violent şi încăpăţânat, condus de nebunia lui ca de un arhanghel invizibil. Umbla drept,

încopciat în caftanul negru, părea că nu ia în seamă fluviul de maşini, de cai, de căruţe, de atelaje de artilerie care străbăteau în viteză satul.

— Să mergem, am spus, să ne uităm cum îngroapă drapelul patriei noastre.

Împreună cu cortegiul cioclilor am urmat drapelul. Era un drapel din piele omenească, drapelul patriei noastre, era chiar patria noastră. Aşa ne-am dus să vedem cum este azvârlit drapelul patriei noastre, drapelul patriei tuturor popoarelor, al tuturor oamenilor în mizeria gropii comune.

Mulţimea urla, părea că înnebunise de groază îngenuncheată lângă cadavrul din piele omenească, întins în mijlocul Viei dell'Trupero, o femeie bocea şi-şi smulgea părul, îşi întindea braţele şi nu ştia ce să facă, nu ştia cum să-şi îmbrăţişeze mortul. Oamenii ridicau pumnul către tancuri strigând „Asasinii!", împinşi brutal de câţiva din Poliţia Militară, care învârteau bastoanele de cauciuc încercând să elibereze capătul coloanei de asediul mulţimii înnebunite. M-am apropiat de generalul Cork şi i-am spus: „E mort".

— *Of course, hes dead*! strigă generalul Cork. Şi cu o voce iritată adăugă: Mai bine aţi afla unde este casa văduvei nenorocitului ăluia.

Mi-am făcut loc prin mulţime, m-am apropiat de femeie, am ajutat-o să se ridice şi am întrebat-o cum îl chema pe mort şi unde locuia. Femeia încetă să mai urle şi, sufocându-se şi suspinând, mă privea cu un aer pierdut, de parcă n-ar 292 fi înţeles ceea ce îi spusesem. O altă femeie, ieşind în faţă, îmi spuse numele mortului, al străzii, numărul de la casă şi adăugă, cu un aer răutăcios, că femeia care plângea nu era nevasta mortului, nici măcar rudă, ci numai o vecină. Auzind cuvintele acelea, sărmana începu să bocească şi mai tare, să-şi smulgă părul cu o

furie destul de profundă şi sinceră, până când vocea tunătoare a generalului Cork reuşi să domine larma şi coloana se puse iarăşi în mişcare. Un soldat, în trecere, se aplecă peste marginea jeepului şi aruncă o floare peste cadavrul strivit, altul imită gestul acela de pietate şi în curând florile acoperiră mizerele resturi.

În Piazza Venezia, o mulţime imensă ne-a întâmpinat cu un strigăt puternic, care s-a transformat într-un ropot de aplauze, când un soldat din *Signal Corps*, căţărat pe faimosul balcon, începu să cuvinteze către mulţime în dialectul italo-american:

— Credeaţi că o să vină să vă vorbească Mussolini, *you bastards*? Numai că astăzi vorbesc eu, John Esposito, soldat şi cetăţean liber american, şi vă spun că niciodată nu veţi deveni americani, niciodată!

Mulţimea urla: „Niciodată! Niciodată!” şi râdea, aplauda. Huruitul şenilelor acoperea uriaşul strigăt al poporului.

În cele din urmă am intrat în Corso, am urcat către Tritone şi ne-am oprit în faţa hotelului Excelsior. Puţin mai târziu, generalul Cork a trimis după mine. Stătea într-un fotoliu în mijlocul holului, cu casca de oţel pe genunchi, cu faţa încă plină de praf şi transpiraţie. Într-un fotoliu alăturat stătea colonelul Brown, capelanul Cartierului General.

Generalul Cork m-a rugat să-l însoţesc pe capelan să facă o vizită de condoleanţe familiei acelui nenorocit şi să le duc văduvei şi orfanilor o sumă de bani, adunată de soldaţii celei de-a V-a Armate.

— Spuneţi-le sărmanei văduve şi orfanilor, adăugă, că… vreau să spun că… am şi eu o nevastă şi doi copii, în America, şi… Nu! nevastă-mea şi copiii n-au ce căuta, în povestea asta, în niciun caz.

A tăcut şi mi-a zâmbit. Mi-am dat seama că era adânc

tulburat.

În vreme ce-l însoţeam pe capelan în jeepul său către Tor di Nona, mă uitam înjur cu tristeţe. Străzile erau pline de soldaţi americani beţi şi de mulţime care striga. Râuri de urină curgeau pe lângă trotuare. Steaguri americane şi engleze atârnau de la ferestre. Erau steaguri de pânză, nu de piele omenească. Am ajuns la Tor di Nona, am luat-o pe o străduţă şi înainte de Torre del Grillo ne-am oprit în faţa unei case sărăcăcioase. Am urcat scara, am împins uşa întredeschisă şi am intrat.

Camera era plină de oameni care vorbeau în şoaptă. Pe pat am văzut lucrul acela îngrozitor. O femeie, cu ochii umflaţi de plâns, stătea la căpătâi. M-am adresat ei şi am spus că am venit să-i transmitem familiei mortului sentimentele de durere ale generalului Cork şi ale întregii Armate a V-a Americane. Am adăugat că generalul Cork a pus la dispoziţia văduvei şi a orfanilor o sumă importantă de bani.

Femeia răspunse că sărmanul om nu avea nevastă, nici copii, era un evacuat abruţez, care s-a refugiat la Roma după ce satul, casa lui, fuseseră distruse de bombardamentele americane. Şi adăugă imediat:

— Scuzaţi-mă, am vrut să spun germane.

Mortul se chema Giuseppe Leonardi, era dintr-un sătuc vecin cu Alfedena. Toată familia îi murise sub bombe, rămăsese singur.

— Şi aşa, spuse femeia, făcea un pic piaţa neagră. Dar puţin, puţin.

Colonelul Brown îi întinse femeii plicul gros, iar aceasta, ezitând, îl luă delicat cu două degete şi-l puse pe noptieră.

— Or să folosească la înmormântare, spuse.

După acea scurtă ceremonie, toţi începură să vorbească între ei cu voce tare şi femeia întrebă dacă

colonelul Brown este generalul Cork.

Am răspuns că era capelanul, un preot.

— Un preot american! exclamă femeia şi, ridicându-se, îi oferi scaunul ei, pe care colonelul Brown, roşu la faţă şi încurcat, se aşeză, dar se ridică imediat, ca şi cum ar fi stat pe ace.

Toţi se uitau la „preotul american" cu respect şi din când în când se înclinau, zâmbindu-i cu simpatie.

— Şi acum, îmi şopti colonelul Brown, ce trebuie să fac? Şi adăugă: *I think*... *yes*... *I mean*... ce ar face în locul meu un preot catolic?

— Faceţi ceea ce vreţi, am răspuns, dar, înainte de toate, faceţi tot ce este posibil ca să nu-şi dea seama că sunteţi un pastor protestant.

— *Thankyou*, spuse capelanul făcându-se palid şi, apropiindu-se de pat, îşi uni palmele şi rămase absorbit în rugăciune.

Când colonelul Brown se întoarse şi se depărta de pat, femeia, roşind, m-a întrebat cum s-ar putea face să se realcătuiască trupul. Într-adevăr, era un lucru plin de pietate, dar oribil. Părea unul dintre acele modele de hârtie pe care le folosesc croitorii ori o siluetă de carton pentru tragerea la ţintă. Ceea ce m-a tulburat mai adânc au fost pantofii crăpaţi ici şi colo şi străpunşi de ceva alb, poate de vreun oscior. Avea mâinile adunate pe piept (oh, pe piept!) şi păreau două mănuşi de bumbac.

— Cum să facem? spuse femeia, nu-l putem îngropa în starea asta.

I-am răspuns că ar fi bine să-l scufunde în apă caldă, apa l-ar fi făcut poate să-şi revină, l-ar fi umflat şi aşa ar fi căpătat un aspect mai uman.

— Aş vrea să-l săpunesc, spuse femeia, cum se face cu...; şi, roşind, s-a întrerupt, de parcă o jenă neaşteptată îi oprise cuvintele în gură.

— Chiar aşa – săpuniţi-l, am zis, roşind.

Cineva aduse apoi oala cu apă, scuzându-se că era rece, nu mai era gaz de câteva zile, niciun pic de cărbune sau lemn ca să aprinzi focul.

— Răbdare. O să încercăm cu apă rece, spuse femeia şi, ajutată de o vecină, începu să stropească mortul. Acesta, udându-se, se umflă, dar puţin, nu mai mult decât grosimea unei bucăţi de fetru.

Urcau din depărtare, dinspre Via dell'Trupero, din Piazza Venezia, din Forul lui Traian, dinspre Suburra sunetele orgolioase ale trompetelor şi strigătele de triumf ale învingătorilor. Mă uitam la acel lucru îngrozitor, întins pe pat, şi râdeam în sinea mea, gândindu-mă că toţi, în seara aceea, ne imaginam că suntem Brutus, Casius, Aristogitoni, şi eram cu toţii învingători şi învinşi, aidoma acelui lucru îngrozitor, întins pe pat – o piele tăiată în formă de om, o sărmană piele omenească. M-am întors către fereastra deschisă şi, văzând ridicându-se deasupra acoperişurilor tumul de la Campidoglio, râdeam în mine, gândindu-mă că drapelul acela din piele umană era steagul nostru, adevăratul drapel al tuturor, învingători şi învinşi, singurul drapel demn de a flutura, în acea seară, în tumul de la Campidoglio. Râdeam în sinea mea, gândindu-mă la drapelul din piele omenească fluturând peste Campidoglio.

I-am făcut un semn colonelului Brown şi ne-am îndreptat spre uşă. În prag, ne-am întors şi ne-am înclinat adânc.

Ajunşi la capătul scării, în intrarea întunecată, colonelul Brown m-a oprit:

— Poate, dacă l-ar fi înmuiat în apă caldă, spuse încet, s-ar fi umflat mai mult.

PROCESUL

Copiii aşezaţi pe treptele de la Santa Maria Novella, grupul de curioşi adunaţi în jurul obeliscului, ofiţerul de

partizani crăcănat pe taburetul de la picioarele treptelor ce duc la biserică, cu genunchii sprijiniţi pe măsuţa de fier luată de la o cafenea din piaţă, echipa de tineri partizani din divizia comunistă „Potente”, înarmaţi cu pistoale automate şi aliniaţi în faţa intrării în biserică, în faţa cadavrelor întinse la întâmplare unul peste celălalt, păreau pictaţi de Masaccio pe tencuiala aerului cenuşiu, iluminaţi de sus de lumina de ghips murdar, care cădea din cerul înnorat. Tăceau cu toţii, nemişcaţi, cu chipul întors în aceeaşi parte. Un fir de sânge curgea pe treptele de marmură.

Fasciştii aşezaţi lângă gardul bisericii erau nişte copii de cincisprezece, şaisprezece ani, cu părul în vânt pe fruntea înaltă, cu ochii negri şi vii, cu faţa prelungă şi palidă. Cel mai tânăr, îmbrăcat într-un tricou negru şi o pereche de pantaloni scurţi, care îi lăsau gambele goale, cu gleznele subţiri, era aproape un copil. Era şi o fată printre ei, foarte tânără, cu ochii negri, cu părul despletit pe spate, de un blond întunecat, care se întâlneşte des în Toscana printre femeile din popor; stătea cu faţa întoarsă, uitându-se la norii de vara pe deasupra acoperişurilor Florenţei lucind de ploaie, acel cer greu, ca de ghips, ici şi colo crăpat asemănător cu cerurile lui Masaccio în frescele de la Carmine.

Când am auzit împuşcăturile, ne aflam pe la jumătatea Viei della Scala, lângă Orti Orice llari. Ieşiţi în piaţă, ne-am oprit la marginea scărilor ce duc la Santa Maria Novella, în spatele ofiţerului de partizani aşezat la măsuţa de fier.

La scârţâitul frânelor celor două jeepuri, ofiţerul nici nu s-a clintit. După o clipă, întinse degetul către unul dintre băieţi:

— E rândul tău. Cum te cheamă?

— Astăzi e rândul meu, spuse băiatul ridicându-se,

dar într-o zi o să fie şi rândul dumneavoastră.

— Cum te cheamă?

— Mă cheamă cum vreau eu, răspunse băiatul.

— Ce-ţi mai trebuie să-i răspunzi pociturii? îi spuse unul dintre camarazii săi, care şedea alături.

— Îi răspund ca să-l învăţ să se poarte, răspunse băiatul, ştergându-şi cu dosul palmei fruntea brobonită de sudoare. Era palid, îi tremurau buzele. Dar râdea cu un aer sfidător, uitându-se ţintă la ofiţerul de partizani. Ofiţerul îşi plecă fruntea şi începu să se joace cu un creion.

La un moment dat, băieţii începură să vorbească între ei, râzând. Vorbeau cu accentul popular din San Frediano, din Santa Croce, din Palazzolo.

— Şi guguştiucii ăia care se uită? Ori n-au mai văzut cum se omoară un creştin?

— Şi ce se mai distrează mamelucii!

— Aş vrea să-i văd în locul nostru, atunci să-i văd, fătălăii!

— Pun pariu că s-ar târî în genunchi!

— I-ai auzi guiţând ca pe nişte porci, sărăcuţii!

Băieţii râdeau, palizi, uitându-se la mâinile ofiţerului de partizani.

— Uită-te la frumuşelul cu baticuţul roşu la gât.

— Oh, cine-o mai fi?

— Cine să fie? E Garibaldi!

— Ceea ce nu-mi place, spuse băiatul, stând în picioare, pe scări... este faptul că o să fiu omorât de una dintre găoazele alea!

— Ia mai ţine-ţi gura, mucosule! strigă cineva din mulţime.

— Dacă ai chef de răfuială, vino dumneata în locul meu, zise băiatul, vârându-şi mâinile în pantaloni.

Ofiţerul de partizani ridică fruntea şi spuse:

— Repede. Nu mă face să-mi perd timpul. E rândul

tău.

— Dacă e vorba să nu vă fac să pierdeţi vremea, spuse băiatul, cu o voce batjocoritoare, mă grăbesc şi eu acum. Şi trecând pe lângă camarazii săi, se duse drept în faţa partizanilor înarmaţi cu pistoale automate, lângă mormanul de cadavre, chiar în mijlocul bălţii de sânge care se întindea pe marmura platoului din faţa bisericii.

— Ai grijă să nu-ţi murdăreşti pantalonii, îi strigă unul dintre camarazi, şi toţi începură să râdă.

Jack şi cu mine am sărit din jeep.

— Stop! strigă Jack.

Dar în acel moment băiatul strigă „Trăiască Mussolini!” şi căzu ciuruit de gloanţe.

— *Goodgosh*! exclamă Jack, palid ca un mort.

Ofiţerul de partizani îşi ridică faţa şi îl privi pe Jack de jos în sus.

— Ofiţer canadian? spuse.

— Nu, colonel american, răspunse Jack şi, arătând la băieţii care stăteau pe treptele bisericii, adăugă: Bună meserie, să omori nişte copii.

Ofiţerul de partizani se întoarse încet, aruncă o privire oblică la cele două jeepuri pline cu soldaţi canadieni, înarmaţi cu pistoale mitralieră, apoi se opri cu privirea asupra mea, îmi observă uniforma şi, aşezându-şi creionul pe masă, îmi spuse cu un zâmbet împăciuitor:

— De ce nu-i răspunzi americanului tău?

L-am privit şi l-am recunoscut. Era unul dintre locţiitorii lui Potente, tânărul comandat al diviziei de partizani care susţinuse trupele canadiene la asediul şi în cursul primului asalt al Florenţei şi care murise cu câteva zile mai înainte, lângă Jack şi lângă mine, în Oltrarno.

— Comandamentul aliat a interzis execuţiile sumare, am spus, lasă-i în pace pe băieţi, dacă nu vrei să ai necazuri.

— Eşti unul de-ai noştri şi vorbeşti aşa? spuse ofiţerul de partizani.

— Sunt unul de-ai voştri, dar trebuie să procedez în aşa fel încât ordinele să se respecte.

— Te-am văzut şi mai înainte de câteva ori, spuse ofiţerul de partizani, erai acolo când a murit Potente?

— Da, am răspuns, eram lângă el. Şi ce-i cu asta?

— Îţi trebuie cadavrele? Nu ştiam că te-ai apucat să faci pe cioclul.

— Îi vreau pe cei vii. Pe băieţii ăştia.

— Ia-i pe cei morţi, spuse ofiţerul de partizani, ţi-i dau pe nimic. Ai o ţigară?

— Îi vreau pe cei vii, am spus, întinzându-i un pachet de ţigări, băieţii ăştia vor fi judecaţi de tribunalul militar.

— De un tribunal? spuse ofiţerul de partizani, aprinzându-şi o ţigară, ce lux!

— Tu n-ai dreptul să-i judeci.

— Eu nu-i judec, spuse ofiţerul de partizani, eu îi omor.

— De ce-i omori? Cu ce drept?

— Cu ce drept?

— De ce vreţi să-i omorâţi pe băieţii ăştia? spuse Jack.

— Îi omor pentru că strigă: Trăiască Mussolini!

— Strigă Trăiască Mussolini! pentru că-i omori, am zis.

— Da’ ce dracu’ vor ăia doi? strigă o voce din mulţime.

— Vrem să ştim de ce-i omoară! am zis, întorcându-mă către mulţime.

— Îi omoară pentru că trag de pe acoperiş, strigă o voce.

— De pe acoperişuri? spuse fata râzând, poate că au crezut că suntem pisici?

— Hai să nu ne apuce mila, strigă un băieţandru, ieşind afară din mulţime, vă zic eu, erau pe acoperişuri şi trăgeau!

— I-ai văzut dumneata?

— Eu nu, spuse băieţandrul.

— Şi atunci de ce zici că trăgeau de pe acoperişuri?

— Cineva trebuie să fi fost pe acoperişuri şi a tras, spuse băieţandrul, mai sunt şi alţii. N-auziţi?

Dinspre Via della Scala venea un zvon de împuşcături rare, întrerupt de rafale.

— Dar s-ar fi putut să fii chiar tu acela care trăgea de pe acoperişuri, am zis.

— Ia te uită cum vorbeşte, zise el pe un ton ameninţător, făcând un pas înainte.

Jack se apropie de mine şi îmi şopti la ureche: *„Take it easy”*; şi, întorcându-se, făcu un semn către soldaţii canadieni, care săriră jos din jeep şi veniră în spatele nostru, cu automatele, în mâini.

— Acum se încaieră, spuse fata.

— Dumneavoastră de ce vă băgaţi în treburile noastre? spuse unul dintre băieţi, privindu-mă răutăcios, sau ce vă închipuiţi, că ne este frică?

— Lui îi este frică de noi, spuse fata, nu vezi că a albit? Hai, îmbărbătează-l, sărăcuţul.

Toţi începură să râdă, şi Jack îi spuse ofiţerului de partizani:

— Pe băieţii ăştia îi iau eu. Vor fi judecaţi conform legii.

— Care lege? spuse ofiţerul de partizani.

— Tribunalul militar, spuse Jack, ar fi trebuit să-i împuşcaţi la locul faptei. Acum este prea târziu. Acum e rândul legii. Nu aveţi dreptul să-i judecaţi.

— Sunt cumva prietenii voştri? îl întrebă ofiţerul de partizani pe Jack, cu un zâmbet batjocoritor.

— Sunt italieni, am spus.

— Ăia, italieni? spuse ofiţerul de partizani.

— Sau ne-ai crezut turci? spuse fata; ia te uită, ca şi cum ar fi un lux să fii italian!

— Dacă sunt italieni, spuse ofiţerul de partizani, ce treabă au aliaţii? Treburile noastre ni le rezolvăm între noi.

— În familie, am zis.

— Sigur, în familie. Şi tu de ce iei partea aliaţilor? Dacă eşti de-ai noştri, să stai de partea mea.

— Sunt italian, am zis.

— Pe italieni trebuie să-i judece tribunalul poporului, strigă o voce din mulţime.

— *That's all*, spuse Jack.

La un semn al lui, soldaţii îi înconjurară pe băieţi şi îi împinseră jos de pe scara bisericii, îndreptându-i către jeepuri.

Ofiţerul de partizani, alb la faţă, îl privea ţintă pe Jack, strângând din pumni. La un moment dat, îl prinse pe Jack de un braţ.

— Jos mâinile, strigă Jack.

— Nu, spuse celălalt fără să se mişte.

Între timp, din biserică ieşise un călugăr. Era un călugăr masiv, înalt, cu chipul rotund şi aprins. În mână avea o mătură şi ieşise să măture locul din faţa bisericii. Peste tot erau hârtii, paie, tuburi de cartuşe. Când a văzut mormanul de cadavre şi sângele care curgea în jos pe scări, s-a oprit, şi-a desfăcut picioarele, exclamând:

— Şi chestia asta ce-i? Se întoarse cu faţa la partizanii aliniaţi cu automatele în mâini în faţa cadavrelor şi strigă: Ce înseamnă asta, să veniţi aici să omorâţi lumea în uşa bisericii mele? Căraţi-vă de aici, haimanalelor! Duceţi-vă şi faceţi-o în poarta casei voastre, nu aici! Aţi înţeles?

— Fii blând, domnule călugăr! spuse ofiţerul de

partizani, lăsând braţul lui Jack azi nu e zi de slujbă!

— Ah! Nu e zi de slujbă, strigă călugărul. Vă arăt eu dacă este sau nu zi de slujbă!

Şi, cu mătura ridicată, începu să-l lovească peste cap pe ofiţerul de partizani. La început era calm, dar încet, încet se înfierbântă, îi trăgea cu sete şi striga: Ce-i asta, să veniţi să-mi murdăriţi treptele bisericii? Duceţi-vă la muncă, haimanalelor, nu veniţi să omorâţi lumea în faţa casei mele! Şi începu să facă la fel ca gospodinele care alungă găinile, îl lovea pe ofiţerul de partizani, pe oamenii săi cu mătura în cap, strigând: Hâş! Hâş, căraţi-vă de aici, hâş! Până la urmă îi goni pe toţi şi, bolborosind blesteme împotriva acelor „haimanale” şi „oameni de nimic”, începu să mături treptele pătate de sânge.

Mulţimea se risipi în tăcere.

— O să cazi tu în mâna mea, într-o zi sau alta! îmi spuse ofiţerul de partizani, privindu-mă în ochi cu ură, şi se îndepărtă încet, întorcându-se din când în când să mă privească.

I-am spus lui Jack:

— Mi-ar plăcea şi mie să-l întâlnesc într-o zi pe nenorocitul ăsta. Jack s-a apropiat, mi-a pus mâna pe braţ, zâmbind cu tristeţe, şi în acea clipă mi-am dat seama că tremuram tot şi aveam ochii plini de lacrimi.

— Mulţumesc, părinte, îi spuse Jack călugărului.

Călugărul se sprijini în coada măturii şi spuse:

— Vi se pare drept, domnilor, ca într-un oraş ca Florenţa, să se omoare creştinii pe treptele bisericilor? întotdeauna au fost omorâţi oameni, şi nu-i nimic de râs în asta. Da’ chiar aici, în faţa bisericii, în faţă la Santa Maria Novella? De ce nu se duc să-i omoare pe treptele de la Santa Croce? Acolo e un preot care i-ar lăsa s-o facă. Dar aici, nu. Zic bine?

— Nici aici, nici acolo, spuse Jack.

— Aici nu, spuse călugărul, aici nu-i vreau. Ai văzut cum se face? Sigur, dacă încearcă cineva cu binişorul, nu reuşeşte nimic. E nevoie de mătură. Le-am dat atâtea mături în cap nemţilor, de ce să nu le dau în cap şi italienilor? Şi băgaţi de seamă, dacă americanilor le trece cumva prin minte să-mi murdărească treptele cu sânge, o să-i alung cu mătura şi pe ei. Dumneavoastră sunteţi american?

— Da, sunt american răspunse Jack.

— În acest caz, consideraţi că n-am zis nimic. Dar mă înţelegeţi. Am şi eu motivele mele. Învăţaţi de la mine – cu mătura.

— Noi suntem militari, spuse Jack, nu putem să umblăm înarmaţi cu mături.

— Rău. Războiul nu se face cu puşca, spuse călugărul, se face cu mătura. Războiul ăsta, am vrut să spun. Haimanalele alea de băieţi buni au suferit, într-un fel îi înţeleg, dar nu le face bine faptul că au învins. Numai ce un creştin iese învingător, uită să mai fie creştin. Devine turc. De îndată ce un creştin învinge, adio lui Hristos. Dumneavoastră sunteţi creştin?

— Da, spuse Jack, încă mai sunt creştin.

— Mai bine aşa, spuse călugărul, mai bine creştin decât turc.

— Mai bine creştin decât american, spuse Jack zâmbind.

— Se înţelege. Mai bine creştin decât american. Şi apoi… La revedere, domnilor, spuse călugărul şi se îndepărtă bombănind, luând-o către uşa bisericii, cu mătura plină de sânge în mână.

Nu mai puteam să văd cum se omoară oameni. De patru ani nu făceam altceva decât să mă uit cum se omoară oameni. Să vezi cum mor oameni este una, să vezi cum se omoară oameni este altceva. Atunci parcă eşti

parte din cel care omoară, chiar tu eşti unul dintre cei care ucid. Ostenisem, nu mai puteam. Vederea unui cadavru mă făcea să vomit, nu numai din greaţă, de oroare, ci de mânie, de ură. Începusem să urăsc cadavrele. Când se termină mila începe ura. Să urăşti cadavrele! Ca să înţelegi abisul de disperare în care poate cădea un om, trebuie să înţelegi ce înseamnă să urăşti cadavrele.

În cei patru ani de război nu trăsesem niciodată: nici într-un om viu, nici asupra unui om mort. Rămăsesem creştin. Să rămâi creştin, în acei ani, înseamnă să fii un trădător, pentru că nenorocitul acesta de război jegos nu era un război împotriva oamenilor, ci împotriva lui Hristos. De patru ani vedeam cum oameni înarmaţi umblau să-l caute pe Hristos cum ar căuta un vânat. În Polonia, în Serbia, în Ucraina, în România, în Italia, în toată Europa, de patru ani de zile vedeam cete de oameni palizi scotocind prin case, prin hăţişuri, prin păduri, prin munţi, prin văi, ca să-l atace pe Hristos, ca să-l ucidă ca pe un câine turbat. Dar eu rămăsesem creştin.

Iar acum, de două luni şi jumătate, de când, după ce Roma fusese eliberată la începutul lunii iunie, ne-am aruncat în urmărirea germanilor de-a lungul Viei Cassino şi a Viei Aurelia (Jack şi cu mine trebuia să menţinem legăturile dintre francezii generalului Juin şi americanii generalului Cork, prin munţii şi pădurile de la Viterbo, din Tuscania, pe colinele din Grosseto, din Siena, din Volterra), am început şi eu să simt cum se trezeşte în mine dorinţa de a ucide.

Aproape în fiecare noapte visam că trag în oameni, că îi omor. Mă trezeam ud de sudoare, cu mâna pe patul automatului. Nu mai avusesem până atunci astfel de vise. Nu mai visasem până atunci că omor un om. Trăgeam şi vedeam cum omul cade moale, încet. Dar nu auzeam împuşcătura. Omul cădea încet, moale, într-o tăcere caldă

şi mătăsoasă.

Într-o noapte, Jack m-a auzit strigând în vis. Dormeam pe jos, la adăpostul unui tanc Sherman, sub ploaia călduţă de iulie, într-o pădure de lângă Volterra, unde ajunsesem la divizia japoneză, o divizie americană alcătuită din japonezi din California şi din Hawaii care avea misiunea de a ataca Livorno, Jack m-a auzit strigând şi plângând în somn, scrâşnind din dinţi ca şi cum un lup s-ar fi eliberat încet, în adâncul meu, din laţul conştiinţei mele.

Acea turbare asasină, acea sete de sânge a prins să mă ardă între Siena şi Florenţa, când am început să ne dăm seama că printre germanii care trăgeau în noi erau şi italieni, în acele zile, războiul de eliberare împotriva germanilor devenea încet, încet un război fratricid, pentru noi, italienii, un război împotriva altor italieni.

— *Don't worry*, îmi spunea Jack, se întâmplă acelaşi lucru, din păcate, în orice ţară din Europa. Nu numai în Italia, ci în toată Europa, un cumplit război civil cocea ca o tumoare putredă pe dinăuntrul războiului pe care aliaţii îl duceau împotriva Germaniei lui Hitler. Ca să elibereze Europa de sub cizma germană, polonezii ucideau polonezi, grecii greci, francezii ucideau francezi, românii omorau români, iugoslavii iugoslavi. În Italia, italienii care rămăseseră de partea nemţilor nu trăgeau în soldaţii aliaţi, ci în italienii care erau de partea aliaţilor şi, la fel, italienii care erau de partea aliaţilor nu trăgeau în nemţi, ci în italienii care erau de partea nemţilor. În vreme ce aliaţii cădeau ca să elibereze Italia de nemţi, noi ne omoram între noi.

Era obişnuita, vechea boală italiană, care se aprindea în fiecare dintre noi. Era obişnuitul război murdar între italieni, cu obişnuitul pretext că se eliberează Italia de sub străini.

Dar ceea ce mă îngrozea şi mă speria mai mult în acel străvechi rău era faptul că şi eu mă simţeam molipsit. Eu însumi mă simţeam însetat de sângele fratern. În cei patru ani de război reuşisem să mă păstrez creştin, iar acum, Doamne, iată că inima mea era mâncată de ură, şi eu umblam cu arma în mână, palid ca un asasin, iată că şi eu mă simţeam pătruns până în măduva oaselor de o îngrozitoare furie ucigaşă. Când am luat cu asalt Florenţa şi dinspre Porta Romană, dinspre Bellosguardo, dinspre Poggio Imperiale, am pătruns pe străzile din Oltrarno, mi-am scos încărcătorul pistolului-mitralieră, şi i l-am dat lui Jack, spunându-i:

— Ajută-mă Jack. Nu vreau să devin un ucigaş!

Jack m-a privit zâmbind; era palid, buzele îi tremurau. Lua încărcătorul pe care i-l întinsesem şi îl puse în buzunar. Apoi i-am dat şi încărcătorul de la Mauser. Jack întinse mâna şi, zâmbind în continuare, cu tristeţe şi drag, îmi luă încărcătoarele care se zăreau în buzunarul vestonului meu.

— Or să te omoare ca pe un câine, spuse.

— E o moarte foarte frumoasă, Jack. Întotdeauna am visat că într-o zi am să fiu omorât ca un câine.

În capătul străzii Porta Romană, acolo unde intră oblic în Via Maggio, trăgătorii ne-au întâmpinat cu un foc furios de pe acoperişuri şi de la ferestre. Am fost obligaţi să sărim din jeep şi să înaintăm de-a lungul zidurilor, sub gloanţele care loveau pavajul, ţiuind. Jack şi canadienii care erau cu noi, răspundeau la focuri, iar maiorul Bradley, care comanda soldaţii canadieni, se uita din când în când la mine şi striga:

— De ce nu trageţi? Ori poate sunteţi un *conscience obiector*?

— Nu, nu este un *conscience obiector*, răspundea Jack, e un italian, un florentin. Nu vrea să omoare italieni,

florentini. Şi mă privea, zâmbind trist.

— O să vă pară rău, îmi strigă maiorul Bradley, o astfel de ocazie n-o să mai aveţi în viaţă.

Soldaţii canadieni se întorceau şi ei să mă privească uimiţi şi râdeau, strigându-mi în franceza lor cu străvechi 306 accent normand: „*Veuillez nous excuser, mon capitaine, mais nous ne sommes pas de Florence*! „Şi trăgeau în ferestre, râzând. Am găsit în cuvintele lor şi în râsetele lor o simpatie afectuoasă, puţin tristă.

Bătălia de pe străzile din Oltrarno a durat cincisprezece zile şi abia după aceea am reuşit să trecem fluviul şi să intrăm în inima oraşului. Ne găsiserăm loc la Pensione Bartolini, la ultimul etaj al unei vechi clădiri de pe cheiul Guicciardini, şi eram obligaţi să umblăm aplecaţi prin camere, ca să nu fim loviţi de împuşcăturile nemţilor, ascunşi în spatele ferestrelor Palatului Ferroni, din faţa noastră, peste Amo, la gura podului Santa Trinità.

Noaptea, culcat lângă soldaţii canadieni şi partizanii din divizia comunistă „Potente”, îmi lipeam obrazul de cărămizile zidului, străduindu-mă să nu mă ridic, să nu cobor în stradă, să umblu pe străzi şi să-i împuşc în burtă pe toţi aceia care, ascunşi în subsoluri, aşteptau, tremurând, momentul, ca o dată trecut pericolul, să alerge în piaţă cu cocarde tricolore la piept şi baticuri roşii la gât şi să strige: „Trăiască libertatea!” Mi-era scârbă de acea ură care îmi mânca sufletul, dar trebuia să mă agăţ cu unghiile de duşumea, ca să nu mă duc să-i omor în casele lor pe toţi eroii falşi care, într-o zi, când nemţii vor fi părăsit oraşul, vor ieşi din ascunzişurile lor strigând: „Trăiască libertatea!” privind cu dispreţ, cu milă, cu ură, feţele noastre nebărbierite, uniformele noastre jegoase.

— De ce nu dormi? mă întreba Jack în şoaptă. Te gândeşti la eroii de mâine?

— Da, Jack, mă gândesc la eroii de mâine.

— *Don* 7 *worry*, spunea Jack, acelaşi lucru se va întâmpla în toată Europa. Eroii de mâine vor fi cei care vor salva libertatea Europei.

— De ce aţi venit să ne eliberaţi, Jack? Trebuia să ne lăsaţi să putrezim în sclavie.

— Aş da toată libertatea Europei pentru un pahar de bere la gheaţă, spunea Jack.

— Un pahar de bere la gheaţă? strigă maiorul Bradley, trezindu-se brusc.

Într-o noapte, în timp ce ne pregăteam să ieşim la patrulare pe acoperişuri, un partizan din „Potente" a venit să mă anunţe că un ofiţer italian din artilerie întreba de mine. Era Giacomo Lumbroso. Ne-am îmbrăţişat în tăcere, eu tremuram, privindu-i chipul palid, ochii lui mari, plini de acea lumină ciudată pe care o au ochii unui evreu când moartea se aşază pe umărul lui, ca o bufniţă invizibilă. Am dat o raită lungă peste acoperişuri, ca să-i mai potolim pe trăgătorii cuibăriţi în spatele coşurilor de fum sau în lucarne şi când ne-am întors ne-am dus să stăm pe acoperişul Pensiunii Bartolini, la adăpostul unui horn.

Întinşi pe ţiglele calde, în noaptea de vară brăzdată de fulgerele unei furtuni îndepărtate, vorbeam în şoaptă între noi, uitându-ne la luna palidă care urca încet pe cer, deasupra măslinilor din Settignano şi Fiesole, peste pădurile de chiparoşi din Monte Morello, peste spinarea goală a Calvanei. Jos, la capătul câmpiei, mi se părea că zăresc lucind în bătaia lunii acoperişurile oraşului meu.

Iar eu îi spuneam lui Jack:

— Acolo e Prato, acolo e oraşul meu. Casa mamei mele este acolo. Eu m-am născut lângă casa în care s-a născut Filippino Lippi. Îţi aminteşti, Jack, noaptea pe care am petrecut-o ascunşi în pădurea de chiparoşi, pe colinele din Prato? îţi aminteşti că am văzut lucind printre măslini ochii madonelor şi ai îngerilor lui Filippino Lippi?

— Erau licurici, spuse Jack.

— Nu, nu erau licurici, erau ochii madonelor şi ai îngerilor lui Filippino Lippi.

— De ce vrei să mă iei peste picior? Erau licurici, spuse Jack.

Erau licurici, însă măslinii şi chiparoşii sub lună păreau pictaţi cu adevărat de Filippino Lippi.

Cu câteva zile în urmă, Jack şi cu mine, împreună cu un ofiţer canadian, fusesem în misiune de cercetare peste liniile 308 germane, ca să vedem dacă este adevărat, cum spuneau partizanii, că germanii renunţaseră să mai apere Prato, gura râului Bisenzio şi şoseaua care duce de la Prato la Bologna, că părăsiseră oraşul. Eu, cunoscând locurile, eram călăuza, Jack şi ofiţerul canadian trebuiau să ţină legătura radio cu comandamentul aviaţiei americane şi să comunice dacă mai era necesar un nou bombardament asupra oraşului Prato, de data asta, cel mai puternic. Moartea oraşului meu depindea de Jack, de ofiţerul canadian şi de mine. Mergeam spre Prato ca îngerii către Sodoma. Mergeam să-l salvăm pe Lot, familia lui Lot, de ploaia de foc.

Am trecut Amo lângă Lastra a Signa şi la un moment dat am luat-o de-a lungul malului râului Bisenzio, unde mă născusem, „fericitul Bisenzio” al lui Marsilio Ficino şi Agnolo Firenzuola. După Campi am părăsit râul ca să ocolim zona locuită şi, după un lung ocol, am reîntâlnit Bisenzio lângă podul de la Capalle. De acolo, tot pe mal, am înaintat până am zărit zidurile din Prato, am urcat către Querce coasta Retaia şi am coborât spre Filettole, tăind de-a dreptul, peste podul de la Cappuccini, iar acolo ne-am ascuns într-un desiş de chiparoşi unde ne-am petrecut noaptea, uitându-ne la luminiţele pâlpâitoare ale licuricilor printre măslini.

Îi spuneam lui Jack:

— Sunt ochii madonelor şi ai îngerilor lui Filippino Lippi.

— De ce vrei să mă sperii? spunea Jack, sunt nişte licurici.

Iar eu, râzând, îi spuneam:

— Acea lucire slabă, jos, lângă fântâna care şopoteşte în întuneric, este lucirea vălurilor Salomeii de Filippino Lippi.

— *The hell with your Salomé*! spunea Jack. De ce vrei să râzi de mine? Sunt nişte licurici!

— Trebuie să te fi născut la Prato, îi spuneam, trebuie să fii un concetăţean de-al lui Filippino Lippi, ca să înţelegi că nu sunt licurici, că sunt ochii îngerilor şi ai madonelor lui Filippino.

Iar Jack spunea, oftând:

— Eu nu sunt totuşi decât un nenorocit de american.

Apoi am tăcut multă vreme, mă simţeam foarte apropiat şi foarte recunoscător lui Jack pentru toţi aceia care, deşi nu erau decât nişte nenorociţi de americani, îşi riscau viaţa pentru mine şi pentru oraşul meu, pentru madonele şi îngerii lui Filippino Lippi.

Luna a apus şi zorii au luminat cerul deasupra Retaiei, mă uitam la casele din Coiano, din Santa Lucia, acolo, jos, dincolo de râu, la chiparoşii din Sacca, la vârful bătut de vânt al lui Spazzavento, şi îi spuneam lui Jack:

— Acolo e ţara copilăriei mele. Acolo am văzut prima pasăre moartă, prima şopârlă moartă, primul om mort. Am văzut primul pom verde, primul fir de iarbă, primul câine.

Iar Jack mi-a zis în şoaptă:

— Băiatul ăla care aleargă de-a lungul râului eşti tu?

— Da, sunt eu, am răspuns, şi câinele ăla alb e bietul meu Belledo. A murit când aveam cincisprezece ani. Ştie că m-am întors, mă caută.

Fe şoseaua dinspre Caiano şi Santa Lucia treceau

coloane de camioane germane, urcau către Vaiano, către Vemio, către Bologna.

— Pleacă, spuse Jack.

Din cât am cercetat noi cu binoclurile colinele, văile, pădurea, nu existau niciun fel de fortificaţii, tranşee, sârmă ghimpată, poziţii de artilerie, depozite de muniţii, nici tancuri, nici tunuri antitanc în aşteptare. Oraşul părea părăsit nu numai de germani, dar chiar şi de locuitorii săi. Niciun fir de fum nu se ridica din coşurile fabricilor ori din hornurile caselor. Prato părea pustiu şi stins. Şi totuşi, şi la Prato, ca în toate oraşele Italiei, ca în toate oraşele Europei, falşii „rezistenţă, falşii apărători ai libertăţii, eroii de mâine, stăteau ascunşi, palizi şi tremurau în beciuri. Tâmpiţii şi nebunii plecaseră în pădure cu grupurile de partizani şi luptau alături de aliaţi, ori atârnau spânzuraţi de felinare în pieţele oraşelor; cei deştepţi şi prudenţi, toţi cei care într-o zi, după ce va trece pericolul, îşi vor bate joc de noi, de uniformele noastre murdare de noroi, se ascundeau în adăposturile lor sigure, în 310 aşteptarea momentului când vor putea ieşi în stradă să strige: „Trăiască libertatea!”

I-am spus zâmbind lui Jack:

— Chiar sunt fericit că bărbatul blond s-a căsătorit cu femeia brunetă.

— Şi eu sunt fericit, spuse Jack. Şi, surâzând, începu transmisia radio cu mesajul convenţional „*Omul blond s-a căsătorit cu femeia brunetă*”, care însemna „Germanii au părăsit Prato”. Un cal păştea pe malul verde al râului, un câine alerga pe nisip lătrând. O fată îmbrăcată în roşu cobora către fântâna din Filettole, purtând pe creştet un ulcior din aramă, lustruit, susţinându-l cu ambele mâini. Iar eu zâmbeam fericit. Bombele lansate din *Liberators* nu vor orbi madonele şi îngerii lui Lippi, nu vor reteza picioarele amoraşilor lui Donatello, dansând pe cupola

Domului, nu vor omorî madonna del Mercatale, nici Madonna dell'Olivo, nici pe Bachus al lui Tacca, nici Fecioara lui Luca della Robbia, nici Salomeea lui Filippino Lippi, nici pe San Giovanni delle Carceri. N-o vor omorî nici pe mama mea. Eram fericit, însă mă durea inima.

Şi în acea seară, când mă aflam alături de Jack şi de Lumbroso pe acoperişul pensiunii Bartolini, privind luna palidă cum urca încet în cer, eram fericit, dar mă durea inima. Un miros de moarte urca din adâncul albăstrui al străzilor din Oltrarno, din adânca rană argintie a fluviului către paloarea verde a nopţii de ceară şi, aplecându-mă de pe acoperiş, îi vedeam dedesubt, între podul Santa Trinità şi începutul Viei Maggio, întinşi pe pavaj, pe neamţul mort cu puşca în mână, pe femeia moartă cu faţa peste sacoşa plină de roşii şi dovlecei, pe băiatul mort cu o sticlă goală în mână, calul mort între hulubele trăsurii, pe vizitiul mort pe capră, cu mâinile pe burtă şi capul căzut pe genunchi.

Uram morţii aceia. Pe toţi morţii. Ei erau *străinii*, singurii, adevăraţii *străini* zn patria comună a tuturor oamenilor vii, în patria comună a vieţii. Americanii vii, francezii, polonezii, negrii vii aparţineau aceleiaşi rase cu mine, rasa oamenilor vii, aparţineau aceleiaşi patrii, viaţa, vorbeau ca şi mine o limbă caldă, vie, sonoră, se mişcau, păşeau, ochii lor străluceau, buzele lor se deschideau să respire, să zâmbească. Erau vii, erau oameni vii. Morţii erau străini, aparţineau altui neam, rasei oamenilor morţi, unei alte patrii, moartea. Erau duşmanii noştri, erau duşmanii patriei mele, patria comună, viaţa. Invadaseră Italia, Franţa, Europa întreagă, erau singurii şi adevăraţii *străini* în Europa învinsă şi umilită, dar vie, singurii, adevăraţii duşmani ai libertăţii noastre. Viaţa, adevărata noastră patrie, trebuia apărată împotriva lor, a morţilor.

Acum înţelegeam motivul acelei un, a acelei furii ucigaşe care mă rodea pe dinăuntru, care ardea

măruntaiele tuturor popoarelor vii din Europa – era nevoia de a urî ceva viu, cald, omenesc, *al nostru*, ceva asemănător nouă, ceva care să fie de aceeaşi rasă cu noi, care să aparţină aceleiaşi patrii, viaţa, nu pe aceiaşi străini care ne invadaseră Europa, înţepeniţi, reci, livizi, cu orbitele goale, care de cinci ani de zile stăpâneau patria noastră, viaţa, sufocând libertatea noastră, demnitatea noastră, iubirea, speranţa, tinereţea, strivindu-ne cu greutatea trupurilor lor inerte. Ceea ce ne asmuţea ca pe nişte lupi împotriva fraţilor noştri, care în numele libertăţii îi arunca pe francezi împotriva francezilor, pe italieni împotriva italienilor, pe polonezi împotriva polonezilor, pe români împotriva românilor, era nevoia de a urî ceva asemănător nouă, al nostru, *ceva în care ne puteam rect moaşte şi urî*.

— Ai văzut cât de palid era sărmanul Tani? spuse la un moment dat Lumbroso, întrerupând tăcerea.

Şi el se gândea la moarte. Ştia că peste câteva zile, în dimineaţa eliberării Florenţei, întorcându-se acasă după o absenţă atât de lungă şi dureroasă, bătând la uşa lui. un om ascuns în pivniţa casei de alături îl va împuşca de i< în sus, rănindu-l mortal. Poate că deja ştia că va muri singur, pe trotuar, ca un câine bolnav, sub ţipătul speriat al primelor rândunele din zori. Ştia poate că gloanţele morbi îi umbreau fruntea, că faţa lui era albă şi lucea ca faţa lui Tani Masier. În seara aceea, întorcându-ne din patrularea noastră pe acoperişurile din Oltrarno, în timp ce traversam străduţa Santo Spirito, care se află în spatele cheiului Guicciardini, căutam să ne adăpostim de o ploaie de mortiere neaşteptată, într-un gang. Şi ne-a ieşit înainte din gangul întunecat o umbră albă de f femeie, zâmbind printre lacrimi. Era Tity Masier, care, fără să mă recunoască, ne-a invitat să intrăm într-o cameră la demisol, un fel de pivniţă, în care erau întinse pe maldăre

de paie câteva forme omeneşti. Erau umbre de bărbaţi şi eu am simţit imediat duhoarea morţii. Una dintre acele umbre se ridică în genunchi şi mă chemă pe nume. Era o fantomă nemaipomenit de frumoasă, asemănătoare cu acele tinere fantome pe care cei vechi le întâlneau pe uliţele prăfoase ale Focidei sau Argolidei, sub bătaia soarelui de amiază, sau aşezate pe marginea izvorului Castaliei, la Delfi, sau la umbra imensei păduri de măslini care coboară de la Delfi la Iţea, care coboară de la Delfi, asemenea unui fluviu de frunze argintii, către mare.

L-am recunoscut, era Tani Masier, dar nu ştiam dacă deja murise, sau poate mai trăia încă, şi m-a chemat pe nume din pragul nopţii. Am simţit duhoarea morţii, un miros care semăna cu o voce care cântă, cu o voce care cheamă.

— Sărmanul Tani, nu ştie că trebuie să moară, a spus Giacomo Lumbroso în şoaptă. Iar el ştia că moartea îl aştepta sprijinită de uşa lui, în picioare, pe pragul casei sale.

Cupola lui Brunelleschi plutea peste acoperişurile înalte ale Florenţei, pe clopotniţa albă a lui Giotto sclipeau palidele fulgere ale lunii, iar eu mă gândeam la micuţul Giorgio, la fiul surorii mele, la băiatul acela de treisprezece ani, adormit într-o baltă de sânge în dosul unui tufiş de dafin, în grădina surorii mele din Arcetri. Cine ştie ce voiau de la mine toţi acei morţi întinşi sub lună pe pavajul străzilor, pe ţiglele acoperişurilor, în grădinile de-a lungul lui Amo, ce doreau de la noi?

Din adâncul labirint al străzilor din Oltrarno venea o duhoare de moarte, asemănătoare cu o voce care cânta, cu o voce care chema. Oare de ce? Pretindeau oare să ne facă să credem că e mai bine să mori?

Într-o dimineaţă, am trecut fluviul şi am ocupat Florenţa. Din canale, din pivniţe, din păduri, din dulapuri,

de sub paturi, din crăpăturile zidurilor, în care trăiseră clandestin o lună de zile, ieşiră ca şobolanii eroii ultimei clipe, tiranii de mâine – acei eroici şobolani ai libertăţii, care într-o zi vor invada Europa, pentru a ridica pe ruinele opresiunii străine regatul opresiunii locale.

Am traversat Florenţa în tăcere, cu ochii plecaţi, ca nişte nepoftiţi, ca nişte stricători de chef, sub privirile dispreţuitoare ale clovnilor libertăţii, acoperiţi de cocarde, de brasarde, de galoane, de pene de struţ, cu faţa tricoloră şi, urmărindu-i pe germani, am intrat în văile Apeninilor, am urcat în munţi. În cenuşa caldă încă a verii, ploaia rece de toamnă cădea fără încetare, luni de zile, în faţa „liniei gotice”; acolo am ascultat murmurul ploii în pădurile de stejar şi castani de la Montepiano, peste brazii de la Abetone, peste stâncile albe de marmură din Alpi Apuane. Apoi a venit iarna, şi de la Livorno, unde se găsea Comandamentul Aliat, mergeam la fiecare trei zile pe front, în sectorul Versilia-Garfagnana. Uneori, surprinşi de noapte, mergeam să ne adăpostim la divizia 92, o divizie neagră, americană, în casa mea de la Forte dei Marmi, pe care sculptorul german Hildebrand, ajutat de pictorul Boecklin, şi-o construise la sfârşitul secolului pe o plajă pustie, între un pâlc de pini şi mare.

Petreceam noaptea în jurul căminului, în holul mare, împodobit cu fresce de Hildebrand şi Boecklin. Gloanţele mitralierelor germane, cuibărite la Cinquale, loveau pereţii casei, vântul clătina furios pinii, marea urla sub cerul senin pe care Orion, cu frumoase încălţări, alerga purtând arcul şi spada lui scânteietoare.

Într-o noapte, Jack îmi spuse în şoaptă:

— Uită-te la Campbell.

M-am uitat la Campbell – stătea în faţa căminului, printre ofiţerii celei de-a 92-a Divizii Negre şi zâmbea. La început n-am înţeles. Dar în privirea lui Jack, aţintită pe

chipul lui Campbell, am văzut un salut timid, un adio afectuos, iar Campbell avea în ochi, atunci când şi-a ridicat faţa şi l-a privit pe Jack, un salut timid, un cald rămas-bun. I-am văzut cum îşi zâmbeau unul altuia şi am încercat un plăcut sentiment de invidie, o gelozie delicată. În acel moment am înţeles că între Jack şi Campbell exista un secret, că între Tani Masier, Giacomo Lumbroso şi micuţul meu Giorgio, fiul surorii mele, exista un secret, pe care ei mi-l ascundeau cu gelozie, zâmbind.

Într-o dimineaţă, un partizan din Camaiore a venit să mă întrebe dacă voiam să-l văd pe Magi. Când, cu câteva luni în urmă, am ajuns la Forte dei Marmi, mă dusesem imediat, fără să ştie Jack, să bat la uşa lui Magi. Casa era părăsită. Câţiva partizani mi-au spus că Magi fugise în aceeaşi zi când avangărzile noastre au intrat în Viareggio. Dacă l-aş fi găsit acasă atunci când am bătut în uşă şi el ar fi ieşit la fereastră, poate că l-aş fi împuşcat. Nu din cauza răului pe care mi-l făcuse, nu din pricina persecuţiilor pe care le-am suportat datorită denunţurilor sale, ci din cauza răului pe care îl făcuse altora. Era un fel de Fouché al satului. Înalt, palid, slab, cu ochii ascunşi. Casa lui era casa în care Boecklin trăise mulţi ani, pe când picta centaurii, nimfele sale şi faimoasa *Insulă a morţilor*. Am bătut la uşă şi am ridicat privirea, aşteptându-mă să iasă la fereastră. Sub fereastră era zidită o placă legată de anii pe care îi petrecuse Boecklin la Forte dei Marini. Citeam cuvintele de pe placă şi aşteptam cu automatul în mână să se deschidă fereastra. Dacă ar fi ieşit atunci, poate că l-aş fi împuşcat.

M-am dus cu partizanul din Camaiore să-l văd pe Magi. Pe o pajişte, lângă sat, partizanul îmi arătă ceva care ieşea din pământ.

— Uite-l acolo, e Magi, spuse.

Am simţit duhoarea morţii, şi Jack mi-a zis:

— Să plecăm. Dar eu am vrut să văd de aproape ce era lucrul acela care ieşea din pământ şi, apropiindu-mă, am văzut că era un picior încălţat. Şoseta scurtă de lână acoperea un pic de piele neagră, şi pantoful mucegăit părea tras pe vârful unui băţ.

— De ce nu îngropaţi piciorul ăla? l-am întrebat pe partizan.

— Nu, răspunse partizanul, are să stea aşa. A venit nevastă-sa şi după aceea fiică-sa. Voiau mortul. Nu, mortul ăsta este al nostru. Au venit cu hârleţul, să îngroape piciorul. Nu, piciorul ăsta e al nostru şi aşa o să rămână.

— E îngrozitor, am spus.

— Îngrozitor? Ieri erau două vrăbii pe piciorul ăla şi se împreunau. E hazliu să vezi două vrăbii împreunându-se pe piciorul lui Magi.

— Fă rost de o lopată, am zis.

— Nu, răspunse încăpăţânat partizanul, trebuie să rămână aşa.

M-am gândit la Magi, vârât în pământ, cu un picior afară. De ce nu s-ar strânge în mormânt ca să doarmă? Aşa era ca şi cum ar fi fost atârnat de un picior deasupra unei prăpăstii. Ca să nu se poată prăbuşi cu capul în infern. Piciorul acela agăţat între cer şi infern, scufundat în aer, în soare, în ploaie, în vânt şi păsările care se aşezau pe el, ciripind.

— Du-te şi fa rost de o lopată, am zis, te rog. Mi-a făcut atât de mult rău când era viu, încât acum, când e mort, aş vrea să-i fac un pic de bine. Era şi el creştin.

— Nu, răspunse partizanul, el nu era creştin. Dacă Magi era creştin, atunci eu ce sunt? Nu putem fi creştini amândoi, şi eu şi Magi.

— Sunt mai multe feluri de a fi creştin, am zis, chiar şi un om de nimic poate fi creştin.

— Nu, răspunse partizanul. Nu există decât un singur

fel de a fi creştin. Şi ce mai înseamnă acum să fii creştin?!

— Dacă vrei să-mi faci o plăcere, am zis, fa rost de o lopată.

— O lopată? spuse partizanul. Dacă vrei, mă duc să fac rost de un fierăstrău. Decât să îngrop piciorul ăla, mai bine îl tai şi-l dau la porci.

În acea seară, aşezaţi în faţa căminului, în casa mea de la Forte dei Marmi, ascultam în tăcere bufniturile proiectilelor militare germane în zidul casei, în trunchiurile de pini. Mă gândeam la Magi, înfipt în pământ, cu piciorul afară, începeam să 316 înţeleg ce voiau de la noi morţii ăia, toţi morţii întinşi pe străzi, pe câmpuri, prin pădure.

Acum începeam să înţeleg de ce mirosul morţii era asemănător cu o voce care cânta, cu o voce care chema, începeam să înţeleg de ce toţi acei morţi ne chemau. Voiau ceva de la noi, doar noi puteam să le dăm ceea ce doreau. Nu, nu era îndurare. Era altceva. Ceva mai profund, mai misterios. Nu era liniştea, liniştea mormântului, a iertării, a iubirii. Era ceva mai îndepărtat de om, de viaţa sa.

Apoi a venit primăvara şi când a început ultimul asalt am fost trimis să fiu călăuză la divizia japoneză pe timpul atacului de la Massa. De la Massa am intrat în Carrara, iar de acolo am traversat Apeninii şi am coborât la Modena.

Când l-am văzut pe sărmanul Campbell întins în praful drumului, într-o baltă de sânge, am înţeles atunci ce voiau morţii de la noi. Ceva străin omului, ceva străin vieţii însăşi. Două zile mai târziu, am traversat Padul şi, respingând ariergărzile germane, ne-am apropiat de Milano. Războiul era pe sfârşite, începea masacrul, acel masacru îngrozitor dintre italieni, prin case, pe străzi, pe câmp, prin păduri. Iar în ziua când l-am văzut pe Jack murind, am înţeles în sfârşit ceea ce murea în jurul meu şi înăuntrul meu. Jack murea surâzând, şi mă privea. Când

ochii lui s-au stins, pentru prima dată în viaţa mea am simţit că o fiinţă umană a murit pentru mine.

În ziua când am intrat în Milano, ne-am întâlnit cu o mulţime care urla, care se agita într-o piaţă. M-am ridicat în picioare în jeep şi l-am văzut pe Mussolini atârnat de picioare de o grindă. Era umflat, alb, enorm. Am început să vomit pe bancheta jeepului, războiul se terminase şi eu nu mai puteam face nimic pentru alţii, nimic pentru ţara mea, nimic altceva decât să vomit.

Când am părăsit spitalul militar american, am plecat la Roma, unde am stat în casa unui prieten, doctorul Pietro Marziale, obstetrician, în Via Lambro 9, în capătul noului cartier, sec şi rece, care se întindea din Piazza Quadrata mai departe. Casa era mică, avea doar trei camere, şi a trebuit să dorm în birou, pe un divan. De-a lungul pereţilor biroului se întindeau rafturi cu manuale de ginecologie, iar pe marginea rafturilor erau aliniate instrumente de obstetrică, forcepsuri, cuţite, furculiţe, fierăstraie, dăltiţe, trepanatoare, foarfece, linguriţe, cleme de diferite tipuri, vase de sticlă pline cu un lichid gălbui. În fiecare vas se găsea un fetus uman.

Trăiam de multe zile în mijlocul acelui popor de fetuşi şi groaza mă apăsa. Fetuşii sunt nişte cadavre, dar de un fel monstruos, sunt cadavre care nu s-au născut niciodată şi niciodată n-au murit. Dacă-mi ridicam privirea de pe o carte, ea se întâlnea cu ochii întredeschişi ai micilor morţi. Uneori, trezindu-mă în inima nopţii, mi se părea că acei fetuşi oribili, unii în picioare, alţii aşezaţi pe fundul vasului, alţii strânşi în genunchi, de parcă s-ar fi pregătit pentru o săritură, erau gata să-şi ridice faţa şi mi se părea că-mi zâmbesc.

Pe noptieră era aşezat un vas, un bol mare în care plutea regele acelui popor – un drăguţ şi îngrozitor tricefal, un fat cu trei capete, de sex feminin. Mici,

rotunde, de culoarea cerii, cele trei capete mă urmăreau cu ochii, surâzându-mi cu un zâmbet trist, un pic greţos, plin de pudoare umilită. Dacă umblam prin cameră, duşumeaua de lemn se îndoia uşor şi cele trei capete se clătinau puţin, îngrozitor şi graţios. Alţi fetuşi erau mai melancolici, mai absenţi, mai răi.

Unii aveau aerul gânditor al înecaţilor, iar dacă se întâmpla să ating unul dintre acele boluri pline de o *flottaison blême et ravie*, vedeam cum fătul gânditor se scufunda încet. Aveau gura întredeschisă, o gură largă, asemănătoare cu aceea a unei broaşte, urechile scurte, încreţite, nasul transparent, fruntea acoperită de ridurile vechi ale unei bătrâneţi încă fără vârstă, fără atingerea anilor.

Alţii se distrau sărind coarda cu firul cordonului ombilical, alb şi lung. Alţii stăteau aşezaţi chinciţi, într-o veghe atentă şi suspicioasă, de parcă ar fi aşteptat ca dintr-un moment în altul să intre în viaţă. Alţii erau suspendaţi în lichidul gălbui ca în aer şi păreau să cadă încet dintr-un cer înalt şi îngheţat. Acelaşi 318 cer, mă gândeam, care se bolteşte peste Campidoglio, peste cupola lui San Pietro, cerul Romei. Ce ciudată specie de îngeri are Italia, mă gândeam, ce ciudată specie de vulturi! Alţii dormeau întinşi, într-un act de extrem abandon. Alţii râdeau, deschizându-şi gura de broască, cu braţele încrucişate pe piept, cu picioarele desfăcute şi cu ochii acoperiţi de pleoape grele de batracian. Alţii îşi întindeau urechea mică de fildeş vechi, ascultând misterioase voci îndepărtate. Alţii, în cele din urmă, urmăreau cu ochii fiecare gest al meu, alunecarea înceată a stiloului pe pagina albă, plimbarea mea absentă prin cameră, abandonarea somnolentă în faţa căminului aprins. Şi toţi aveau aspectul ştiut de oameni nenăscuţi încă, oameni care nu se vor naşte niciodată. Stăteau în faţa uşii închise

a vieţii, aşa cum noi stăm în faţa uşii închise a morţii.

Şi era unul care semăna cu Cupidon slobozind săgeata dintr-un arc invizibil, un Cupidon grosolan, cu capul pleşuv de om bătrân, cu gura ştirbă. La el mă uitam când mă cuprindea melancolia şi auzeam glasuri de femei urcând din stradă, chemându-se şi răspunzându-şi din fereastră în fereastră; în acele momente, imaginea cea mai adevărată, cea mai veselă a tinereţii, a primăverii, a iubirii era, pentru mine, acel Cupidon îngrozitor, acel monstru diform pe care forcepsul medicului îl scosese cu forţa din culcuşul matern, un bătrân chel şi fără dinţi, crescut în pântecele unei tinere femei.

Dar mai erau câţiva, la care nu mă puteam uita fără o spaimă secretă. Erau doi fetuşi ciclopi, unul dintre ei aidoma celui descris de Birnbaum, altul asemănător cu cel descris de Sangalli – mă priveau cu singurul lor ochi, rotund, stins şi nemişcat, în mijlocul unei orbite mari, asemănător cu ochiul unui peşte. Erau câţiva bicefali, cu două capete legându-se pe umerii slabi. Şi mai erau doi îngrozitori diprosopi, fiinţe monstruoase cu două feţe, asemănătoare cu zeul Ianus; chipul anterior era tânăr şi întins, cel posterior era mai mic şi grosolan, prins într-o strâmbătură rea de bătrân. Câteodată, moţăind în faţa căminului, îi auzeam, sau mi se părea, că discută între ei; cuvintele acelui limbaj misterios, de neînţeles, pluteau în alcool, se desfăceau ca nişte bule de aer. Iar eu îmi ziceam mie însumi, ascultându-i: „Poate aceasta este limba antică a oamenilor, aceea pe care oamenii o vorbeau înainte de naşterea pentru viaţă, cea pe care o vorbeau înainte de naşterea pentru moarte. Poate este limbajul antic, misterios, al conştiinţei noastre”. Şi uneori, privindu-i, îmi spuneam: „Aceştia sunt martorii noştri şi judecătorii noştri, aceia care, din pragul vieţii, ne privesc cum trăim, aceia care, ascunşi în umbra lăcaşului originar, ne privesc

cum ne bucurăm, cum suferim, cum murim. Sunt martori nemuririi, care precede viaţa, garanţii nemuririi care urmează morţii. Sunt aceia care-i judecă pe morţi”. Şi, înfiorându-mă, îmi ziceam în mine însumi: „Oamenii morţi sunt fetuşi morţi”.

Ieşisem din spital într-o stare de extremă slăbiciune şi cea mai mare parte a zilelor mi-o petreceam întins în pat. Într-o noapte, am fost cuprins de o febră puternică. Mi se părea că acel popor de fetuşi, ieşiţi afară din boluri, umblă prin odaie, se caţără pe birou, pe scaune, pe draperiile ferestrei şi până la urmă pe patul meu. Încet, încet s-au adunat toţi pe podea, în mijlocul camerei, aşezându-se în semicerc, ca un juriu, îşi aplecau capetele, la dreapta, la stânga, ca să-şi vorbească unul altuia la ureche, privindu-mă cu ochii rotunzi de batracian, ficşi şi stinşi. Cheliile lor luceau oribil în bătaia lunii. Tricefalul stătea în mijlocul consiliului, având-i de-o parte şi de alta pe cei doi diprosopi, cu faţă dublă. Ca să scap de groaza pe care mi-o inspira imaginea acelui areopag de monştri, am ridicat ochii către fereastră, uitându-mă la câmpiile verzi ale cerului, unde argintul rece şi senin al lunii strălucea ca boabele de rouă.

La un moment dat, o voce m-a făcut să-mi plec ochii. Era glasul Tricefalului:

— Introduceţi acuzatul, spuse, întorcându-se către nişte monştrişori care aşteptau deoparte, într-o atitudine de gardieni.

M-am uitat spre un colţ al camerei unde se uitau cu toţi, furioşi şi îngreţoşaţi.

Între doi gardieni, venea încet un fetus enorm, cu pântecele căzut, cu picioarele acoperite de peri albi şi lucitori, asemănătoare cu puful de păpădie. Avea braţele adunate pe piept, cu mâinile legate de cordonul ombilical. Păşea legănându-şi şoldurile adipoase în cadenţa paşilor

lenţi, gravi, tăcuţi, de parcă ar fi avut picioarele din plastilină.

Avea capul umflat, enorm, alb, ochii erau imenşi, galbeni, apoşi, asemănători cu ochii unui câine mort. Expresia chipului era mândră şi în acelaşi timp timidă, ca şi cum o veche mândrie şi o teamă nouă de lucruri deosebite s-ar fi întâlnit şi s-ar fi amestecat în aşa fel încât să creeze o expresie care avea, în acelaşi timp, ceva josnic şi ceva eroic în ea.

Era o faţă acoperită de o piele (o piele de fetus şi totuşi o piele de bătrân, o piele de fetus bătrân) în care, ca într-o oglindă, măreţia, mizeria, vanitatea şi josnicia trupului omenesc străluceau în toată gloria lor stupidă. Ceea ce mi se părea cu totul uimitor pe acel chip era amestecul de ambiţie şi dezamăgire, de insolenţă şi tristeţe, exact ca pe un chip uman.

Şi pentru prima oară am văzut urâţenia chipului uman, mizeria mărturiei din care suntem făcuţi. Ce glorie jegoasă, mă gândeam, e în trupul omului! Ce triumf mizerabil se află în carnea omenească, chiar şi în trecătorul anotimp al tinereţii şi al iubirii!

În acel moment, fetusul enorm m-a privit şi buzele sale livide, căzute ca nişte pleoape, zâmbiră. Chipul său, iluminat de acel surâs timid, se schimbă încetul cu încetul; părea o faţă de femeie, de femeie bătrână, pe care urmele frumuseţii unei glorii apuse lăsaseră semnele anilor, ale dezamăgirilor, ale trădărilor.

M-am uitat la pieptul gras, la pântecele căzut, de parcă ar fi fost extenuat de naşteri, cu şoldurile umflate şi moi şi gândul că acel om, cândva atât de glorios şi superb, nu era decât un fel de femeie bătrână mă făcu să râd. Repede, însă, m-am ruşinat de râsul meu, pentru că uneori, în celula mea din *Regina Coeli*, sau pe malul singuratic al insulei Lipan, în momente de tristeţe şi de

disperare, l-am blestemat, l-am înjosit.

321.

I-am umilit în ochii mei, la fel cum procedează amantul unei femei care l-a trădat, iar acum, când el era acolo, în faţa mea, fetusul gol şi scârbos, am roşit pentru că mi-am râs de el.

Îl priveam şi simţeam cum se naşte în inima mea un fel de compasiune afectuoasă, pe care n-o încercasem niciodată pentru el pe când era viu, un sentiment nou, care mă uimea şi mă înspăimânta. Am încercat să-mi plec ochii, să evit privirea lui apoasă, dar în zadar. Ceea ce pe chipul său, când trăia, fusese insolenţă, orgoliu, vulgaritate, se transformase acum într-o uimitoare melancolie. Iar eu mă simţeam profund tulburat, aproape vinovat, nu pentru că noul meu sentiment ar fi putut să-l umilească, ci pentru că şi eu, multă vreme, înainte de a mă revolta împotriva tiraniei stupide, la fel ca şi alţii, îmi îndoisem spinarea sub greutatea trupului său triumfător.

În acel moment am auzit vocea tricefalului, care, chemându-mă pe nume, spunea:

— De ce taci? încă îţi mai este frică de el? Uită-te, asta-i materia din care este făcută gloria lui.

— Ce aşteptaţi de la mine? am spus, ridicându-mi privirea. Să-mi bat joc de el? Să-l insult? Credeţi că spectacolul mizeriei lui mă atinge? Ceea ce atinge un om nu este spectacolul trupului omenesc descompus, mâncat de viermi, ci spectacolul acelui trup în plină glorie.

— Prin urmare, eşti mândru că eşti om? spuse Tricefalul.

— Om? am răspuns râzând. Un om este ceva şi mai de plâns decât acest maldăr de came descompusă. Un om înseamnă orgoliu, cruzime, trădare, bădărănie, violenţă. Trupul descompus înseamnă tristeţe, pudoare, teamă, remuşcare, speranţă. Un om, un om viu, înseamnă puţin în

comparaţie cu un maldăr de carne putredă.

Un râs răutăcios se auzi dinspre îngrozitoarea adunare.

— De ce râdeţi? spuse tricefalul, clătinându-şi cele trei capete ale sale, pleşuve şi încreţite. Într-adevăr, omul nu-i mare lucru.

— Omul este ceva vulgar, am spus. Nu există spectacol mai trist, mai dezgustător decât un om, un popor atunci când se află în glorie. Însă un popor, oameni învinşi, umiliţi, reduşi la un maldăr de came, ce altceva există mai nobil şi mai frumos pe lume în afară de asta?

În vreme ce vorbeam, fetuşii s-au ridicat unul câte unul şi, legănându-şi capul mare, alb, clătinându-se pe picioruşele lor fleşcăite, s-au adunat într-un colţ al încăperii, în jurul tricefalului şi al celor doi diprosopi. Vedeam cum le lucesc ochii în penumbră, auzeam cum râdeau între ei, cum scoteau gemete ascuţite. Apoi au tăcut.

Enormul fetus rămas în picioare, în faţa mea. Mă privea cu ochii săi de câine orb.

— Vezi acum ce-am ajuns? spuse după o lungă tăcere. Nimeni n-a avut milă de mine.

— Milă? La ce ar fi fost bună mila?

— Mi-au tăiat gâtul, m-au atârnat de picioare, m-au umplut cu scuipat! spuse fătul, cu o voce extrem de blândă.

— Eram şi eu acolo, în Piazzale Loreto, am spus în şoaptă. Te-am văzut atârnat, legat de picioare, de un cârlig.

— Şi tu mă urăşti? spuse fetusul.

— Nu sunt demn să te urăsc, am spus. Doar o fiinţă pură poate urî. Ceea ce oamenii numesc ură nu este decât josnicie. Tot ceea ce-i omenesc este murdar şi josnic. Omul e ceva îngrozitor.

— Şi eu *eram* ceva îngrozitor, spuse fetusul.

— Nu există lucru mai scârbos pe lume decât omul în momentul gloriei sale, trupul omenesc în Campidoglio.

— Abia astăzi îmi dau seama cât de îngrozitor am fost atunci, spuse fetusul, şi apoi tăcu. Dacă în ziua în care toţi m-au părăsit, dacă în ziua în care m-au lăsat singur în mâna asasinilor mei, ţi-aş fi cerut să ai îndurare de mine, adăugă, după ce m-a privit îndelung, în tăcere, mi-ai fi făcut şi tu rău?

— Taci! am strigat.

— De ce nu-mi răspunzi? spuse monstrul.

— Nu sunt demn să fac rău altui om, am răspuns în şoaptă. Răul este ceva sacru. Doar o fiinţă pură poate face rău altui om.

— Ştii la ce m-am gândit, spuse monstrul după o lungă tăcere, atunci când ucigaşul şi-a îndreptat arma către mine? Că tot ce urma să se petreacă era un lucru murdar.

— Tot ceea ce un om face altui om este un lucru murdar, am spus, şi iubirea, ura, binele, răul, totul. Şi moartea unui om din cauza altui om este un lucru murdar.

Monstrul îşi plecă fruntea; tăcu o vreme.

Apoi spuse:

— Şi iertarea?

— Până şi iertarea este un lucru murdar.

În acel moment, doi fetuşi cu aspect de gardieni se apropiară şi unul dintre ei, punându-şi mâna pe umărul monstrului, spuse:

— Să mergem.

Enormul fetus ridică fruntea şi, privindu-mă, începu să plângă încetişor.

— Adio, spuse, şi, cu capul plecat, se îndepărtă între cei doi gardieni. În vreme ce se îndepărta, îşi întoarse faţa către mine şi-mi zâmbi.

ZEUL MORT

În fiecare seară, eu şi Jimmy coboram în port să citim pe tabla agăţată la intrarea în căpitănie ordinea îmbarcărilor pentru unităţile americane şi data plecării vapoarelor care transportau de la Napoli în America trupele celei de a V-a Armate.

— Încă nu mi-a venit rândul, spunea Jimmy, scuipând pe pământ.

Şi ne duceam să stăm pe o băncuţă, sub brazii din imensa piaţă care dă spre port, dominată de cheiul înalt al lui Maschio Angioino.

Am vrut să-l însoţesc pe Jimmy la Napoli, ca să rămân cu el până în ultimul moment, să-i spun adio pe pasarela vaporului ce urma să-l ducă în America. Dintre toţi prietenii mei americani, cu care am împărţit vreme de doi ani de zile primejdiile războiului şi bucuria dureroasă a eliberării, nu-mi mai rămăsese decât Jimmy – Jimmy Wren, din Cleveland, Ohio, ofiţer din *Signal Corps*. Toţi ceilalţi erau risipiţi în Europa, în Germania, în Franţa, în Austria sau se întorseseră acasă, în America, sau erau morţi, pentru mine, pentru noi, pentru ţara mea, cum murise Jack, cum era Campbell. A le spune adio, pentru totdeauna, pe pasarela vaporului, va însemna pentru mine că le voi spune adio tuturor, lui Jack, sărmanului Campbell. Atunci voi rămâne singur, printre ai mei, în ţara mea. Pentru prima dată în viaţa mea voi rămâne singur, cu adevărat singur.

Abia după ce umbrele serii se întinseseră pe ziduri şi răsuflarea grea a mării stingea verdele frunzelor din arborii şi faţadele roşii ale caselor, o mulţime jalnică, înceată, tăcută ieşea din miile de străduţe dinspre Toledo şi invada piaţa. Era mitica, vechea, sărmana mulţime napoletană, dar ceva în ea se stinsese: veselia foamei; până şi mizeria era tristă, palidă, ştearsă. Seara urca încet,

încet dinspre mare şi mulţimea îşi ridica ochii roşii de lacrimi, uitându-se la Vezuviul care se înălţa alb, rece, spectral pe fondul cerului negru. Nici măcar cel mai subţire fir de fum nu se mai ridica din gura craterului, nici cea mai slabă pâlpâire nu mai lumina fruntea vulcanului. Mulţimea stătea tăcută ore întregi, până la miezul nopţii, apoi se risipea în tăcere.

Rămaşi singuri în imensa piaţă, în faţa mării întunecate, Jimmy şi cu mine plecam, uitându-ne din când în când la marele cadavru alb care se descompunea încet, în noapte, la orizont.

În aprilie 1944, după ce zile întregi a clătinat pământul şi a aruncat torente de foc, Vezuviul s-a stins. Nu s-a stins încet, încet, ci dintr-odată, acoperindu-şi fruntea cu un voal de nori reci, a scos pe neaşteptate un urlet grozav şi frigul morţii i-a îngheţat în vine lava arzândă. Zeul din Napoli, totemul poporului napoletan, era mort. Un imens văl negru a coborât peste oraş, peste golf, peste colina Posillipo. Lumea umbla pe străzi în vârful picioarelor, vorbind în şoaptă, de parcă în fiecare casă zăcea un mort.

O tăcere lugubră apăsa peste oraşul în doliu, vocea oraşului Napoli, antica şi nobila voce a foamei, a îndurării, a durerii, a veseliei, a iubirii, puternica, răguşită, sonora, bucuroasa, triumfanta voce a oraşului Napoli se stinsese. Şi dacă uneori focul soarelui la apus, ori reflexul argintiu al lunii, sau o rază a soarelui răsărind păreau să aprindă spectrul alb al vulcanului, un strigăt, un strigăt puternic, ca de femeie în durerile facerii, se ridica peste oraş. Toată lumea ieşea la ferestre, alerga pe străzi, se îmbrăţişa plângând de bucurie, exaltată de speranţa că poate viaţa s-a întors, prin miracol, în venele stinse ale vul 326 canului, şi că acea nuanţă sângerie a soarelui la apus, sau acel reflex al lunii, sau acea timidă pâlpâire a zorilor fuseseră

într-adevăr semne ale renaşterii Vezuviului, a acelui zeu mort, care domina, cadavru uriaş, cerul trist al oraşului. Dar destul de repede îi urmau acelei speranţe deziluzia şi mânia, ochii se uscau, mulţimea, desfăcându-şi mâinile adunate în rugăciune, ridica pumnii ameninţători sau punea coame vulcanului, amestecând rugăciunile şi invocaţiile cu insultele şi blestemele: „Îndurare, blestematule, fiu de lele, ai milă de noi!”

Apoi au venit zilele cu lună nouă şi, în vreme ce luna se ridica încet pe creasta îngheţată a Vezuviului, o tristeţe grea se lăsa peste Napoli. Lumina lunii se răspândea peste deşertul stins de cenuşă purpurie şi pietre palide din lava îngheţată, asemănătoare cu nişte bucăţi de gheaţă neagră. Gemete şi plânsete se ridicau, ici şi colo, din adâncul străzilor întunecate şi de-a lungul ţărmului de la Santa Lucia, din Mergellina, din Posillipo; pescarii, adormiţi sub chila bărcii, pe nisipul călduţ, se trezeau din somn şi, stând în coate, se uitau către fantoma vulcanului, ascultau tremurând – lamentaţia valurilor, ţipătul îndepărtat al pescăruşilor. Scoicile luceau în nisip şi, la marginea cerului, acoperit de solzi argintii de peşte, Vezuviul putrezea ca un rechin mort, aruncat la mal de valuri.

Într-o seară, era luna august, în vreme ce ne întorceam de la Amalfi, am observat pe laturile vulcanului un şir de flăcări roşii, care urcau către gura craterului. L-am întrebat pe un pescar ce ar putea fi acele lumini. Era o procesiune care urca pentru a oferi Vezuviului daruri, pentru a-i îmbuna supărarea şi a-l ruga să nu-şi abandoneze poporul. După ce s-au rugat toată ziua în sanctuarul de la Pompei, un lung cortegiu de femei, de copii, de bătrâni, precedaţi de tineri care duceau prapurii şi steagurile confreriilor şi mari crucifixe negre, s-a pus în mişcare plângând şi rugându-se pe drumul care urca de la Bosco trecease până la crater. Unii fluturau ramuri de

măslin, crengi de pin, rămurele pline de conuri, alţii purtau amfore de vin, coşuri cu brânză de capră, cu fructe, alţii vase de aramă cu pizza şi plăcinte cu urdă, cu 327 pâine, alţii miei, pui, iepuri şi lighene cu peşti. Ajunsă în vârful Vezuviului, mulţimea desculţă şi zdrenţuită, cu faţa şi părul pline de cenuşă, a intrat în tăcere, urmându-i pe preoţii care psalmodiau, în imensul amfiteatru al vechiului crater.

Luna se ridica roşie de după munţii îndepărtaţi de la Cliento, care se vedeau argintii, albăstrui, în oglinda verde a cerului. Noaptea era adâncă şi caldă. Din mulţime se auzeau, ici şi colo, plânsete, gemete sufocate, ţipete stridente, voci răguşite de teamă şi durere. Câte unul îngenunchea, îşi vâra degetele printre crăpăturile plăcilor de marmură ale unui mormânt, ca să simtă dacă focul mai arde încă în venele vulcanului şi retrăgându-şi mâna, striga cu voce sugrumată de spaimă şi de reproş: „E mort! E mort!”

La acele cuvinte, din mulţime se ridica un vaier, laolaltă cu sunetele pe care le făceau pumnii când loveau pieptul şi pântecele, gemetele ascuţite ale credincioşilor care îşi chinuiau trupul cu unghiile şi cu dinţii.

Vechiul crater are forma unei scoici, o deschidere de o milă, cu marginile ascuţite de lavă. Răcindu-se, a căpătat forme omeneşti, aspectul unor oameni uriaşi, aflaţi într-o înfruntare tăcută şi neagră. Sunt acele statui de lavă pe care locuitorii satelor vezuviene le numesc „sclavii”, poate în amintirea cetelor de sclavi care l-au urmat pe Spartacus şi au trăit mai multe luni, aşteptând semnalul răscoalei, ascunşi printre viile care, înaintea erupţiei ce a distrus Herculanum şi Pompei, acopereau laturile şi vârful paşnicului Vezuviu. Luna trezea acea armată de sclavi, care, încet, ieşeau din adormire, ridicau braţele, ieşeau în întâmpinarea mulţimii de credincioşi prin ceaţa purpurie a lunii.

În mijlocul imensului amfiteatru al vechiului crater se ridica conul noului crater, acum rece şi mut, care vreme de două mii de ani arunca flăcări şi cenuşă şi pietre şi fluvii de lavă. Căţărată pe marginile stâncoase ale conului, mulţimea se adunase în jurul gurii stinse a vulcanului şi, plângând, strigând arunca între fălcile negre ale monstrului ofrandele, pâinea, fructele, plăcintele, împrăştia vinul şi sângele mieilor, al puilor, al ie328 purilor tăiaţi peste bolovanii de lavă, şi apoi îi aruncau, încă palpitând, în adâncul prăpastiei.

Jimmy şi cu mine ajunseserăm în vârful Vezuviului chiar atunci când mulţimea, o dată îndeplinit străvechiul ritual, se aruncase în genunchi şi, smulgându-şi părul, zgâriindu-şi faţa şi pieptul, amesteca plânsete şi cântări liturgice, rugăciuni către miraculoasa Fecioară din Pompei, cu invocările către nemilosul şi încremenitul Vezuviu. Pe măsură ce luna urca pe cer, plânsetele şi litaniile creşteau în ton, vocile deveneau din ce în ce mai ascuţite şi mai sfâşietoare, până când mulţimea, cuprinsă de o furie disperată, începu să arunce fragmente de lavă şi pumni de cenuşă în gura vulcanului. Dintr-odată s-a stârnit un vânt puternic, iar dinspre mare, fulgerând, au început să urce nori groşi de siroco, care foarte repede cuprinseră vârful Vezuviului.

În mijlocul acelor nori galbeni sfâşiaţi de fulgere, marile crucifixe negre şi prapurii fluturaţi de vânt păreau uriaşi, iar oamenii nişte giganţi – litaniile, blestemele, plânsetele păreau că vin, printre flăcări şi fum, dintr-un infern ce se căscase într-o clipă. În cele din urmă, întâi stolul de preoţi şi stegarii confreriilor, apoi mulţimea de credincioşi o luară la fugă în jos, pe laturile conului, sub ploaia care bătea cu putere şi dispărură în întunericul sulfuros ce umpluse între timp imensa scoică a vechiului crater.

Rămaşi singuri, Jimmy şi cu mine ne-am apropiat de locul în care lăsasem jeepul. Mi se părea că păşesc pe crusta rece a unei planete stinse. Eram, poate, ultimii oameni ai Facerii, singurele fiinţe umane care au supravieţuit distrugerii lumii. Când am ajuns pe marginea craterului, furtuna trecuse, luna strălucea palidă pe cerul de un verde intens.

Ne-am aşezat la adăpostul unei stânci din lavă, în mijlocul mulţimii „sclavilor”, redeveniţi statui reci şi negre, şi am rămas multă vreme să contemplăm faţa palidă a pământului şi a mării, casele risipite la picioarele vulcanului stins, insulele călătoare din orizontul îndepărtat, iar Napoli, jos, era un morman de pietre moarte.

Eram oameni vii într-o lume moartă. Nu-mi mai era ruşine că sunt om. Ce importanţă avea faptul că oamenii sunt nevinovaţi sau vinovaţi? Pe pământ nu erau decât oameni vii şi oameni morţi. Restul nu era decât teamă, disperare, remuşcare, ură, ranchiună, iertare, speranţă. Ne găseam pe vârful vulcanului stins. Focul, care vreme de mii de ani arsese în venele muntelui, ale pământului, ale întregului pământ, se răcea sub picioarele noastre. Acel oraş, acolo, pe malul mării acoperite de o crustă lucitoare, sub cerul plin de nori de furtună, era populat nu de nevinovaţi şi vinovaţi, de învingători şi învinşi, ci de oameni vii, în căutarea hranei, de oameni morţi, sub dărâmăturile caselor.

Acolo jos, până unde ajungea privirea, mii şi mii de cadavre acopereau pământul. N-ar fi fost decât came putrezită morţii aceia, dacă printre ei n-ar fi fost şi câţiva care s-au sacrificat pentru alţii, ca să salveze lumea, pentru ca toţi ceilalţi, nevinovăţii şi vinovăţii, învingătorii şi învinşii, care supravieţuiseră acelor ani de lacrimi şi de sânge, să nu trebuiască să se ruşineze că sunt oameni. Cu

siguranţă, printre acei mii şi mii de morţi se afla şi vreun Hristos. Ce ar fi ajuns lumea, noi toţi, dacă printre atâţia morţi n-ar fi fost şi un Hristos?

— Ce nevoie ar fi de un alt Hristos? spuse Jimmy… Hristos a salvat deja lumea, o dată pentru totdeauna.

— Oh, Jimmy, de ce nu vrei să înţelegi că toţi morţii aceia ar fi fără de folos, dacă nu s-ar găsi un Hristos printre ei? De ce nu vrei să înţelegi că sunt, cu siguranţă, mii şi mii de Hristoşi printre toţi acei morţi? Ştii şi tu că nu este adevărat că Hristos a salvat lumea o dată pentru totdeauna. Hristos a murit ca să ne înveţe că fiecare dintre noi poate deveni Hristos, că fiecare dintre noi poate salva lumea prin propriul lui sacrificiu. Chiar şi Hristos ar fi murit în zadar, dacă fiecare dintre oameni n-ar fi putut deveni Hristos, ca să salveze lumea.

— Un om nu-i decât un om, spuse Jimmy.

— Oh, Jimmy, de ce nu vrei să înţelegi că nu este necesar să fii fiul lui Dumnezeu, să învii din moarte a treia zi şi să 330 stai la dreapta Tatălui, ca să fii Hristos? Acele mii şi mii de morţi, Jimmy, au salvat lumea.

— Dai prea mare importanţă morţilor, spuse Jimmy, un om contează doar dacă este viu. Un om mort nu-i decât un om mort.

— La noi, în Europa, am spus, doar morţii contează.

— Am obosit să trăiesc printre morţi, spuse Jimmy, sunt mulţumit că mă întorc acasă, în America, printre oameni vii. De ce nu vii şi tu în America? Tu eşti un om viu. America este o ţară bogată şi fericită.

— Ştiu, Jimmy, că America este o ţară bogată şi fericită. Dar n-o să plec, trebuie să stau aici. Nu sunt un ticălos, Jimmy. Şi apoi, mizeria, foamea, teama, speranţa sunt lucruri uimitoare. Mai mult decât bogăţia şi fericirea.

— Europa este un maldăr de gunoi, spuse Jimmy, o sărmană ţară învinsă. Hai cu noi. America este o ţară

liberă.

— Nu pot să-mi părăsesc morţii, Jimmy. Voi vă duceţi morţii în America. În fiecare zi pleacă în America vapoare pline cu morţi. Sunt morţi bogaţi şi fericiţi, liberi. Morţii mei nu-şi pot plăti biletul spre America, sunt prea săraci. Nu vor şti niciodată ce-i bogăţia, fericirea, libertatea. Au trăit întotdeauna în sclavie, au suferit mereu de foame şi de frică. Vor fi pentru totdeauna sclavi, vor suferi mereu de foame şi de frică, chiar şi morţi. Este destinul lor, Jimmy. Dacă tu ai şti că Hristos zace printre ei, printre acei morţi sărmani, i-ai mai părăsi?

— Nu vrei să-mi spui acum, zise Jimmy, că până şi Hristos a pierdut războiul.

— Este o ruşine să câştigi un război, am spus, în şoaptă.

CUPRINS

Ciuma Fecioara din Napoli Perucile Trandafirii de came Fiul lui Adam Vântul negru Prânz la generalul Cork Triumful Clorindei Ploaia de foc Drapelul Procesul Zeul mort